

การแสดงผลความโดดเด่นด้านวิชาการกับวาทกรรมความเป็นชาติไทย

นางสาวธัญชนก รื่นถวิล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาโทศาสตร

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

PUBLIC GRIEVING AND THAI NATIONHOOD DISCOURSE

Miss Tanchanok Ruendhawil

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts (Communication Arts) Program in Communication

Arts

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2017

Copyright of Chulalongkorn University

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ธัญชนก รื่นถวิล : การแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะกับวาทกรรมความเป็นชาติไทย
(PUBLIC GRIEVING AND THAI NATIONHOOD DISCOURSE) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
หลัก: อ. ดร.จิรยุทธ์ สินธุพันธุ์, หน้า.

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและวิธีการที่รัฐเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชน เพื่อศึกษาปัจจัยตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ และเพื่อศึกษาการสร้างวาทกรรมของความเป็นชาติไทย ผ่านการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะในช่วงถวายความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทรสยามมินทรราชธิราช บรมนาถบพิตร นับตั้งแต่วันที่ 13 ตุลาคม 2559 ถึงวันที่ 20 มกราคม 2560

จากผลการวิจัยพบว่าช่วงเวลาหลังเหตุการณ์สวรรคตมีความสำคัญและมีความเปราะบางอย่างยิ่งทั้งในด้านการเมืองคือช่วงเวลาของการผลิตแผ่นดิน และด้านอารมณ์ความรู้สึกของปัจเจกชนที่ต้องเผชิญหน้ากับความสูญเสียองค์พระมหากษัตริย์อย่างกระทันหัน รัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามาเป็นผู้จัดการแทรกแซงในการแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกเพื่อให้ปัจเจกชนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชน ตลอดจนแสดงออกถึงความพวกพ้องในชาติเดียวกัน ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งของอำนาจที่จำผูกโยงปัจเจกชนเข้ากับรัฐชาติในฐานะ “พลเมืองไทย” ผ่านการจัดการของรัฐที่จัดการควบคุมทะเลหรือพื้นที่สาธารณะ รวมทั้งจัดการร่างกายในฐานะตัวแทนหรือสื่อแทนความหมาย (carrier of signification) และการจัดการตรวจตรา (surveillance) การสังเกต (observe) หรือการเพ่งมอง (gaze) โดยกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติตนต่างๆ ที่ได้กลายมาเป็นเกณฑ์มาตรฐาน

นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยตัวกำหนดการแสดงความโศกเศร้าสาธารณะ อันได้แก่ ปัจจัยที่หนึ่งพิธีกรรมเป็นตัวกระตุ้นสำนึกความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างความคิดของปัจเจกกับสังคม ปัจจัยที่สองสถานภาพที่แสดงให้เห็นถึงสถานภาพของสถาบันกษัตริย์ที่เป็นศูนย์กลางแห่งความดีงามที่ถูกแสดงผ่านพิธีกรรม ปัจจัยที่สามบทบาทของปัจเจกชนที่จำเป็นจะต้องสวมบทบาทให้สอดคล้องกับสถานภาพของตน ดังนั้นทั้งการแทรกแซงของรัฐและปัจจัยตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะได้สะท้อนวาทกรรมของความเป็นชาติไทย อันได้แก่ วาทกรรมกษัตริย์นิยม (Royalism) และ วาทกรรมชาตินิยม (Nationalism) ที่ถูกนำมาใช้ร่วมกันอย่างแยกไม่ออกจนกลายเป็นอัตลักษณ์ร่วม (collective identity) อย่างหนึ่งของความเป็นไทย

สาขาวิชา นิเทศศาสตร์

ลายมือชื่อนิสิต .....

ปีการศึกษา 2560

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

5884656728 : MAJOR COMMUNICATION ARTS

KEYWORDS: PUBLIC GRIEVING / THAI NATIONHOOD DISCOURSE

TANCHANOK RUENDHAWIL: PUBLIC GRIEVING AND THAI NATIONHOOD DISCOURSE. ADVISOR: JIRAYUDH SINTHUPHAN, Ph.D., pp.

This research is a study of state intervention and performativity of public grief during the 100 days mourning of the death of King Bhumibol Adulyadej, from 13 October 2016 until 20 January 2017. It takes a look at the Thai state's intervention in public grieving, factors that determine Thai citizen's expression of public grief, and how such a controlled performativity of public grief creates a discourse about the Thai Nationhood.

It found out that the Thai state employed a series of intervention in public grieving in an attempt to mobilize Thai society during the time of uncertainties and to gain control over the framing of discourse in the political public sphere. Through successions of performative codes imposed by the state, the docile body of mourners became carriers of surveillance and signifiers of a discourse about the Thai Nationhood.

Important factors which determined the state's intervention of public grieving include traditions and public protocols, and the status quo of the Thai monarchy. Traditions and public protocol creates a cultural norm and connects individual consciousness to that of the society. The status quo of the monarchy as a God-like political symbol plays an important role in the design of the this intervention, and it is confirmed through a series of performative protocols and rituals performed by the public.

Performing of public grief during this period reflects the ideology of the Thai Nationhood under the hegemony of Royalism and Nationalism discourse. Thus, the Monarchy, Thai Nationhood and Thainess becomes dismissible part of Thai's collective identity.

Field of Study: Communication Arts

Student's Signature .....

Academic Year: 2017

Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่อาจสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีหากปราศจากความช่วยเหลือ และสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ลำดับแรกขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.จิริยุทธิ์ สิ้นธุพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ชี้แนะแนวทาง และเปิดโลกทัศน์ของข้าพเจ้าด้วยความเมตตา กรุณา

กราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.กฤษณะ พันธุ์เพ็ง ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.ปวีณา แซ่มซ้อย กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย สำหรับคำแนะนำและข้อเสนอแนะ รวมทั้งความใส่ใจและเมตตาที่ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณศ.ดร. ธงชัย วินิจจะกุล ที่ให้โอกาสได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในประเด็นต่างๆ รวมทั้งให้คำแนะนำที่มีคุณค่าที่ข้าพเจ้าได้ใช้เป็นแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ ขึ้นนี้

รวมทั้งคำปรึกษาและการช่วยเหลือ ความรู้และประสบการณ์อันมีค่าจากคณาจารย์ ภาควิชาวาทยวิทยาและสื่อสารการแสดง และคณาจารย์คณะนิเทศศาสตร์ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ประจำคณะที่คอยอำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ

ขอขอบคุณเพื่อนๆ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิตทุกคนที่ร่วมทั้งทุกข์และสุข เป็นกำลังใจช่วยเหลือกันตลอดเวลา 2 ปีที่ได้รู้จักกันมาอันแสนมีค่ายิ่ง

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณครอบครัวสำหรับความรักที่ไร้เงื่อนไข กำลังใจและแรงสนับสนุนในทุกทางที่เดิน รวมทั้งมิตรสหายหลายคนที่คอยให้กำลังใจและคอยถามไถ่ความคืบหน้า อยู่เสมอ และทุกความช่วยเหลือที่ไม่ได้เอ่ยนามไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ตลอดระยะเวลาการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้เสมือนการได้เดินเข้าไปสำรวจในพื้นที่ของการเรียนรู้ที่ข้าพเจ้าไม่เคยก้าวเข้าไปมาก่อน เมื่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสิ้นลงมันได้เติมเต็มสติปัญญาของข้าพเจ้า และสุดท้ายในความพราเลือนนั้นได้ทำให้ข้าพเจ้ามองเห็นถึงการขยับเข้ามาใกล้ชีวิตประจำวันของผู้คนมากขึ้นของอำนาจที่ไหลเวียนอยู่รอบตัวเราทุกทิศทางภายใต้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์หลักของงานวิจัย	5
1.3 คำถามนำวิจัย.....	6
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	6
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความโศกเศร้าสาธารณะ (Public Grief).....	9
2.2 แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมและความเป็นชาติไทย	15
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับรัฐละครหรือรัฐนาฏกรรม (Theater State)	23
2.4 แนวคิดเรื่องร่างกายใต้บังคับการ (Docile Body) กับการสร้างวาทกรรมและระเบียบวินัย	28
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติการสวมบทบาท (Performativity).....	36
2.5.1 แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ.....	39
2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	43
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	46
3.1 ประเด็นในการวิจัย.....	46

3.2	กลุ่มตัวอย่าง.....	46
3.3	แนวทางการวิเคราะห์.....	48
3.4	การนำเสนอข้อมูล.....	49
บทที่ 4	การแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชน.....	50
4.1	บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่ก่อกำเนิดหลักปฏิบัติการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ ของปัจเจกชน.....	51
4.2	ประมวลภาพของการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ.....	54
4.3	บทบาทของรัฐในการจัดการความโศกเศร้าสาธารณะ.....	66
4.4	ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกชน.....	90
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	102
5.1	สรุปผลการวิจัย.....	102
5.2	อภิปรายผลการวิจัย.....	109
5.3	ข้อเสนอแนะ.....	113
	.....	114
	รายการอ้างอิง.....	114
	ภาคผนวก.....	121
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	157

สารบัญภาพ

รูป 1 cover photo และ profile picture ที่จัดทำโดยเจ้าของเฟซบุ๊ก "Kulthida Kul"	56
รูป 2 หน้าเว็บไซต์ https://earthchie.com/loveking/#เรา	56
รูป 3 ภาพความโศกเศร้าของปัจเจกชนหลังทราบข่าวสวรรคต.....	58
รูป 4 ภาพความโศกเศร้าของปัจเจกชนหลังทราบข่าวสวรรคต.....	58
รูป 5 หน้าเว็บไซต์หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ที่ถูกเปลี่ยนให้เป็นสีขาวดำในที 14 ตุลาคม 2559	59
รูป 6 ทุกเว็บไซต์ในประเทศไทยได้ถูกเปลี่ยนเป็นสีขาวดำ เพื่อแสดงความอาลัย	60
รูป 7 หน้าแรกของ google.....	60
รูป 8 ภาพที่ปรากฏอยู่บริเวณบนสุดของทามไลน์ ในหน้าเฟซบุ๊ก	60
รูป 9 ภาพทีวีที่เปลี่ยนเป็นสีขาวดำ ในช่วงที่นายกรัฐมนตรี พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา	61
รูป 10 แสดงถึงป้ายโฆษณาที่ได้ถูกปรับเปลี่ยนเพื่อแสดงความอาลัย บริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ...	61
รูป 11 ภาพประชาชนคนไทยในวันที่ 14 ตุลาคม 2559	62
รูป 12 ภาพหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์.....	63
รูป 13 บริเวณหน้าร้านขายเสื้อผ้าในห้างสรรพสินค้าที่ถูกเปลี่ยนเป็นเสื้อผ้าสีขาว-ดำ	64
รูป 14 พิธีเคลื่อนพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม..	65
รูป 15 มวลชนคนไทยระหว่างทยอยเข้าถวายน้ำสรงพระบรมศพ.....	65
รูป 16 ปฏิกริยาของประชาชนที่มีต่อการที่พระบรมฉายาลักษณ์หายไป.....	71
รูป 17 กลุ่มผู้ค้าบริการทางเพศ (sex workers) บริเวณซอยคาวบอยหลังจากที่ย่านโคมแดง กลับมาเปิดให้บริการ	73
รูป 18 ข้อความบนเสื้อที่ปัจเจกชนสวมในในช่วงไว้อาลัย	77
รูป 19 งานสตรีทอาร์ต (Street Art) ที่เกิดขึ้นในช่วงแสดงความอาลัย.....	77
รูป 20 ข้อความบนสิ่งในชีวิตประจำวันของปัจเจกชน.....	78
รูป 21 ธง ๙ ขอเป็นชาติรองบาททุกชาติไป.....	78
รูป 22 ภาพรอยสักของปัจเจกชน	79

รูป 23 แนวทางการแต่งกายช่วงไว้อาลัย.....	81
รูป 24 สีไทยโทนสุภาพ	82
รูป 25 เหตุการณ์ที่ชาวบ้านไม่พอใจชายหนุ่มคนหนึ่งในจังหวัดชลบุรี.....	85
รูป 26 ร้านขายน้ำเต้าหู้ 'สามกอน้ำเต้าหู้' หลังมีการอ้างว่าลูกชายเจ้าของร้านโพสต์ข้อความเข้า ข่ายผิดมาตรา 112	86
รูป 27 หญิงสาวคุกเข่าก้มกราบหน้าพระบรมฉายาลักษณ์.....	87
รูป 28 วิธีรายงานข้อความ 'ไม่บังควร'	89
รูป 29 ปัจเจกชนเชื่อมโยงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเข้ากับการเสด็จสู่สวรรคต.....	94
รูป 30 ภาพเด็กชายที่ก้มลงไปกราบพระบาทระหว่างเสด็จฯ จังหวัดปัตตานี เมื่อปี 2516 ถูก นำมาใช้เพื่อแสดงความอาลัย	96
รูป 31 การจำลองภาพเหมือนภาพก้มลงไปกราบพระบาทระหว่างเสด็จฯ จังหวัดปัตตานี เมื่อปี 2516 ของปัจเจกชน.....	96
รูป 32 พฤติกรรมที่ปัจเจกปฏิบัติต่อพระบรมฉายาลักษณ์เหมือนบุคคลจริง	98
รูป 33 ปัจเจกเข้าบูชาเหรียญประทับพระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ 9	98
รูป 34 รูปการกราบถวายความอาลัยบริเวณกำแพงพระบรมมหาราชวังของปัจเจกชน	100

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตามประกาศสำนักพระราชวัง ลงวันที่ 13 ตุลาคม 2559 เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ จักรีนถบดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร เสด็จสวรรคต ประกาศจากสำนักพระราชวังฉบับดังกล่าวได้นำมาซึ่งความรู้สึกโศกเศร้าอย่างใหญ่หลวงภายในจิตใจของประชาชนชาวไทย เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นประมุขที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชาติ อีกทั้งสถาบันกษัตริย์มีบทบาทสำคัญหลายประการในฐานะตัวแทนของความเป็นชาติ ซึ่งความเป็นชาติไทยนั้นประกอบด้วย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้ รวมทั้งแนวคิดที่ถูกปลูกฝังมาเป็นเวลานานจนปัจเจกชนรับรู้ ว่า พระเจ้าอยู่หัวคือพ่อของคนไทยทุกคน การต้องสูญเสียบุคคลที่มีความสำคัญระดับพ่อไปนั้นทำให้ปัจเจกชนที่ยึดโยงตัวเองเข้ากับแนวคิดนี้ รู้สึกตั้งรับกับความสูญเสียไม่ทัน ไร้ที่พึงพิง เกิดความรู้สึกสับสน ไม่แน่นอนในอนาคต จึงทำให้ระดับความรู้สึกที่เกิดจากการสูญเสียในครั้งนี้กระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกของปัจเจกชนอย่างรุนแรง จนกระทั่งปัจเจกชนในสังคมต่างต้องออกมาพร้อมกันเพื่อแสดงออกซึ่งความรู้สึกโศกเศร้าของตนเองในพื้นที่สาธารณะ รวมทั้งในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ ที่กลายเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมขนาดใหญ่จนสามารถเรียกได้ว่าเป็น ความโศกเศร้าสาธารณะ (Public Grief) การรวมตัวนั้นเกิดขึ้นเพื่อเป็นหนทางให้ปัจเจกชนได้ระบายความรู้สึกที่คับแน่นอยู่ในจิตใจของตนออกมา และเพื่อสนับสนุน ให้กำลังใจกันและกันโดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นที่รู้สึกสูญเสียเหมือนกัน

ภายหลังจากเหตุการณ์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ เสด็จสวรรคต ในช่วงเวลา 3 วันแรกหลังการสวรรคต รัฐบาลได้เข้ามาจัดการกับการแสดงออกความโศกเศร้าของประชาชน ผ่านการออกแถลงการณ์ฉบับต่างๆ ถึงแนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในด้านต่างๆ เช่น ด้านการใช้ภาษา การแต่งกาย อีกทั้งยังขอให้มีการงดแสดงความรื่นเริงเป็นเวลา 30 วัน ในการเข้าแทรกแซงเพื่อจัดการกับการแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกชน โดยการจัดการของรัฐนั้นมองเผินๆ ดูเหมือนเพียงแค่เป็นการต่อรอง โกล่เกลี่ย จัดการวิธีการแสดงออกความโศกเศร้าของส่วนต่างๆ ในสังคม เพื่อไม่ให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในภาค

ส่วนต่างๆ เพราะปัจเจกชนแต่ละคนล้วนมีอัตลักษณ์ส่วนตัว จึงทำให้มีวิถีในการรับมือกับความ
 โศกเศร้าที่เกิดขึ้นในชีวิตของตนที่แตกต่างกันไปหลากหลายรูปแบบ และในสังคมหนึ่งๆ ย่อมประกอบ
 ขึ้นจากวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายเช่นเดียวกัน จึงทำให้ความรู้สึกหรืออารมณ์เป็นเรื่องเชิง
 นามธรรมที่ไม่สามารถวัดออกมาให้เห็นว่าเสียใจมากหรือน้อยอย่างไร รักมากหรือน้อยอย่างไร การวัด
 ประเมินจึงเกิดขึ้นจากการตีความตามความคิดในเรื่องอุดมการณ์ที่ตัวปัจเจกชนหรือกลุ่มคนนั้นๆ
 ยึดถือเอาไว้ ดังนั้นเมื่อการแสดงออกความโศกเศร้าของประชาชนในที่สาธารณะถูกแทรกแซงโดย
 รัฐ ย่อมทำให้มีคนจำนวนหนึ่งรับเอาลักษณะเหล่านี้เป็นเครื่องหมายกลุ่มซึ่งเป็นการลดทอนคุณค่า
 ทางอัตลักษณ์ของตัวปัจเจกชนลง การแสดงออกตามแบบแผนที่รัฐกำหนดนั้นจึงกลายมาเป็น
 กฎระเบียบ ที่ปัจเจกชนจะต้องทำตาม เป็นอำนาจที่ได้ก่อให้เกิด เส้นความเป็นมาตรฐานแบ่งความ
 ปกติและความผิดปกติทางสังคมขึ้น และก่อให้เกิดการจับตามอง ตรวจสอบระหว่างปัจเจกชนด้วย
 กันเองตามมาด้วย และเมื่อสังคมไม่เปิดรับความแตกต่างหลากหลายเช่นนี้แล้ว เมื่อมีใครคนใด
 เบี่ยงเบนออกจากเส้นมาตรฐาน หรือหากปัจเจกชนคนใดเลือกที่จะไม่แสดงออกหรือแสดงออกผิดไป
 จากที่สังคมกำหนด ย่อมเกิดการถูกลงโทษทางสังคมในลักษณะต่างๆ ที่จะลดทอนความเป็นมนุษย์
 ของผู้กระทำผิดอย่างไรก็ได้หรือที่เรียกว่า “การล่าแม่มด”

พฤติกรรมการล่าแม่มดในสังคมไทยนั้นปรากฏมากขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา สืบเนื่องมาจาก
 เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดจากความคิดต่างกันของอุดมการณ์ทางการเมืองของสังคมบางส่วน
 รวมทั้งการพยายามแย่งชิงพื้นที่สาธารณะของสังคมของอุดมการณ์ทั้งฝั่งอนุรักษนิยมและฝั่งเสรีนิยมที่
 มีการดึงเอาลักษณะของความเป็นรัฐชาติไทยบางอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับ
 สถาบันกษัตริย์ที่มักถูกดึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความขัดแย้งเหล่านี้ จนก่อให้เกิดแนวคิดใน
 ทำนองที่ว่า หากใครคิดต่างก็จงออกไปจากประเทศนี้ หรือแม้กระทั่งการมองคนที่มีความคิดความเชื่อ
 ต่างออกไปจากตนว่าไม่ใช่คน จนนำไปสู่พฤติกรรมการล่าแม่มดในพื้นที่สาธารณะทั้งในเชิงรูปธรรม
 และนามธรรม ทั้งพฤติกรรมการเสียบประจานทางสื่อออนไลน์ การใช้กำลังเข้าทำร้ายผู้อื่นซึ่งหน้า
 การเข้าปิดล้อมไปจนถึงทุบทำลายข้าวของของผู้ที่คิดต่างกลายเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ ภายใต้กรอบ
 ความเชื่อหรือวาทกรรมบางอย่างที่ได้เรียกร้องความเป็นพวกเดียวกัน หรือวิถีปฏิบัติที่ทุกคนในสังคม
 จะต้องปฏิบัติเหมือนกันหมด จึงกล่าวได้ว่า พฤติกรรมการล่าแม่มดนั้นเป็นเสมือนการเฉียดไก่ให้ลิงดูที่
 มีจุดมุ่งหมายที่จะทำลายล้างความคิดที่มีแนวโน้มว่าจะออกนอกกลุ่มนอกรทาง เช่น เหตุการณ์ชายผู้หนึ่ง

ในจังหวัดภาคใต้จังหวัดหนึ่งโพสต์ข้อความในสื่อสังคมออนไลน์ของตนทำนองเตือนใจผู้คน ให้อยอมรับความไม่เที่ยงของชีวิตตามคำสอนพระบรมศาสดา แต่เพื่อนบ้านและผู้คนที่จังหวัดนี้ไม่ได้พากันไปล้อมบ้านกดดันค่าประณาม และแจ้งความให้ตำรวจจับ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2560b) หรือหลายต่อหลายเหตุการณ์ในช่วงเวลาระยะเวลา 3 วันหลังการสวรรคต ไม่ว่าจะ

- เหตุการณ์ที่ชาวบ้านในจังหวัดชลบุรี ไม่พอใจชายหนุ่มคนหนึ่งที่ถูกกล่าวหาว่าโพสต์ข้อความในเฟซบุ๊กในลักษณะมิบังควร โดยชาวบ้านหลายสิบคนตามไปถึงบ้านพักแล้วนำตัวชายหนุ่มรายนี้ออกมาก้มกราบพระบรมฉายาลักษณ์ เพื่อเป็นการขอขมาที่กระทำความบังควร (ข่าวสด, 2559)
- เหตุการณ์วันที่ 14 ต.ค. ได้มีการรวมตัวชุมนุมกันเป็นจำนวนมากที่หน้าร้านน้ำเต้าหู้สามกอง จ.ภูเก็ต อ้างว่าบุตรชายเจ้าของร้านดังกล่าวมีการโพสต์ข้อความผ่านเฟซบุ๊กใส่เข้าชายผิดตามมาตรา 112 และ พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ และให้นำตัวมาดำเนินคดีตามกฎหมาย จนผบก.ภ.จว.ภูเก็ต เข้าเจรจาพูดคุยปัญหา แต่ก็ยังไม่มียุติ ฝ่ายผู้ชุมนุมก็เริ่มมีอารมณ์มากขึ้นผู้ชุมนุมยังคงเรียกร้องให้นำตัวผู้โพสต์มาลงโทษ (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2559b)
- เหตุการณ์วันที่ 15 ต.ค. ที่ มีกลุ่มชาวบ้านนับร้อยคนที่ ต.โคกกลอย อ.ตะกั่วทุ่ง จ.พังงา ได้พากันไปชุมนุมหน้าร้านโรตีสาคั๊กแห่งหนึ่ง เพื่อตามหาลูกชายของเจ้าของร้านโรตีส โดยกล่าวว่าทหารเรือคนดังกล่าวโพสต์ข้อความหมิ่นเบื้องสูงบิดาซึ่งเป็นเจ้าของร้านโรตีสได้ประกาศผ่านโทรโข่งของตำรวจว่าลูกชายไม่ได้อยู่ที่บ้าน พร้อมขอเวลาว่าจะพาลูกชายมาขอขมาชาวบ้านแน่นอน (ประชาชาติ, 2559)
- เหตุการณ์บนสื่อสังคมออนไลน์อย่าง เฟซบุ๊ก ที่ได้มีการแอบถ่ายภาพชายคนหนึ่งสวมเสื้อสีสดนั่งรับประทานอาหารอยู่พร้อมโพสต์ข้อความเชิงตำหนิที่ไม่สวมเสื้อดำไว้อาลัย (Charuvastra, 2016) เหตุการณ์นี้ถึงแม้จะไม่ได้ก่อให้เกิดความรุนแรงในเชิงกายภาพ แต่ก็ทำให้บุคคลในภาพที่ถูกแอบถ่ายภาพถูกประจาน ใช้ถ้อยคำตำหนิ ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ และยิ่งเสี่ยงที่สถานการณ์จะขยายความรุนแรงไปสู่การถูกทำร้ายร่างกายในชีวิตจริงจากภาพที่ไม่ได้เซนเซอร์หน้าตาของชายในภาพคนดังกล่าวเช่นเดียวกัน

เห็นได้ว่าผลพวงเหล่านี้ล้วนแต่เกิดจากการครอบงำสังคมเข้าไว้ด้วยแนวคิดกระแสหลักของสังคมแบบราชาชาตินิยม ว่าด้วย ความสามัคคี ความภูมิใจในบรรพบุรุษ ความสำนึกในบุญคุณของพระมหากษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2544) จนกลายเป็นอุดมการณ์กระแสหลักที่ครอบงำสังคมอยู่ เสมือน

นิทานที่เน้นสั่งสอนให้คนไทยรักและสามัคคีกัน อย่าทะเลาะกัน เพราะเราเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ใครมีหน้าที่อะไรก็ไปทำตามนั้น และพึงสำนึกว่าชาติคือครอบครัวที่ทุกคนมีตำแหน่งแห่งที่ของตนเอง และที่สำคัญลูกบ้านต้องทำตัวดีต่อพ่อบ้าน เรื่องเล่านี้มีสถานะผูกขาดไม่ยอมให้ถูกตั้งคำถาม ใครตั้งคำถามก็จะกลายเป็นคนไม่รักชาติหรือไม่หวังดีต่อประเทศ โทษฐานของการทำทนายก็รุนแรงหนักหน่วงยิ่ง (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558b, pp. 368-404) นับว่าเป็นความอันตรายจากการพยายามที่จะครอบงำสังคมได้ด้วยแนวคิดหรืออุดมการณ์เพียงแบบเดียว โดยไม่ยอมรับว่าปัจเจกชนภายใต้รัฐชาติเดียวกันนั้นย่อมมีความแตกต่างหลากหลาย จนเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดความรุนแรงต่อชีวิตของปัจเจกชนในชาติที่แตกต่างออกไปหลายครั้ง

ตามที่ทฤษฎี ศุภวรรธนะกุล (2559) ได้เสนอว่า ความเศร้าสาธาธารณะนั้นมีหน้าที่ที่ซับซ้อนมากกว่าที่จะเป็นพื้นที่แห่งการสื่อสารความโศกเศร้าของปัจเจกชน แต่ความโศกเศร้าสาธาธารณะเป็นกลไกที่รัฐใช้ในการจัดระเบียบสังคมและสร้างความหมายของความเป็นชาติด้วยเช่นกัน รัฐจึงได้เข้าแทรกแซงเพื่อใช้ประโยชน์จากการครอบงำสังคมโดยอุดมการณ์ดังกล่าวเช่นกัน อีกทั้งมีความพยายามที่จะดึงปัจเจกเข้ามาช่วงค้ำจุนระบบอุดมการณ์ ความคิด และระบบการเมืองของสังคมเอาไว้ ผ่านการสร้างประเพณีประดิษฐ์บางอย่างขึ้นมาใหม่ โดยหยิบเอพิธีกรรมหรือสัญลักษณ์ที่คอยต่อยอดถึงคุณค่าความเป็นรัฐชาติ ที่เป็นการแสดงออกของปัจเจกชนในสังคมในลักษณะที่สื่อถึงความเป็นปึกแผ่น เป็นพวกพ้องเดียวกันในรัฐชาติมาใช้ในหลายกรณี เช่น คำแถลงการณ์ของนายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในวันที่ 13 ตุลาคม 2559 ความตอนท้ายว่า “ขอพี่น้องประชาชนทุกคนร่วมส่งเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพระบรมโกศ ด้วยการรักษาแผ่นดินของพ่อ ด้วยความรัก และความสามัคคี ตลอดไป” (พระราชชาติสุรกิจออนไลน์, 2559a) หรือการเปิดให้ประชาชนถวายสักการะพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เบื้องหน้าพระบรมโกศ หรือสามารถที่จะเข้าร่วมเป็นเจ้าภาพการบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมพระบรมศพ เป็นต้น ดังนั้นการแสดงออกความโศกเศร้าสาธาธารณะในช่วงเวลาดังกล่าวจึงไม่ใช่เพียงการระบายความรู้สึกในจิตใจของปัจเจกชนที่เกิดขึ้นเองตามปกติของปัจเจกชนอย่างเดียว หากแต่เป็นการแสดงออกเพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ของปัจเจกชนในฐานะพลเมืองของชาติไทยที่มีความจงรักภักดีต่อ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐได้เข้ามามีส่วนในการกำหนดและจัดการการแสดงออกความโศกเศร้าในรูปแบบของกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติตน รวมทั้งการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ให้แก่ประชาชน ด้วยเหตุนี้อารมณ์และการแสดงออกความโศกเศร้าที่ปรากฏในช่วงเวลาหลังการสวรรคต

นั่นจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบสร้างความหมายทางสังคม (Social Manufacture) ผ่านระบบคิด ระบบอุดมการณ์ และระบบวัฒนธรรม เพื่อสร้างอัตลักษณ์ทั้งในทางการเมืองและอัตลักษณ์ส่วนบุคคล และสะท้อนความเป็นชาติ (Nationhood) ของสังคมนั้นๆ และแฝงไว้ด้วยนัยยะของอำนาจและวาทกรรมที่ถูกนำมาใช้เพื่อประกอบสร้าง จัดการ และสื่อสารความหมายเชิงอุดมการณ์ เพื่อที่จะแสดงออกซึ่งความเป็นเอกภาพ พร้อมทั้งจัดระเบียบสังคมให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายของปัจเจกชนเช่นนี้

กล่าวได้ว่าอารมณ์และความรู้สึก รวมทั้งการแสดงออกความโศกเศร้าในเหตุการณ์หลังการสวรรคตนั้นจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้ามในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคมว่าด้วยการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะที่รัฐและปัจเจกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำ โดยเฉพาะรัฐที่ได้เข้ามามีบทบาทในการแทรกแซงและมีส่วนในการกำหนดบอกทิศทางชีวิตของปัจเจก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทและวิธีการที่รัฐเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้า รวมทั้งปัจจัยตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ และการแสดงออกความโศกเศร้านั้นได้สะท้อนความเป็นชาติไทยออกมาอย่างไร โดยผู้วิจัยคาดหวังว่าในงานวิจัยชิ้นนี้จะสามารถทำให้เกิดการมองปรากฏการณ์ทางสังคมว่าด้วยการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะหลังการสวรรคตนี้อย่างรอบด้านมากขึ้น เพื่อก่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลายในความเป็นปัจเจกชนที่ไม่ควรมีใครถูกทำร้ายจากความเป็นตัวของตัวเอง และเป็นบทวนถึงนิยามความเป็นชาติไทยที่มีความเป็นพลวัตมากกว่าที่ยึดมั่นในอุดมการณ์เพียงแบบเดียว

1.2 วัตถุประสงค์หลักของงานวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาบทบาทและวิธีการที่รัฐเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชนในช่วงแสดงความอาลัยถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในพื้นที่สาธารณะและสื่อสังคมออนไลน์
- 1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ
- 1.2.3 เพื่อศึกษาการสร้างวาทกรรมของความเป็นชาติไทยผ่านการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ

1.3 คำถามนำวิจัย

- 1.3.1 รัฐมีบทบาทและวิธีการเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชนในช่วงแสดงความอาลัยถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในพื้นที่สาธารณะและสื่อสังคมออนไลน์อย่างไร
- 1.3.2 ปัจจัยใดบ้างที่เป็นตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชน
- 1.3.3 การแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะประกอบสร้างวาทกรรมของความเป็นชาติไทยอย่างไร

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

- ความโศกเศร้าสาธารณะ คือ ความโศกเศร้าขนาดใหญ่จากการสูญเสียในเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดการเสียชีวิตจำนวนมาก หรือก่อให้เกิดความรุนแรงขึ้นในสังคมและมีผู้ได้รับผลกระทบในวงกว้างไปจนถึงการสูญเสียบุคคลสาธารณะที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้กับคนจำนวนหนึ่ง ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยเลือกเจาะจงในกรณีที่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทรสยามมินทรราชธิราช บรมนาถบพิตร เสด็จสวรรคต
- ประเพณีประดิษฐ์ (Invented tradition) คือ ชุดของการกระทำ (set of practices) ที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือข้อกำหนดที่เป็นที่รับรู้ร่วมกันทั้งโดยตรงและโดยนัย รวมไปถึงพิธีกรรมหรือสัญลักษณ์ที่คอยต่อยอดคุณค่าและบรรทัดฐานบางอย่างของสังคมที่ถูกนำมาทำซ้ำๆ จนกลายเป็นที่เข้าใจไปว่ามีความเกี่ยวพันต่อเนื่องมาจากประวัติศาสตร์ในอดีต ในขณะที่เดียวกันก็พยายามที่จะสร้างความต่อเนื่องนั้นให้ปรากฏขึ้นในประวัติศาสตร์ชุดใดชุดหนึ่งอย่างเจาะจงด้วย (Hobsbawm & Ranger, 2004, p. 1)
- อัตลักษณ์ คือ การที่ปัจเจกชนยึดโยงตัวเองเข้ากับผลรวมของวาทกรรมที่อยู่ในสังคมช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งและความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับผู้อื่น อัตลักษณ์สามารถบอกความเป็นตัวตนให้แก่ปัจเจกชนและทำให้ปัจเจกมองเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่น จึงทำให้ในความสำนึกเรื่องตัวตนของปัจเจกชนแฝงไปด้วยการปฏิบัติการ
- ความเป็นชาติไทย (Thai Nationhood) คือ การประกอบสร้างความหมายที่มีผลต่ออุดมการณ์ มุมมอง และระบบความคิดของปัจเจกชนเกี่ยวกับความเป็นชาติ อันประกอบด้วย ชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์ และมักถูกตอกย้ำในเรื่อง ความสามัคคี ความภูมิใจในบรรพบุรุษ ความสำนึก
ในบุญคุณของพระมหากษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2544)

- ร่างกายใต้บังคับการ (Docile Body) คือ เทคนิควิธีการที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ระเบียบวินัย ที่รัฐใช้ในการควบคุม ผ่านข้อบังคับที่ใช้เพื่อควบคุมและแก้ไขการปฏิบัติต่างๆ ของร่างกาย จนร่างกายของปัจเจกถูกลดทอนจิตวิญญาณลงให้เป็นเพียงวัตถุ ที่กระทำหรือแสดงออกในแบบ และโดยวิธีการที่ทำอำนาจต้องการ
- การปฏิบัติการสวมบทบาท (Performativity) หมายถึง ปัจเจกชนแต่ละคนได้ไปหยิบเอา ส่วนองค์ประกอบแต่ละส่วนของอุดมการณ์มาประกอบการแสดงหรือการกระทำซ้ำๆ พุดซ้ำๆ (Iteration) ผ่านการสั่งสมขัดเกลามาเป็นระยะเวลาหนึ่งจนค่อยๆ กลายมาเป็นอัตลักษณ์ ส่วนบุคคล และบุคคลนั้นก็เชื่อไปว่าตัวเองเป็นคนที่มีอัตลักษณ์แบบนั้นไปจริงๆ แต่การแสดง นั้นไม่ได้มีขึ้นมาลอยๆ แต่บทที่แต่ละคนได้รับนั้นอิงอยู่ในกรอบทางวัฒนธรรมที่อยู่ล้อมรอบ ตัวปัจเจก
- พื้นที่สาธารณะ คือ สิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น (constructed) โดยกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดย มุ่งหวังที่จะใช้เป็นพื้นที่ในการสื่อสารอุดมการณ์ของตน จึงทำให้พื้นที่สาธารณะมีความ เกี่ยวข้องกับ ความรู้สึกมีส่วนร่วม ที่เกิดจากการเชื่อมโยงพื้นที่ส่วนบุคคล (private sphere) เข้ากับพื้นที่ทางสังคม (public sphere) รวมทั้งพื้นที่กำกับดูแลโดยรัฐ (sphere of public authority) ที่เอื้อให้เกิดการต่อสู้ทางวาทกรรมเพื่อแย่งชิงพื้นที่สาธารณะด้วย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การแสดงผลออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชนคนไทยในพื้นที่สาธารณะและสื่อสังคมออนไลน์ในช่วงถวายความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร ระยะเวลา 100 วัน นับตั้งแต่วันที่ 13 ตุลาคม 2559 ถึงวันที่ 20 มกราคม 2560

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- 1.6.1 เข้าใจถึงบทบาทและวิธีการที่รัฐได้เข้าแทรกแซงการแสดงผลออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชนในพื้นที่สาธารณะและสื่อสังคมออนไลน์ในช่วงถวายความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
- 1.6.2 เข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างการแสดงผลออกความโศกเศร้าสาธารณะและความพยายามประกอบสร้างวาทกรรมของความเป็นชาติไทย
- 1.6.3 ตระหนักถึงผลกระทบของการครอบงำสังคมด้วยอุดมการณ์ทางสังคมเพียงแบบเดียว และความแตกต่างหลากหลายทางอัตลักษณ์ของปัจเจกชนที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย "การแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะกับวาทกรรมความเป็นชาติไทย" มีแนวคิดและทฤษฎีประกอบการวิจัย ดังนี้

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับความโศกเศร้าสาธารณะ (Public Grief)
- 2) แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมและความเป็นชาติไทย
- 3) แนวคิดเกี่ยวกับรัฐละครหรือรัฐนาฏกรรม (Theater State)
- 4) แนวคิดเรื่องร่างกายใต้บังคับการ (Docile Body) กับการสร้างวาทกรรมและระเบียบวินัย
- 5) แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติการสวมบทบาท (Performativity)
  - (a) แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ
- 6) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความโศกเศร้าสาธารณะ (Public Grief)

ความโศกเศร้าสาธารณะ (Public Grief)

ในการศึกษาเกี่ยวกับความโศกเศร้าสาธารณะนั้น มักจะได้พบกับคำที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ ความอาดูร (Bereavement) ความโศกเศร้า (Grief) และ ความอาลัย (Mourning)

ความอาดูร (Bereavement) ใช้ในความหมายของการสูญเสียที่เกิดจากความตายหรือในภาวะที่ต้องเผชิญหน้ากับการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักเสมือนถูกตัดขาดจากความสัมพันธ์นั้นอย่างกระตั้นหัน การสูญเสียที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและชีวิตของปัจเจกชนส่งผลกระทบต่อกรดำเนินชีวิตทำให้ปัจเจกชนตกอยู่ในสภาวะเสมือนไร้ตัวตน (absence) เสมือนชีวิตถูกโยนเข้าไปในสภาวะที่สับสน ยุ่งเหยิง (Attig, 2011)

ความโศกเศร้า (Grief) และ ความอาลัย (Mourning) คือ เป็นสภาวะอารมณ์ที่ตอบสนองต่อการสูญเสียบุคคลที่ผูกพัน เป็นปฏิกิริยาทางจิตใจที่เกิดขึ้นเฉพาะการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักยิ่งก่อให้เกิดความเศร้าโศกและความยากลำบากในการเผชิญและปรับตัวกับภาวะวิกฤตนั้นๆ (พรรณพิไล ศรีอาภรณ์ และ เสาวนีย์ เหลี่ยมไตรรัตน์, 2557) ซึ่งนำไปสู่กระบวนการจัดการกับความโศกเศร้าที่

เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการสูญเสีย เพราะเมื่อปัจเจกชนต้องเผชิญหน้ากับความโศกเศร้า ความปกติสุขในชีวิตย่อมถูกขัดขวางจึงทำให้ปัจเจกชนจะต้องหากระบวนการบางอย่างในการเผชิญหน้าและปรับตัวต่อความโศกเศร้าที่เกิดขึ้นในชีวิต เพื่อให้ชีวิตสามารถกลับมาดำเนินได้อย่างปกติสุขอีกครั้ง ทั้งนี้วิธีการไว้อาลัยนั้นสามารถที่จะบ่งบอกถึงวิถีทางของสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละสังคมได้ เพราะข้อกำหนดเกี่ยวกับการแสดงออกความโศกเศร้านั้นมีอยู่ในชุมชนหรือสังคมนั้นๆ ของปัจเจกชนอยู่แล้ว โดยมีการระบุลงไปในเรื่องรายละเอียดของการแสดงออกความโศกเศร้าที่ปัจเจกชนพึงกระทำว่า ใคร เมื่อไร ที่ไหน อย่างไร ระยะเวลาขนาดไหน และสำหรับใคร (Eyetsemitan, 1998, p. 469 อ้างถึงใน Vickers, 2006, p. 254) จึงทำให้ในแต่ละสังคมมีรูปแบบ วิธีการตอบสนองต่อความอาดูรที่เกิดขึ้น รวมทั้งข้อกำหนดข้อกำหนดพิธีการต่างๆ ในช่วงของพิธีงานศพที่ต่างกันออกไป ทั้งนี้สังคมและวัฒนธรรมได้สร้างวิธีการปฏิบัติของการไว้อาลัยขึ้นมา (mourning practices) เพื่อเป็นหลักให้ปัจเจกชนได้ยึดจับในเรื่องของความคาดหวังและพฤติกรรมในช่วงเวลาที่สับสนยุ่งเหยิงนั้น นอกจากนี้วิธีการปฏิบัติ (practices) เองก็ยังสามารถทำให้คนรอบข้างสามารถที่จะรับมือกับอารมณ์และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้ง่ายขึ้น (Attig, 2011) ความโศกเศร้านั้นยังมีลักษณะการดำเนินไปอย่างเป็นวัฏจักร ไม่ได้เกิดขึ้นในลักษณะเป็นเส้นตรง กล่าวคือไม่ได้เกิดและจบไปพร้อมเหตุการณ์ความโศกเศร้านั้น ความยาวนานจะขึ้นอยู่กับความหมายกับสิ่งที่สูญเสียไปของตัวปัจเจกชน (Corrie Sirota อ้างถึงใน Chawla, 2016)

ทั้งนี้สิ่งสำคัญคือ ปัจเจกชนจะต้องมีการตระหนักถึงความหลากหลายของรูปแบบความโศกเศร้าที่เกิดขึ้น ในลักษณะส่วนบุคคลที่ปัจเจกชนแต่ละคนมีวิธีรับมือที่แตกต่างกันออกไปทั้งในแบบที่เป็นปกติและไม่เป็นปกติ เช่น สิ่งที่ถูกทำกันเป็นปกติในงานศพของไทยอย่างการเขียนคำไว้อาลัยในหนังสืออนุสรณ์งานศพถือว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่ง รูปแบบการเขียนมักจะเป็นแบบบรรยายความรู้สึกลงในคำขวัญ ความประทับใจในบุคลิก ลักษณะนิสัยของผู้ตายหรือเป็นการแสดงความโศกเศร้าต่อการจากไปของผู้ตาย ซึ่งคำไว้อาลัยนี้ถือเป็นธรรมเนียมของสังคมไทยรูปแบบหนึ่งเช่นกัน (นวลวรรณ ชั้นไพศาลศิลป์, 2542) หรือพฤติกรรมการรับมือกับความโศกเศร้าที่แตกต่างออกไปจากวิธีการความคาดหวังของสังคมที่ ดังเช่นกรณีของ Gorham (2017) ที่ได้เขียนถึงการรับมือกับความโศกเศร้าที่เกิดขึ้นจากการสูญเสียภรรยาด้วยโรคเมะเร็งของเขาและลูกสาววัย 9 ขวบจากการสูญเสีย

แม่ของเธอไป ด้วยวิธีการข้ามผ่านความโศกเศร้าในครั้งนั้นจากการสร้างแม่จากกล่องกระดาษ เหมือนว่ากล่องกระดาษนั้นเป็นตัวแทนของแม่จริง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าความโศกเศร้าและวิธีการรับมือหรือแสดงออกความโศกเศร้านั้นจะเป็นเรื่องของปัจเจกชน แต่ก็ยังคงมีเรื่องของความคาดหวังที่สังคมและวัฒนธรรมต้องการที่จะเห็นการแสดงออกที่ไปในทิศทางเดียวกันด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะเมื่อความโศกเศร้าที่เกิดขึ้น กลายเป็นความโศกเศร้าขนาดใหญ่จากการสูญเสียในเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดการเสียชีวิตจำนวนมาก หรือก่อให้เกิดความรุนแรงขึ้นในสังคมและมีผู้ได้รับผลกระทบในวงกว้างไปจนถึงการสูญเสียบุคคลสาธารณะที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้กับคนจำนวนหนึ่ง ทั้งที่อยู่ในบริบทสังคมเดียวกันหรือห่างไกลกันก็ก่อให้เกิดความรู้สึกโศกเศร้าของกลุ่มบุคคลในสังคมตามมาได้เช่นกัน ความโศกเศร้าที่เกิดขึ้นนั้นจึงถูกเรียกว่าเป็น ความโศกเศร้าสาธารณะ (Public Grief) ในการศึกษาเกี่ยวกับความโศกเศร้าสาธารณะของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยเลือกเจาะจงในกรณีที่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร เสด็จสวรรคต ความโศกเศร้าที่เกิดขึ้นในกรณีนี้เป็นความโศกเศร้าสาธารณะ (Public Grief) ที่เกิดขึ้นเมื่อสังคมสูญเสียองค์พระประมุขที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชาติและผู้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของสังคมไป จึงก่อให้เกิดความโศกเศร้าที่คับแน่นอยู่ภายในจิตใจของตน ส่งผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกของปัจเจกชนอย่างรุนแรง กระทั่งปัจเจกชนในสังคมต่างมาร่วมกันแสดงออกซึ่งความรู้สึกโศกเศร้าของตนเองในพื้นที่สาธารณะ ทั้งนี้ในความเป็นปัจเจกชนนั้นย่อมจะมีวิธีการตอบสนองและรับมือต่อความโศกเศร้าน้อยแตกต่างกันออกไป การสูญเสียบุคคลที่จิตใจรู้สึกว่ามี ความหมายอย่างยิ่งต่อชีวิตและเป็นความสูญเสียในระดับสาธารณะ ในสังคมที่มีความซับซ้อนอย่างในสังคมเมืองเวลาผู้เสียชีวิตเป็นบุคคลสาธารณะจะมีองค์กรส่วนต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องและมีวิธีคิดในการจัดงานที่หลากหลาย ดังนั้นหน่วยงานกลางซึ่งก็คือรัฐบาลต้องเข้ามาไกล่เกลี่ยต่อรอง โดยต้องเลือกเอาขนบธรรมเนียมบางอย่างมาเป็นบรรทัดฐาน เช่น จารีตประเพณีอย่างที่ปฏิบัติกันมาเป็นตรงกลางเพื่อให้การต่อรองเรื่องการไว้ทุกข์เป็นไปในทางเดียวกัน นี่เป็นการไกล่เกลี่ยต่อรองเรื่องการไว้ทุกข์ เพื่อให้อยู่ในระเบียบ ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐเป็นผู้ให้ความเห็นชอบ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ อ้างถึงใน กฤษฎา ศุภวรรธนะกุล, 2559)

จากการศึกษาของ Neimeyer, Klass, and Dennis (2014) มองว่าการไว้อาลัยนั้นเป็นมากกว่ากิจกรรมทางสังคมที่ประชาชนออกมาทำร่วมกัน แต่มันเกี่ยวพันไปถึงการให้ความหมายของ

การมีชีวิตอยู่และการตายที่เกิดจากกระบวนการประกอบสร้างและต่อรองความหมาย (interactive meaning-making processes) ระหว่างกันที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เช่น ในราวกลางศตวรรษที่ 17 ถึงศตวรรษที่ 18 ต้องการที่จะควบคุมการแสดงออกความโศกเศร้าของคนในสังคมยุคนั้น จากวิธีการเขียนจดหมายหรือสมุดจดบันทึกของพ่อแม่ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายพิวริตัน (Puritan) ที่สูญเสียลูกไป บ่อยครั้งที่พบว่ามีการเขียนโดยใช้ถ้อยคำในทำนองที่ว่า ยอมจำนนต่อพระประสงค์ของพระเจ้า (God's design) (Laura Smart ,1993 อ้างถึงใน Neimeyer et al., 2014) ดังนั้นในทุกสังคมจะมีกฎเกณฑ์ว่า อารมณ์ความโศกเศร้านั้นควรถูกแสดงออกและรับมือกับมันอย่างไรอยู่แล้ว (Walter ,1999 ; Neimeyer, Klass, & Dennis, 2014) ถ้าหากปัจเจกชนคนใดไม่สามารถทำตามความคาดหวังของสังคมได้ก็就会被ตราหน้าว่าเป็นคนที่ผิดปกติ ดังนั้นความโศกเศร้าและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความตายของปัจเจกชนที่เกิดขึ้นจึงตกอยู่ภายใต้การถูกจับตามอง (watchful eyes) ของครอบครัวเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกลุ่มศาสนาและอำนาจทางการเมือง (religious and political power) (Neimeyer et al., 2014)

นอกจากนี้ความโศกเศร้าสาธารณะเองก็ยังเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวเชิงการต่อรองทางความหมาย ในเรื่องดังต่อไปนี้ ได้แก่ (Neimeyer et al., 2014, p. 496)

- (a) การพยายามค้นหาความหมายของความตาย (find meaning in the death)
- (b) การยืนยันหรือรื้อสร้างการระบายความรู้สึกที่เกิดจากการสูญเสีย (reaffirm or reconstruct a self-narrative perturbed by loss)
- (c) ต่อรองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นในครอบครัวและสังคม (negotiate the shared transition with others in the family and community)
- (d) การต่อรองในรูปแบบใหม่ๆ ในการแง่การรักษาความผูกพันที่มีต่อผู้ที่เสียชีวิต ในเรื่องของอารมณ์ สิ่งแทนความหมายหรือสิ่งเตือนความทรงจำ (renegotiate, and typically retain, a continuing bond with the deceased in emotional, symbolic and memorial terms)
- (e) จัดหาการสนับสนุนความช่วยเหลือ โดยการพึ่งพาอาศัยเชิงสังคมที่แข็งแกร่งของความเห็นอกเห็นใจกัน ทั้งในชนบทแบบมุขปาฐะและการเขียนในแง่เวลาและพื้นที่ (recruit support in these efforts by recourse to durable discursive resources of a more public kind, both in the oral and written traditions of a given time and place)

(f) การคล้อยตามหรือต่อต้าน บทบาทที่ถูกเขียนโดยวัฒนธรรมกระแสหลักของสังคมที่บอกถึงการแสดงออกที่ถูกต้องในลักษณะที่สอดคล้องกับกฎระเบียบทางสังคมทั่วไป (conform to, or actively resist, the dominant cultural narratives that script the “proper” performance of grief in a manner coherent with the prevailing social order)

ตัวอย่างที่ชัดเจนเห็นได้จากการศึกษาของ James Thomas (2008) พบว่า สื่อมวลชนได้มีส่วนในการประกอบสร้างความหมายของความโศกเศร้าสาธารณะ ในแนวทางที่สร้างความเป็นชาติเป็นอันหนึ่งอันหนึ่งเดียวกัน สื่อมวลชนได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างอารมณ์แทนที่จะนำเสนออารมณ์ที่กำลังเกิดขึ้นตามจริงในสังคม โดยการรวมเอาความเป็นบุคคลในราชวงศ์ (Royalty) เข้าไปไว้กับ พิธีกรรมทางสังคม (Social Rituals) จนเกิดข้อสรุปในแง่มุมต่างๆ ว่า สื่อมวลชนนั้นมีการใช้แนวทางการนำเสนอความโศกเศร้าที่สาธารณชนมีต่อเจ้าหญิงไดอาน่าว่าเป็น ความรู้สึกของคนทั้งชาติ (the mood of the nation) ความเศร้าโศกของประชาชน (the grief of the public) แทนที่นำเสนออารมณ์ที่เกิดขึ้นจริง รวมทั้งภาพของความโศกเศร้าที่ถูกสื่อส่วนใหญ่นำเสนอเป็นไปในลักษณะการคร่ำครวญอย่างหนัก (Mass hysteria) ซึ่งตรงกันข้ามกับเหตุการณ์ในสถานที่จริง ซึ่งประชาชนต่างไว้อาลัยด้วยท่าทีที่สง่างามและสงบมากกว่าที่จะเป็นแบบที่สื่อนำเสนอ รวมทั้งการเลือกที่จะไม่นำเสนอความเห็นของคนที่ไม่ได้มีส่วนในการไว้อาลัยหรือมีความรู้สึกร่วมไปกับความโศกเศร้าสาธารณะในครั้งนั้นด้วย นอกจากนี้สื่อมวลชนยังพยายามที่จะสร้างภาพลักษณ์ให้เจ้าหญิงไดอาน่าไปในทิศทางเดียวกัน หรือแบบที่เรียกว่า The one of us narrative ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้คนสามารถที่จะโศกเศร้าไปกับคนที่ไม่ได้เคยรู้จักกันเป็นส่วนตัวได้ อย่างเช่น การวางภาพลักษณ์ให้เจ้าหญิงไดอาน่าเป็นบุคคลที่จับต้องได้ เป็นบุคคลสาธารณะ มันจึงมีส่วนที่ทำให้มวลความรู้สึกสูญเสียของมวลชนมีความเข้มข้นสูง

ในปัจจุบันการเกิดขึ้นของสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) อย่าง Facebook, Twitter, Instagram ได้ก่อให้เกิดความสะดวกสบายในการสื่อสาร จนทำให้รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน และเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันก็เปลี่ยนไปด้วย สื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊กเป็นพื้นที่สื่อสารทางการเมืองเพื่อเปิดรับและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ผ่านการแสดงความคิดเห็น การแบ่งปันเนื้อหาผ่านลิงก์ (link) เพื่อแสดงอัตลักษณ์ส่วนตัว (status) การอัปโหลดรูปภาพ คลิปวิดีโอ การเขียนโน้ต การคอมเมนต์ นอกจากนี้เฟซบุ๊กได้นำเรื่องการเมืองเข้าสู่พื้นที่ในชีวิตประจำวันมากขึ้น

แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงเป็นพื้นที่สำหรับการผลิตซ้ำวาทกรรมที่คงทนยาวนานกว่าสื่อกระแสหลักเช่นกัน (พิรงรอง งามสุด, 2556)

จากการศึกษาของ Chawla (2016) เรื่องปรากฏการณ์การไว้อาลัยบุคคลมีชื่อเสียงในโลกสังคมออนไลน์ พบว่าสังคมออนไลน์เป็นช่องทางในการประกาศความรู้สึกโศกเศร้าของปัจเจกชนออกไป ส่งผลให้เกิดการสลับเปลี่ยนที่กันของความหมายระหว่าง สังคม (Society) กับ เฟซบุ๊ก (Facebook), ความสัมพันธ์ การเข้าอกเข้าใจความรู้สึกผู้อื่นและการสนับสนุนทางสังคม กับ การไลก์และคอมเมนต์ (like & comment) และพบพฤติกรรมการไว้อาลัยให้กับบุคคลมีชื่อเสียงหลายคนไม่ว่าจะเป็น Glenn Frey, Alan Rickman, David Bowie โดยมีลักษณะดังนี้ (1) โปสต์เนื้อเพลงหรือคำพูดของศิลปิน (2) โปสต์ศิลปินคอนเสิร์ต (3) เล่าเรื่องความทรงจำของการพบเจอศิลปินคนนั้น (4) เขียนเล่าเรื่องราวว่าศิลปินคนนั้นส่งผลอย่างไรในชีวิตวัยรุ่น จนเกิดเป็นคำถามขึ้นมาว่าจะมีสักกี่คนกันแน่ที่รู้สึกโศกเศร้าอย่างลึกซึ้งให้กับคนที่พวกเขาไม่รู้จักจนรู้สึกว่าการที่จะแชร์ความรู้สึกนั้นออกไปบนโลกเสมือนจริง (virtual platform) ซึ่งมีความต่างกับพฤติกรรมการไว้อาลัยแบบดั้งเดิมที่ปัจเจกชนเคยใช้รับมือกับการสูญเสียบุคคลมีชื่อเสียง (Cohen & Hoffner, 2016) เช่น เดินทางไปยังอนุสรณ์สถานและชุมนุมกันเพื่อภาวนาอย่างสงบ (pilgrimages to memorial sites and vigils) (Gibson, 2007), บริจาคให้กับองค์กรการกุศลที่เกี่ยวข้องกับบุคคลมีชื่อเสียงคนนั้น (donating to charities related to the celebrity) (Brown, 2010), เสพสื่อที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับบุคคลมีชื่อเสียงคนนั้น (consuming media related to the celebrity) (Brown, 2010; Brown, Basil,& Bocarnea, 2003) และหาซื้อสิ่งของที่ระลึกหรือโหยหาอดีต (purchasing memorabilia or nostalgia) (Radford & Bloch, 2013)

สังคมออนไลน์อย่าง เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ นั้นได้สร้างความหลากหลายให้กับพิธีกรรมการไว้อาลัย โดยการเปิดโอกาสกับผู้ใช้งาน (users) ได้ใช้พื้นที่สังคมออนไลน์ในการแสดงความเคารพและความรู้สึกโศกเศร้าของตนออกมา อีกทั้งยังมีการให้และจัดการสนับสนุน ให้กำลังใจโดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นที่รู้สึกสูญเสียเหมือนกัน หรือคลายความเหงาด้วยการเฝ้าสังเกตความโศกเศร้าและรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการไว้อาลัยนั้นด้วย (Carroll & Landry, 2010; DeGroot, 2012; Frost, 2014; Kern, Forman, & Gil-Egui, 2013 อ้างถึงใน Cohen & Hoffner, 2016) เหตุผลหนึ่งที่สังคมออนไลน์เหมาะที่จะใช้แสดงความรู้สึกสูญเสียบุคคลมีชื่อเสียง เพราะว่าสื่อออนไลน์ได้อำนวย

ความสะดวกให้กับผู้ที่ต้องการไว้อาลัยในการสร้างและแชร์เนื้อหาเกี่ยวกับคนอื่นหรือส่งต่อเนื้อหาของคนอื่นได้ด้วยปุ่มเดียว จึงสรุปได้ว่าประโยชน์ของสื่อออนไลน์ คือ ความสามารถที่จะกระตุ้นให้สังคมเกิดการแชร์จนเสมือนว่าเป็นปฏิบัติการของความโศกเศร้าสาธารณะอย่างหนึ่ง (Sanderson and Cheong, 2010 อ้างถึงใน Cohen & Hoffner, 2016)

2.2 แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมและความเป็นชาติไทย

ความหมายของวัฒนธรรมและประเพณี

ประเพณี หมายถึง การสืบทอด หรือส่งต่อความคิด กฎระเบียบ และธรรมเนียมการปฏิบัติ อาจหมายถึงการปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดและอนุรักษ์ไว้ นอกจากนี้ยังใช้ในการอธิบายการกระทำบางอย่างที่มีความต่อเนื่องมา ทั้งที่เป็นรูปแบบ พฤติกรรม หรือความเข้าใจ ความคิดเกี่ยวกับจารีตประเพณียังเกี่ยวข้องกับเรื่องคุณค่าที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้วย (นฤพนธ์ ตัววิเศษ) ประเพณีเป็นสิ่งที่ไม่ได้เชื่อมต่อกับอดีต แต่เป็นสิ่งที่เชื่อมต่อกับอนาคต ประเพณีก็ไม่จำเป็นที่จะต้องรักษาเสมอไป เพราะไม่มีใครสามารถรักษาอนาคตได้ และอนาคตเป็นสิ่งที่ยังมาไม่ถึง สิ่งที่จะต้องทำ คือการสร้างมากกว่าที่จะรักษา (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2549) อย่างไรก็ตามในแต่ละสังคมนั้นไม่ได้มีความตายตัวกล่าวคือ ตัววัฒนธรรมที่ปรากฏในสังคมนั้นไม่ได้ถูกหยิบยกมาใช้ทั้งหมด มันได้ผ่านการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอดีตมาแล้ว กระบวนการทางวัฒนธรรมบางอย่างได้ถูกตัดแปลง ลดทอนความสำคัญ รวมทั้งถูกประกอบสร้างความหมายขึ้นมาใหม่เพื่อให้อยู่ในสังคมนั้นได้ ดังนั้นในแต่ละสังคมจึงเกิดสิ่งที่เรียกว่า รหัสทางวัฒนธรรม ที่มีความเฉพาะเจาะจงในแต่ละพื้นที่และเวลา ปรากฏเป็นความหมายที่ถูกชุกชอนอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์สำคัญหรือในสถานการณ์ปกติในชีวิตประจำวัน ที่มีเรื่องของความสลับซับซ้อนเชิงอำนาจและอุดมการณ์ที่แฝงตัวอยู่ ดังนั้นการพยายามที่จะทำความเข้าใจรหัสทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่และเวลา ในอีกแง่หนึ่งก็คือการพยายามทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของอำนาจและอุดมการณ์ที่มีผลต่อประชาชนในรูปแบบวัฒนธรรม จะทำให้เห็นถึงกรอบจำกัดความคิดและการกระทำของปัจเจกชนที่มีอยู่ (อานันท์ อภาภิรม และ ดนัย ไชโยธา, 2546) วัฒนธรรมนั้นตั้งอยู่บนความเชื่อมโยงระหว่างความหมายกับบริบททางสังคมที่แวดล้อมอยู่ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยเฉพาะด้านการเมืองที่ส่งผลให้เกิดการกำหนดกรอบ กฎกติกาขึ้นในสังคม อย่างไรก็ตาม การประกอบสร้างทาง

สังคม นั้นจะได้ผลก็ต่อเมื่อผู้คนมีความเชื่อ ร่วมกัน ถึงบางเรื่องจะเป็นเรื่องแต่ง แต่ถ้าทุกคนปักใจเชื่อเสียแล้ว มันก็จะไม่ใช่ความเชื่ออีกต่อไปแต่จะเป็น ”วิถีที่สิ่งต่างๆ เป็น” (บรูซ & จันทนี, 2016)

จากการศึกษาของ Eric Hobsbawm มองว่าประเพณีนั้นไม่ได้มีความเกี่ยวเนื่องกับอดีต หากแต่มันได้ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อรองรับเหตุผลของการกระทำในปัจจุบันและอนาคต ในสังคมหนึ่งๆ จึงเต็มไปด้วยสิ่งที่เรียกว่า ประเพณีประดิษฐ์ (Invented tradition) หมายถึง ชุดของการกระทำ (set of practices) ที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือข้อกำหนดที่เป็นที่รับรู้ร่วมกันทั้งโดยตรงและโดยนัย รวมไปถึงพิธีกรรมหรือสัญลักษณ์ที่คอยต่อยอดย้ำถึงคุณค่าและบรรทัดฐานบางอย่างของสังคมที่ถูกนำมาทำซ้ำๆ จนกลายเป็นที่เข้าใจไปว่ามีความเกี่ยวพันต่อเนื่องมาจากประวัติศาสตร์ในอดีต ในขณะเดียวกันก็พยายามที่จะสร้างความต่อเนื่องนั้นให้ปรากฏขึ้นในประวัติศาสตร์ชุดใดชุดหนึ่งอย่างเจาะจงด้วย (Hobsbawm & Ranger, 2004, p. 1) ทั้งนี้ประเพณีประดิษฐ์นั้นได้ถูกสร้างขึ้นมา 3 รูปแบบอันได้แก่ (พิชญ พงษ์สวัสดิ์, 2557)

1. แบบที่ให้ความสำคัญกับการเป็นปึกแผ่นของชุมชน
2. แบบที่ให้สร้างความชอบธรรมให้กับผู้มีอำนาจ
3. แบบที่ต้องการถ่ายทอดความเชื่อ คุณค่า และพฤติกรรมบางอย่างลงสู่สังคม

ดังนั้นการเกิดขึ้นของประเพณีบางอย่างนั้นย่อมมีผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของปัจเจกชนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะทำหน้าที่เพื่อตอบสนองการสร้างความเป็นปึกแผ่นตลอดจน จัดระเบียบสายสัมพันธ์ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2549) มันจึงเกี่ยวพันกับเรื่องอำนาจ ทั้งยังถูกประดิษฐ์มาเพื่อรองรับความชอบธรรมของการกระทำบางอย่างโดยผ่านกระบวนการประกอบสร้างจนเป็นที่ยอมรับ จนปัจเจกชนร่วมสังคมเข้าใจไปเองว่า มันเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้เพราะมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาก่อนหน้านั้นเป็นเวลานานแล้ว โดยเฉพาะ เมื่อประเพณีถูกนารวมเข้าไปไว้กับรัฐประชาชาติ การดำรงอยู่ของประเพณีจำนวนมากก็เป็นเพียงอนุกรมของประเพณีชุดใหญ่ที่ผูกติดอยู่กับรัฐประชาชาติ ประเพณีเป็นกลไกของรัฐและกลไกทางการเมือง ในทำนองเดียวกันกับกลไกของประวัติศาสตร์ของรัฐประชาชาติ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2549) จึงทำให้อัตลักษณ์ตัวตนของปัจเจกชนนั้นมักถูกผูกโยงเข้ากับความเป็นรัฐชาติจนทำให้ตัวตนของปัจเจกชน สังคม วัฒนธรรมกลายเป็นเนื้อเดียวกันจนแยกไม่ออก รัฐมักพยายามที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในสร้างช่องทางต่างๆ เพื่อที่จะดึงเอาปัจเจกชนเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาทในการช่วยค้ำจุนระบบสังคมและวัฒนธรรมผ่านประเพณีหรือ

การประกอบพิธีกรรมใหม่ๆ บางอย่างขึ้น เช่น พิธีกรรมร่วมไว้อาลัยหรือการร่วมลงนามถวายความอาลัยตามสถานที่สาธารณะต่างๆ การแปลอักษรตามหัวเมืองในภูมิภาคต่างๆ เป็นต้น เพื่อสร้างความรู้สึกที่เป็นเอกภาพไม่มีอะไรแตกต่างกันภายใต้รัฐชาติเดียวกัน ทั้งนี้ในโลกยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีการสื่อสารเจริญก้าวหน้าจนก่อให้เกิดสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ขึ้นคำว่าพิธีกรรมจึงรวมไปถึงกิจกรรมที่ถูกแสดงออกในชีวิตประจำวันทั้งในพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่เสมือนอย่างสื่อสังคมออนไลน์ จึงทำให้การประกอบสร้างความหมายของความเป็นรัฐชาติเดียวกันนั้น ได้ถูกแทรกซึมเข้ามาในชีวิตประจำวันของปัจเจกชนมากขึ้น โดยอาศัยรูปแบบการสื่อสารที่มีลักษณะเปิดกว้างให้เกิดการเข้าร่วม สร้างอารมณ์ร่วม และเปิดกว้างให้ปัจเจกชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น รวมทั้งการทำให้ประเพณีประติษฐานเหล่านี้กลายเป็นเรื่องแฟชั่น ที่ปัจเจกชนในสังคมทำตามกัน และสามารถอวดอ้างแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองได้ในคราวเดียวกัน ซึ่งจะทำให้ประเพณีประติษฐานนี้ตกย้ำความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนภายใต้รัฐชาติเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่าประเพณีประติษฐานนั้นจึงเป็นทั้งเครื่องมือในการแสดงออกซึ่งตัวตนของปัจเจกชนและเครื่องมือในการครอบงำและสร้างความชอบธรรมให้กับกลุ่มผู้มีอำนาจในเวลาเดียวกันด้วย

ความเป็นชาติไทยกับสถาบันกษัตริย์

ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2556) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับประติษฐานกรรมรัฐชาติและวัฒนธรรมไว้ว่า สถานะของรัฐไทยได้ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ภายใต้กลไกของรัฐ ทำให้สังคม วัฒนธรรม การเมือง ฯลฯ กลายเป็นเนื้อเดียวกัน รัฐ = สังคม ด้วย ดังนั้นพื้นที่ทางวัฒนธรรมจึงทับซ้อนไปกับพื้นที่ทางการเมืองด้วยเช่นกัน นับจากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ที่เรียกว่า ปฏิวัติสยาม ภายใต้การนำของเหล่า "คณะราษฎร" ถือว่าเป็นหมุดหมายที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง รวมทั้งระบบโครงสร้างสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันกษัตริย์จากระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็น ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทำให้อำนาจทางการเมืองการปกครองที่จากเดิมเป็นของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้ถูกถ่ายโอนมาเป็นของประชาชน ตำแหน่งแห่งที่และอำนาจของสถาบันกษัตริย์จึงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ การปฏิวัติในครั้งนั้นถือได้ว่ามีผลต่ออุดมการณ์หลักและระบบความคิดของสังคมไทยในเวลานั้น และเป็นจุดเริ่มต้นของการพยายามที่จะประกอบสร้างวาทกรรม “ความเป็นชาติไทย” ขึ้นมาเพื่อรับใช้อุดมการณ์ทางการเมืองของกลุ่มผู้มีอำนาจในเวลานั้น

อุดมการณ์ชาตินิยมของรัชชาติ เรียกร้องให้ประชาชนทั้งหมดสัมพันธ์กับผู้ปกครองใหม่คือ รัฐบาลของรัชชาติในฐานะที่เหมือนกันหมด ได้แก่ การเป็น “พลเมือง” ของรัช (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2557a, p. 122) จากการศึกษาของประจักษ์ ก้องกีรติ (2558) กล่าวว่า

เหตุการณ์วันที่ 24 มิถุนายนยังถูกให้คุณค่า ความหมายอย่างเป็นทางการจากรัฐเอง ด้วยการกำหนดให้เป็นวันสำคัญที่ได้รับการเฉลิมฉลองอย่างใหญ่โตในฐานะ “วันชาติ” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามสถาปนาอุดมการณ์ของรัฐแบบใหม่โดยมีกลุ่มแกนนำ คณะราษฎรอย่าง หลวงพิบูลสงคราม-หลวงวิจิตรวาทการ ชาติถูกยกย่องให้เป็นสิ่งที่มีความหมายและเป็นนามธรรมและเป็น “ชาติ” ที่เป็นของปวงชนกล่าวคือ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (รัชชาติ) ไม่ใช่ชาติในระบอบสมบูรณาญาสิทธิที่ทุกอย่างเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ ความรักชาติหมายถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และอำนาจอธิปไตยเป็นของพระองค์ไม่ใช่ของปวงชน (รัฐราชสมบัติ) 24 มิถุนายนที่ถูกเฉลิมฉลองในฐานะวัน “ชาติ” จึงมีความสำคัญยิ่งทางการเมืองวัฒนธรรม เพราะพยายามนำเสนอและปลูกฝังความหมายของชาติแบบใหม่ที่มีได้มีศูนย์กลางอยู่ที่พระมหากษัตริย์ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558a, p. 6)

ทั้งนี้ในภายหลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 ยังเกิดการรัฐประหารในปี 2490 โดยรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม และรัฐประหารในปี 2500 จากรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่สนับสนุนให้สถาบันกษัตริย์มีบทบาทสำคัญหลายประการในฐานะตัวแทนของชาติ รื้อฟื้นพระราชพิธีต่างๆ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2556, p. 457) ทำให้ฝ่ายนิยมเจ้าได้กลับขึ้นมาใช้อำนาจอีกครั้ง จึงส่งผลให้ วาทกรรมความเป็นชาติไทยและตำแหน่งแห่งที่ของสถาบันกษัตริย์นั้นถูกเปลี่ยนแปลงความหมายอีกครั้ง โดยเฉพาะในยุคสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์และจอมพลถนอม กิตติขจรขึ้นมาใช้อำนาจนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองไทยให้เป็นสมบูรณาญาสิทธิ (absolutism) อีกครั้ง โดยได้ดำเนินการ “รื้อ” ประวัติศาสตร์เสียใหม่เพื่อสร้างความชอบธรรมให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิ ด้วยเห็นว่ามรดกตกทอดจาก 24 มิถุนายนทั้งหมดล้วนเป็นอุปสรรคต่อการใช้อำนาจ จึงได้ดำเนินการประกาศอย่างเป็นทางการยกเลิกวันที่ 24 มิถุนายนจากการเป็นวันชาติ และให้ถึงวันพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นวันชาติแทน และได้ผลิตงานเขียนผ่านสื่อต่างๆ อธิบายว่า 24 มิถุนายนนำผลลพมาให้สังคมไทยมากกว่า

ผลดี (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558a, pp. 10-11) ทำให้เกิดการผลิตซ้ำวาทกรรมโครงเรื่องว่าด้วย คณะราษฎร “ชิงสุกก่อนห่าม” ของฝ่ายอนุรักษนิยมและอำนาจนิยมที่ให้ความหมายใหม่กับฝ่ายเจ้า และประชาธิปไตย กลับตาลปัตรให้ฝ่าย กบฏบวรเดช และรัฐประหาร 2490 กลายเป็นผู้กอบกู้ ประชาธิปไตยที่แท้จริง และป้ายสีให้คณะราษฎรกลายเป็นผู้ร้ายทางประวัติศาสตร์ในกรณีต่างๆ (ภิญญพันธ์ พจนานุกรม, 2558, p. 209)

นอกจากนี้ผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ยาวนานของประเทศไทยนี้ได้นำให้เกิด วาทกรรมกษัตริย์นิยม (Royalism) ที่ครอบงำสังคมไทยอยู่ โดยมีการประกอบสร้างเรื่องเล่าทาง ประวัติศาสตร์ไทยขึ้น ซึ่งวิธีการเล่าเรื่องแบบดังกล่าวเรียกว่า ประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยม (royal-national history) ที่จะทำให้สามารถมองเห็นถึงตำแหน่งแห่งที่ของสถาบันกษัตริย์ในหน้า ประวัติศาสตร์ได้ดี ซึ่งธงชัย วินิจจะกุล (2544) ได้ให้นิยามไว้ว่า เป็นเรื่องเล่าแบบสมัยใหม่ ที่ว่าด้วยการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ แก่นสารสำคัญอยู่ที่ การรักษาเอกราช กอบกู้ชาติ โดยมีการใช้ลักษณะภาษาที่สมจริง (realism) ภาษาร้อยแก้ว จึงทำให้เรื่องเล่าแบบนี้ กลายเป็นประวัติศาสตร์การเมืองมากกว่าที่จะเป็นเรื่องเล่าเชิงบุญญาธิการ หรืออภินิหาร จนกระทั่ง ถึงจุดเปลี่ยนที่ความทรงจำร่วมสมัยที่สำคัญของประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยม นั่น คือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่บทบาทความสำคัญของพระมหากษัตริย์ได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่จนเกิดเรื่องเล่า แบบราชาชาตินิยมใหม่ (Neo-royal nationalism) สถาบันกษัตริย์ได้ถูกยกฐานะให้สูงส่งขึ้นมาอีก ครั้ง นั่นคือ ราชาชาตินิยมที่เป็นประชาธิปไตยและรับใช้ประชาชน โดยมีผู้บุกเบิกแนวคิดนี้ คือ นักวิชาการที่ต่อสู้กับระบบเผด็จการทหารหรือคณะราษฎร โดยผูกราชาชาตินิยมเข้ากับประชาธิปไตย บนฐานแนวคิดที่ว่า ทรงพระราชทานประชาธิปไตยให้แก่ประชาราษฎร คุณลักษณะของราชา ชาตินิยมใหม่ที่สำคัญ คือ เป็นพระมหากษัตริย์ของประชาชน เป็น Populist ทั้งกำเนิด ผลิตซ้ำ แพร่กระจายของความทรงจำในรูปแบบ ทำให้ความทรงจำต่อ Populist King กลายเป็นสินค้า เพื่อให้ผู้คนสามารถเข้าถึงได้สะดวกทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน ท้องถนน และในทุกหนทุกแห่ง ความรู้ ประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยมจึงมีหน้าที่ต่อยอดความรู้ระดับที่คำจุนระเบียบสังคมแบบราชา ชาตินิยม ที่ท่องได้เป็นสูตรสำเร็จ ได้แก่ ความสามัคคี ความภูมิใจในบรรพบุรุษ ความสำนึกในบุญคุณ ของพระมหากษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2544) ซึ่งโครงร่างของเรื่องเล่าในแบบดังกล่าวยังคงครอบงำ ระบบความคิดและอุดมการณ์หลักของสังคมไทย และถูกผลิตซ้ำในพื้นที่สาธารณะและสื่อออนไลน์สืบ

มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประจักษ์ ก้องกีรติ (2556) เห็นว่าภายใต้วาทกรรมประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยมนี้ “ราชา” กับ “ชาติ” เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยมีอาจแยกขาดออกจากกันได้ เพราะสถาบันกษัตริย์เป็นผู้พิทักษ์รักษาและค้ำประกันความอยู่รอดรวมทั้งความเจริญของชาติ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2556, p. 458) และภายใต้วาทกรรมกษัตริย์นิยม (Royalism) ดังกล่าวได้เอื้อให้เกิด ภาวะแบบ “ไฮเปอร์รอยัลลิสต์” (Hyper-royalism) กำกอบอยู่ ซึ่งเกิดขึ้นจากการประกอบสร้างความจริงที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ขึ้นในคนไทยทุกรุ่น โดยที่ปัจเจกชนนั้นรับรู้ว่า องค์พระมหากษัตริย์นั้นปฏิบัติพระราชกรณียกิจอย่างหนักเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของราษฎรเกิดโครงการในพระราชดำริมากมายขึ้น การพัฒนาประเทศนั้นเป็นไปด้วยพระปรีชาสามารถองค์พระมหากษัตริย์ โดยที่วาทกรรมว่าด้วยพระมหากษัตริย์นี้ได้ถูกผลิตซ้ำทั้งทางสื่อมวลชนในสังคมให้ปัจเจกชนได้บริโภคกันเสมอมา ในฐานะความจริงชุดหนึ่งที่ยังทรงอิทธิพลอยู่ทั้งในระดับรัฐและปัจเจกชนจวบจนปัจจุบัน ซึ่งเป็นสภาวะของการนิยมกษัตริย์ที่ล้นเกิน ลักษณะกว้างๆ 5 ประการ ของ “ไฮเปอร์รอยัลลิสต์” (Hyper-royalism) (ธงชัย วินิจจะกุล, 2555) ได้แก่

- 1) สภาวะที่ลัทธิกษัตริย์นิยมได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตปกติทางสังคมและชีวิตประจำวันของปัจเจกชนอย่างมากทั้งในพื้นที่สาธารณะและเวลาในชีวิตประจำวัน
- 2) การยกย่องพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์อย่างเหลือเชื่อเหนือมนุษย์ เกินพอเหมาะพอควร เกินงามและเกินจำเป็น
- 3) พระมหากษัตริย์มีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นทุกที ความสัมพันธ์กับประชาชนอาศัยความศรัทธา เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่มนุษย์มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- 4) มีกฎหมายและมาตรการทางสังคมบังคับให้ต้องแสดงความนับถืออย่างไม่มีข้อยกเว้น และยิ่งนานวันยิ่งบังคับให้แสดงความนับถือแบบเดียวเหมือนกัน
- 5) ไฮเปอร์รอยัลลิสต์ 40 ปีที่ผ่านมาไม่ใช่แค่ผลงานของพวกกษัตริย์นิยมหรือรัฐเท่านั้น แต่ข้าราชการระดับกลาง ล่าง ภาคเอกชนและสาธารณชนร่วมผลิต ร่วมผลิตซ้ำ และร่วมควบคุมบังคับการกันเอง

ถึงแม้ว่าพื้นที่ทางวัฒนธรรมทางการเมืองนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของสภาพสังคมและเศรษฐกิจตลอดเวลา แต่ยังมีสิ่งที่เรียกว่า รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรม ที่ร่างขึ้นไม่ได้แต่ใช้

ประสบการณ์อันยาวนานในสังคมก่อนขึ้นมา (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2557b) โดยเฉพาะสถาบันกษัตริย์ของไทยที่ถูกทำให้มองว่ามีความศักดิ์สิทธิ์อย่างมาก ดังนั้นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นมันแสดงออกถึงความศักดิ์สิทธิ์นั้นเสมอ จึงทำให้ความคิดเกี่ยวกับว่าต้องเคารพยำเกรงต่อสถาบันกษัตริย์จึงฝังลึกอยู่ในความคิดของคนไทยส่วนใหญ่ ทั้งนี้เมื่อผนวกรวมกำลังกับองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยม (royal-national history) ที่ครอบงำอุดมการณ์ของประวัติศาสตร์ไทยอยู่นั้น คุณลักษณะที่สำคัญคือ การเป็นพระมหากษัตริย์ของประชาชน ที่ถูกผลิตซ้ำวนเวียนอยู่ในสังคมไทยผ่านที่สื่อต่างๆ ก็นำเสนอภาพของชีวิตในสังคมไทยที่มีพระมหากษัตริย์พระองค์นี้เป็นศูนย์กลางตลอดมานับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2500 (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555b) สถาบันกษัตริย์จึงถูกค้ำจุนไว้ด้วยความสำนึกในบุญคุณของพระมหากษัตริย์อย่างเลื่องไม่ไ้ อาจกล่าวได้ว่าสถาบันกษัตริย์มีความศักดิ์สิทธิ์และความนิยม จึงยากที่จะหาผู้ใดมาแทนที่ได้ เช่นเดียวกันกับที่ มุกหอม วงษ์เทศ (2554) กล่าวว่าการปฏิรูปอุดมการณ์และวัฒนธรรมกษัตริย์นิยมนั้นแฝงฝังอยู่ในธรรมเนียมประเพณี (การอบรมบ่มเพาะ การหล่อหลอมด้านการศึกษา และการสื่อสารมวลชน) ควรจะครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมทางวัฒนธรรมภาษา แบบแผนอาภักดิ์ภักดี ประเพณีพิธีกรรม ฯลฯ ที่เสริมสร้างความศักดิ์สิทธิ์และเป็นหัวใจของการปลูกฝังคุณค่าในระดับจิตใจ จิตใต้สำนึกและจิตวิญญาณ ได้แก่ คติความเชื่อในสมมติเทพ การใช้ราชศัพท์ การหมอบคลานและถวายบังคม การเกณฑ์คนเพื่อทำกิจกรรม แสดงความจงรักภักดี การเปิด-บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีในโรงภาพยนตร์และการแสดงมหรสพ เป็นต้น

เห็นได้ว่าสถาบันกษัตริย์แทรกอยู่ในทุกส่วนของวัฒนธรรมไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่เคารพสักการะอันผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ แม้ว่าหมวดพระมหากษัตริย์ในรัฐธรรมนูญนั้นยกออกไปทั้งหมดก็ไม่ได้ทำให้สถาบันกษัตริย์ไทยสั่นคลอนตรงไหน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2557b, p. 128) เช่นเดียวกันกับที่ธงชัย วินิจจะกุล (2556) กล่าวถึงสถาบันกษัตริย์ยุคใหม่และการเมืองของสถาบันว่าประกอบด้วยลักษณะสำคัญสามประการ คือ ความศักดิ์สิทธิ์ ความขึ้นชอบจากประชาชน และความเป็นสาธารณะหรือ ประชาธิปไตย พิธีกรรมหลวงอันศักดิ์สิทธิ์บางพิธีถูกรื้อฟื้นขึ้นมาหลังการรัฐประหาร 2490 (Handley 2006, 94-96 อ้างถึงใน ธงชัย วินิจจะกุล, 2556) และเพื่อเพิ่มเติมที่ในช่วงทศวรรษ 1960 ภายใต้รัฐบาลสฤษดิ์ (Bowie 1997, 88-91; Thank 1979 อ้างถึงใน ธงชัย วินิจจะกุล, 2556) ทว่าการยกย่องกษัตริย์จนเป็นเทวดาที่แตะต้องไม่ได้ พุ่งสูงขึ้นแบบไม่เคยเป็นมา

ก่อตั้งตั้งแต่ปี 2518-2519 เป็นต้นมา ในบรรดาพิธีกรรมที่ประดิษฐ์สร้างขึ้นมานี้ พิธีกรรมสำคัญอย่างหนึ่งก็คือวันเฉลิมพระชนมพรรษา ที่แม้จะเริ่มขึ้นตั้งแต่พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 แต่เพิ่งถูกทำให้กลายเป็นเทศกาลสาธารณะขนาดใหญ่ประจำปี ยิ่งไปกว่านั้นวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระเจ้าอยู่หัวได้กลายเป็นวันหยุด และวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระราชินียังคงกลายเป็นวันแม่ นี่คือการต่อยอดแนวคิดที่ปลูกฝังว่า พระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีคือพ่อแม่ของชาวไทยทุกคน ส่วนการเฉลิมฉลองครั้งยิ่งใหญ่สำหรับพิธีราชาภิเษก กาญจนภิเษกและพัชรภิเษกครบรอบการครองราชย์ ฯลฯ คือการต่อยอดความคิดว่าพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 คือธรรมราชาที่สุดกว่าราชาอื่นใด (ธงชัย วินิจจะกุล, 2556, pp. 91-92)

การศึกษาของ ประจักษ์ ก้องกีรติ (2558b) ชี้ให้เห็นถึงประเด็นที่สำคัญว่า ประเทศไทยนั้นได้ถูกครอบงำด้วยเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งที่ได้รับรู้กันอย่างแพร่หลาย เสมือนนิทานโดยเน้นสั่งสอนให้คนไทยรักและสามัคคีกัน อย่าทะเลาะกัน เพราะเราเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ใครมีหน้าที่อะไรก็ไปทำตามนั้น และพึงสำนึกว่าชาติคือครอบครัว ที่ทุกคนมีตำแหน่งแห่งที่ของตนเอง และที่สำคัญลูกบ้านต้องทำตัวดีต่อพ่อแม่ เรื่องเล่านี้มีสถานะผูกขาดไม่ยอมให้ถูกตั้งคำถาม ใครตั้งคำถามก็จะกลายเป็นคนไม่รักชาติหรือไม่หวังดีต่อประเทศ โทษฐานของการท้าทายกรณแรงหนักหน่วงยิ่ง (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558b, pp. 368-404) เช่นเดียวกับที่ มุกหอม วงษ์เทศ (2554) มองว่า สังคมไทยนั้นอยู่ภายใต้ วัฒนธรรมแบบอุดมการณ์กษัตริย์นิยม ที่มีรากฐานมาจากการผสมปนเปกันระหว่างคติพราหมณ์เรื่องสมมติเทพคติพุทธเรื่องธรรมราชาและทศพิธราชธรรม อุดมการณ์สมบูรณาญาสิทธิราชย์ผนวกกับชาตินิยมแบบราชการ ประกอบกับการปลูกฝังการเทิดทูนสักการะสถาบันกษัตริย์อย่างหนักหน่วง ที่ถูกปลูกฝังผ่านธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่มุ่งเสริมสร้างความศักดิ์สิทธิ์และเป็นหัวใจของการปลูกฝังคุณค่าในระดับจิตใจ จิตใต้สำนึกและจิตวิญญาณ จนอุดมการณ์และวัฒนธรรมเหล่านั้นได้กลายมาเป็นโลกทัศน์ความรู้สึนึกคิด พฤติกรรมของปัจเจกชน วิถีปฏิบัติทางสังคม รวมทั้งจารีตที่ไม่ได้ถูกระบุเป็นลายลักษณ์อักษรด้วย การที่สถานะความเป็นเทพและความศักดิ์สิทธิ์จะถูกลดทอนนั้นเป็นการสั่นคลอนอัตลักษณ์ของ Thai-Ultra-royalist ที่เทิดทูนและทรงตนในความพิเศษไม่เหมือนใครในโลกอย่างยิ่ง ความศรัทธาในจารีตนั้นได้ก่อให้เกิดการละเลยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ให้ความสำคัญกับความ เป็นข้าราชการ (มุกหอม วงษ์เทศ, 2554)

กล่าวคือการที่สังคมถูกครอบงำโดยการเล่าเรื่องรวมทั้งเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นจากอุดมการณ์ทางสังคมเพียงแบบเดียวนั้นมีผลต่อการประกอบสร้างความหมายของวาทกรรมความเป็นชาติไทยจึงมีผลต่ออุดมการณ์ มุมมอง และระบบความคิดของปัจเจกชนเกี่ยวกับความเป็นชาติไปด้วย ในฐานะเรื่องเล่ากระแสหลักที่กลายเป็นความทรงจำที่ทุกคนสังคมมีส่วนร่วมกัน จากความพยายามของรัฐที่ต้องการเห็นความเป็นเอกภาพ โดยปฏิเสธเรื่องเล่ากระแสรอง และเมื่อสังคมไม่เปิดกว้างให้กับเรื่องเล่าแบบอื่นเข้ามามีโอกาสแสดงตัว ย่อมเกิดการยึดมั่นถือมั่นในเรื่องเล่าของตนเองในฐานะความจริง และความจริงนั้นก็คือวาทกรรม มันย่อมเกิดการผูกขาดที่นำไปสู่การปิดกั้น ผูกขาด และความรุนแรง เพราะปัจเจกชนในสังคมไม่เปิดกว้างและยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับรัฐละครหรือรัฐนาฏกรรม (Theater State)

คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) มองว่าพิธีกรรมนั้นเป็นเรื่องของระบบสัญลักษณ์ ส่วนวัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องของระบบสัญลักษณ์และการให้ความหมาย ที่มนุษย์ใช้ในการทำความเข้าใจโลกที่อยู่รอบตนเอง ผ่านกิจกรรมในบริบทชีวิตประจำวัน การจะทำความเข้าใจวัฒนธรรมได้นั้น เกียร์ซเน้นไปที่การพรรณนาแบบละเอียด (thick description) เพื่อให้เข้าใจวัฒนธรรมนั้นๆ ทั้งในด้านอารมณ์ความรู้สึกและเหตุผล เกียร์ซเชื่อว่าพิธีกรรมนั้นสามารถที่จะปลุกเร้าอารมณ์ของปัจเจกชนได้อย่างรุนแรง

รัฐละครหรือรัฐนาฏกรรม (Theater State) :งานศพพระราช

รัฐนาฏกรรมนั้นมีส่วนประกอบต่างๆ คือ กษัตริย์และเจ้านายเป็นผู้สร้างและแสดง พราหมณ์เป็นผู้กำกับ และราษฎรเป็นตัวประกอบและคนดู หน้าที่ของรัฐคือการจัดพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่เหล่านี้ที่เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจแทนการใช้อำนาจในการปกครอง รัฐนั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ (อคิน รพีพัฒน์, 2551)

- 1) สถานภาพ หมายถึง ยศตำแหน่ง ฐานันดร
- 2) พิธีการ (pomp) หมายถึง ความโอ่อ่างดงาม การแสดงความภูมิฐาน เกียรติยศ
- 3) กระบวนการปกครอง (governance)

นอกจากนี้เกียร์ซยังมองว่า รัฐนาฏกรรมเป็นความคิดทางการเมืองที่จัดให้ พิธีกรรมและชีวิตของราชสำนักเป็นตัวแทนอันดีเลิศของการดำรงชีวิตอยู่ในอารายธรรมอันบริสุทธิ์สูงส่ง ราชสำนักจึงได้เข้า

จัดการปรับเปลี่ยนรูปแบบของโลกและสังคมโดยยึดเอาคุณลักษณะความดีเลิศของตนเองเป็น ศูนย์กลางเสีย จัดการให้โลกและสังคมมีลักษณะแบบอย่างความดีงามของตน จนเกิดไปลำดับขั้นทาง วัฒนธรรมที่มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้อยู่สูงสุด ส่วนที่ต่ำสุดได้แก่ราษฎรที่จะต้องยินยอมทำสิ่งต่างๆ ถวายขึ้นไปสู่ด้านบน ผ่านกลไกเรื่อง พิธีกรรม ที่จะเป็นตัวช่วยในการผสมให้เกิดความเป็นหนึ่ง เดียวกันในทุกลำดับขั้นทางสังคม

จึงกล่าวได้ว่ารัฐละครหรือรัฐนาฏกรรม เป็นผลผลิตทางสังคมเพื่อมุ่งหวังให้ปัจเจกชนเข้าไป คำจุนระบบเชิงโครงสร้างไว้ รัฐจึงจำเป็นต้องมีกลวิธีในการต่อยอดเรื่องความศักดิ์สิทธิ์นั้นเสมออยู่ เสมอ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2555a) กล่าวว่า รัฐคือโรงละคร มีหน้าที่แสดงความยิ่งใหญ่ ความรุ่งเรือง บารมีอันเปี่ยมล้นของพระราชา รัฐคือแบบจำลองของจักรวาลอันมีพระเจ้าถือเกียรติดียศและอำนาจ สูงสุด ความยิ่งใหญ่อลังการต่างๆ ของพระราชา ก็คือแบบจำลองของพระเจ้านั่นเอง ละครที่รัฐแสดง นั้นมีเพื่อยืนยันระเบียบที่จะทำให้ประชาชนรู้สึกอุ่นใจ รู้สึกมั่นคง อำนาจจึงต้องตั้งอยู่บนการแสดง หรือเป็นอำนาจเชิงสัญลักษณ์ หนึ่งในการแสดงที่สำคัญคือพระราชพิธีต่างๆ ขณะเดียวกัน "ละคร" ที่ "นครา" แสดงให้ดู ก็ช่วยกำหนดตำแหน่งแหล่งที่ของผู้คนแต่ละคนในจักรวาล เป็น "ตัวฉัน" ที่จะใช้ในการสัมพันธ์กับโลกข้างนอกตัวเรา นับตั้งแต่คนในครอบครัวไปจนถึงเพื่อนบ้าน, พ่อค้าแม่ค้า, พราหมณ์, คนเก็บภาษี, ไปจนถึงพระเจ้า และโลกหน้า ฯลฯ อย่างไรก็ตามละครที่รัฐสร้างขึ้นนั้น จะต้องมีความสอดคล้องกับความคิดความเชื่อของปัจเจกชนส่วนใหญ่ในสังคมเสมอ เพื่อดึงให้ปัจเจก ชนนั้นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรม ทั้งเป็นผู้ชมและผู้แสดงตามบทบาทของตนในสังคม ดังนั้นจึง เกิดเป็นกลไกการทำงานของรัฐชาติที่พยายามทำให้ปัจเจกชนนั้นสละซึ่งสำนึกความเป็นตัวตนของ ตนเอง (สุเทพ สุนทรเกสัช อ้างถึงใน ไชยันต์ ไชยพร, 2551) รวมทั้งเอกลักษณ์ความเป็นตัวตน วัฒนธรรม ภาษา ความเป็นท้องถิ่น เพื่อหันไปยึดโยงความเป็นตัวตนนั้นเข้ากับ ความเป็นรัฐชาติหรือ ความเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นในรูปแบบของสิ่งนามธรรมมากกว่า เพื่อก่อให้เกิดมาตรฐานความเป็นหนึ่ง เดียวกัน (homogeneity) ทางวัฒนธรรมและพลเมือง ทั้งนี้สารของนาฏกรรมของรัฐอาจไม่ต้องการ เล่าถึงความผันแปรของชีวิต แต่ก็ต่อยอดระเบียบของสังคมตามอุดมคติ คือ ลำดับศักดิ์และบารมีของ ผู้คนที่ไม่เท่าเทียมกัน และความสัมพันธ์ที่ต้องเคารพต่อความต่างศักดิ์และบารมีดังกล่าว เพราะนี่คือ กฎระเบียบอันศักดิ์สิทธิ์ที่จะช่วยให้สังคมดำรงอยู่อย่างสงบสุขได้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2560a)

จากแนวคิดการมองเรื่องรัฐละครของ เกียรติชัย นั้นมองว่าพิธีกรรมนั้นย้ำให้เห็นถึงหลักการของ จักรวาลและการลอกเลียนเรื่องราวของสวรรค์ เพื่อเน้นย้ำและแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของยศ

ตำแหน่งและระบบยศศักดิ์ ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กำหนดขึ้นในแต่ละพิธีกรรมเป็นเรื่องของ สถานภาพ (status) เป็นสิ่งสำคัญที่สุด พิธีกรรมการแสดงอันหรูหราของรัฐละคร พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเสมือน สมมติเทพ เป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่าความยิ่งใหญ่ นั่นคือภาพอำนาจของความสง่างามความ ยิ่งใหญ่ที่จัดระเบียบโลก แสดงความคิดเกี่ยวกับความเป็นไปของสิ่งต่างๆ ผ่านสัญลักษณ์ที่สัมผัสได้ อย่างศิลปกรรมแทนการใช้ถ้อยคำ แสดงคำสอนที่ซ่อนอยู่ในรูปสัญลักษณ์ที่ไม่ได้มีใครสนใจจะตีความ ออกมาเป็นคำพูด แต่ซึมซับเข้าไปในความรู้สึกจิตใจ และกำหนดพฤติกรรม (อคิน รพีพัฒน์, 2551) ดังนั้นในการที่จะสามารถตีความวัฒนธรรมและรูปแบบของสัญลักษณ์ได้นั้นจะต้องมองหาจุดประสงค์ และหลักการของพิธีกรรมนั้น รวมทั้งทำความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดย่อยๆ เพื่อให้เราสามารถเห็น ภาพของความหมายในภาพรวมได้ ในพระราชพิธีหรือพิธีกรรมของรัฐจะต้องทำให้ตัวแสดงหลักของ พิธีกรรมนั้นๆ มีความศักดิ์สิทธิ์ ที่สำคัญต้องต้องเน้นย้ำให้เห็นถึงเรื่องยศศักดิ์ ตำแหน่ง และสถานภาพ ต้องทำให้ราษฎรมองเห็นพระมหากษัตริย์ว่าเป็นองค์สมมติเทพที่แท้จริง เป็นแบบอย่างของความดี เลิศ โดยมีรัฐเป็นผู้กระตุ้นให้ประชาชนมีความรู้สึกแบบนั้นอีกที เช่น ในพระราชพิธีพระบรมศพการ ออกแบบพระเมรุมาศนั้นมักมีความเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพ อย่างลึกซึ้ง การออกแบบจึงเน้นไปที่ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับจักรวาลและเขาพระสุเมรุซึ่งเป็นที่สุดของ องค์เทพพระเจ้าต่างๆ ดังนั้นการที่ประชาชนจะได้เข้าชมการถวายพระเพลิงจึงเปรียบเสมือนการได้ส่ง เสด็จดวงพระวิญญาณกลับไปสู่เขาพระสุเมรุไปด้วย

นคราและการวิเคราะห์การเมือง

หากเปรียบเทียบพิธีกรรมของรัฐเป็นเสมือนบทละครเรื่องหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายในบอกเล่า เรื่องราวบางอย่าง ให้นักศึกษานำใจโลกผ่านเรื่องราวที่ถูกเล่าเกี่ยวกับพวกเขาและคนอื่นๆ จาก แนวคิดของ Alexander (2011) ที่ว่าด้วยเรื่องปฏิบัติการทางวัฒนธรรม (cultural pragmatic) ทำให้ เห็นว่า การกระทำก็คือการแสดงแบบหนึ่งที่ไม่สำคัญเลยว่าความหมายที่แท้จริงของการแสดงนั้นจะ คืออะไร トラบเท่าที่ความหมายที่ถูกแฝงอยู่ในการกระทำนั้นยังคงถูกส่งไปยังปัจเจกชนแต่ละคนใน สังคมและปัจเจกชนยังเข้าใจความหมาย นอกจากนี้ในปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่ประกอบสร้างขึ้น จากการกระทำหลายอย่างที่ยังสามารถอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมและ ความสัมพันธ์ของผู้คนกับประวัติศาสตร์ได้ ในการสื่อสารความเชื่อเหล่านั้นผู้กระทำหรือนักแสดง จะต้องแสดงได้อย่างแนบเนียน ต้องทำให้ผู้ฟัง/คนดูเชื่อให้ได้ว่านั่นคือประสบการณ์จริง คือความจริง

ไม่ใช่เพียงแค่บทที่ถูกเขียนขึ้น ถ้าทำได้ คนดูก็จะเชื่อและเริ่มให้ความหมาย ปัจเจกชนก็จะคล้อยตาม แสดงตัวตนและเชื่อมโยงอารมณ์เข้ากับตัวบทนั้นอย่างไม่รู้ตัว จนกระทั่งสุดท้ายคนดูก็จะเชื่อและยอมรับในระบบสัญลักษณ์ที่ถูกส่งออกมา โดยเชื่อมั่นว่ามันเป็นความจริงในที่สุด พิธีกรรมในสังคมก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดความเชื่อและการยอมรับ เพราะพิธีกรรมนั้นจะมีการเชื่อมโยงเหล่าปัจเจกชนในสังคมเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งคนดูและนักแสดงจะถูกเชื่อมโยงเข้าหากันจนกลายเป็นเนื้อเดียวกัน อารมณ์ร่วมจะกลายเป็นเรื่องธรรมชาติ อำนาจที่ได้เข้าจัดการกระทำก็จะถูกมองว่าเป็นสิ่งธรรมดาเช่นกัน

พิธีกรรมของรัฐนั้นมุ่งเน้นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของยศ ตำแหน่ง สถานภาพชัดเจน ทั้งในเรื่องของการพยายามสร้างสถานภาพบางอย่างขึ้นมา โดยปราศจากการใช้อำนาจในการบังคับขู่เข็ญ แต่ให้รัฐและประชาชนสามารถที่จะดำเนินไปได้โดยการเลียนแบบตัวแบบอันดีเลิศของการดำรงชีวิตเพื่อให้อยู่ในอารยธรรมอันบริสุทธิ์สูงส่ง นอกจากนี้รัฐเองก็ต้องพยายามที่จะชักจูงให้ประชาชนที่เฝ้าดูพิธีกรรมเหล่านั้นอย่างมีส่วนร่วม กล่าวคือเข้ามามีส่วนในการสร้างความหมายให้แก่พิธีกรรมเพื่อส่งเสริมสถานภาพของยศศักดิ์นั้น ซึ่งจะทำให้ปัจเจกชนนั้นหมกมุ่นเพื่อหาสิ่งที่จะเป็นเป็นเครื่องหมายในการบอกว่าเราเป็นใคร มีสถานภาพอย่างไร ที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรมต่อไป และถึงแม้ว่ากษัตริย์จะเปลี่ยนไปเปลี่ยนมาแต่ระเบียบและการจัดการระบบสังคมไม่เคยเปลี่ยนแปลง เครื่องมือที่ใช้ในพิธีกรรมไม่ได้เป็นเพียงภาพแทนของความหรรษาของอาณาจักรเท่านั้น การที่จะได้รับสถาปนาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจนั้นจำเป็นต้องอาศัยพิธีกรรมเหล่านี้เป็นตัวแทนของสิ่งที่คอยกำหนดบทบาทของคนในสังคม คือ บรรทัดฐานทางสังคม ที่คนทุกคนถูกกำหนดบทบาทให้เล่นตามบทของตนเหมือนหุ่นยนต์ ถ้ามีผู้ทำผิดก็จะถูกลงโทษทางสังคม กล่าวคือเป้าหมายของการประกอบพิธีกรรมนั้นเพื่อแสดงให้เห็นปัจเจกชนเห็นและยอมรับถึงความเหนือกว่าของผู้ปกครอง

ในที่นี้ผู้วิจัยจึงได้หยิบยกแนวคิดของ คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) มาเพื่ออธิบายให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองที่ส่งผลต่อระบบความคิดของปัจเจกชนในสังคม ผ่านการพยายามประกอบสร้างความหมายทางสังคม (Social Manufacture) ผ่านระบบคิด ระบบอุดมการณ์ และระบบวัฒนธรรม โดยมีรัฐจะทำหน้าที่เป็นผู้จัดระเบียบ กำหนดวิธีการ และรูปแบบของ ‘การแสดงผล’ ของความโศกเศร้าให้ผู้คนต้องปฏิบัติตาม

พระราชพิธีและประเพณีไทยที่เกี่ยวข้องกับความตาย

การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตและจิตใจของปัจเจกชนอย่างมาก ความตายส่งผลกระทบต่อปัจเจกชนและสังคมที่ต้องรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงที่กระทันหัน จึงเกิดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตายขึ้น เพื่อรับมือกับความตึงเครียดและหวาดกลัว ความยุ่งเหยิงที่เกิดขึ้นจากการสูญเสียสมาชิกในสังคม เห็นได้จากประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำศพในรูปแบบต่างๆ ขั้นตอนในงานศพต่างๆ มักสะท้อนถึงความเชื่อที่ว่า ความตายไม่ใช่จุดสิ้นสุดของชีวิต หากแต่เป็นการเปลี่ยนสภาพไปสู่อีกโลกหนึ่ง บุชยากร ตีระพฤติกุลชัย (2554) กล่าวว่าบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมงานศพในฐานะพื้นที่สาธารณะนั้น มีบทบาทที่สำคัญหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ผลิตหรือกระจายข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเจ้าภาพงานศพ เป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างปัจเจกชนและชุมชน เป็นพื้นที่สำหรับการระดมความช่วยเหลือของชุมชนทั้งแรงงาน เงิน และสิ่งของอื่นๆ เป็นพื้นที่ภาคปฏิบัติของการสร้างความเข้มแข็งระดับชุมชน เป็นพื้นที่ประกาศสถานภาพใหม่ของทุกคนเป็น (เจ้าภาพงานศพ) และคนตาย

สำหรับพิธีศพของชนชั้นสูงนั้นยังคงรักษาประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือ การใช้โกศหรือหีบศพตามยศตำแหน่งที่ได้รับพระราชทานมาจากกษัตริย์ การจัดพิธีงานศพที่เน้นความใหญ่โตเพื่อแสดงฐานะและเกียรติยศของเจ้าภาพ ทำให้พิธีศพเป็นเครื่องบ่งบอกสถานภาพและชนชั้นอย่างหนึ่งในสังคมไทย พิธีศพกลายเป็นเครื่องหมายแสดงหน้าตาและสถานภาพของผู้ตายด้วย ประเพณีของกษัตริย์นั้นจะมีความซับซ้อนและศักดิ์สิทธิ์โดยมีสมณชีพราหมณ์และข้าราชการที่ช่วยส่งเสริมฐานะกษัตริย์ให้สูงขึ้นในฐานะที่ทรงเป็นสมมติเทพตามความเชื่อดั้งเดิม (ปราณี วงษ์เทศ, 2543) วิธีปฏิบัติของราชสำนักนั้นมีความซับซ้อนเพื่อให้สมพระเกียรติยศ เนื่องจากองค์พระมหากษัตริย์นั้นทรงเป็นเสมือนนงศ์สมมติเทพ

2.4 แนวคิดเรื่องร่างกายใต้บังคับการ (Docile Body) กับการสร้างวาทกรรมและระเบียบวินัย

มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เป็นนักคิดคนสำคัญของศตวรรษที่ 20 ถูกจัดอยู่ในสกุลแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม ฟูโกต์เป็นที่รู้จักในฐานะนักคิดแนววิพากษ์ระบบต่างๆ ของสถาบันทางสังคม สนใจที่จะค้นหาเส้นแบ่งของสังคมที่เขามองว่าเป็นเรื่องอำนาจ วาทกรรมในความหมายของฟูโกต์ คือ ความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่ถูกนิยามเอาไว้ว่าเป็นความจริงภายใต้กรอบความรู้แบบหนึ่งด้วยปฏิบัติการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการนิยามความหมาย (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2555) แรกเริ่มฟูโกต์ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับ ระบบของความรู้ โดยเฉพาะองค์ความรู้แบบเป็นวิทยาศาสตร์ เพราะฟูโกต์เชื่อว่าอำนาจนั้นมีความเชื่อมโยงกับความรู้อยู่ เช่น เรื่องการแพทย์กับความบ้าในหนังสือ *Madness and Civilization* (1961) ของมิเชล ฟูโกต์ ค้นหาสิ่งที่ถูกซ่อนอยู่เบื้องหลังความรู้ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของวาทกรรมในสังคมแต่ละยุคสมัย ว่าด้วยความบ้าที่ถูกเชื่อมโยงอยู่กับการวินิจฉัยโรคทางการแพทย์ องค์ความรู้ทางการแพทย์จึงเป็นวาทกรรมในการจัดจำแนกผู้คนปกติและคนบ้าออกจากกัน

วาทกรรมนอกจากสามารถจะเข้าไปควบคุมวิธีการคิดและพฤติกรรมของปัจเจกชนแล้วยังสามารถสร้างภาพตัวตนและเงื่อนไขที่ควบคุมจินตนาการของสังคมอีกด้วย ฟูโกต์ได้หันมาสนใจโครงสร้างวาทกรรม (Order of Discourse) ที่รวมทั้งปฏิบัติการทางวาทกรรมและปฏิบัติการที่ไม่ใช่วาทกรรมด้วย (Discursive and Non-Discursive) เพื่อที่จะดูว่าวาทกรรมนั้นมีกระบวนการก่อรูปของความหมายว่าอย่างไร มีปฏิบัติการอย่างไร นอกจากนี้ฟูโกต์ได้เสนอให้มองโครงสร้างของวาทกรรมด้วยเกณฑ์ 3 ประการ (Foucault, 1991 : 54 อ้างถึงใน อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2555) คือ

1. เกณฑ์การก่อตัว หมายถึง วาทกรรมขึ้นอยู่กับชุดกฎเกณฑ์ (Set of Rules) ในการก่อตัวขึ้นมาของทั้งเนื้อหาการปฏิบัติการ แนวคิด
2. เกณฑ์การเปลี่ยนผ่าน หมายถึง การปรับเปลี่ยนภายในและจุดเปลี่ยนในการก่อตัวของกฎเกณฑ์ใหม่
3. เกณฑ์ของการเชื่อมโยง หมายถึง ชุดของความสัมพันธ์ที่นิยามและกำหนดเงื่อนไขให้เห็นความเกี่ยวข้องกับวาทกรรมอื่นๆ รวมทั้งปฏิบัติการที่ไม่ใช่วาทกรรม ซึ่งวาทกรรมนั้นทำหน้าที่อยู่

โดยวาทกรรมนั้นมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ (Foucault, 1991 : 59-60 อ้างถึงใน อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2555) ดังนี้

1. ข้อจำกัดและรูปแบบของเรื่องที่จะพูดได้หรือพูดไม่ได้ในฐานะที่เป็นขอบเขตวาทกรรม
2. ข้อจำกัดและรูปแบบการเจรจา ที่ใช้กำหนดว่า การเจรจาแบบใดจะคงอยู่แบบใดจะปล่อยให้หายไป
3. ข้อจำกัดและรูปแบบในการเจรจาที่ปรากฏในการก่อตัวของวาทกรรมต่างๆ ว่า การพูดแบบใดยอมรับได้ และแบบใดไม่เป็นที่ยอมรับ
4. ข้อจำกัดและรูปแบบในการนำกลับมาใช้ใหม่จากวาทกรรมที่เคยมีมาก่อน หรือหยิบยืมมาจากวัฒนธรรมอื่นๆ ด้วยการให้คุณค่าใหม่
5. ข้อจำกัดและรูปแบบในการจัดจำแนกแยกแยะว่าใคร กลุ่มใด หรือชนชั้นไหนจะเข้าถึงวาทกรรมแบบใดได้บ้าง และจะต้องสัมพันธ์กันอย่างไร รวมทั้งการต่อสู้เพื่อควบคุมวาทกรรมระหว่างกลุ่มต่างๆ

วาทกรรมนั้นจึงเป็นทั้งกระบวนการ เป็นทั้งระบบที่ผลิตสร้างและทำซ้ำ ความหมาย ความ เป็นเอกลักษณ์ของสิ่งที่อยู่รอบตัวปัจเจกชน

ตัวตน อำนาจ และรัฐชาติ

สังคมไทยนั้นอยู่ภายใต้วัฒนธรรมแบบอุดมการณ์กษัตริย์นิยม ที่มีรากฐานมาจากการผสมปนเปกันระหว่างคติพราหมณ์เรื่องสมมติเทพ คติพุทธเรื่องธรรมราชาและทศพิธราชธรรม (มุกหอม วงษ์เทศ, 2554) ทำให้กษัตริย์ในความคิดของปัจเจกชนคนไทยนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ ผ่านการประกอบสร้าง ความหมายประเภท พ่อปกครองลูก สมมติเทพทำให้ปัจเจกชนไม่สามารถที่จะปฏิบัติตนต่อกษัตริย์ในลักษณะที่เป็นคนเท่าๆ กับเราได้ แต่ในขณะที่รัฐชาติสมัยใหม่กำลังเผชิญหน้ากับความแตกต่างหลากหลาย รัฐไทยเองก็กำลังเผชิญหน้ากับการต่อสู้เรียกร้องความเสมอภาคทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ การเมืองที่มุ่งเชิดชูเสรีภาพความเท่าเทียมอย่างหนัก ทำให้รัฐต้องพยายามที่จะเข้าควบคุมชีวิตของปัจเจกชนในสังคมให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อง่ายต่อการจัดระเบียบและปกครอง มิติของความเป็นชาติจึงหมายถึง การที่รัฐพยายามเข้าควบคุมสำนึกความเป็นตัวตนของปัจเจกชนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ในฐานะเพื่อนร่วมชาติ คนชาติเดียวกัน ภายใต้ร่มเงาของวัฒนธรรมอันดีงาม

อุดมการณ์ชาตินิยม นั้นมุ่งที่จะสร้างพลเมืองของรัฐขึ้นมาจากการกลายเป็น ข้าแผ่นดิน เรียกร้องให้ประชาชนทั้งหมดสัมพันธ์กับผู้ปกครองในฐานะที่เหมือนกันหมด ได้แก่ การเป็นพลเมืองของรัฐ ผ่านการเข้าควบคุม จัดระเบียบ ชี้นำร่างกายของปัจเจกชนทั้งในด้านความคิด พฤติกรรม จนเกิดความเคยชินและเข้าใจไปว่าสิ่งที่กระทำอยู่นั้นเป็นสิ่งปกติธรรมดา จนกระทั่งร่างกายตอบสนองต่ออำนาจในชีวิตประจำวันโดยอัตโนมัติ

ทั้งนี้เรื่องของการควบคุมตนเองนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจเจกชนเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นผลมาจากอำนาจการควบคุมของสถาบันทางสังคมที่ได้สร้างวาทกรรมบางอย่างขึ้นมา และปัจเจกชนก็เชื่อมั่นมั่นในฐานะของความจริง อำนาจที่อยู่ในชีวิตประจำวันของปัจเจกชนได้มีความสั่นไหวไปมา พูโกทัยยังได้เสนอให้มองอำนาจในแง่มุมทั้งด้านบวกและด้านลบ ทั้งเป็นตัวการผลิตสร้างและบังคับอำนาจคือพลังที่สามารถผลิตทั้งความรู้ ความจริง และยังเป็นปริณิชนของสรรพสิ่งต่างๆ ตลอดจนพิธีกรรมของความจริง (Ritual of Truth) ด้วย (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2555) ซึ่งแสดงถึงการหมุนเวียนของอำนาจที่ก่อให้เกิดการกดขี่และต่อต้าน ซึ่งการถูกกดขี่ที่สามารถนำไปสู่การก่อให้เกิดวาทกรรมด้านตรงข้ามที่ก่อให้เกิดการเรียกร้องความเป็นธรรมได้

เมื่อเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องพิธีกรรมนั้นจะเห็นได้ว่าพิธีกรรมไม่ได้มีขึ้นเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวการให้การผลิตสร้างความจริงเพื่อค้ำจุน และตอกย้ำถึงอำนาจไว้ด้วย ทั้งนี้อำนาจนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่เฉพาะเจาะจง ผลิตสร้างขึ้นในบริบทของสังคมเฉพาะที่ เช่น การแสดงความไว้อาลัยของคนไทย รัฐได้เข้ามาจัดการความโศกเศร้าผ่านเรื่องการแสดงออกว่าปัจเจกชนควรทำตัวอย่างไร สิ่งนี้เรียกว่า **เทคนิควิธีการ** ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง **ระเบียบวินัย** ภายใต้การปฏิสัมพันธ์ที่มีอำนาจอยู่เบื้องหลัง คอยบอกว่าปัจเจกชนควรทำตัวอย่างไร ไม่ควรทำตัวอย่างไร ปฏิบัติการของอำนาจนั้นมีเทคนิคที่เรียกว่า เทคนิควิธีในการจัดจำแนกแยกแยะ (Technology of Classification) ที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้นิยามความหมายต่างๆ เข้าไปบงการให้ปัจเจกชนต้องอยู่ในระบบระเบียบนั้นตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น ปฏิบัติการทางวาทกรรมในระดับเครือข่ายสถาบันระดับชาติในกรณีนี้ รัฐบาลเผยแนวปฏิบัติเกี่ยวกับ “การใช้ถ้อยคำถวายความอาลัยให้ใช้ว่า “ปวงข้าพระพุทธเจ้า ขอน้อมเกล้าขอน้อมกระหม่อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ หาที่สุดมิได้ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ หรือประกาศด้านการใช้ภาษาจาก “ราชบัณฑิตยสถาน” เกี่ยวกับเรื่อง การใช้วลี “เสด็จสู่สวรรคาลัย” และ “น้อมส่งเสด็จสู่สวรรคาลัย” ด้วยความเห็นว่าเป็นที่ทรงมีบุญญาบารมีที่จะเสด็จสู่สวรรคาลัยได้ด้วยพระองค์เอง (ไม่ต้องมีประชาชน “ส่งเสด็จ”) (จักรกฤต

โยมพยอม, 2559) มันแสดงถึงการที่รัฐได้เข้ามาจัดการกับระบบความคิดของผู้คน นั่นคือองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำที่ไปต่อย้ำถึงอุดมการณ์ของวัฒนธรรมแบบอุดมการณ์กษัตริย์นิยมของรัฐไทย เป็นการต่อย้ำเรื่องกษัตริย์ในความคิดของปัจเจกชนคนไทยนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ มีสถานภาพที่อยู่เหนือขึ้นไป ผ่านการประกอบสร้างความหมายประเภท พ่อปกครองลูก สมมติเทพทำให้ปัจเจกชนไม่สามารถที่จะปฏิบัติตนต่อกษัตริย์ในลักษณะที่เป็นคนเท่าๆ กับเราได้ผ่านคำอธิบายว่า พระองค์ทรงมีบุญญาบารมีที่จะเสด็จกลับสู่สวรรคตได้ด้วยพระองค์เอง ไม่ต้องมีประชาชนส่งเสด็จ

ฟูโกต์มองว่าอัตลักษณ์หรือสำนึกเรื่องตัวตนของมนุษย์นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา แท้จริงแล้วมนุษย์นั้นไม่ได้เป็นผู้ที่สามารถกำหนดความหมายของสิ่งต่างๆ ในชีวิตของตนเองได้อย่างแท้จริง ความหมายอัตลักษณ์ของปัจเจกชนนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวตนของปัจเจกชนเพียงอย่างเดียว ซึ่งในเรื่องนี้ฟูโกต์ได้แสดงให้เห็นว่าความจริงหรืออำนาจไม่ได้มาจากผู้มีอำนาจหรือกษัตริย์อีกต่อไป หากแต่เกิดขึ้นจากการต่อสู้ทางความหมายของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม ด้วยกันเองเสียมากกว่า อำนาจในฐานะที่ประกอบสร้างความจริงขึ้นมา ความจริงนั้นก็คือวาทกรรมที่ปัจเจกชนจะยึดโยงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตัวเอง อัตลักษณ์นั้นเป็นผลรวมของวาทกรรมที่อยู่ในสังคมช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งและความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับผู้อื่น จึงทำให้ในความสัมพันธ์เรื่องตัวตนของปัจเจกชนแฝงไปด้วยการปฏิบัติการ ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ปัจเจกชนแต่ละคนรับรู้ว่าตัวเองเป็นใคร เพราะการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ต่างๆ ย่อมต้องผ่านการต่อรองทางความหมายกับสังคม ซึ่งมีมิติทางสังคมที่วาก ก็คือความคิดที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาทางประวัติศาสตร์ (Historical Construct) หากมองในแง่นี้จะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของอำนาจที่มีต่อร่างกายของปัจเจกชน

ร่างกายใต้บังคับ (Docile Body)

สืบเนื่องมาจากแนวทางการศึกษาแบบ โบราณคดีของความรู้ (Archaeology of knowledge) ฟูโกต์ต่อยอดการศึกษาออกมาเป็นการศึกษาแบบ วงศ์วิทยา (Genealogy) ที่มองว่าประวัติศาสตร์นั้นเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น เพื่อรับใช้อำนาจ อุดมการณ์บางอย่างในช่วงเวลาในแต่ละยุคสมัย ฟูโกต์เน้นการศึกษา ประวัติศาสตร์มนุษย์ ในแง่มุมที่สำคัญแต่ถูกมองข้ามไป คือแง่มุมของความเป็นตัวตนร่างกายของมนุษย์ การที่ร่างกายกำกับ ควบคุม การที่ความคิด อารมณ์ความรู้สึก จิตวิญญาณ (ธีรยุทธ บุญมี, 2551)

ธีรยุทธ บุญมี (2551) กล่าวว่าในยุคสมัยของการศึกษาแบบวงศาวิทยานั้น พุโกต์ได้พุ่งความสนใจไปที่สามสิ่งใหญ่ คือ ร่างกาย (ประชากร) ความรู้ อำนาจ เขาสนใจว่าร่างกายของมนุษย์นั้นได้ถูกควบคุมโดยความรู้ ร่างกายของมนุษย์นั้นสามารถที่จะบ่งบอกถึงการประกอบสร้างทางสังคมได้ดี ซึ่งการประกอบสร้างนั้นมีพื้นฐานมาจากสังคม วัฒนธรรมและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม เพราะสังคมได้สถาปนาความจริงบางอย่างขึ้นมาในรูปแบบวาทกรรม จนกลายมาเป็นระบบระเบียบข้อบังคับ ที่ทำให้ชีวิตร่างกายของปัจเจกชนได้รับการปรับ คัด แต่งรูปร่างให้เป็นไปตามอย่างที่อำนาจต้องการ ผ่านความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นมาในยุคสมัยต่างๆ เช่น ยุคคลาสสิกกราวคริสต์ศตวรรษที่ 17 – 18 มีการค้นพบว่าร่างกายของมนุษย์นั้นเป็นเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของอำนาจ กล่าวคือร่างกายนั้นสามารถที่จะถูกตัด ถูกขีด และจัดแต่งได้ ผ่านรูปแบบของระเบียบ ข้อบังคับที่ใช้สำหรับควบคุมและแก้ไขการปฏิบัติต่างๆ ของร่างกาย ร่างกายนั้นได้ถูกลดทอนจิตวิญญาณลงให้เป็นเพียงวัตถุ ผ่านแนวคิดเรื่องความอ่อนแอ หมายความว่าร่างกายที่ยอมจำนนและสามารถที่จะตัด เปลี่ยนแปลงได้ ร่างกายมนุษย์จึงกลายเป็นแบบจำลองย่อยส่วนของอำนาจ เริ่มจากตอนต้นของศตวรรษที่ 17 นั้น ทหาร คือ ผู้ที่เมื่อมองเห็นแล้วรู้ได้ทันทีว่าเป็นทหาร จากลักษณะท่าทางอันได้แก่ความแข็งแกร่งความกล้าหาญและความภาคภูมิใจที่ถูกแสดงออกผ่านร่างกายของทหาร เปรียบเสมือนสัญลักษณ์แสดงความองอาจและพลังกำลัง นับว่าเป็นวาทศิลป์ทางร่างกายดังข้อความที่ว่า “เครื่องหมายที่บ่งชี้ว่าผู้ใดเหมาะที่จะเป็นทหารที่สุดก็คือ ผู้นั้นจะต้องมีปฏิภพที่วังเวงและตื่นตัวศีรษะตั้งตรง มีกล้ามเนื้อ ไหล่กว้าง แขนยาว นิ้วชี้แข็งแรง หน้าท้องแบน ต้นขาล่ำ น่องเพรียว เท้าแห้ง ทั้งนี้บุรุษที่มีลักษณะดังกล่าวย่อมจักแคล้วคล่องและแข็งแรงอย่างแน่แท้” (Foucault, 2547)

ตัวอย่างเช่นในสังคมไทย นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2557a) ได้กล่าวว่า นาฏกรรมนั้นเป็นผลผลิตของสังคม การเคลื่อนไหวร่างกายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม คนเราไม่ได้เคลื่อนไหวร่างกายตามธรรมชาติ แต่ถูกอบรมกล่อมเกลามาให้เกิดแบบแผนนี้ หรือเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่ง ร่างกายถูกตัดให้การเคลื่อนไหวนั้นงามขึ้นตามสายตาของคนในวัฒนธรรม เช่น ในบริบทของนาฏกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นจากราชสำนัก ซึ่งแสดงออกถึง ระเบียบ ที่รัดกุมที่ผู้ปกครองมุ่งแสดงออกถึงความรุ่งเรืองของรัฐ รัฐยังใช้นาฏกรรมไทยเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมชาติ จึงมีคนจำนวนหนึ่งรับเอาลักษณะเหล่านี้เป็นเครื่องหมายกลุ่มแม้จะไม่เคยได้ชื่นชมหรือขมนาฏกรรมไทยมาก่อนก็ตาม (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2557a)

แนวทางในการควบคุมร่างกายนั้นได้เข้าไปจัดระเบียบร่างกายปัจเจกชนในระดับย่อย กล่าวคืออำนาจได้เข้าไปทำงานในระดับจุลภาค คือ ส่วนที่เล็กที่สุดของสังคมอย่าง “ร่างกาย” ของ

ปัจเจกชน เช่น การเคลื่อนไหวของร่างกาย ท่วงท่าความว่องไว โดยผ่านเทคนิควิธีของอำนาจ (Technology of Power) ที่เข้าบังการหรือกระทำกับร่างกายปัจเจกชนในฐานะ ผู้ถูกกระทำโดยอำนาจ (Object of Power) พิธีกรรมที่สำคัญยิ่งในการจัดระเบียบร่างกายดังกล่าวจึงได้แก่ การฝึกฝนและรูปแบบการควบคุม ที่มีการบังคับอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดหย่อน โดยใส่ใจในกระบวนการฝึกมากกว่าผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น เราสามารถที่จะเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า “ระเบียบวินัย” ที่เข้าควบคุมร่างกายของปัจเจกชนได้อย่างแนบเนียน ปราศจากการบังคับให้ปัจเจกชนรู้ตัว ฟูโกต์ได้สรุปแนวทางการทำงานของวินัยไว้ 5 ด้าน (ธีรยุทธ บุญมี, 2551) คือ

1. วินัยทำงานโดยผ่านร่างกายคนเป็นหลัก มีจุดมุ่งหมายที่จะให้เกิดร่างกายได้บังการ (docile body) วิธีการทำงานคือจะแบ่งร่างกายออกเป็นส่วนๆ ตามอวัยวะหรือระบบเป็นหัว แขน ขา หลังไหล่ มีการศึกษา ตรวจสอบ คำนวณการฝึกฝนด้วยความละเอียดแม่นยำถึงถ่วงลงไปถึงจุดที่เล็กที่สุด ซึ่งแบบจำลองที่ดีที่สุดก็คือ การฝึกทหาร ลักษณะการควบคุมวินัยเช่นนี้จึงเป็นวิธีเชิง จุลภาคของอำนาจ (microphysics of power) จุดมุ่งหมายก็เพื่อควบคุมทั้งส่วนย่อยและส่วนรวมทั้งหมดของร่างกาย เพื่อประสิทธิภาพการทำงานเฉพาะด้าน
2. ร่างกายในฐานะตัวแทนหรือสื่อแทนความหมาย (carrier of signification) เช่น ความกล้าหาญของทหารถูกลดความสำคัญลงในยุคคลาสสิก (ศตวรรษที่16-17) แต่ร่างกายในฐานะส่วนที่อำนาจเชิงวินัยจะทำงานเพิ่มความสำคัญขึ้นเรื่อยๆ ในกองทัพ โรงเรียน ร่างกายจึงเปลี่ยนฐานะจากสัญลักษณ์ (symbol) มาเป็น สัญณะ (sign) ที่ถูกแยกเป็นหน่วยย่อยๆ ที่จะถูกนำมาประสานงานกัน เพื่อจุดมุ่งหมายเรื่องประสิทธิภาพ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา
3. วิธีการแบบจุลภาคของอำนาจยังทำงานในมิติของเวลา ฟูโกต์ชี้ว่าถ้าอำนาจจะทำงานเหนือร่างกายอย่างได้ผล จะต้องมีการควบคุมเชิงเวลา คือการให้ร่างกายยอมต่อการถูกควบคุมต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่ใช่เป็นช่วงๆ หรือระส่ำระสาย ไม่เป็นระเบียบ จึงต้องมีการจัดการเรื่องมาตรฐานของการทำงาน (standardization) และประสิทธิภาพซึ่งบังคับใช้อย่างมีกฎเกณฑ์ต่อเนื่อง มิติของเวลายังต้องประสานกับพื้นที่และการเคลื่อนไหวของร่างกายตลอดยุคคลาสสิก เทคนิควิธีของวินัยจะมีลักษณะเชิงเศรษฐกิจมากขึ้นเป็นเชิง

แยกส่วนวิเคราะห์ (analytic) มากขึ้น เป็นเชิงเทคนิคมากขึ้น เฉพาะเจาะจงและมุ่งประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น (DP: 137-8)

4. การควบคุมเทศะหรือพื้นที่ที่เป็นมิติสำคัญยิ่งของวินัย วินัยทำงานโดยการควบคุมร่างกายบนพื้นที่ จึงต้องการควบคุมพื้นที่ปิดที่เฉพาะเจาะจง เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน ค่ายทหาร คุก โรงงาน มีการแบ่งพื้นที่เป็นส่วนๆ หรือตาราง ซึ่งจะมีการกระจายร่างกายของคนไปตามส่วนต่างๆ อย่างมีระเบียบแบบแผน พื้นที่แต่ละส่วนหรือแต่ละตารางจะมีคุณค่าหรือเป้าหมายเฉพาะของมัน ซึ่งต้องเลือกสรรร่างกายที่เหมาะสมลงไป
5. การจัดการควบคุมพื้นที่และร่างกายดังกล่าวยังเปิดทางให้มีการตรวจตรา (surveillance) การสังเกต (observe) หรือการเพ่งมอง (gaze) เพื่อประเมินเปรียบเทียบ เชื่อมโยงความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อประสิทธิภาพในการควบคุมและการผลิต รวมทั้งกำจัดความขี้เกียจ การบ่อนทำลาย การเจ็บป่วย ความสำเร็จสมรรถภาพ ประเมินทักษะฝีมือในการทำงาน การหลอกลวง ฯลฯ

ระเบียบวินัยนั้นไม่ได้ หมายถึงการเข้าครอบครองร่างกายเสมือนทาสอีกต่อไป หากแต่ใช้หลักเหตุผลในการอธิบาย ระเบียบวินัยนั้นได้เน้นไปที่ผลผลิตการทำงานและแสดงออกถึงความจงรักภักดีตามแบบแผน มีเป้าหมายเพื่อความสามารถในการควบคุมร่างกายตนเองที่มากขึ้น จนเกิดเป็นสิ่งที่เรียกว่า “กายวิภาคทางการเมือง” เป็นตัวกำหนดว่าเราจะสามารถเข้าครอบงำร่างกายของผู้อื่นได้อย่างไร จากกระบวนการย่อยๆ จำนวนมากที่ถูกทำซ้ำๆ จนกลายเป็นหลักวิธีการขึ้นมา หลักการนั้นได้เข้าไปจัดกระทำ ครอบงำเชิงอำนาจต่อร่างกายปัจเจกชนอย่างละเอียดจนเรียกได้ว่าในระดับ “จุลพิสัยของอำนาจ” การเข้าครอบงำมิใช่เพื่อให้ร่างกายของปัจเจกชนกระทำในสิ่งที่ต้องการเท่านั้น แต่เพื่อให้ร่างกายนั้นดำเนินอยู่โดยวิธีปฏิบัติการณ์อย่างที่เราต้องการด้วย โดยอาศัยระเบียบวินัยเพื่อฝึกฝนร่างกายที่จะให้ได้ร่างกายที่ว่องไวและสยบยอมต่ออำนาจออกมา เครื่องมือในการสร้างร่างกายที่เชื่อง มี 3 หนทางด้วยกัน (Gutting, 2558) คือ

1. การสังเกตอย่างมีช่วงชั้น (hierarchical observation) ที่สามารถควบคุมการกระทำของบุคคลได้โดยการจับตามอง โดยหลักการควบคุมนั้นมิใช่การถูกสังเกต แต่คือความเป็นไปได้ที่จะถูกสังเกตเห็น ผลที่ได้คือจะทำให้บุคคลอยู่ในภาวะมีสำนึกกว่าจะถูกมองเห็นตลอดเวลาที่ทำให้อำนาจทำงานเองอัตโนมัติ

2. การตัดสินตามเกณฑ์มาตรฐาน (normalizing judgment) บุคคลจะถูกตัดสินได้จากการจัดลำดับ ลำดับชั้นจะคอยบอกว่ามีระดับที่สูงขึ้นไปได้อีก และเกณฑ์เหล่านี้จะเป็นตัวนิยามพฤติกรรมบางประเภทที่อยู่เกินขอบเขตที่สังคมยอมรับว่า ผิดปกติ (abnormal) จึงเกิดเป็นความกลัวว่าจะถูกตัดสินว่าผิดปกติคอยกำกับบุคคลอยู่ทุกฝีก้าว
3. การสอบ (examination) การสอบเป็นเสมือนการจ้องมองที่ก่อให้เกิดความปกติตามมาตรฐาน ช่วยให้ผู้มีอำนาจแยกแยะบุคคลออกเป็นประเภทและตัดสินหาค่าเฉลี่ยได้

การประดิษฐ์กายวิภาคทางการเมืองนี้มีผลมาจากกระบวนการย่อยๆ ที่ต่างมุ่งหวังผลไปในทิศทางเดียวกันที่ถูกทำซ้ำๆ ในรูปแบบของกำหนดหรือหลักการบางอย่าง การตกอยู่ใต้บังคับการเช่นนี้เรียกว่าถูกนิยาม การถูกนิยามก็คือวาทกรรม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2555) ที่สร้างความหมายและความจริงให้กับปัจเจกชน และตัวปัจเจกชนก็ได้เอาตัวเองไปยึดโยงความจริงเหล่านั้น ฝ้าบังคับคลุมร่างกายของตนเอง ทั้งนี้การจัดระเบียบจะทำให้ปัจเจกชนหันมาควบคุมตนเองและรู้สึกว่าการกำลังถูกจับตามองอยู่ตลอดจึงต้องทำตัวให้อยู่ในร่องในรอยของสังคม ผ่านการให้นิยามรูปแบบของ “ความเป็นปกติ” ที่คอยควบคุมและลดทอนความเป็นปัจเจกชนคนของผู้อื่นได้ ในฐานะความจริง ความจริงนั้นเป็นเสมือนวาทกรรมอย่างหนึ่งที่ปัจเจกชนยึดเอาเข้ากับตัวของปัจเจกชนเองอย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว ตัวอย่างเช่นในปัจจุบันได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการเฝ้าระวัง (surveillance) ในสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะการใช้กล้องวงจรปิดในที่สาธารณะ การบังคับให้อ่าน ข้อมูลบ้างอย่างด้วยการขึ้นป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์ (popup) โดยที่ผู้ใช้ไม่ได้ขอร้อง ซึ่งถือว่าเป็นการจัดกระทำ ควบคุมพฤติกรรมคนอีกรูปแบบหนึ่งในฐานะที่เป็นสถาปัตยกรรมของการเฝ้าระวัง โนม์น้าวให้เชื่อฟังและอยู่ในวินัย (Hier et.al., 2007:727-751 อ้างถึงใน สามชาย ศรีสันต์, 2559)

สลิสซา ยุกตะนันท์ (2559) กล่าวว่า วาทกรรมที่สังคมสร้างขึ้น ปฏิบัติการของวาทกรรมในชีวิตประจำวันของปัจเจกชนบุคคลที่อยู่ร่วมกันภายใต้สังคม และการทบทวีของวาทกรรม ปฏิบัติการของวาทกรรมจึงกลายเป็นอำนาจที่จะควบคุมเรือนร่างของปัจเจกชนให้ดำเนินไปในภาวะปกติ ด้วยการกำกับพฤติกรรมของเขาเหล่านั้นให้เป็นไปตามวิถีปฏิบัติร่วมกันของผู้คนในสังคม

ดังนั้น การกลายเป็นร่างกายใต้บังคับการนั้น คือ การยอมรับความจริงจากวาทกรรม รับเอาความหมายความจริงหนึ่งว่าเป็นจริง ด้วยการยอมให้ความคิดนั้นเข้ามายึดโยงเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายและจิตใจของตนเอง จนความคิดนั้นมีอำนาจในการบงการคนนั้นโดยไม่รู้ตัว ซึ่งแสดงว่าอำนาจมี

ลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์เชิงครอบงำที่ซับซ้อน (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2555) รัฐได้หยิบยืมเอา เทคนิคเรื่องระเบียบวินัยเหล่านี้มาประกอบสร้างความจริง ความหมายต่างๆ ทั้งอุดมการณ์ โลกทัศน์ ค่านิยม เพื่อควบคุม กำหนด จัดการร่างกาย จิตใจของปัจเจกชนทั้งในพื้นที่ทางกายภาพและจินตภาพให้ปัจเจกชนในรัฐชาติของตนเชื่อฟัง ซึ่งการเชื่อฟังของปัจเจกชนนั้นจะนำมาซึ่งความมั่นคงให้แก่ อำนาจและสถาบันทางสังคม แน่แน่นอนว่าอุดมการณ์เหล่านี้ย่อมทำให้เกิดการผูกขาดภาพลักษณ์ที่ตายตัวจนทำให้เกิดการจัดแบ่งปัจเจกชนออกเป็นประเภทที่ชัดเจนผ่านการให้นิยาม **ความเป็นปกติ** หากปัจเจกชนคนใดก้าวล้ำไปในอาณาเขตคุณลักษณะที่ผิดปกติของสังคม ย่อมก่อให้เกิดการลงโทษทางสังคมที่ลดทอนความเป็นมนุษย์ตามมา อำนาจเปรียบเสมือนโครงสร้างขนาดใหญ่ที่เปิดโอกาสให้ปัจเจกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการสวมบทบาทที่จริง แต่บทบาทที่ปัจเจกชนแต่ละคนแสดงออกนั้นล้วนแล้วแต่ถูกจับตามองจากอำนาจเช่นกัน ร่างกายของมนุษย์นั้นจึงเป็นสนามแห่งอำนาจที่ ร่ายการได้ถูกสลายอัตลักษณ์ส่วนบุคคลไป และประกอบสร้างลักษณะที่พึงประสงค์ขึ้นมาใหม่ โดยปราศจากการทำให้ปัจเจกชนรู้สึกว่าได้โดนบีบบังคับเยี่ยงทาส เพราะในสังคมสมัยใหม่นั้นให้ความสำคัญกับหลักคิดเชิงเหตุผลมากกว่า การประกอบสร้างจึงมาในรูปแบบของการปลูกฝังทางสังคมและวัฒนธรรม ตามที่ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2554) กล่าวว่า อำนาจทำให้เรากลายเป็นวัตถุเพื่อควบคุม ตรวจสอบ และจ้องมองของอำนาจ แต่อีกด้านหนึ่งอัตบุคคลต้องควบคุมตรวจสอบตัวเองไม่ให้ล้ำเกินไปจากเส้นแบ่งและเกณฑ์มาตรฐานต่างๆ ที่กำหนด ‘ความปกติของคนในสังคม’

ผู้วิจัยจึงหยิบเอาแนวคิดของฟูโกต์ที่มุ่งสนใจในกระบวนการที่อำนาจกระทำต่อตัวปัจเจกชนผ่านร่างกายมาเพื่อทำความเข้าใจและวิเคราะห์ในประเด็นที่ว่า อำนาจนั้นได้ถูกนำมาปฏิบัติอย่างไร ในฐานะที่ร่างกายเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการทางสังคมจาก วัฒนธรรม ค่านิยมและวาทกรรม ที่ปัจเจกชนได้ยึดโยงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตัวเอง และเพื่อทำความเข้าใจวิธีการทำงานของอำนาจที่ปรากฏผ่านเข้าครอบงำกระทำของปัจเจกชนในฐานะหุ่นเชิดภายใต้การประกอบสร้างปฏิบัติการทางสังคมและอุดมการณ์นั้นเป็นอย่างไร

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติการสวมบทบาท (Performativity)

สืบเนื่องจากแนวคิดเรื่องร่างกายใต้บังคับของมิเชล ฟูโกต์ ร่างกายของปัจเจกชนจึงตกอยู่ภายใต้การบงการของอำนาจ อุดมการณ์ วัฒนธรรมในฐานะที่คอยกำกับความคิดและพฤติกรรมของปัจเจกชนอย่างแนบเนียนจนกลายเป็นตัวเนื้อเดียวกัน จนขาดด้านมิติของความเป็นปัจเจกไป

กล่าวคือปัจเจกชนนั้นยังมีเจตจำนงเสรีในการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำการบางอย่างหรือไม่กระทำการบางอย่างได้ด้วย

จูดิธ บัตเลอร์ (Judith Butler) ถูกจัดว่าเป็นนักวิชาการสายหลัง-โครงสร้างนิยม (post-structuralist) ที่สำคัญคนหนึ่งในยุคศตวรรษที่ 20 ในแง่มุมมองปรัชญา สตรีนิยมและทฤษฎีเคียวร์ (queer theorist) แนวคิดที่มีชื่อเสียงของบัตเลอร์นั้นได้แก่ แนวคิดเรื่องภาคปฏิบัติทางด้านเพศสภาพ (gender performativity) บัตเลอร์ได้ให้นิยามของ การปฏิบัติการสวมบทบาท (Performativity) ไว้ว่า "...อำนาจการกระทำซ้ำๆ ของวาทกรรม เพื่อสร้างปรากฏการณ์ต่างๆ ให้เป็นกฎระเบียบขึ้นมา..." (Butler qtd. In Identity: A reader, 2000 อ้างถึงใน สมเกียรติ ตั้งนโม, 2550) แนวความคิดนี้ได้วางจุดเน้นบนท่าทีต่างๆ ซึ่ง อัตลักษณ์ได้ถูกส่งผ่านหรือนำมาสู่วิถีชีวิต โดยผ่านวาทกรรม การปฏิบัติการต่างๆ (performative acts) คือ แบบฉบับของคำพูดที่มีอำนาจ อันนี้สามารถเกิดขึ้นได้ และได้รับการบังคับโดยผ่านกฎหมายหรือบรรทัดฐานของสังคมโดยรวม ด้วยการพูด มีการกระทำอย่างต่อเนื่อง และมันได้แสดงถึงระดับหนึ่งของอำนาจ (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2550)

บัตเลอร์ได้แยกมโนทัศน์ที่สำคัญ 2 มโนทัศน์ออกจากกัน ได้แก่ (1) ร่างกายในฐานะที่เป็นวัสดุ (bodily matter) และ (2) กรอบ (schema) ออกจากกัน โดย วัสดุ (matter) หมายถึงเรือนร่างตามธรรมชาติ (natural body) ที่อยู่นอกและแยกขาดจากความสัมพันธ์ทางสังคม ส่วนกรอบ นั้นหมายถึงกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่ครอบทับลงบนเรือนร่างขององค์ประธาน ผ่านปฏิบัติการของวาทกรรมและกลไกของอำนาจ ในแง่นี้วัสดุร่างกาย คือ พื้นที่แห่งการลงทุนลงแรงซึ่งถูกประกอบสร้างผ่านการฝึกฝน การก่อร่าง การบ่มเพาะ และการยึดเยียดรูปแบบพฤติกรรมต่างๆ โดยสังคมและวัฒนธรรม (Butler 1993:33 อ้างถึงใน สลิสสา ยุคตะนันท์, 2559)

Brady and Schirato (2010) ได้สรุปมีแง่มุมเกี่ยวกับการกระทำซ้ำทางวาทกรรม (reformulation) บนเรือนร่างที่น่าสนใจไว้ 5 ด้าน ดังนี้

1. การให้ความหมาย คือ การแสดงออกหรือบ่งชี้ถึงอำนาจ บัตเลอร์เสนอว่า เรือนร่างของปัจเจกชนนั้นเป็นแหล่งที่สามารถจะทำความเข้าใจถึงอิทธิพลของอำนาจได้
2. การกระทำซ้ำทางวาทกรรม (reiteration of discourses) การแสดงออก (performance) และวิธีการเล่าเรื่อง (narratives) ของเรือนร่างนั้นได้ก่อสร้างขึ้นมาผ่านทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เรือนร่างนั้น เกิดเป็นศักยภาพที่สังเกตเห็นและจดจำได้ ซึ่งจะสอดคล้องกับรูปแบบพฤติกรรมและความหมายในสังคม

3. การจดจำได้ของเรื่อนร่างนั้นเป็นขั้นตอนแรกที่น่าไปสู่กระบวนการต่อเนื่องที่จะก่อให้เกิดการผลิตสร้างอัตลักษณ์ของปัจเจกชน และปฏิบัติการของการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ต่อไป
4. เรื่อนร่างนั้นได้เชื่อมโยงตัวเองเข้ากับ ‘แบบอย่าง’ การจัดประเภทอำนาจของความหมาย การเล่าเรื่อง และการให้คุณค่า ในฐานะที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม (norm)
5. บัตเลอร์พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า กระบวนการการก่อร่างและจัดวางอัตลักษณ์ในปัจเจกชนแต่ละคนนั้นไม่ได้มีแค่สิ่งที่สังคมอนุญาตเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับด้วย

จูดีธ บัตเลอร์ (Alexander, 2011) กล่าวว่า อำนาจนั้นไม่ได้อยู่ในรูปแบบของการกระทำของปัจเจกเพียงเท่านั้น ผู้กระทำ (actor) ในฐานะผู้ส่งต่ออำนาจนั้น ไม่สามารถที่จะสร้างอำนาจขึ้นมาหรือรักษาสถานภาพของอำนาจนั้นไว้ได้ด้วยการกระทำของผู้กระทำเพียงคนเดียว (Power is not only a subject acting. An actor, the purveyor of power, cannot make power, or more accurately sustain it, through his or her action alone) บัตเลอร์ให้ความสำคัญกับการศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์โดยเน้นการเปรียบเทียบคนอื่นกับสิ่งที่เราไม่มีด้วย และเห็นว่าการจัดประเภทอัตลักษณ์ทางเพศ คือ ความรุนแรงรูปแบบหนึ่ง บัตเลอร์มองว่าเพศสถานะหรือเพศวิถีเป็นสิ่งที่มียู่แล้วและถูกใช้เพื่อต่อต้านหรือแสดงจุดยืนในฐานะที่มันเป็นเพียงสิ่งประกอบสร้างทางสังคม โดยผ่านเครื่องมือสำคัญ คือ สัญญาและภาษา บัตเลอร์พูดถึงเรื่องเพศสภาพ โดยไม่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำ แต่สนใจการกระทำต่างๆ ว่าจะมีความหมายอย่างไร จึงเห็นว่า อัตลักษณ์ทางเพศ เพศสถานะ ไม่มีทางมีความหมายได้ หากปราศจากชุดวาทกรรมทางเพศของสังคมนั้นๆ การไม่ยอมแสดงออกตามอัตลักษณ์ที่วางอยู่กับเพศตามธรรมชาติตามที่สังคมกำหนดถือว่าเป็นการทำทลายสังคมนอกจากนี้ในหนังสือเรื่อง Bodies that Matter บัตเลอร์เสนอว่า ร่างกายก็เป็นเรื่องของการประกอบสร้างทางเพศ เป็นเรื่องของการให้ความหมายซึ่งเป็นมิติเรื่องอำนาจ (สรุปจาก ผศ.ดร.จเร สิงห์โกวินท์ อ้างถึงใน จตุรงค์, 2559)

เปรียบเทียบสังคมเป็นเสมือนเวทีการแสดง ปัจเจกชนก็ต้องดำรงอยู่ในฐานะผู้กระทำหรือนักแสดง (actor) โดยที่มีบทบาทของตนเองที่ทุกคนต้องกระทำหรือแสดงต่างกันไป ปฏิบัติการสวมบทบาท (Performativity) จึงเป็นเสมือนการที่ปัจเจกชนแต่ละคนได้ไปหยิบเอาส่วนองค์ประกอบ

แต่ส่วนของอุดมการณ์มาประกอบการแสดงหรือการกระทำซ้ำๆ พูดซ้ำๆ (Iteration) จากการขัดเกลาทางสังคมจนค่อยๆ กลายมาเป็นอัตลักษณ์ส่วนบุคคล และบุคคลนั้นก็เชื่อไปว่าตัวเองเป็นคนที่ม้อัตลักษณ์แบบนั้นไปจริงๆ แต่การแสดงนั้นไม่ได้มีขึ้นมาเรื่อยๆ แต่บทที่แต่ละคนได้รับนั้นอิงอยู่ในกรอบทางวัฒนธรรมที่อยู่ล้อมรอบตัวปัจเจกชนที่ถูกจัดเตรียมไว้ในรูปแบบของรหัสทางวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับร่างกายนั้นจากเดิมที่มีความตายตัวมองร่างกายเป็นเพียงหุ่นเชิดทางการเมืองของสังคมที่คอยแต่รับเองอุดมการณ์ที่ดีของสังคมเข้าไปไว้กับตัวเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่า บัตเลอร์มองการกระทำของปัจเจกชนนั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่อำนาจเข้าไปจัดกระทำควบคุม จัดระเบียบผ่านทางเรื่องระเบียบวินัย จนกลายเป็นร่างกายใต้บังคับการที่ว่อนสอนง่ายทำตามระบบระเบียบในแบบที่อำนาจนั้นต้องการตามแนวคิดของฟูโกต์เพียงอย่างเดียว แต่มันยังมีเรื่องการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำตามกรอบของสังคมของตัวปัจเจกชนเองรวมอยู่ด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการปฏิบัติการสวมบทบาท (Performativity) นั้นคือ การกระทำของปัจเจกชนที่ถูกกำหนดหรือออกแบบมาแล้วว่าปัจเจกชนแต่ละคนในสังคมนั้นควรหรือไม่ควร ปัจเจกชนรับรู้แบบแผนเหล่านี้ผ่านการขัดเกลาทางสังคม ทำให้รู้ว่าสวมบทบาทอย่างไร ภายใต้บรรทัดฐานของสังคมที่ดำรงอยู่มาก่อนตัวปัจเจกชนจะเกิดขึ้นมา ที่เกิดขึ้นจากการผลิตซ้ำทางวาทกรรมของสังคม

2.5.1 แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ

เจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) นักวิชาการชาวเยอรมันที่สำคัญคนหนึ่งในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวคิดเรื่อง พื้นที่สาธารณะตามคำกล่าวของฮาเบอร์มาส ที่ว่า sphere of private people come together as a public (1989 [1962] อ้างถึงใน Alexander, 2011) โดยมีภาพของพื้นที่สาธารณะในแต่ละยุคแต่ละสมัยดังนี้ (Habermas, J., 1989: 1-26 ; กาญจนาและสมสุข, :376-383 อ้างถึงใน บุษยากร ตีระพฤติกุลชัย, 2554)

1. พื้นที่สาธารณะในยุคสังคมศักดินา ยุคแห่งการยึดครองพื้นที่สาธารณะโดยเจ้าขุนมูลนาย ถูกใช้เป็นที่สำหรับการประกอบพิธีกรรมเพื่อแสดงออกถึงอำนาจและสร้างความชอบธรรมให้แก่การดำรงอยู่ของสถานภาพดังกล่าว
2. พื้นที่สาธารณะยุครอยต่อระหว่างปลายศตวรรษที่ 17 และ ศตวรรษที่ 18 ยุคแห่งการต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นกลาง

3. พื้นที่สาธารณะยุคศตวรรษที่ 19-20 ยุคแห่งชัยชนะของชนชั้นกลางในการครอบครอง อำนาจรัฐ

พื้นที่สาธารณะ ในความเข้าใจทั่วไปจะพบว่า คำว่า พื้นที่ นั้นสามารถเข้าใจได้ทั้งในเชิง
รูปธรรมและนามธรรม ในทางรูปธรรม พื้นที่หมายถึงอาณาเขตหรือบริเวณที่มีการแบ่งเขตไว้แน่นอน
ในขณะเดียวกัน ในทางนามธรรมพื้นที่ที่มีความหมายทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง ในฐานะเวทีเพื่อ
การต่อสู้การแสดงออก หรือช่วงชิงอำนาจ ส่วนคำว่า สาธารณะ เป็นเรื่องของผลประโยชน์ของ
ส่วนรวมหรือคนจำนวนมากหลากหลายกลุ่ม (กาญจนา แก้วเทพ, 2543 อ้างถึงใน บุษยากร ตีระพลดี
กุลชัย, 2554) พื้นที่สาธารณะได้เริ่มก่อตัวขึ้นในศตวรรษที่ 18 ที่พลเมืองกลุ่มพลเมืองกระฎุมพี (ส่วนใหญ่เป็นผู้มีอันจะกิน เป็นเจ้าของที่ดิน มีการศึกษาและเป็นผู้ชาย) ในฝรั่งเศส อังกฤษ และเยอรมัน
จะมาสมาคมร่วมกันในลักษณะแบบสภากาแฟ ตามพื้นที่กลางๆ ที่เข้าถึงได้ง่ายอย่างร้านกาแฟ ห้อง
โถงสาธารณะ เพื่อแลกเปลี่ยนถกเถียงอภิปรายในประเด็นทางสังคมโดยเฉพาะประเด็นที่เป็นความ
กังวลร่วมกันของกลุ่มหรือชุมชน อันเกี่ยวข้องกับกำกับการดำเนินนโยบายของภาครัฐ (พิรงรอง รามสูต,
2556) นอกจากนี้พื้นที่สาธารณะนั้นได้ก่อให้เกิดการรวมตัวของพลเมืองที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อ
ใช้เหตุผลของตนถกเถียงพูดคุยอย่างไม่มีพิธีรีตองระหว่างบุคคลที่มีความเท่าเทียมจนก่อให้เกิด
พัฒนาการวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในเวลาต่อมา ซึ่งได้ช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมได้ค้นพบและแสดงออกถึง
ความต้องการ และความสนใจของตนจนนำไปสู่การก่อตัวของมโนทัศน์เกี่ยวกับผลประโยชน์ของส่วน
ร่วม (common good) ฮาเบอร์มาสได้สรุปว่า แนวคิดเชิงบรรทัดฐานของความเห็นสาธารณะก่อรูป
ขึ้นจากมโนทัศน์ว่าด้วยผลประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งถูกสร้างขึ้นในอาณานิคมที่เปราะบางแต่ปลอดภัย
ของการถกเถียงสาธารณะ (public discourse) เหล่านี้ (เจมส์ กอร์ดอน, 2559)

พื้นที่สาธารณะนั้นเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น (constructed) โดยกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ
ในสังคม ทั้งนี้ก็โดยการใช้การ “สื่อสาร” เป็นกลไกสำคัญในกระบวนการประกอบสร้างดังกล่าว ตั้งแต่
การกำหนดนิยาม การสร้างกิจกรรมในพื้นที่และให้ความหมายต่อกิจกรรมเหล่านั้น รวมไปถึงการ
ประกอบสร้างอัตลักษณ์ในลักษณะต่างๆ ให้กับผู้คนที่เกี่ยวข้องกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะดังกล่าวด้วย
(บุษยากร ตีระพลดีกุลชัย, 2554) ในงานเขียนเรื่อง The Theory of Communicative Action
(1987) ฮาเบอร์มาสได้เสนอว่า (Habermas 2006[1987]:208 อ้างถึงใน สลิสสา ยุคตะนันท์)

ภายใต้มุมมองในเชิงหน้าที่ของการสร้างความเข้าใจร่วมกัน (reaching understanding) การแสดงออกผ่านการสื่อสารมีหน้าที่ในการส่งผ่านและฟื้นฟูความรู้ทางวัฒนธรรม ภายใต้มุมมองของการกระทำแบบร่วมแรงร่วมใจ (coordinating action) การแสดงออกผ่านการสื่อสารจะก่อให้เกิดการบูรณาการทางสังคมและก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในกลุ่มขึ้น (group solidarity)

แต่อย่างไรก็ดี เจมส์ กอร์ดอน (2559) ได้กล่าวว่า พื้นที่สาธารณะในศตวรรษที่ 19 -20 ได้กลายเป็นพื้นที่ซึ่งความเห็นสาธารณะถูกชักใยและบงการ แทนที่จะสนับสนุนการก่อรูปของความคิดเห็นที่สมเหตุสมผลและน่าเชื่อถือ สื่อสารมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และนวนิยายขายดี รวมทั้งรายการที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์ ได้กลายเป็นสินค้าเพื่อการบริโภค ซึ่งแทนที่จะส่งเสริม กลับสกัดกั้นเสรีภาพและความมั่งคั่งตามแบบมนุษย์ ไม่ต้องสงสัยเลยว่าสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจและรัฐยังมีทักษะมากขึ้นในการได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากสาธารณะ เพื่อให้มีภาพลักษณ์ของความชอบธรรม

ด้วยเหตุนี้พื้นที่สาธารณะในความหมายของความเท่าเทียม เปิดโอกาสให้ปัจเจกชนทุกคนได้ถกเถียงกันได้อย่างเสรี รวมตัวกันเพื่อต่อรองอำนาจรัฐหรือเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมแบบเดิมจึงเสื่อมลงตามไปด้วย มิติพื้นที่สาธารณะในปัจจุบันได้มีความสลับซับซ้อนในแง่ความคิด บุคลิกภาพ อัตลักษณ์ขึ้นมากกว่าเดิม เนื่องจากความซับซ้อนของตัวปัจเจกชนเองที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโลกในยุคสมัยโลกาภิวัตน์ ทำให้พื้นที่สาธารณะหนึ่งๆ ไม่ได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีกต่อไป แต่หากเป็นทั้งพื้นที่ที่ปัจเจกชนออกมาแสดงอัตลักษณ์บางอย่างร่วมกัน แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงแสดงออกอัตลักษณ์เฉพาะตนควบคู่กันไปด้วย พื้นที่สาธารณะในยุคปัจจุบันจึงเป็นทั้งพื้นที่ในการต่อรองเชิงอำนาจและครอบงำอัตลักษณ์ของปัจเจกชนบางส่วน

ความเป็นชาติและพลเมืองในทัศนะของ เจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส

ฮาร์เบอร์มาส (เจมส์ กอร์ดอน, 2559) กล่าวว่า ชาติเกิดขึ้นในฐานะองค์ประกอบหลักของการบูรณาการทางสังคมที่เป็นนามธรรมมากขึ้นและประสบความสำเร็จมากขึ้น แนวคิดเรื่องชาติโดยส่วนใหญ่แล้วประกอบขึ้นจากประเพณีประติษฐ์ และประวัติศาสตร์อุปโลกน์ (fictional history) ว่าด้วยชุมชนที่มีบรรพบุรุษ ภาษา และวัฒนธรรมร่วมกัน เมื่อแนวคิดนี้ครอบงำจินตนาการสาธารณะได้

จิตสำนึกเรื่องชาติได้พิสูจน์ตนเองว่าเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการสร้างสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ความรู้สึก
ของความสามัคคีระหว่างพลเมืองผู้เป็นคนแปลกหน้าต่อกัน

พื้นที่สาธารณะนั้นจึงมีความเกี่ยวข้องกับ ความรู้สึกมีส่วนร่วม ที่เกิดจากการเชื่อมโยงพื้นที่
ส่วนบุคคล (private sphere) เข้ากับพื้นที่ทางสังคม (public sphere) รวมทั้งพื้นที่กำกับดูแลโดยรัฐ
(sphere of public authority) จึงก่อให้เกิดการต่อสู้ทางวาทกรรมขึ้นเพื่อช่วงชิงพื้นที่ความทรงจำ
สาธารณะ (public memory) อันหมายถึงความทรงจำที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นพ้องต้องกัน และ
ถึงแม้ว่าจะมีความเห็นต่าง แต่ผู้ที่เห็นต่างเป็นคนชายขอบทางการเมืองในสังคม ซึ่งไม่สามารถพูดถึง
ความทรงจำของตนเองโดยหลีกเลี่ยงที่จะอธิบายว่าทำไมมันถึงขัดแย้งกับความทรงจำสาธารณะได้
(ประวิตร โรจนพฤกษ์, 2553, p. 255) เมื่อการช่วงชิงพื้นที่ความทรงจำสาธารณะตกอยู่ภายใต้การ
ครอบงำของรัฐเพียงผู้เดียว ทำให้แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ได้เข้าไปทำงานกับความคิดความรู้สึกร่วมของ
ปัจเจกชน ซึ่งปัจเจกชนแต่ละคนได้รับเอาความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนทางการเมืองของตนเองเข้ามา
ไว้กับตัว ผ่านการยึดเอาอัตลักษณ์ทางการเมืองและวัฒนธรรมที่มีร่วมกัน จนนำไปสู่การกีดกันและ
แบ่งแยกผู้ที่ไม่ได้มีความรู้สึกร่วมด้วยนั้นออกไปจากสังคม รวมทั้งทำให้ปัจเจกชนเองรู้สึกแปลกแยกไป
จากสังคมเพราะตัวเองไม่ได้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย

ในสังคมสมัยใหม่นั้นเป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้ปัจเจกชนได้สร้างอัตลักษณ์ในแบบที่
หลากหลาย กล่าวคือปัจเจกชนนั้นมีอิสระในตนเอง บนพื้นฐานหลักการในสังคมที่คอยควบคุมชีวิตอีก
ชั้นหนึ่ง จึงทำให้ความเป็นอัตลักษณ์นั้นมีลักษณะที่ไม่รวมศูนย์อีกต่อไป ทำให้ความเป็นรัฐชาติเอง
กำลังเผชิญหน้ากับความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นหลังยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการติดต่อสื่อสาร
และเคลื่อนย้ายแรงงานได้ง่ายขึ้น ชาติจึงไม่ได้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน หรือความรู้สึกเป็นพวก
เดียวกันอีกต่อไป รัฐจึงต้องพยายามที่จะหาหนทางในผลิตซ้ำความสัมพันธ์ ความสามัคคี และปลูก
จิตสำนึกความรักชาติขึ้นมาใหม่ ผ่านการจัดพิธีกรรมหรือกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ เพื่อตอกย้ำถึง
วาทกรรมหลักของสังคม ณ ขณะนั้นอยู่เสมอ ตัวอย่างเช่น Elliot (1980 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ
, 2557) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า เนื้อหารายการของการถ่ายทอดบรรดาประเพณีพิธีกรรมระดับชาติต่างๆ (ที่
เป็นเรื่องสาธารณะ Public affairs) ได้ทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งในการรักษาเสถียรภาพและความเป็น
ระเบียบทางการเมือง (political order) ทั้งนี้เพราะการถ่ายทอดพิธีกรรมดังกล่าวเป็นหนทางของการ
เชื่อมโยงให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในประเทศชาติและเกิดความรู้สึกว่าเป็น “พลเมือง” (เป็น
ส่วนหนึ่งของชาติ)

ทั้งนี้ในงานวิจัยเรื่อง “การแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะกับวาทกรรมความเป็นชาติไทย” ของผู้วิจัยที่ได้หยิบใช้งานแนวคิดของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) ที่ได้รับการวิพากษ์มากในยุคหลัง เช่น งานของเกียร์ซแม้จะพูดถึงการเมืองอยู่บ้างแต่ก็แทบไม่พูดถึงความขัดแย้ง ไม่พูดถึงประวัติศาสตร์ ขาดการเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับมิติทางเศรษฐกิจ ไม่พูดถึงความแตกต่างทางเพศ (ยุกติ มุกดาวิจิตร, 2556) อีกทั้งในความคิดของเกียร์ซไม่เชื่อว่า ปัญหาความขัดแย้งความรุนแรงของโลกในปัจจุบันจะมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางอารยธรรม-วัฒนธรรม เพราะในยุคโลกาภิวัตน์ วัฒนธรรมและศาสนาได้มีการผสมผสานปนเปกันมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา (ไชยันต์ ไชยพร, 2558) และแนวคิดของมิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) ที่มองว่าร่างกายของปัจเจกชนจึงตกอยู่ภายใต้การบงการของอำนาจ อุดมการณ์ วัฒนธรรมในฐานะที่คอยกำกับความคิดและพฤติกรรมของปัจเจกชนอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด จนขาดด้านมิติของความมีจิตวิญญาณไป ที่ปัจเจกชนนั้นยังมีเจตจำนงเสรีในการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำการบางอย่างหรือไม่กระทำการบางอย่างได้ด้วยตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้หยิบเอาทฤษฎีเรื่อง แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติการสวมบทบาท (Performativity) ของจูดิธ บัตเลอร์ (Judith Butler) และแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะมาช่วยเสริมการอภิปรายผลให้ได้อบด้านมากขึ้น

2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความโศกเศร้าสาธารณะ (Public Grief)

บทความเรื่อง The Japanese Art of Grieving a Miscarriage โดย Angela Elson (2017) อธิบายถึงวิธีการแสดงออกความโศกเศร้าหลังจากที่ต้องแท้งลูกไป โดยผ่านรูปปั้นตุ๊กตาทินจิโซ (Jizo) ในประเทศญี่ปุ่นมีความเชื่อว่าจิโซจะช่วยปกป้องคุ้มครองเด็กๆ ที่ตายไปตั้งแต่อายุน้อยได้ ตุ๊กตาทินจิโซ เข้ามามีบทบาทเป็นตัวแทนของลูกที่ทั้งลูกสูญเสียไป มีการพูดคุย จูบรูปปั้น พาไปนั่งดูทีวี เหมือนจิโซนั้นมีชีวิตจริงๆ เธอให้เหตุผลกับการทำเช่นนี้ว่า ในสังคมรอบตัววิธีการแสดงความโศกเศร้ามันใช้ไม่ได้ผลกับเธอเลย ไม่ได้ทำให้รู้สึกโศกเศร้าน้อยลง แม้ว่าอีกไม่มีสัปดาห์ต่อมาตุ๊กตาทินจิโซก็ได้ถูกย้ายไปไว้ที่ส่วนหลังบ้าน ถึงแม้ว่าตุ๊กตาทินจิโซจะถูกย้ายที่ออกไปข้างนอก แต่ตุ๊กตาทินจิโซก็ยังคงได้รับการดูแลอย่างดี คอยปิดหิมะออกให้ อาบน้ำให้ เปลี่ยนเสื้อผ้าให้ โดยยังคงเชื่อว่าตุ๊กตาทินจิโซนั้นจะส่งความรักที่เธอมอบให้ไปถึงยังลูกที่เสียชีวิตไปแล้ว

จากบทจะเห็นได้ว่าวิธีการรับมือกับความโศกเศร้าดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับการรับมือกับความโศกเศร้าสาธารณะจากการสูญเสียพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ของปัจเจกชนคนไทย โดยปัจเจกชนคนไทยนั้นได้ใช้พระบรมฉายาลักษณ์เป็นตัวแทนของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และปฏิบัติต่อพระบรมฉายาลักษณ์นั้นทั้งการกอด การทิดไว้เหนือศีรษะ การไหว้ หรือกางร่มให้ ฯลฯ เสมือนว่าเป็นตัวแทนของพระองค์จริงๆ รวมทั้งรัฐยังได้มีการรับมือกับเรื่องดังกล่าวโดยยังมีการประดับพระบรมฉายาลักษณ์ไว้ตามที่ต่างๆ เช่นเดิม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องวัฒนธรรม และ รัฐละคร (Theater State)

บทความเรื่อง รัฐนาฏกรรมอีกที ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2555b) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงพิธีฉลองการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ว่าทำไมผู้คนที่ไปรอเข้าเฝ้าที่พระที่นั่งอนันตสมาคมในวันนั้นจึงต้องร้องไห้ และภาพในทีวีได้พยายามแสดงให้เห็นหลายคนที่ให้สัมภาษณ์พร้อมกับการสะอึกสะอื้น โดยหยิบเอาแนวคิดของ เกียรติมาอธิบายไว้ว่า รัฐก่อนสมัยใหม่นั้นล้วนแล้วแต่เป็นรัฐนาฏกรรมทั้งสิ้น ละคร พิธีกรรมที่รัฐจัดขึ้นไม่ใช่เพียงแค่การแสดง แต่ความเป็นรัฐนั้นคือนาฏกรรมที่สามารถทำให้ทุกคนร่วมอยู่ใน ละคร เรื่องเดียวกัน ทุกคนเป็นทั้งผู้แสดงและผู้ชม กล่าวคือปัจเจกชนที่อยู่ภายใต้รัฐนั้นจะต้องมีส่วนร่วมสวามิภักดิ์กับพิธีกรรมที่รัฐจัดขึ้นมากกว่าการเป็นเพียงผู้ชมเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้รัฐยังต้องพยายามสร้างนาฏกรรมใหม่ๆ ขึ้นมาให้สอดคล้องกับความคิดความเชื่อของปัจเจกชนในยุคสมัยนั้นยอมรับโดยปริศนาเพื่อไม่ให้รัฐนาฏกรรมกลายเป็นเพียงแค่การแสดง จากเหตุการณ์เข้าเฝ้าวันนั้นคนจำนวนมากไม่ได้แค่เข้าชมพระบารมีเพียงอย่างเดียว แต่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงนาฏกรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อ การน้ำตาไหลไม่ใช่การแสดงเป็นมากกว่าเหตุผลด้านจิตวิทยา แต่ในวาระการฉลองที่ยิ่งใหญ่การปล้ำปล่มจนน้ำตาไหลย่อมเป็นส่วนหนึ่งของฉากในรัฐนาฏกรรมที่ขาดไม่ได้เช่นกัน

บทความเรื่อง เชือดไก่ให้ลิงดู: รัฐไทยกับการทำลายศัตรูด้วยนาฏกรรม ของ ปรีดี หงษ์สตัน (2558) หยิบยกเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองที่คนขับรถแท็กซี่ถูกทำร้ายจากเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงปลายปี 2556 เทียบเคียงกับกรณีการใช้กฎหมายมาตรา 17 ในช่วงทศวรรษที่ 2510 เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการชนฆ่าและทำร้ายกันในสังคมไทยภายในนามของธงไตรรงค์ ปรีดีได้นำเอาแนวคิดเรื่อง รัฐนาฏกรรม (theater state) มาเพื่อใช้อธิบายให้เห็นถึง

เหตุการณ์ดังกล่าวในฐานะ การเชิดไก่ให้ลิงดู ที่ไม่ได้อาศัยแค่เจ้าหน้าที่รัฐในการทำลายศัตรูแต่ยังเปิดโอกาสให้ชาวบ้านธรรมดาได้เข้าไปมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมนี้ ในระดับที่แฝงเข้าไปอยู่ในชีวิตประจำวัน และลักษณะบางประการของรัฐไทยผ่าน นาฏกรรม ในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการสำแดงกรุณาคุณ เพราะการสร้างพระเดชด้วยความสะพรั่งกลัวเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ จะต้องแสดงพระคุณโดยแสดงให้เห็นว่าการไม่ขัดขืนนั่นคือ คุณธรรม นอกจากนี้วัฒนธรรมเชิดไก่ให้ลิงดูไม่ได้ทำงานทางเดียว บทลงโทษไม่ได้มาจากผู้ปกครองเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการของการแสดงตัวอย่างโลกทัศน์ระเบียบเดิมที่ผู้ปกครองปรารถนาจะให้เป็นและพยายามจัดตัวเองเข้าสู่โลกทัศน์นั้นๆ ของผู้ถูกปกครองด้วย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องร่างกายใต้บังคับ (Docile Body) กับการสร้างวาทกรรมระเบียบวินัยของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault)

จากบทความเรื่อง การสลักเรือนร่าง (Crafting Bodies) ฟูโกต์กับสังคมวิทยาร่างกาย ของ จุฬารัตน์ ผดุงชีวิต (2559) ได้ศึกษาอำนาจที่กระทำต่อร่างกายจนทำให้เกิดกระแสความคลั่งไคล้หลงใหลในความงาม จนกระทั่งเกิดกระบวนการ การสลักเรือนร่าง (Crafting Bodies) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงอำนาจที่ไม่เพียงแค่ลดทอนตัวปัจเจกชนให้เหลือเพียงวัตถุเท่านั้นแต่ยังแสดงถึงกระบวนการสร้างความชอบธรรมของปัจเจกชนที่ใช้สิทธิอำนาจของตนจากการใช้ร่างกายและสัญลักษณ์ในร่างกายในการก่อสร้างสร้างตัวตน อัตลักษณ์ของปัจเจกชนเองอีกด้วย เช่น พยายามที่จะสร้างเรือนร่างในอุดมคติ เพื่อตอบสนองความต้องการของตัวปัจเจกชนเอง หรือเพื่อแสดงถึงสถานภาพทางสังคม เพื่อการเข้าสังคมที่ดีขึ้น จากการใช้สิทธิอำนาจในการควบคุมร่างกายของตน บทความนี้ใช้ร่างกายเป็นหน่วยในการศึกษา ในศตวรรษที่ 20 การขยายตัวของวัฒนธรรมบริโภคนิยมได้ส่งผลกระทบต่อ การสร้างอำนาจบนความรู้และความจริงเกี่ยวกับความงาม ที่แฝงได้ด้วยมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานของความเป็นสากล (universal) ของร่างกาย ที่มาควบคุมกับเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยทั้งสื่อสังคมออนไลน์ โทรทัศน์ ล้วนแล้วต่อมเฉพาะให้เกิดกระแสวัฒนธรรมสากลทั้งนี้กระบวนการเหล่านี้จะนำพาให้ปัจเจกชนจับจ้องตรวจสอบเรือนร่างของตนให้เป็นปกติ (normalizing gaze) ปรากฏการณ์การสลักเรือนร่างของปัจเจกชนในยุคสมัยใหม่หรือหลังสมัยใหม่นั้นจึงเป็นความย้อนแย้งระหว่างอำนาจทางการเมืองที่ก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม วัฒนธรรมและเสรีภาพของปัจเจกชนที่ซับซ้อน กลุ่มเล็ก หากเราต้องการที่จะทำความเข้าใจเรือนร่างของปัจเจกชน เราจะต้องวิเคราะห์ ตีความ และทำความเข้าใจอุดมคติของปัจเจกชนด้วย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยเรื่อง “การแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะกับวาทกรรมความเป็นชาติไทย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาบทบาทและวิธีการที่รัฐเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชนในช่วงแสดงความอาลัยถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในพื้นที่สาธารณะและสื่อสังคมออนไลน์ ศึกษาหาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดลักษณะการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชน และการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะนั้นสามารถที่จะประกอบสร้างวาทกรรมของความเป็นชาติไทยได้อย่างไร โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวทางการศึกษา คือ แนวทางการวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) และมานุษยวิทยาทัศนศึกษา (Visual Anthropology) โดยผู้วิจัยแบ่งหน่วยการวิเคราะห์ออกเป็น 3 กลุ่มตามประเภทของสื่อ อันได้แก่ หนังสือพิมพ์รายวัน ประกาศจากทางราชการ และสื่อออนไลน์ ที่ครอบคลุมทั้งพื้นที่สาธารณะเชิงกายภาพและพื้นที่ออนไลน์

3.1 ประเด็นในการวิจัย

- 3.1.1 บทบาทและวิธีการที่รัฐเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชนในช่วงแสดงความอาลัยถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในพื้นที่สาธารณะและสื่อสังคมออนไลน์
- 3.1.2 ปัจจัยตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ
- 3.1.3 การสร้างวาทกรรมของความเป็นชาติไทยผ่านการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ

3.2 กลุ่มตัวอย่าง

- 3.2.1 **หนังสือพิมพ์รายวัน** นับตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม 2559 ถึงวันที่ 20 มกราคม 2560 ตามหมายกำหนดการจากสำนักพระราชวัง
  - ไทยรัฐ - หนังสือพิมพ์ภาษาไทยรายวัน ที่มียอดจำหน่ายสูงสุดของประเทศ
  - คมชัดลึก - หนังสือพิมพ์ภาษาไทยรายวัน ในเครือเนชั่น
  - มติชน - หนังสือพิมพ์ภาษาไทยรายวัน ในเครือมติชน

3.2.2 ประกาศจากทางราชการ อันได้แก่

- สำนักพระราชวัง
- สำนักนายกรัฐมนตรี

3.2.3 สื่อออนไลน์

- Facebook
แฟนเพจ บีบีซี ไทย (BBC Thai)
- Twitter

ผ่าน แฮชแท็ก(#Hashtag) ที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์ที่มียอดการเข้าใช้งานมากกว่า 10,000 ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกจากสำรวจของ บริษัท แسنรู จำกัด ผู้ให้บริการซอฟต์แวร์ สำหรับช่วยบริหารจัดการวิเคราะห์ข้อมูลสื่อสังคมออนไลน์แบบเรียลไทม์ ได้สำรวจ 10 อันดับแฮชแท็กของผู้ใช้ทวิตเตอร์ที่พูดถึงมากที่สุด ตั้งแต่ช่วงวันที่ 13-19 ตุลาคม (ไทยรัฐออนไลน์, 2559) ดังนี้

อันดับที่ 1 แฮชแท็ก #เรารักในหลวง มีผู้ทวิตทั้งหมด 122,570 ครั้ง

อันดับที่ 2 แฮชแท็ก #LongLiveTheKing มีผู้ทวิตทั้งหมด 62,020 ครั้ง

อันดับที่ 3 แฮชแท็ก #KingBhumibol มีผู้ทวิตทั้งหมด 50,947 ครั้ง

อันดับที่ 4 แฮชแท็ก #ขอเป็นข้าราชการบาททุกชาติไป มีผู้ทวิตทั้งหมด 34,296

ครั้ง

อันดับที่ 5 แฮชแท็ก #ทรงพระเจริญ มีผู้ทวิตทั้งหมด 25,148 ครั้ง

อันดับที่ 6 แฮชแท็ก #ฉันเกิดในรัชกาลที่ 9 มีผู้ทวิตทั้งหมด 13,426 ครั้ง

- Instagram

นิทรรศการภาพถ่ายผ่านอินสตาแกรม เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณและร่วมแสดงความอาลัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ผ่าน #rpstforkingrama9 ที่ภายหลังได้มีการนำภาพถ่ายจากปัจเจกชนผู้ที่ส่งภาพเข้าร่วมจัดแสดงนิทรรศการครั้งนี้มาจัดแสดง ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร บริเวณผนังโค้ง ชั้น 3-5 และ ทางเดินโค้งระหว่าง ชั้น 7-9 ระหว่างวันที่ 6 ธันวาคม 2559 – 8 มกราคม

2560 โดย สมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ร่วมกับ หอ
ศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร และ บริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน)

3.3 แนวทางการวิเคราะห์

3.3.1 วิเคราะห์บทบาทและวิธีการที่รัฐเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้า

สาธารณะ

ผู้วิจัยเริ่มต้นในการมองว่า การแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกชนในพื้นที่สาธารณะนั้น คือ ตัวบท ที่ถูกคัดกรองและเลือกที่จะนำเสนอผ่านทางสื่อและคัดกรองผ่านตัวปัจเจกชนเอง เพื่อแสดงออกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของปัจเจกชนผ่านช่องทางพื้นที่สาธารณะเชิงกายภาพและพื้นที่ออนไลน์ ผู้วิจัยทำการเก็บและรวบรวมข้อมูลลักษณะการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชนคนไทยจากกลุ่มประชากรและตัวอย่างที่ถูกแบ่งตามลักษณะสื่อแต่ละประเภทเป็นเวลา 100 วัน เพื่อนำไปสรุปเป็นแบบแผน (pattern) ของการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชน และทำความเข้าใจความหมายที่ถูกสื่อออกมาผ่านการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชนในช่วงเวลาดังกล่าว

3.3.2 วิเคราะห์ปัจจัยตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ

ผู้วิจัยจะนำแบบแผน (pattern) ของการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชนที่ได้มาตีความและค้นหาความหมายที่มีอยู่ โดยใช้วิธีการ Hermeneutics Process โดยใช้จุดยืนเรื่องอำนาจของรัฐที่แฝงตัวอยู่ในเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและจัดการการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะที่ส่งต่อการปฏิบัติตนและควบคุมตนเองของปัจเจกชน เพื่อการแสดงออกถึงความเป็นเอกภาพ เป็นพวกพ้องในชาติเดียวกันจากแนวคิดเรื่องร่างกายได้บ่งการกับการสร้างวาทกรรมระเบียบวินัยของฟูโกต์ และแนวคิดเรื่องการปฏิบัติการณ์สมทบบาท (Performativity) เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีต่อตัวปัจเจกชนที่ถูกแสดงออกผ่านความโศกเศร้าสาธารณะ ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถที่จะเข้าใจถึงบทบาทและวิธีการที่รัฐเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชนทั้งในพื้นที่สาธารณะและสื่อสังคมออนไลน์ รวมทั้งปัจจัยที่มีอำนาจในการกำหนดลักษณะการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชน เพื่อตอบจุดประสงค์การวิจัยจุดประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาศึกษาบทบาทและวิธีการที่รัฐเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชนในช่วงแสดงความอาลัยถวายแด่พระบาทสมเด็จพระ

พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในพื้นที่สาธารณะและสื่อสังคมออนไลน์ และข้อที่ 2 เพื่อศึกษา ปัจจัยตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ

3.3.3 การวิเคราะห์การสร้างวาทกรรมของความเป็นชาติไทยผ่านการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ

เมื่อผู้วิจัยมองเห็นถึงรูปแบบและปัจจัยตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะแล้ว ผู้วิจัยจะนำเอาข้อมูลที่ได้เหล่านี้มาใช้ในการใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อที่จะนำมาสรุปว่าวาทกรรมความเป็นชาติไทยถูกสะท้อนผ่านการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะได้อย่างไรบ้าง โดยมีจุดยืนอยู่ที่แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมและรัฐละครหรือรัฐนาฏกรรม (Theater State) ที่มองว่าความโศกเศร้าสาธารณะเป็นกลไกที่รัฐใช้ในการจัดระเบียบสังคม สร้างความหมายของความเป็นชาติไทย สร้างอัตลักษณ์ทางการเมือง (Politics Identity) และความเป็นชาติ (Nationhood) รวมทั้งศึกษาข้อโต้เถียง/ข้อโต้แย้งในรูปแบบของบทความว่าด้วยการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่รอบด้านมากขึ้น เพื่อตอบจุดประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อศึกษาการสร้างวาทกรรมของความเป็นชาติไทยผ่านการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ

3.4 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำเสนอโดยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (descriptive analysis) เพื่ออธิบายและสรุปโดยจัดลำดับการนำเสนอตามคำถามนำวิจัย ดังนี้

1. รัฐมีบทบาทและวิธีการเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชนในช่วงแสดงความอาลัยถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในพื้นที่สาธารณะและสื่อสังคมออนไลน์อย่างไร
2. ปัจจัยใดบ้างที่เป็นตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชน
3. การแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะประกอบสร้างวาทกรรมของความเป็นชาติไทยอย่างไร

บทสรุป อธิบายถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะและความเป็นชาติไทย รวมทั้งการต่อรองทางความหมายที่เกิดขึ้นในสถานการณ์หลังการสวรรคต

บทที่ 4

การแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชน

การศึกษาความโศกเศร้าสาธารณะในครั้งนี้เป็นความพยายามในการอธิบายรูปแบบการ
แสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชนคนไทย ในกรณีการเสด็จสวรรคตของ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9) เนื่องจากประชาชน
ส่วนใหญ่ในสังคมไทย ณ ช่วงเวลานั้น ล้วนแล้วแต่มีชีวิตอยู่ภายใต้รัชสมัยการครองราชย์ที่ยาวของ
พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็น 70 ปีด้วยกัน ไม่เคยต้องอยู่ในช่วงเวลาที่เรียกว่า “การพลัดแผ่นดิน”
มาก่อน ดังนั้นในภาวะที่ต้องเผชิญหน้ากับการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก นอกจากก่อให้เกิดความรู้สึก
โศกเศร้าภายในจิตใจของปัจเจกชนเนื่องด้วยความรู้สึกของการสูญเสียพระเจ้าแผ่นดินนั้นเป็น
ความรู้สึกที่ปัจเจกชนส่วนใหญ่ไม่เคยประสบมาก่อน นอกจากนี้ความสูญเสียที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิด
ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมที่อาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของปัจเจกชนด้วย ผู้วิจัยจึงจะ
นำเสนอผลการศึกษาศึกษาการแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกชนควบคู่ไปกับการแทรกแซงการ
แสดงออกความโศกเศร้าของรัฐและปัจจัยที่กำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าในช่วงเวลาดังกล่าว
เพราะทั้งการแสดงออกของปัจเจกชน การแทรกแซงของรัฐ และปัจจัยตัวกำหนดนั้นมีความสัมพันธ์
และเป็นสิ่งที่เกิดควบคู่กันตลอดเวลา

ในบทนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของรัฐในการ
แทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชน รวมทั้งมองหาปัจจัยตัวกำหนดการ
แสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชน ได้แก่

- 1) บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่ก่อกำเนิดหลักปฏิบัติการแสดงออกความโศกเศร้า
สาธารณะของปัจเจกชน
- 2) ประมวลภาพของการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ
- 3) บทบาทของรัฐในการจัดการความโศกเศร้าสาธารณะ
- 4) ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกชน

4.1 บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่ก่อกำเนิดหลักปฏิบัติการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชน

ในสังคมไทยปัจเจกชนส่วนใหญ่เชื่อว่า ชาติ ศาสนา กษัตริย์นั้นเป็นสิ่งที่ถูกยึดถือในความเป็นไทยมานานแล้ว โดยชุดความเชื่อเหล่านี้ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจาก ประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยม (royal-national history) ที่เชื่อว่าสถาบันกษัตริย์นั้นเป็นผู้ที่รักษาเอกราช กอบกู้ชาติ ปกป้องผืนแผ่นดินแห่งนี้เอาไว้ จึงทำให้ “ราชา” กับ “ชาติ” เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยไม่อาจแยกขาดออกจากกันได้ ความรู้ประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยมจึงมีหน้าที่ต่อกัยำความรู้ฉบับนี้ที่ค้ำจุนระเบียบสังคมแบบราชาชาตินิยมเอาไว้ที่ท่องได้เป็นสูตรสำเร็จ ได้แก่ ความสามัคคี ความภูมิใจในบรรพบุรุษ ความสำนึกในบุญคุณของพระมหากษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2544) ในช่วงเวลาหลังเหตุการณ์สวรรคตนี้การจัดการของรัฐก็อยู่ภายใต้วาทกรรมแบบราชาชาตินิยมนี้เช่นเดียวกัน ดังนั้นแล้วปัจเจกชนในสังคมไทยจึงรับรู้ตัวตนเองมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างนั้น แม้ว่าอดีตเหล่านั้นจะถูกสร้างขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ แต่ได้กลายเป็นเรื่องเล่าเรื่องเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ที่ยังคงหมุนเวียนอยู่ในสังคมไทยอย่างในฐานะความจริงชุดหนึ่งที่มีอิทธิพลในการกำหนดและกำกับความคิดของปัจเจกชน เมื่อรัฐจะต้องดำรงอยู่ในฐานะผู้รักษากฎเกณฑ์เหล่านั้น โดยเป็นผู้กำหนดว่าอะไรที่สามารถทำอะไรที่ไม่สามารถทำได้ ขอบเขตของแต่ละการกระทำอยู่ที่ตรงไหน รัฐจึงได้มีการอ้างอิงการจัดการภายใต้กรอบวาทกรรมแบบราชาชาตินิยมเช่นเดียวกัน โดยการมุ่งเชิดชูสถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์กลางของสังคมในแง่ความศักดิ์สิทธิ์และชี้ให้เห็นถึงคุณงามความดี เพื่อเป็นการต่อกัยำระบบคุณค่าต่างๆ ที่อยู่ในสังคม ที่ดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุขด้วยการที่ทุกคนทำตามหน้าที่ของตนเอง เห็นได้จากการที่รัฐเรียกร้องให้ปัจเจกชนทุกคนในสังคมปฏิบัติตนเพื่อไว้อาลัยในวิถีทางที่เหมือนๆ กันหมด

นอกจากนี้สถานการณ์ทางการเมืองนั้นมีความสำคัญในฐานะที่เป็นบริบทแวดล้อมที่อยู่ล้อมรอบการแสดงออกความโศกเศร้า ที่จะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้ประกอบสร้างวาทกรรมให้มีความสำคัญ ทำซ้ำ เพื่อครอบงำสังคมเข้าไว้ด้วยแนวคิดกระแสหลักของสังคมแบบราชาชาตินิยม ย้อนไปในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีภาพลักษณ์ประดุจดั่งพระสันตะปาปา ประชาชนจำนวนมากกราบไหว้บูชาประดุจดั่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออย่างน้อยก็ในฐานะพระโพธิสัตว์ กลไกรัฐเองก็มีส่วนในการเผยแพร่ภาพลักษณ์ดังกล่าว (Gray, 1992 อ้างถึงใน Johnson, 2017) โดยเฉพาะในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นรัฐบาลทหาร จากการศึกษาของ

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ เบเคอร์ คริส (2557) พบว่า จอมพลสฤษดิ์ได้ร่วมมือกันกับสหรัฐอเมริกาฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์ขึ้นมา มีบทบาทขึ้นอีกครั้งเพื่อการต่อต้านคอมมิวนิสต์ด้วยเหตุผลว่าคอมมิวนิสต์นั้นเป็นภัยคุกคามต่อสถาบันกษัตริย์ โดยสร้างบทบาทให้สถาบันกษัตริย์กลับมาเป็นศูนย์รวมความสามัคคี ศูนย์รวมใจของชาติอีกครั้ง ทั้งยังส่งเสริมให้ขยายบทบาทของพระมหากษัตริย์ ทำให้พระราชกรณียกิจในพิธีกรรมของสถาบันกษัตริย์เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนมากขึ้น รวมทั้งม.ล.ปิ่น มาลากุลจัดให้มีการชำระแบบเล่าเรียนในโรงเรียนให้เน้นสถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์รวมของชาติ และเผยแพร่ภาพยนตร์ที่พระองค์ทรงถ่ายไว้ขณะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรทางโทรทัศน์ จึงทำให้พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเปรียบเสมือน “พ่อบ้านพ่อเมือง” ปกครองพสกนิกรชาวนาที่เป็นเสมือนลูกหลานที่เรียบร้อย (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ เบเคอร์ คริส, 2557)

เมื่อมองในบริบทสถานการณ์ทางการเมืองปัจจุบันนั้นสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองที่ คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงระหว่างปี 2556 - 2557 เจตนารมเริ่มแรกนั้นเพื่อต่อต้านร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรม แต่เมื่อพ.ร.บ.นิรโทษกรรมได้ถูกล้มไปแล้ว การชุมนุมได้เปลี่ยนจุดมุ่งหมายไปเป็น การกดดันให้นางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตรลาออกจากการเป็นหน้ารัฐบาล เพื่อให้เกิดสุญญากาศทางการเมือง จากนั้นจึงจะอ้างรัฐธรรมนูญมาตรา 3 และมาตรา 7 เพื่อขอพระราชทานนายกรัฐมนตรีโดยเชื่อว่าประเทศไทยเคยปกครองโดยนายที่มาจากแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ ฉะนั้นจึงเป็นการเปิดโอกาสให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ (ยุคล วิเศษสังข์, 2559, p. 89) การชุมนุมในครั้งนี้ยืดเยื้อยาวนานและก่อให้เกิดเหตุการณ์การปะทะกันและใช้ความรุนแรงหลายครั้ง จนทำให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ต้องเข้ามายึดอำนาจในที่สุด หัวหน้าผู้ก่อการในการรัฐประหารครั้งนี้คือ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีของรัฐบาลภายใต้การนำของคสช.ด้วย ในแถลงการณ์วันยึดอำนาจการปกครองวันที่ 22 พ.ค. 2557 ท้ายแถลงการณ์ว่า “คณะรักษาความสงบแห่งชาติจะยึดมั่นในความจงรักภักดี และจะปกป้อง เทิดทูน ดำรงรักษาไว้ซึ่งสถาบันกษัตริย์อันเป็นศูนย์รวมจิตใจประชาชนชาวไทย และทรงอยู่เหนือความขัดแย้งทั้งปวง” (ไทยรัฐออนไลน์, 2557) เหตุผลในเรื่องการปกป้องสถาบันกษัตริย์จากภัยคุกคามที่สร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นในบ้านเมืองได้ถูกนำมาใช้อีกครั้ง เมื่อมองย้อนไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับทหารที่สะท้อนผ่านคำพูดของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อ้างถึงใน เกษียร เตชะพีระ (2559) ที่ว่า ”เจ้าของทหาร คือ

ชาติและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ออกมาได้อย่างดี สถาบันกษัตริย์ไม่เพียงแต่ดำรงอยู่ในฐานะ ศูนย์กลางของกองทัพหรือทหารเท่านั้น ยังดำรงอยู่ในตำแหน่งของ จอมทัพ ด้วย ซึ่งตัวพล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชาเองนอกจากเป็นนายทหารเสือราชินีที่ติดตามถวายงานใกล้ชิดมาโดยตลอด แล้ว ยังเรียกได้ว่าเป็นนายทหารที่มีจุดยืนชัดเจนในเรื่องความจงรักภักดีและปกป้องสถาบันกษัตริย์มาโดยตลอด (วาสนา นาน่วม, 2557, pp. 430-431) เพราะได้รับการศึกษาและอบรมมาจากโรงเรียนเตรียมทหารและโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ซึ่งอุดมการณ์ที่สำคัญของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าก็คือ เทิดทูนชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า) จึงถือได้ว่าเป็นการปลูกฝังแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับสถาบันทั้งสามนี้ในฐานะที่เป็นสถาบันหลักของสังคม เมื่อเทียบเคียงกับจุดเริ่มต้นในการฟื้นฟูความนิยมของสถาบันกษัตริย์ในยุคจอมพลสฤษดิ์ก็ได้มุ่งเน้นให้ทหารในกองทัพตระหนักว่าทหารต้องมีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์เหนือสิ่งอื่นใด (เทพ บุญตานนท์ และ วาสนา วงศ์สุรวัฒน์, 2556) ดังนั้นการดำเนินนโยบายของรัฐบาลทหารจึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะสอดแทรกอุดมการณ์ทางการเมืองที่ว่าด้วยแนวคิดในเรื่องความจงรักภักดีต่อ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” เข้าไว้ด้วย เห็นได้จากนโยบายของรัฐบาลทั้ง 11 ด้านที่รัฐบาลของพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชาได้แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติไว้แล้วโดยด้านที่ 1 ว่าด้วยการปกป้องและเชิดชูสถาบันกษัตริย์ ระบุว่า

“รัฐบาลจึงถือเป็นหน้าที่สำคัญในการจะเชิดชูสถาบันนี้ไว้ด้วยความจงรักภักดีและปกป้องพระบรมเดชานุภาพ โดยจะใช้มาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางสังคมจิตวิทยา และมาตรการทางระบบสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดอย่างโจ่งหรือประสังคร้าย มุ่งมั่นคลอบคลอสถาบันหลักของชาติ...ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและเป็นจริงเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์และพระราชกรณียกิจเพื่อประชาชน” (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2557, p. 3)

และหลักของสังคมไทยที่ชื่อว่า “ค่านิยมหลัก 12 ประการ” ซึ่งจาก 12 ประการ มี 4 ข้อที่ระบุเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์โดยตรง อันได้แก่ข้อที่ 1 มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ข้อที่ 7 เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง ข้อที่ 9 มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และข้อที่ 10 รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อ

มีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี ส่วนข้ออื่นๆ ก็คือการระบุงการคิดถึงส่วนร่วมก่อน การเสียสละ เพื่อชาติ กตัญญู เคารพผู้ใหญ่ ฯลฯ

จากการศึกษาจึงเห็นได้ว่าบริบททางสังคมวัฒนธรรมไทยนั้นมองความเป็นชาติไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัฐบาลทหารที่สถาบันกษัตริย์ถูกนำมาใช้อย่างหนักทั้งในเชิงนโยบายของ รัฐบาลที่จะต้องจะเชิดชู ปกป้องและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ และหลักค่านิยมไทย 12 ประการในฐานะต้นแบบแห่งความดีงาม พอเพียง และเป็นประชาธิปไตยที่ประชาชนควรเจริญรอย ตามในฐานะค่านิยมที่ดีเพื่อสร้างประเทศไทยที่เจริญก้าวหน้าและเข้มแข็ง ดังนั้นรัฐชาติจึงจำเป็นต้องประกอบด้วยชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ภายใต้ความรู้ประวัติศาสตร์แบบราชา ชาตินิยามว่าคุณงามความดีของสถาบันกษัตริย์ ทั้งปกป้องชาติให้เป็นเอกราช หรือในยุคปัจจุบันคือการ ทำนุบำรุง ดูแลความเป็นอยู่กินดีอยู่ดีของราษฎรยังคงครอบงำระบบความคิดและอุดมการณ์หลักของ สังคมไทยเอาไว้ จึงทำให้สถาบันกษัตริย์ถูกสร้างให้เป็นศูนย์กลางของนิยามความเป็นชาติอย่างเลี่ยง ไม่ได้ รวมทั้งการมองเห็นสถาบันกษัตริย์เป็นตัวแทนของความดีงาม ดังเช่นที่ ธงชัย วินิจจะกุล (2559) กล่าวว่า คุณลักษณะของราชาชาตินิยมใหม่ คือเป็นพระมหากษัตริย์ของประชาชน เป็น ประชานิยม (Populist) อย่างยิ่ง ราชาชาตินิยมแบบนี้แสดงออกชัดทุกวี่ทุกวันในปัจจุบัน พร้อม แสดงออกในความทรงจำต่ออดีตด้วย

4.2 ประมวลภาพของการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ

ช่วงภาวะวิกฤติตั้งแต่วันที่ 12 - 14 ตุลาคม 2559

วันที่ 12 ตุลาคม 2559

วันที่ 12 ตุลาคม 2559 ก่อนหน้าที่สำนักพระราชวังได้ออกแถลงการณ์พระอาการประชวร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ฉบับที่ 37 ใจความเกี่ยวข้องกับพระอาการประชวรที่โดยรวมยังไม่คงที่ ต้องควบคุมด้วยพระโอสถ และคณะแพทย์ฯ ได้เฝ้าติดตามพระอาการ และถวายการรักษาอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ในวันนั้นนายกรัฐมนตรีได้ประกาศยกเลิกภารกิจช่วงบ่ายที่ จังหวัดชลบุรีและเดินทางกลับกรุงเทพฯ ทันที จากนั้นพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จฯ มายังโรงพยาบาลศิริราชอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงเย็นก่อนจะเสด็จฯ กลับในเวลาค่ำ จึงทำให้เกิดกระแสข่าวลือต่างๆ ที่สร้างความวิตกกังวล ไม่สบายใจให้กับปวงเจกชน แม้ว่าสำนักพระราชวังจะออกแถลงการณ์พระอาการประชวรมาแล้ว แต่นั่นก็ยังไม่สามารถคลี่คลายสถานการณ์ความกังวลใจของปวงเจกชนไปได้ ยังคงทำให้มีประชาชนจำนวนหนึ่งเดินทางออกจากบ้านมายังโรงพยาบาลศิริราช บริเวณด้านหน้าศาลาศิริราช 100 ปี เพื่อติดตามพระอาการประชวรอย่างใกล้ชิด โดยพร้อมใจกันสวมใส่เสื้อสีชมพูและสีเหลืองซึ่ง

เป็นสี่เสริมดวงพระราชสมภพ พร้อมทั้งถือพระบรมฉายาลักษณ์ไว้ในมือ เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมสำคัญ คือการสวดบทโพชฌังคปริตรถวายพระพรแด่พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ด้วยความเชื่อว่าเป็นบทสวดมนต์ปัดเป่าโรคร้ายให้ทรงหายจากพระอาการประชวร แม้ปัจเจกชนจะสามารถคาดเดาเหตุการณ์ได้ล่วงหน้าแล้วก็ตาม แต่ยังคงหวังให้มีปาฏิหาริย์อยู่ลึกๆ จึงออกมาทำพิธีกรรมต่างๆ ร่วมกันด้วยความหวังว่าจะให้เกิดปาฏิหาริย์ทำให้พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงหายจากอาการพระประชวร บ้างยังคงไปหาซื้อเสื้อสีชมพูเพิ่มเติมสำหรับใส่ในวันต่อไป แม้ว่าทางรัฐจะได้เข้าจัดการกับข่าวลือต่างๆ โดยการให้พล.ท.สรรเสริญ แก้วกำเนิด โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ออกมาให้ข้อมูลว่า “ท่านนายกฯ ไม่มีกำหนดการที่จะแถลงข่าวใดๆ เป็นพิเศษในวันนี้ ขอพี่น้องประชาชนอย่าให้ความสนใจหรือตื่นตระหนกไปกับข่าวลือในโซเชียลมีเดียที่อาจสร้างความวิตกหวั่นไหว ซึ่งไม่สามารถตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ จึงอยากขอให้พี่น้องประชาชนเปิดรับข่าวในช่องทางการที่มีความถูกต้องเที่ยงตรง” (ผู้จัดการออนไลน์, 2559) แต่นั่นก็ยังไม่เพียงพอให้ปัจเจกชนวางใจ กลับยิ่งทำให้ประชาชนต่างทยอยเดินทางออกมาสมทบบริเวณโรงพยาบาลศิริราชมากขึ้น และมีบางส่วนที่ค้างคืนบริเวณโรงพยาบาลศิริราช จนล่วงเข้าวันที่ 13 ตุลาคม

รวมทั้งในสื่อออนไลน์อย่างเฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และอินสตาแกรม จำนวนมากยังพร้อมใจกันเปลี่ยนภาพ cover photo และ profile picture ของตนเองเป็นรูปพื้นหลังสีชมพู ตามด้วยข้อความ เช่น รักในหลวง หรือ ทรงพระเจริญ จนกลายเป็นกระแส เริ่มจากเจ้าของเฟซบุ๊ก ชื่อ "Kulthida Kul" เป็นผู้เริ่ม ทำรูปเผยแพร่ต่อสาธารณะประมาณ 200 รูป โดยให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กคนอื่นๆ ลงชื่อในช่องแสดงความความคิดเห็นและจะดำเนินการตกแต่งรูปให้ (Thai PBS News, 2559) และยังพบว่ามีเว็บไซต์อื่นๆ เช่น <https://earthchie.com/loveking/#เรา> เปิดให้ปัจเจกชนสามารถที่จะทำรูปดังกล่าวได้ด้วยตนเอง

รูป 1 cover photo และ profile picture ที่จัดทำโดยเจ้าของเฟซบุ๊ก "Kulthida Kul"

รูป 2 หน้าเว็บไซต์ <https://earthchie.com/loveking/#เรา>

นอกจากนี้ยังมีการโพสต์รูปแบบเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ พระอิริยาบถต่างๆ ของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 รวมทั้งภาพพระบรมวงศานุวงศ์ เพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดีและถวายพรพระพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ขอให้ทรงหายจากพระอาการประชวร
วันที่ 13 ตุลาคม 2559

ในช่วงเวลานี้ประชาชนยังคงเดินทางเข้ามาสมทบบริเวณโรงพยาบาลศิริราชอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะยังไม่มีแถลงการณ์จากหน่วยงานของรัฐเพิ่มเติมก็ตาม ตั้งแต่ช่วงเข้าพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จ

ฯ มายังโรงพยาบาลศิริราชอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากเวลา 10.27 น. (กรุงเทพฯ, 2559) เป็นต้นไป ลำดับถัดมาทางสำนักพระราชวังประกาศดลงนามถวายพระพร ณ ศาลาสหทัยสมาคมใน พระบรมมหาราชวัง พร้อมขอให้ประชาชนเคลื่อนย้ายออกไป จนถึงเวลา 18.47 น. สำนักพระราชวัง ออกประกาศ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพ ดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร สวรรคต และต่อเวลา 19.00 น. พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์ โอชา นายกรัฐมนตรี ได้แถลงการณ์ถึงการเสด็จสวรรคตผ่านทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่ง ประเทศไทย ชวนประชาชนชาวไทยแสดงความจงรักภักดี ในการเจริญรอยตามพระยุคลบาท และสืบ สานพระราชปณิธาน (สำนักข่าวออนไลน์ไทยพับลิก้า, 2559) พร้อมทั้งชี้แจงเรื่องสำคัญอย่าง การสืบ ราชสันตติวงศ์ ซึ่งรัฐจะแจ้งไปยังสถานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป เพื่อให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขดำเนินไปได้อย่าง ต่อเนื่อง ซึ่งต่อมาในเวลา 21.40 น. นายกรัฐมนตรีแถลงอีกครั้งผ่านทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่ง ประเทศไทย ชี้แจงเรื่องกรณีได้เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ว่า ทรง รับสั่งไว้ว่าท่านทรงรับพระราชทานเป็นองค์รัชทายาทอยู่แล้วในปัจจุบันแต่ท่านทรงขอเวลาทำพระทัย และแสดงความเสียใจร่วมกับประชาชนทั้งประเทศไปก่อนในระยะเวลานี้

ภายหลังจากที่ประกาศจากสำนักพระราชวังและแถลงการณ์ของนายกรัฐมนตรีดังกล่าวได้ นำมาซึ่งความโศกเศร้า ปังเจกชนจำนวนมากต่างพากันแสดงความโศกเศร้าของตนทั้งการออกมาใน พื้นที่สาธารณะ เช่น บริเวณโรงพยาบาลศิริราชประชาชนเมื่อทราบข่าวการสวรรคต หลายคนร้องไห้ เสียใจอย่างสุดซึ้ง บางคนเป็นลม ทั้งยังมีการเปล่งเสียงทรงพระเจริญและร่วมร้องเพลงสรรเสริญพระ บารมี ก่อนจะสลายตัวเดินทางกลับบ้านกันไป แต่เนื่องจากภาวะที่ต้องเผชิญหน้ากับการสูญเสียบุคคล อันเป็นที่รักนั้น ส่งผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกของปัจเจกชนอย่างรุนแรง จึงทำให้มีปัจเจกชน บางส่วนยังคงเดินทางออกมาร่วมแบ่งปันโศกเศร้าของตนเองกับผู้อื่นที่รู้สึกโศกเศร้าเหมือนๆ กันใน พื้นที่สาธารณะอื่นนอกจากบริเวณโรงพยาบาลศิริราช เช่น สนามหลวง บริเวณพระบรมมหาราชวัง ด้วยอาการนอนไม่หลับ ทำตัวไม่ถูก ทำใจไม่ได้

สุดอาลัย - ประชาชนที่ร่วมสวดมนต์ถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงหายจากพระอาการประชวรต่างทำไม้ เมื่อทางสำนักพระราชวังออกประกาศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตที่โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม

รูป 3 ภาพความโศกเศร้าของปวงเจกชนหลังทราบข่าวสวรรคต
ที่มา : หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 14 ตุลาคม 2559

รูป 4 ภาพความโศกเศร้าของปวงเจกชนหลังทราบข่าวสวรรคต
ที่มา : https://www.khaosod.co.th/royal-funeral-pyre-report/news_50658

ภายหลังจากที่แถลงการณ์เรื่องการสวรรคตอย่างเป็นทางการได้ออกไปแล้วนั้นรัฐยังได้ดำเนินการจัดการกับการแสดงออกความโศกเศร้าของปวงเจกชนผ่านการออกแถลงการณ์ฉบับต่างๆ ถึงแนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในด้านต่างๆ

เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน วุ่นวายขึ้น ในรูปแบบของคำสั่งให้ ประชาชนไว้ทุกข์เป็นเวลา 30 วัน สถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานของรัฐและสถานศึกษาทุกแห่ง ตลอดจนสิ่งเสาสถาบันบันเทิงและสถานบริการต่าง ๆ งดหรือลดกิจกรรมเพื่อความบันเทิงเป็นเวลา 30 วัน ข้าราชการ พนักงาน รัฐวิสาหกิจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไว้ทุกข์มีกำหนดระยะเวลา 1 ปี ต่อมาโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรีได้แจ้งข่าวแก่สื่อมวลชนว่า ขอความร่วมมือจากสถานีโทรทัศน์ทุกช่องให้งดออกอากาศรายการของช่องตนเองเป็นเวลา 30 วัน ตลอด 24 ชั่วโมง และให้ตั้งสัญญาณจากโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ ผัดเปลี่ยนหมุนเวียนออกอากาศพระราชกรณียกิจ เพื่อแสดงความไว้อาลัย

ในเวลาต่อมาภาคส่วนต่างๆ และปัจเจกชนได้รับเอาคำสั่งเหล่านี้มาเป็นแนวทางการปฏิบัติ มีการงดการโฆษณาตามป้ายโฆษณาต่างๆ ที่เป็นดิจิทัลได้ถูกปรับเปลี่ยนเพื่อแสดงความอาลัยแทนการโฆษณา แม้กระทั่งในรถไฟฟ้า BTS และ MRT ก็งดโฆษณาเพื่อการค้ารวมทั้งเสียงโทรทัศน์ภายในขบวนรถเช่นเดียวกัน รายการโทรทัศน์และหน้าเว็บไซต์ต่างๆ ได้ถูกปรับให้อยู่ในโทนสีชาวดำ รวมทั้งในสื่อออนไลน์อย่างเฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และอินสตาแกรม ได้มีการแสดงออกถึงความโศกเศร้า เช่น Profile ของตนเองให้เป็นสีชาวดำ หรือใช้รูปสีดำแทนภาพอื่นๆ มิงตการลงเนื้อหาในสื่อสังคมออนไลน์ชั่วคราว รวมทั้งเว็บไซต์สื่อต่างๆ ในประเทศต่างก็ปรับเปลี่ยนสีเป็นขาว-ดำหรือสีเทา เพื่อแสดงความอาลัย รวมทั้งภาพของรายการที่วิบนโทรทัศน์ก็ได้ถูกปรับให้เป็นสีชาวดำ

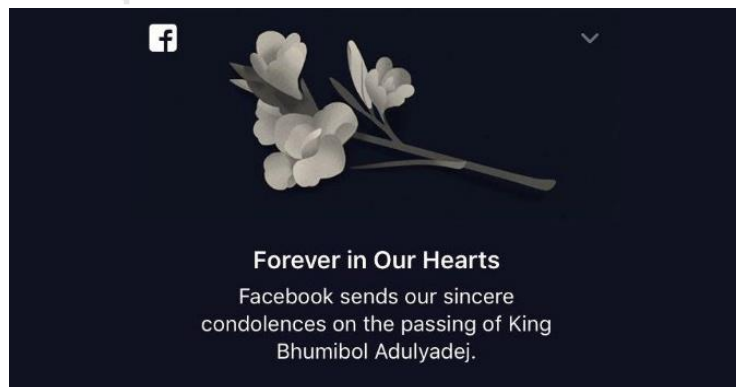
รูป 5 หน้าเว็บไซต์หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ที่ถูกเปลี่ยนให้เป็นสีชาวดำในวันที่ 14 ตุลาคม 2559
ที่มา : <https://www.thestar.com/news/world/2016/10/14/in-wake-of-thai-king-bhumibol-adulyadejs-death-grief-is-in-black-and-white.html>

รูป 6 ทุกเว็บไซต์ในประเทศไทยได้ถูกเปลี่ยนเป็นสีขาวดำ เพื่อแสดงความอาลัย
ที่มา : www.innnews.co.th/show/737445/สื่อออกเผยแพร่เว็บในไทยเป็นสีขาวดำแสดงความอาลัย

รูป 7 หน้าแรกของ google
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูป 8 ภาพที่ปรากฏอยู่บริเวณบนสุดของทามไลน์ ในหน้าเฟซบุ๊ก

รูป 9 ภาพทีวีที่เปลี่ยนเป็นสีขาวดำ ในช่วงที่นายกรัฐมนตรี พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา
แถลงการณ์ผ่านโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย

ที่มา : <https://www.thestar.com/news/world/2016/10/14/in-wake-of-thai-king-bhumibol-adulyadejs-death-grief-is-in-black-and-white.html>

ผู้รักแล้วรัก *KI≡Kyo @SS23CY61 · 14 Oct 2016
เป็นภาพที่ไม่มีใครอยากเห็น เป็นภาพที่มองแล้วหดหู่ที่สุดในชีวิต #ขอเป็นข้าราชการทุกชาติไป #KingBhumibol
pic.twitter.com/XFKQwCHDK

← ↻ 252 ❤️ 88

รูป 10 แสดงถึงป้ายโฆษณาที่ได้ถูกปรับเปลี่ยนเพื่อแสดงความอาลัย บริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ
วันที่ 14 ตุลาคม 2559

ตามมติคณะรัฐมนตรีที่ได้ประกาศไว้เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2559 เป็นวันหยุดราชการเพื่อให้
ประชาชนได้น้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายอาลัย ทั้งยังเป็นวันแรกที่สังคมไทยได้เข้าสู่ภาวะของการไว้

ทุกข้ออย่างเป็นทางการ ต่อเนื่องจากคืนที่ 13 ตุลาคม 2559 ทำให้สภาพแวดล้อมทางการยภาพของปัจเจกชนนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างเป็นรูปธรรม มีการดำเนินปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐที่ได้ประกาศให้มีการไว้ทุกข์เป็นเวลา 30 วัน มีลดธงครึ่งเสา ขอความร่วมมือสถานบันเทิงและสถานบริการต่าง ๆ งดหรือลดกิจกรรมเพื่อความบันเทิง รวมทั้งสถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีโทรทัศน์ ใ้งดการเผยแพร่รายการที่แสดงถึงความรื่นเริงเป็นเวลา 30 วัน ไม่เพียงแต่ภาครัฐหรือราชการเท่านั้น ภาคเอกชนอย่างห้างสรรพสินค้าก็มีการปฏิบัติตามคำสั่งรัฐด้วย เช่น สยามพารากอนได้ขอความร่วมมือให้ร้านค้าในห้างสรรพสินค้าของตนร่วมแสดงความอาลัย โดยการงดใช้เสียงและเปิดภาพภายในร้านค้า ขอให้จัด Window Display โดยให้หุ่นสวมใส่ชุดสีดำล้วน หรือสีดำดำ และขอให้พนักงานของทุกร้านแต่งกายไว้ทุกข์ด้วย เป็นต้น จากการพยายามปฏิเสธความจริงที่เกิดขึ้นถูกทำให้ชัดเจน ตอกย้ำให้เห็นว่าเหตุการณ์สวรรคตนั้นเป็นเรื่องจริงที่ต้องทำใจยอมรับ

รูป 11 ภาพประชาชนคนไทยในวันที่ 14 ตุลาคม 2559

ที่มา : หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก ฉบับวันที่ 15 ตุลาคม 2559

รูป 12 ภาพหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์

ที่มา :

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1261272197256274&set=a.126108455727>

5038.1073741931.100001205174890&type=3&theater

รูป 13 บริเวณหน้าร้านขายเสื้อผ้าในห้างสรรพสินค้าที่ถูกเปลี่ยนเป็นเสื้อผ้าสีขาว-ดำ
ที่มา : <https://twitter.com/richardbarrow/status/786842855306166272>

ในวันเดียวกันนั้นรัฐยังได้แจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ว่า ตั้งแต่เวลา 14.30 เป็นต้นไป โทรศัพท์
รวมการเฉพาะกิจ จะถ่ายทอดพิธีเชิญพระบรมศพจากโรงพยาบาลศิริราชไปยังพระที่นั่งพิมานรัตยาใน
พระบรมมหาราชวัง จึงทำให้มีมวลชนคนไทยบางส่วนที่เดินทางไปรอรับขบวนพระบรมศพที่
โรงพยาบาลศิริราชตั้งแต่เช้าจนถึงช่วงเวลาสายของวัน ตลอดสองข้างทางจากโรงพยาบาลศิริราชยาว
จนถึงพระบรมมหาราชวังจึงเนืองแน่นไปด้วยมวลชนที่แต่งชุดดำนั่งอยู่บนพื้นถนนเต็มทั้งสองข้างทาง
เพื่อรอขบวนพระบรมศพเสด็จ และเมื่อขบวนเสด็จผ่านไปมีบางส่วนที่ลุกขึ้นเดินตามหลังขบวนไป
จนถึงพระบรมมหาราชวัง จากการเฝ้าสังเกตการณ์ร่วมในเหตุการณ์ของ Siani and Phillips (2016)
พบว่า ประชาชนต่างมารวมตัวกันเพื่อรอขบวนเสด็จตั้งแต่ 11 โมง ในบรรดามวลชนที่เฝ้ารอ นั้นมีการ
พูดคุยกับคนที่นั่งข้างๆ แบ่งปันน้ำดื่ม เทียน หรือผ้าเช็ดหน้าให้แก่กัน แต่ก็ยังพบว่ามีกรกระทบ
กระทบกันทางวาจาบ้างจากเหตุที่ผู้มาใหม่มักเบียดตัวเข้ามาเพื่อให้ตนเองได้ที่นั่งด้านหน้า การรับมือ
ของหน่วยพยาบาลที่ประจำการอยู่นั้นก็เหมือนจะไม่มีการรับมือที่ดีพอจากการคอยประกาศให้
ประชาชนอย่าเป็นลมล้มลงไป เนื่องจากทางหน่วยพยาบาลไม่มีเปลหาม นอกจากนี้ตำรวจและทหารที่
อยู่ตรงหน้าแถวของมวลชนยังประกาศข้อห้ามต่างๆ ได้แก่ ห้ามตะโกนคำว่าทรงพระเจริญ ห้าม
ถ่ายภาพ ต้องถอดหมวกและแว่น และหุบร่มเมื่อขบวนเสด็จมาถึง

รูป 14 พิธีเคลื่อนพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม
ที่มา : หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก ฉบับวันที่15 ตุลาคม 2559

ในขณะเดียวกันที่บริเวณพระบรมมหาราชวังทางสำนักพระราชวังได้มีการเปิดให้ประชาชน
เข้าถวายน้ำสรงพระบรมศพ หน้าพระบรมฉายาลักษณ์ เพื่อน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายสักการะที่
บริเวณศาลาสหทัยสมาคม ตั้งแต่เวลา 08.30 น. ไปพร้อมกันด้วย

รูป 15 มวลชนคนไทยระหว่างทยอยเข้าถวายน้ำสรงพระบรมศพ
ที่มา : หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่15 ตุลาคม 2559 ปีที่ 39 ฉบับที่ 14050

4.3 บทบาทของรัฐในการจัดการความโศกเศร้าสาธารณะ

ดังที่กล่าวไปแล้วว่าเหตุการณ์เสด็จสวรรคตได้ก่อให้เกิดความรู้สึกโศกเศร้าขึ้นในหมู่ปวงเจกชนคนไทย จึงเกิดการรวมตัวกันขึ้นเพื่อเป็นหนทางให้ปวงเจกชนได้ออกมาร่วมกันระบายความโศกเศร้า (Grief) และ ความอาลัย (Mourning) ที่ค้ำแน่นอยู่ภายในจิตใจของตนออกมา และเพื่อสนับสนุนให้กำลังใจกันและกันโดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้อื่นที่รู้สึกสูญเสียเหมือนกัน จนก่อให้เกิดปรากฏการณ์ขนาดใหญ่ หรือในลักษณะที่เรียกว่า ความโศกเศร้าสาธารณะ (Public Grief) เพราะสถาบันกษัตริย์นั้นมีความหมายอย่างยิ่งต่อปวงเจกชนคนไทยในฐานะเป็นสถาบันทางสังคมหนึ่งที่เป็นเสมือนศูนย์รวมใจของคนไทย ในภาวะที่ต้องเผชิญหน้ากับการสูญเสียสถาบันที่เป็นเสมือนที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ย่อมก่อให้เกิดความเข้มข้นทางอารมณ์ของความโศกเศร้าที่เกิดขึ้นจากการที่ปวงเจกชนได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรงภายหลังที่ได้ทราบข่าว ดังนั้นช่วงเวลาหลังเหตุการณ์สวรรคตจึงมีความสำคัญและมีความเปราะบางอย่างยิ่งทั้งในด้านการเมืองเพราะคือ ช่วงเวลาของการผลิตแผ่นดินและด้านอารมณ์ความรู้สึกของปวงเจกชนที่ต้องเผชิญหน้ากับความสูญเสียองค์พระมหากษัตริย์อย่างกระทันหัน ปวงเจกชนผู้รับรู้ว่าสถาบันกษัตริย์นั้นเป็นศูนย์กลางที่ยึดเหนี่ยวในสังคมมาโดยตลอด และปวงเจกชนคนไทยส่วนใหญ่ตลอดช่วงชีวิตไม่เคยสัมผัสช่วงเวลาผลิตแผ่นดินเป็นระยะเวลา 70 ปี การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงทำให้ปวงเจกชนไม่รู้ว่าตนเองนั้นต้องทำตัวอย่างไร รับมือกับสถานการณ์นี้อย่างไร รวมทั้งความรู้สึกไม่มั่นคงแน่นอนในจิตใจต่างๆ เพราะสิ่งเดียวที่คนไทยจำนวนมากเห็นว่าเป็นความแน่นอนมั่นคง นั่นคือสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเชื่อกันว่าอยู่คู่สังคมไทยมาหลายศตวรรษแล้วโดยไม่เปลี่ยนแปลง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2559) การเปลี่ยนผ่านจากรัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่กินเวลายาวนาน 70 ปีสู่อารยสมัยใหม่ซึ่งยังไม่รู้ว่าเหตุการณ์ในอนาคตจะเป็นอย่างไร จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่ปวงเจกชนจะสามารถรับรู้และเข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนผ่านนี้ได้อย่างทันที รัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามาจัดการให้ระยะเวลาเปลี่ยนผ่านนี้ให้เป็นไปอย่างราบรื่น โดยเข้ามาจัดระเบียบการแสดงออกความโศกเศร้าของประชาชน ผ่านการออกแถลงการณ์ฉบับต่างๆ ถึงแนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในด้านต่างๆ เช่น การแต่งกาย การใช้ถ้อยคำ การประกาศให้ไว้ทุกข์และงดงานรื่นเริงเป็นเวลา 30 วัน เป็นต้น ทำตัวเสมือนตัวกลางในการต่อรอง โกลเกลี้ย จัดการวิธีการแสดงออกความโศกเศร้าของส่วนต่างๆ ในสังคม เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนวุ่นวายขึ้นในภาคส่วนต่างๆ เพราะความรู้สึกนั้นเป็นเรื่องอ่อนไหว โดยเฉพาะในกรณีหลังการเสด็จสวรรคต

เป็นอารมณ์ความโศกเศร้าของคนจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นประเด็นที่อ่อนไหวทั้งในทางการเมืองและความเป็นตัวตนของปัจเจกตนเอง อารมณ์ความโศกเศร้าในช่วงเวลาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องได้รับการจัดการเป็นพิเศษ เพราะถ้าหากได้รับการจัดการที่ไม่ดีพอย่อมก่อให้เกิดผลกระทบที่เกิดจากความรู้สึกโศกเศร้าอาจจะพัฒนาหายไปเป็นความรู้สึกอื่นๆ ที่ควบคุมสถานการณ์ได้ยาก เช่น ความรู้สึกโกรธแค้น ตื่นตระหนก กังวลใจ หากรัฐไม่เข้าควบคุมสถานการณ์ใกล้เคียงให้ตึ๊กย่อมเกิดความวุ่นวายที่อาจพัฒนาไปสู่ความรุนแรงในสังคมขึ้นแน่นอน

อย่างไรก็ตามการเข้ามาจัดการกับความโศกเศร้าสาธารณะในครั้งนี้นี้ไม่ได้เป็นการจัดการทางสังคมเพียงเพื่อการเปลี่ยนผ่านที่เป็นไปอย่างรวดเร็วเพียงอย่างเดียว แต่ยังปรากฏการณ์ของการเข้าจัดการที่แฝงไปด้วยเหตุผลเชิงอำนาจที่เข้ากระทำต่อร่างกายของปัจเจกชนเพื่อดำรงสถานะของความเป็นรัฐชาติที่ต้องประกอบด้วย “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ให้มั่นคงแข็งแรง ซึ่งเป็นเหตุผลทางด้านการเมืองที่ได้ก่อให้เกิดกฎ วิธีทางในการแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกชนที่ส่งผลให้เกิดการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชน ตลอดจนแสดงออกถึงความพวกพ้องในชาติเดียวกันออกมา ดังนั้นเมื่อรัฐได้เข้ามาดำเนินการจัดการเช่นนี้แล้วบทบาทการแสดงความโศกเศร้าจึงไม่ใช่เรื่องการตอบสนองทางอารมณ์หรือการจัดการสังคมในภาวะเปราะบางอีกต่อไป แต่เป็นกลไกหนึ่งของอำนาจที่จำผูกโยงปัจเจกชนเข้ากับรัฐชาติในฐานะ “พลเมืองไทย”

จากการศึกษาการแทรกแซงของรัฐในช่วงระยะเวลาการถวายนวตวรรษ 100 วัน ผู้วิจัยพบว่ารัฐมีวิธีการจัดการดังต่อไปนี้

4.3.1 จัดการควบคุมเทศะหรือพื้นที่สาธารณะ

พื้นที่สาธารณะในฐานะที่เป็นพื้นที่ก่อให้เกิดการรวมตัวกันของปัจเจกชนในสังคมที่มีอัตลักษณ์เหมือนกัน มีจุดประสงค์ร่วมกัน เป็นเสมือนเวทีในการต่อรอง ต่อสู้ในการแย่งชิงการให้ความหมายในเรื่องต่างๆ ของปัจเจกชนที่หลากหลาย รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่ปัจเจกชนสามารถที่จะเข้ามาค้นหาความต้องการ เช่น ในกรณีนี้ได้แก่ รูปแบบหรือลักษณะการแสดงออกความโศกเศร้า เป็นต้น พื้นที่สาธารณะยังสามารถที่จะพัฒนาให้อัตลักษณ์ส่วนบุคคลหรือกลายเป็นอัตลักษณ์ร่วมของพลเมืองในชาติได้ต่อไป และที่สำคัญพื้นที่สาธารณะนั้นเป็นพื้นที่สำหรับการส่งผ่านวาทกรรมหรือคุณค่า ความเชื่อของสังคมไปสู่ปัจเจกชน ซึ่งเป็นพื้นที่อำนาจที่สามารถที่จะจัดการเข้าบงการร่างกายของปัจเจกชนได้เช่นกัน ดังนั้นการเข้าจัดการเทศะหรือพื้นที่สาธารณะในช่วงเวลาหลังการเสด็จสวรรคตของพระ

เจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 จึงมีความสำคัญอย่างมากที่รัฐจำเป็นต้องเข้าจัดการแทรกแซง ไม่ใช่เพื่อการจัดการกับสถานการณ์ที่เปราะบาง แต่ยิ่งเพื่อที่จะประกอบสร้างพื้นที่สาธารณะขึ้นภายใต้หลักการที่สำคัญในเรื่องความเป็นรัฐชาติที่ประกอบไปด้วย “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” เพื่อจะครอบงำปัจเจกชนให้มีความรู้สึกร่วมกัน ไปในทิศทางเดียวกัน ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น

ในช่วงเวลาหลังการสวรรคตของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 รัฐได้พยายามสร้างพื้นที่สาธารณะให้อยู่ในการรับรู้ของปัจเจกชนในลักษณะที่ตอกย้ำให้เห็นถึงความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ในครั้งนั้น จากการสูญเสียบุคคลสำคัญระดับชาติ ผู้มีพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่งต่อปัจเจกชนคนไทยทุกคน ซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นถึงวาทกรรมแบบราชาชาตินิยมก่อให้เกิดจินตนาการว่าด้วย กษัตริย์นั้นเป็นผู้มีพระคุณต่อพสกนิกร ทำให้ประชาชนนั้นมีความกินดีอยู่ดีขึ้น รวมทั้งเป็นผู้มีความสามารถที่ดีเลิศในทุกด้าน การสูญเสียในครั้งนี่จึงเป็นความสูญเสียในระดับที่พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีใช้คำว่า “ความวิบัติอย่างยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของปวงชนชาวไทย” จากการสูญเสีย “สมเด็จพระภัทรมหาราช” พระมหากษัตริย์ ผู้ประเสริฐยิ่ง หรือการที่คณะรัฐมนตรีมีมติประกาศให้วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2559 เป็นวันหยุดราชการเพื่อให้ประชาชนได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายอาลัย และประกาศให้โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจจะถ่ายทอดพิธีเชิญพระบรมศพจากโรงพยาบาลศิริราชไปยังพระที่นั่งพิมานรัตยาในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่เวลา 14.30 เป็นต้นไป ล้วนแต่เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเหตุการณ์สวรรคตในครั้งนี้แทบทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตามในบริบทรัฐสมัยใหม่นั้น ทำให้รัฐไม่สามารถที่จะใช้กำลังในการบังคับขู่เข็ญให้ปัจเจกชนทำตามแบบแผนของรัฐได้อย่างตรงไปตรงมา เมื่อไม่สามารถใช้อำนาจในการบงการหรือสั่งการให้ปัจเจกชนปฏิบัติตามแบบที่รัฐต้องการได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด รัฐจึงจำเป็นต้องพยายามสร้างเทคนิควิธีการในการใช้อำนาจโดยทำให้ปัจเจกชนไม่รู้ตัวผ่านเรื่อง **ระเบียบวินัย** ซึ่งเกิดขึ้นได้จากการเข้าการควบคุมพื้นที่สาธารณะ ผ่านการออกแถลงการณ์ฉบับต่างๆ ถึงแนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสม โดยยึดเอาธรรมเนียมปฏิบัติหรือวิถีแบบราชสำนักมาใช้รวมทั้งสร้างพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นมาเพื่อส่งเสริมความศักดิ์สิทธิ์ ต้องทำให้ปัจเจกชนเห็นถึงความสำคัญของยศ ตำแหน่ง สถานภาพอย่างชัดเจน และเมื่อควบคุมพื้นที่สาธารณะเอาไว้ได้แล้ว ระเบียบวินัยนั้นในฐานะที่เป็นอำนาจแบบหนึ่งจะเข้าควบคุมร่างกายของปัจเจกชนเริ่มจากระดับสังคมจากพื้นที่สาธารณะ (public sphere) เข้าสู่พื้นที่ส่วนบุคคล (private sphere) ในระดับชาติลงสู่ระดับชีวิตประจำวัน เชื่อมโยงปัจเจกเข้ากับรัฐชาติในฐานะที่เป็น “พลเมือง” และในพื้นที่สาธารณะนั้นย่อมคาดหวังที่จะเห็นการแสดงออกของปัจเจกที่เป็นไปในทางเดียวกัน ในลักษณะที่เป็น

พวกพ้องภายในรัฐชาติเดียวกัน ในเหตุการณ์หลังการเสด็จสวรรคตนั้นรัฐได้มีการจัดตั้ง **ศูนย์**

บัญชาการติดตามสถานการณ์ (ศตส.) ให้มีอำนาจหน้าที่เป็นศูนย์บัญชาการติดตามสถานการณ์

บ้านเมือง และดำเนินการด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย และการจัดการนั้นไม่ได้มีเพียงแต่เพียงส่วนกลางในกรุงเทพมหานครเท่านั้น รัฐบาลยังได้มีการสั่งการไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้จัดการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในท้องที่ของตนไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเดินทางเข้ามายังมณฑลพิธีท้องสนามหลวงเพื่อเข้าถวายสักการะพระบรมศพเบื้องหน้าพระบรมโกศหรือเข้าร่วมงานพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศล และสั่งการให้ดำเนินการจัดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อแสดงความอาลัยในพื้นที่ของตน เช่น มีการจัดโต๊ะหมู่บูชาประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในต่างจังหวัดได้เข้าถวายน้ำสรงพระบรมศพเบื้องหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ เช่นเดียวกับที่บริเวณ ศาลาสหทัยสมาคม เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในพระราชพิธีพร้อมกับส่วนกลาง ประเภทของกิจกรรมนั้นมีทั้ง พิธีการ/ศาสนพิธี การลงนามแสดงความอาลัย กิจกรรมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ

จากการศึกษายังพบว่าจุดเน้นที่รัฐได้ให้ความสำคัญในการจัดการในเรื่องพื้นที่สาธารณะหรือบรรยากาศการไว้อาลัยเป็นลำดับแรกที่น่าปรากฏในแถลงการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการไว้อาลัย ได้แก่

4.3.1.1 ด้านสื่อมวลชน

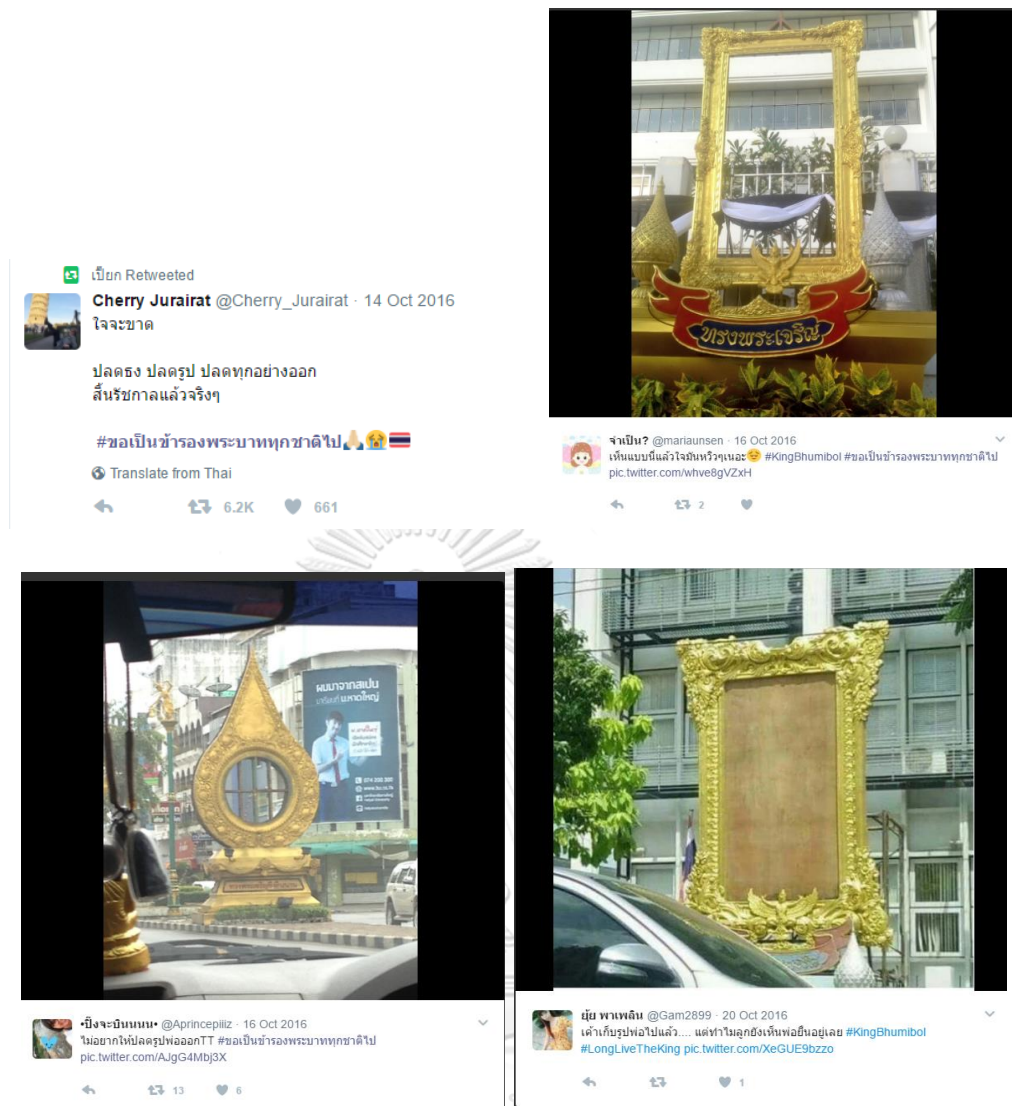
แรกเริ่มนั้นรัฐได้มีการเชิญผู้บริหารสถานีโทรทัศน์เข้าร่วมหารือ และได้ขอความร่วมมือจากสถานีโทรทัศน์ทุกช่อง ให้งดออกอากาศรายการของช่องตนเองเป็นเวลา 30 วัน รวมทั้งสื่อภาพและเสียงอื่นที่เผยแพร่สดทางสื่อออนไลน์ และให้ตั้งสัญญาณจากโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยซึ่งผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนออกอากาศพระราชกรณียกิจ เพื่อแสดงความไว้อาลัยเป็นเวลา 30 วัน 24 ชั่วโมง แต่ภายหลังได้มีการประกาศเพิ่มเติม ในวันที่ 14 ตุลาคม 2559 หลังจากจบการถ่ายทอดสดพิธีอัญเชิญพระบรมศพจนถึงเวลาเที่ยงคืนแล้วจึงกลับเข้าสู่ผังการออกอากาศรายการในภาคปกติของแต่ละสถานีได้ แต่ยังให้คงให้งดรายการที่แสดงถึงการบันเทิงใจ การเล่นตลกหรือตลกตลก ภาพและสีที่ใช้ในการออกอากาศรายการของสถานีให้ปรับลดระดับของสี รวมทั้งผู้ดำเนินรายการและบุคคลผู้ร่วมรายการแต่ละสถานี จะต้องแต่งกายให้เรียบร้อยเหมาะสม ใช้โทนสี ขาว ดำ และการแสดงออกต้องมีความสำรวม และแม้ว่าจะครบกำหนดการไว้อาลัย 30 วันที่ยุทธกำหนดแล้วสถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ ยังคงต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของรัฐที่กำหนดให้แต่ละช่องยังคงเชื่อมโยงสัญญาณ

กับโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยเพื่อถ่ายทอดสดพระราชพิธีต่างๆ และให้นำเสนอรายการที่เกี่ยวกับการระลึกถึงพระมหากษัตริย์ การแสดงความอาลัย การเทิดพระเกียรติจนถึงวันที่ 21 ม.ค. 60 ซึ่งเป็นระยะเวลาครบกำหนดเวลา 100 วันนั่นเอง

กล่าวได้ว่าในสภาวะวิกฤตินั้นการสื่อสารเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมาก จำเป็นจะต้องมีการจัดการที่ดีและมีการแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ เพราะไม่เช่นนั้นจะก่อให้เกิดความตื่นตระหนกกังวลใจขึ้นในปัจเจก ทั้งยังเป็นช่องว่างทำให้เกิดข่าวลือ ซึ่งจะทำให้สภาวะวิกฤตินั้นแย่ลงได้ รัฐจึงจำเป็นต้องเข้มงวดกวดขันในการดูแลสื่อในช่วงเวลาแห่งความสับสนวุ่นวายและอ่อนไหวนี้เอาไว้เพื่อไม่ให้เกิดความตื่นตระหนกในหมู่ปัจเจกชนซึ่งอาจก่อให้เกิดความวุ่นวายตามมา แต่ในขณะเดียวสื่อมวลชนนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีพลังในการสร้างการรับรู้ จินตนาการของปัจเจกชนและควบคุมเทศะหรือพื้นที่สาธารณะในสังคมที่จะสามารถจัดระเบียบสังคม สร้างองค์ความรู้ ผลิตซ้ำว่าทกรรม เช่น การที่รัฐให้นำภาพพระราชกรณียกิจมาฉายซ้ำ หรือให้สื่อเสนอรายการที่เกี่ยวกับการระลึกถึงพระมหากษัตริย์ รายการเทิดพระเกียรติ ล้วนแต่เป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงภาพลักษณ์ขององค์พระมหากษัตริย์ผู้เสียสละทำงานหนักเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของคนทั้งชาติในฐานะที่เป็นพ่อบ้านที่ดี พ่อที่ปกครองลูกอันหมายถึงประชาชนชาวไทยทั้งหลาย ที่จะส่งเสริมสถานะความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ให้แข็งแรงอยู่ต่อไป รวมทั้งชี้ให้ปัจเจกชนมองเห็นว่าเรื่องใดที่เป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งจะทำให้รัฐจะสามารถประกอบสร้างพื้นที่สาธารณะขึ้นภายใต้หลักการที่สำคัญในเรื่องความเป็นรัฐชาติที่จะครอบงำปัจเจกชนให้มีความรู้สึกร่วมกัน ไปในทิศทางเดียวกันเพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งโครงสร้างอำนาจของฝ่ายตนเอาไว้ได้ในคราวเดียวกัน

4.3.1.2 ด้านการจัดการบรรยากาศของสังคม

ตามธรรมเนียมเมื่อมีการผลัดแผ่นดินเกิดขึ้น ย่อมต้องมีการจัดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเพื่อรองรับการครองราชย์ของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลใหม่ ที่จะต้องดำเนินการให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเมื่อมีการปรับเปลี่ยนพระบรมฉายาลักษณ์ อาจจะเป็นเพื่อความเหมาะสมหรือด้วยเหตุผลอื่นใดปัจเจกชนจึงเริ่มมีความตื่นตัว เรื่องการปลดรูปพระบรมฉายาลักษณ์ของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 อย่างเห็นได้ชัด ไปในทิศทางของการตั้งตัวไม่ทัน ยอมรับไม่ได้ เพราะเริ่มปรากฏข้อความที่แสดงออกในลักษณะ รู้สึกทำใจไม่ได้ รู้สึกใจหาย ไม่อยากให้นำรูปออก รวมทั้งการโพสรูปป้ายที่เคยมีพระบรมฉายาลักษณ์ที่วางเปล่าลง

รูป 16 ปฏิกริยาของประชาชนที่มีต่อการที่พระบรมฉายาลักษณ์หายไป

สิ่งที่ทำให้ปัจเจกชนรู้สึกเช่นนั้น สืบเนื่องมาจากการเชื่อมโยงอัตลักษณ์ของเข้ากับสถาบัน กษัตริย์ที่ปัจเจกชนคิดว่าเป็นสถาบันที่มั่นคงแน่นอนอนันที่สุด เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เห็นจน ซินตานั้นย่อมเกิดความกังวลใจ เสมือนถูกตัดขาดจากความเคยชินในวิถีชีวิตประจำวันที่เคยเป็นมา ตลอด สภาพแวดล้อมเชิงกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดย่อมส่งผลกระทบต่อที่รุนแรงโดยตรง กับความรู้สึกของปัจเจกอย่างมาก แต่รัฐก็ไม่ได้นิ่งนอนใจจึงเข้าจัดการกับความกังวลใจเหล่านี้โดย พล.อ.ประยุทธ์ นายกรัฐมนตรีได้สั่งการเพิ่มเติมว่า " จะต้องไม่มีกรอบพระบรมฉายาลักษณ์ใดๆ ที่ว่าง ลงเด็ดขาด เพียงแต่บางถ้อยคำและโบสถ์ลักษณะนั้นต้องปรับเปลี่ยน " (มติชน, 2559) หรือหากมีการ เปลี่ยนพระบรมฉายาลักษณ์เดิมออกและการติดตั้งใหม่ต้องกระทำโดยต่อเนืองทันที ถือว่าเป็นการ

จัดการในช่วงการเปลี่ยนผ่านซึ่งเป็นภาวะวิกฤติที่รัฐได้ให้ความสำคัญกับอารมณ์ความรู้สึกของปัจเจกมากขึ้น โดยมีได้คำนึงถึงจารีตหรือประเพณีเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ยังได้รัฐขอความร่วมมือสถานบันเทิงและสถานบริการต่าง ๆ งดหรือลดกิจกรรมความบันเทิง เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณและร่วมถวายความอาลัยตามความเหมาะสมเป็นระยะเวลา 30 วัน ผลกระทบที่ปัจเจกชนบางกลุ่ม เช่น ผู้ประกอบสถาบันเทิง นักร้องนักดนตรีอาชีพ จากการไม่สามารถประกอบอาชีพ ในกรณีของรัฐให้งดจัดงานรื่นเริงเป็นเวลา 30 วันนั้น กลุ่มคนเหล่านั้นก็ต่างได้รับผลกระทบจากการถูกยกเลิกหรืองดงานในช่วงตลอดเดือนตุลาคมนี้ ประกอบกับเหตุการณ์สวรรคตเกิดขึ้นอย่างกะทันหันจึงส่งผลให้เกิดการปรับตัวไม่ทัน ไม่ได้เตรียมการไว้ล่วงหน้า สำหรับการเก็บเงินเพื่อให้อุปโภคใช้จ่ายในช่วงที่ไม่มีงาน เช่น ในกรณีของ มอร์ นักดนตรีกลางคืน วัย 32 เล่าว่า

" ปกติสัปดาห์หนึ่งจะมี 10 งาน งานละ 800 บาท ตอนนี้เหลือแค่ 3 งาน เล่นอะคูสติคเบาๆ แทนการเล่นแบบเต็มวง รายได้ลดลงแต่ค่าใช้จ่ายอื่นๆยังคงที่ เช่น ค่าผ่อนรถ ค่าเช่าบ้าน ค่ากินค่าอยู่ เหตุสุดวิสัยแบบนี้ ไม่รู้จะทำยังไงเหมือนกันก็แก้ปัญหาด้วยการเอานาฬิกาไปจำนำ บางคนขายเครื่องดนตรี ขายมอเตอร์ไซค์เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้มีชีวิตรอดต่อไป " (โพสต์ทูเดย์, 2559)

แม้ว่าภาครัฐจะอนุโลมให้สามารถเล่นดนตรีได้เฉพาะในสถานที่ปิด แต่ก็ยังคงได้รับผลกระทบอยู่ดี แม้ว่าผู้ประกอบการจะปิดร้านตามปกติ แต่ไม่เอางานดนตรีมาเล่น แต่ถ้าร้านไหนเล่นก็จะได้เล่นเฉพาะหัวค่ำ ร้านส่วนใหญ่จะงดรอบดึกยาวไปเลยอย่างไม่มีกำหนด (iHear Band, 2559) และผลกระทบยังส่งไปถึงกลุ่มนักดนตรีมหรสพประเภทกลางแจ้ง เช่น วงดนตรีลูกทุ่ง ที่จะเล่นตามงานประเพณีหรืองานบุญ เพราะความคลุมเครือจากคำสั่งที่ว่าให้งดการแสดงมหรสพไปนั้น หลังจากครบกำหนด 30 วันไปแล้ว งานบุญ งานประเพณีต่างๆ ยังคงจัดได้ตามปกติหรือไม่ ยังคงจะให้งดคอนเสิร์ตดนตรี มหรสพ และการละเล่นทุกชนิดอย่างไม่มีกำหนดหรือไม่ จึงทำให้เจ้าภาพผู้จัดงานเกิดความไม่แน่ใจจึงขอคืนงาน ยกเลิกทั้งหมดยาวถึงสงกรานต์

รวมทั้งให้เกิดภาพการแสดงความอาลัยของกลุ่มผู้ค้าบริการทางเพศ (*sex workers*) บริเวณซอยคาวบอยหลังจากที่รัฐบาลได้อนุญาตให้ย่านโคเมแดงกลับมาเปิดให้บริการ 10 วันหลังจากการเสด็จสวรรคต ที่มีลักษณะเฉพาะตัวของผู้ค้าบริการทางเพศด้วยแต่งกายด้วยชุดมินิเดรสสีดำ ชุดสาวใช้สีดำ รองเท้าบูทสีดำ ฯลฯ (Thornhill, 2016) กลายเป็นภาพการแสดงความอาลัยที่มีความย้อน

แย้งในตนเอง เสมือนภาวะสับสนทางอารมณ์ที่ปัจเจกชนจำต้องปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานของสังคม ในฐานะที่เป็นปัจเจกชนคนไทย แต่ในขณะเดียวกันก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเรื่องปากท้องยังมีความสำคัญ การหารายได้เพื่อยังชีพก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน

รูป 17 กลุ่มผู้ค้าบริการทางเพศ (sex workers) บริเวณซอยคาวบอยหลังจากที่ย่านโคเมแดงกลับมาเปิดให้บริการ

ที่มา : <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3867736/Thailand-s-red-light-district-business-death-king-sex-workers-wearing-black-maid-outfits-mark-respect.html>

ทั้งนี้แม้ว่าจะพ้นระยะเวลาไว้ทุกข์ตามที่รัฐประกาศไว้แล้ว รัฐยังคงขอความร่วมมือให้ดำเนินภารกิจกรมต่างๆ โดยยังพยายามคงไว้ซึ่งบรรยากาศของการน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ บรรยากาศความไม่รื่นเริงมากเกินไป จนกว่าจะพ้นช่วงเวลา 100 วันไปก่อน แม้กระทั่งกิจกรรมส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ 2560 ซึ่งเทศกาลรื่นเริงขนาดใหญ่ปลายปี ขอความร่วมมือผู้จัดงานกิจกรรม เคาต์ดาวนึ่งตการจุดพลุ ดอกไม้ไฟ รัฐได้วางแนวทางการจัดกิจกรรมในช่วงเทศกาลปีใหม่ 2560 เน้น

ให้ทุกภาคส่วนจัดกิจกรรมใน 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่ง กิจกรรมทางศาสนา ที่ประชาชนทุกศาสนาสามารถร่วมปฏิบัติได้ เพื่อแสดงถึงความรักสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว ลักษณะที่สอง กิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น ทำความสะอาดที่สาธารณะ บริจาคสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ ช่วยเหลือสังคม ฯลฯ และสุดท้ายกิจกรรมที่แสดงถึงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และถวายพระพรสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร (พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10) แทน

กล่าวได้ว่าการเข้าแทรกแซงเทศะหรือพื้นที่สาธารณะนั้นมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการรักษาระบบระเบียบของสังคมแบบเดิมไว้ ถ้าอำนาจของรัฐยังสามารถครอบครองพื้นที่สาธารณะในสังคมส่วนใหญ่เอาไว้ได้อยู่ สถานภาพของรัฐก็ยังคงอยู่เช่นเดิม แม้จะไม่สามารถจัดการควบคุมพื้นที่สาธารณะได้บางส่วนรัฐจำเป็นจะต้องต่อรองกับทั้งปัจเจกชนและผู้ประกอบการมากขึ้น ในด้านปัจเจกชนผลกระทบที่อาจเกิดจากการขาดรายได้ หรือจากการจัดการสื่อในสภาพบังคับที่สามารถเกิดผลกระทบแก่ปัจเจกชนไปสองทิศทาง คือ หนึ่งทำให้ปัจเจกชนรู้สึกดีหรือมีกำลังใจที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ หรือสองยังทำให้ปัจเจกชนเกิดความเครียดหรือเศร้ามากขึ้น และอาจทำให้ปัจเจกชนจำนวนหนึ่งเกิดการต่อต้านเพราะสภาพบังคับที่รัฐกำหนดให้ปัจเจกชนเสพข่าวสารเพียงด้านเดียว หรือจากการพยายามจะรักษามวลบรรยากาศความโศกเศร้าไว้อย่างเกินจำเป็น ส่วนในด้านของผู้ประกอบการโทรทัศน์หรือเจ้าของกิจการธุรกิจร้านค้าที่ต้องหยุดออกอากาศและการค้าขายเป็นเวลานานนั้นย่อมหมายถึง การไม่มีรายรับเป็นเวลานาน หากแต่ยังมีค่าใช้จ่ายรวมทั้งค่าเสียโอกาส ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อภาคธุรกิจและระบบเศรษฐกิจ ถึงอย่างไรก็ตามรัฐก็ยังคงสามารถควบคุมพื้นที่สาธารณะและมวลของความรู้สึกของสังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าวให้คงไว้ซึ่งความรู้สึกสูญเสียพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักและศุนย์รวมใจชาติ และการที่ชาติไทยได้สูญเสียพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ไปจึงทำให้ปัจเจกชนไทยความโศกเศร้าอย่างมาก จนปัจเจกชนต่างออกมาแสดงความโศกเศร้าของตน แสดงความจงรักภักดีอย่างสามัคคีรักใคร่กัน และความทรงจำสาธารณะนี้จะถูกบันทึกเพื่อสืบต่อไปจากนี้ เช่น การทำจดหมายเหตุทั้งโดยรัฐและฉบับประชาชน ก็ล้วนแล้วแต่อยู่ในการจัดการของรัฐทั้งสิ้นที่จะคงบรรยากาศในพื้นที่สาธารณะเอาไว้ ว่าเป็นเหตุการณ์วิบโวยครั้งใหญ่ของคนไทย

4.3.2 จัดการร่างกายของปัจเจกในฐานะตัวแทนหรือสื่อแทนความหมาย (carrier of signification)

สืบเนื่องมาจากการที่เทศะหรือพื้นที่สาธารณะได้ถูกเข้าแทรกแซงโดยรัฐ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้อำนาจสามารถที่จะจัดการเข้าบงการร่างกายของปัจเจกชน แต่ในขณะเดียวกันปัจเจกชนก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐ ทำให้รัฐจำเป็นต้องประเมินสถานการณ์ของแต่ละอารมณ์และทำนายความเป็นไปเพื่อที่จะสามารถสนองตอบอารมณ์ของปัจเจกชนได้ตรงตามความคาดหวัง เพราะหากไม่มีการประเมินความคาดหวังที่ปัจเจกชนมีต่อรัฐ และสถานการณ์รวมทั้งความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นล่วงหน้าให้ดี อาจก่อให้เกิดความคับข้องใจ รวมทั้งจะทำลายความเชื่อมั่นที่ปัจเจกมีต่อรัฐ และนำไปสู่สถานการณ์ที่วุ่นวาย ซึ่งอาจพัฒนาไปสู่การต่อต้านรัฐเองตามมา หรือหากรัฐเลือกที่จะนิ่งเฉยหรือห้ามปราม โดยไม่มีการเปิดโอกาสให้ปัจเจกชนได้ต่อรองนั้น ปัจเจกชนอาจตีความได้ว่ารัฐนั้นมองไม่เห็นความสำคัญของปัจเจกชนหรือสถาบันกษัตริย์ได้ รัฐจึงจำเป็นต้องพิจารณารูปแบบการตอบสนองต่อความคาดหวังของปัจเจกชนที่เหมาะสม จัดทำแบบแผนการแสดงออกพฤติกรรม เพื่อช่วยให้ปัจเจกทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ได้ง่ายขึ้น และสามารถที่จะจัดการช่วงเปลี่ยนผ่านดังกล่าวให้เป็นไปอย่างราบรื่น

ไม่เพียงเท่านั้นรัฐยังได้เข้ากระทำในการจัดการร่างกายของปัจเจกชนผ่านการประกอบสร้างความจริงที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ เน้นกษัตริย์เป็นศูนย์รวมของชาติ เชิดชูสถาบันกษัตริย์ในแง่คุณงามความดีต่างๆ ทำให้พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเปรียบเสมือน “พ่อบ้านพ่อเมือง” ปกครองปสกนิกรที่เป็นเสมือน “ลูก” และปัจเจกชนได้รับเอาวาทกรรมที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในฐานะ ความจริงชุดหนึ่ง ซึ่งความจริงชุดนี้ได้นำมาซึ่งการจัดการวิถีทางของปัจเจกชนปฏิบัติในฐานะที่เป็นไพร่ฟ้าใต้ร่มพระบารมี รัฐยังได้เข้าจัดการกับร่างกายของปัจเจกชนผ่านการสร้างแบบแผน กฎเกณฑ์ ระเบียบว่าด้วยวิธีการไว้อาลัยหรือไว้ทุกข์ขึ้น ที่แฝงไปด้วยการแสดงให้ปัจเจกชนเห็นสถานะ ตำแหน่งแห่งที่ รวมทั้งความสัมพันธ์ที่ปัจเจกมีกับสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเน้นย้ำให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ สถานภาพที่เหนือขึ้นไป ที่ปัจเจกชนไม่อาจปฏิบัติตน ปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างเท่าเทียมเช่นคนทั่วไป เห็นเด่นชัดได้จาก 2 เรื่อง ดังต่อไปนี้

4.3.2.1 ด้านการใช้ถ้อยคำ

สำนักรัฐมนตรีได้ประกาศให้ใช้ถ้อยคำถวายความอาลัยว่า "ปวงข้าพระพุทธเจ้า ขอน้อมเกล้าขอน้อมกระหม่อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ หาที่สุดมิได้ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ"

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา บอกเกณฑ์การใช้ราชาศัพท์ของคำว่า ตาย คำราชาศัพท์ที่ใช้แก่ พระมหากษัตริย์ คือ สวรรคต, เสด็จสวรรคต, ครอบครุ หรือ ละ การใช้คำว่า "ส่ง" ออกไป เหลือเพียง "เสด็จสู่สวรรคาลัย" หรือใช้ว่า "พระผู้เสด็จสู่สวรรคาลัย" รวมทั้งมีการส่งรูปแบบถ้อยคำไว้อาลัยมา แนนมาเป็นตัวอย่างด้วย แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐได้เข้ามาจัดการกับระบบความคิดของผู้คน ผ่าน องค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำที่ไปต่อย้ำถึงอุดมการณ์อุดมการณ์กษัตริย์นิยมของรัฐไทย เป็นการ ต่อย้ำเรื่องกษัตริย์ในความคิดของปัจเจกชนคนไทยนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นสมมติเทพทำให้ปัจเจก ชนไม่สามารถที่จะปฏิบัติตนต่อกษัตริย์ในลักษณะที่เป็นคนเท่าๆ กับเราได้ผ่านคำอธิบายว่า พระองค์ ทรงมีบุญบาปที่มีที่เสด็จสู่สวรรคตได้ด้วยพระองค์เอง ไม่ต้องมีประชาชนส่งเสด็จ และถ้อยคำที่มีความ สำคัญที่กระทบกับความรู้สึกของปัจเจกชนและก่อให้เกิดความสับสนในสังคมอยู่ช่วงหนึ่ง ได้แก่ "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ" ต่อมาภายหลังสำนักพระราชวัง แจ้งว่าสามารถใช้พระ นามเต็มหรือให้ใช้พระนามย่อ "พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช" ส่วนพระนาม "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ" ก็สามารถใช้ได้ ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณ สืบเนื่องมาจาก คำว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อจิตใจของปัจเจกชน จำนวนหนึ่ง เพราะเป็นการย้ำถึงการสูญเสียที่เห็นเป็นภาพชัดเจน ความสับสนวุ่นวายที่เกิดขึ้นนั้น เหตุมาจากการแสดงความเสียใจต่อพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นั้นไม่ใช่เรื่องสามัญทั่วไปเหมือนที่ทำได้กับ ประชาชนทั่วไป ด้วยสถานะที่ต้องให้ความเคารพสูงสุดจึงทำให้ต้องมีการจัดการที่แตกต่างออกไปด้วย เช่นกัน

แต่อย่างไรก็ตามข้อกำหนดการใช้คำเหล่านี้มักถูกใช้ในบริบทที่เป็นทางการมากกว่า ปัจเจก ชนก็ได้คิดค้นคำหรือขึ้นมาเพื่อใช้สื่อถึงความอาลัยและความจงรักภักดีอย่างไม่เป็นทางการขึ้นมาใช้ กันเอง เช่น เรารักในหลวง ขอเป็นข้าราชการทุกชาติไป ฉันทเกิดในรัชกาลที่ ๙ คนสองแผ่นดิน เป็นต้น ทั้งนี้คำขวัญหรือวลีนั้นเป็นเครื่องมือการสื่อสารที่ทรงอิทธิพลมาก เพราะเป็นภาษาที่เรียบง่าย จดจำ ง่าย ปัจเจกชนสามารถที่จะหยิบเอาไปใช้ได้อย่างง่าย ข้อความเหล่านี้ไม่เพียงแต่ปรากฏอยู่บนเสื้อผ้า เท่านั้น แต่ยังพบข้อความเหล่านี้บนข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ถุงพลาสติก รถยนต์ งาน สตรีทอาร์ตตามที่สาธารณะต่างๆ รวมทั้งภายหลังได้มีการหยิบเอาวลีเหล่านี้ไปใช้ในการสักรลงไปใน เรือร่นางของปัจเจกชน เรียกได้ว่าวัฒนธรรมเหล่านี้ต่างถูกผลิตซ้ำและบริโภคกันเองในหมู่ปัจเจกชน

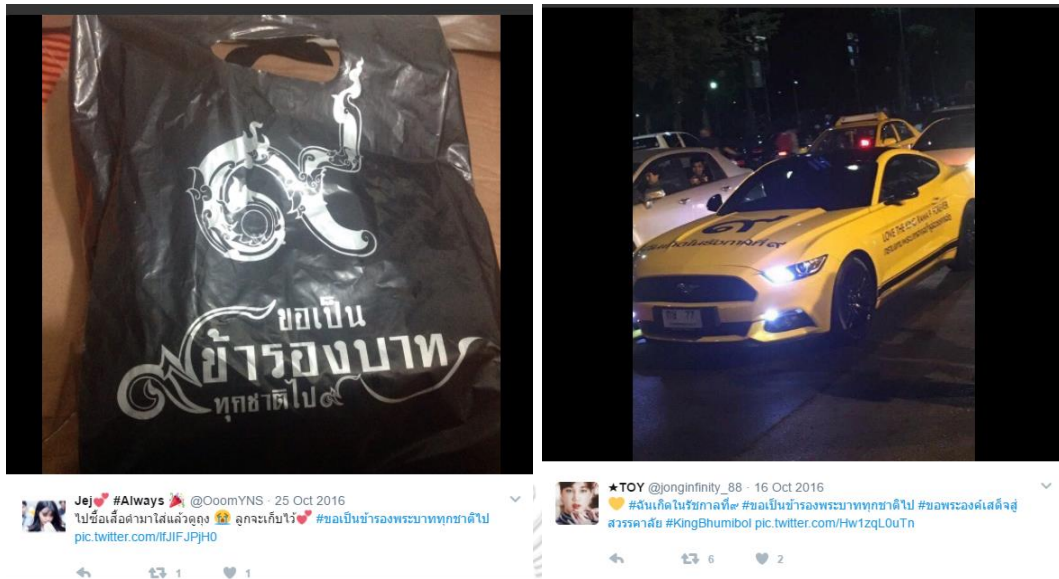

รูป 18 ข้อความบนเสื้อที่ปัจเจกชนสวมในในช่วงไว้อาลัย

รูป 19 งานสตรีทอาร์ต (Street Art) ที่เกิดขึ้นในช่วงแสดงความอาลัย

รูป 20 ข้อความบนสิ่งในชีวิตประจำวันของปัจเจกชน

รูป 21 ธง ๙ ขอเป็นชาติรองบาททุกชาติไป

ที่มา : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ประมวลภาพเหตุการณ์งานพระบรมศพ วันที่ 22 ต.ค. 2559

http://www.finearts.go.th/nat/images/king2210/25591022_1574.jpg

การสักกลดลายเพื่อแสดงความอาลัยต่อพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็นเสมือนการบูชาความจงรักภักดีผ่านทางร่างกายที่แสดงให้เห็นถึงปฏิบัติการทางสังคมที่มีผลต่อความคิดและทัศนคติที่มีต่อการสัก ร่างกายได้บังการของปัจเจกที่ปัจเจกลงมือสักด้วยตนเองไม่มีผู้มีอำนาจมาบังคับ ปัจเจกชน

สมัครใจที่ยอมเจ็บตัวเพื่อสื่กลวดลายแสดงความอาลัย ในฐานะที่ความจงรักภักดี เกิดทุนเป็นอัตลักษณ์ของตน กล่าวได้ว่าร่างกายของปัจเจกรับความจริงที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ปรากฏในพื้นที่สาธารณะในสังคม เช่น เรื่องพระมหากษัตริย์คุณๆ เข้ามาไว้กับตัวจึงไม่ต่างจากการรับเอาอำนาจของรัฐเข้ามาบังการจัการร่างกายของตนเองเช่นกัน รอยสักนั้นเป็นการประทับตราที่จะอยู่อย่างถาวร เรือนร่างของปัจเจกกลายเป็นเรือนร่างทางสังคม (social body) สะท้อนให้เห็นถึงร่างกายที่ถูกสร้างขึ้นจากวาทกรรม ค่านิยม ร่างกายและความคิดจึงถูกควบคุมไว้ด้วย ปัจเจกชนนั้นเป็นผู้จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นไปในทิศทางที่กระทำหรือแสดงออกในแบบและโดยวิธีการที่ทำอำนาจต้องการ

รูป 22 ภาพรอยสักของปัจเจกชน

4.3.2.2 ด้านการแต่งกาย

การแต่งกายไว้ทุกข์ของประชาชนทั่วไปนั้นแต่งกายด้วยชุดสุภาพสีขาวดำ เป็นเวลา 30 วัน ซึ่งภายหลังได้ก่อให้เกิดปัญหา เช่น เสื้อผ้าสีดำขาดตลาดหรือมีราคาแพง เกิดการเพ่งเล็งระหว่างปัจเจกชนผู้ที่สวมใส่เสื้อผ้าสีดำและผู้ที่ไม่ได้สวมเสื้อผ้าสีดำที่อาจก่อให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงต่อไปในอนาคต รัฐจึงจำเป็นต้องปรับวิธีการโดยการแจกจ่ายเสื้อผ้าสีดำแก่ผู้มีรายได้น้อย จัดบริการย้อมสีเสื้อผ้าฟรีให้แก่ประชาชน หรือให้สามารถใส่เสื้อผ้าสีสุภาพในช่วงไว้อาลัยแทนได้ แต่จะต้องติดเข็มกลัดไว้ทุกข์หรือแขนทุกข์แสดงความอาลัยแทน ทั้งยังทำให้เกิดการถกเถียงกันของปัจเจกชนในวงกว้างเกี่ยวกับ ประเพณีการแต่งกายไว้ทุกข์ ที่พยายามมองหาหลักการไว้ทุกข์ในอดีต รวมทั้งโทนสีสุภาพไทยเพื่อนำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์นำมาซึ่งตัวเลือกที่มากขึ้นของปัจเจกชนผู้ที่ไม่สะดวกจะแต่งการไว้ทุกข์สีดำเพียงสีเดียว

แต่อย่างไรก็ตามหากปัจเจกชนต้องการที่จะเข้าถวายบังคมพระบรมศพซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในพระบรมมหาราชวังนั้นยังคงต้องยึดระเบียบของทางสำนักพระราชวังอย่างเคร่งครัดด้วยการแต่งการสุภาพ สีดำ ตามเพศโดยกำเนิดของตน ถ้าหากไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบดังกล่าวปัจเจกชนจะไม่สามารถเข้าร่วมพิธีถวายบังคมพระบรมศพได้ เพื่อคงไปซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ สูงส่งที่ปัจเจกชนจะต้องปฏิบัติตนอย่างสำรวมในการจะเข้าร่วมพิธีกรรม และในเรื่องของการแต่งกายไว้ทุกข์นั้นรัฐได้ประกาศให้ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่งกายด้วยเครื่องแบบหรือชุดสีดำและให้ไว้ทุกข์เป็นเวลา 1 ปี ซึ่งนานกว่าประชาชนทั่วไป

รูป 23 แนวทางการแต่งกายช่วงไว้อาลัย

ที่มา : <http://www.jeab.com/style-beauty/style/how-to-wear-mourning-period>

จากความพยายามของรัฐที่จะนิยามร่างกายที่พึงปรารถนาของปัจเจกชน ผ่านการกำหนดวิถีข้อปฏิบัติต่างๆ เพื่อให้ปัจเจกมองเห็นความสัมพันธ์ ตำแหน่งแห่งที่ของตนเองในสังคมนั้น ร่างกายในฐานะที่เป็นพื้นที่การเข้าจัดการกระทำของอำนาจรัฐ ซึ่งสามารถสะท้อนวาทกรรมของสังคมออกมาให้เห็นได้ก็จริง แต่การใช้อำนาจของรัฐนั้นไม่ได้อยู่ในรูปแบบของคำสั่ง การลงโทษเมื่อไม่ทำตาม หรือมีใครมาควบคุมให้เราทำ แต่อำนาจนั้นอยู่ในรูปแบบของการขอความร่วมมือที่ปัจเจกชนก็ยินยอมที่จะทำตาม รวมทั้งรับเอาความจริงที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์หรือคุณค่า ความเชื่อของสังคมบางอย่างที่ปรากฏตัวในพื้นที่สาธารณะเข้ามาไว้กับตัวของตนเอง จนอำนาจนั้นเข้าขงการร่างกายอย่างไม่รู้ตัวจากการกระทำของปัจเจกชนเองจากการที่นำความจริงมาใช้ในการบังคับร่างกาย โดยคิดว่านั้นเป็นการกระทำด้วยตนเอง ทำด้วยตนเอง เช่น การเลือกเอาสีสุภาพมาใส่โดยคิดว่านั้น แสดงให้เห็นถึงการยอมรับว่าอย่างไรก็ต้องไว้ทุกข์ ไม่สามารถแต่งกายสีอื่นๆ ได้นอกจากสีขาว ดำ สีสุภาพ ทำทุกทางเพื่อให้ปัจเจกชนทุกคนต้องแต่งกายไว้ทุกข์

รูป 24 สีไทยโทนสุขภาพ

ที่มา : www.facebook.com/thaitonecolor

กล่าวได้ว่าพื้นที่บนร่างกายของปัจเจกชนนั้นเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นจากสังคมและสามารถ
 ดัดแปลงได้อย่างไม่สิ้นสุด การประกอบสร้างร่างกายที่สมบูรณ์แบบนั้นมักยึดโยงอยู่กับวาทกรรมหรือ
 แบบแผนทางวัฒนธรรมที่คนในสังคมมีร่วมกัน ณ เวลานั้นเป็นกรอบในการก่อสร้างร่างกายที่พึง
 ปรรณนาออกมา ผ่านการตีความในแบบของตนเอง ให้สอดคล้องกับจินตนาการและความคาดหวัง
 ของสังคม กล่าวคือปัจเจกชนจะมีภาพของร่างกายที่พึงปรารถนาของตนเองอยู่โดยที่ภาพนั้นอิงอยู่กับ
 กรอบทางวาทกรรมหลักของสังคม จากนั้นปัจเจกชนก็ไปหยิบยืมความหมายที่อยู่ในพื้นที่สาธารณะ
 ในสังคมมาประกอบสร้างอัตลักษณ์ปฏิบัติหรือแสดงออกมา เพื่อใช้ร่างกายนั้นในการแสดงอัตลักษณ์
 ของตนเอง ร่างกายจึงเป็นเสมือนภาพตัวแทนของอัตลักษณ์ของตนเองไปด้วย

4.3.3 การจัดการตรวจตรา (surveillance) การสังเกต (observe) หรือการเพ่งมอง (gaze)

สืบเนื่องจากที่รัฐบาลได้ยึดเอาหลักการเรื่องความจงรักภักดีต่อ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” เป็นหลักในการจัดการกับความโศกเศร้าของปัจเจกชน เพื่อทำให้ความหมายและความมั่นคงของรัฐยังมั่นคงเช่นเดิม จึงทำให้มีการกำหนดและจัดการการแสดงออกความโศกเศร้าในรูปแบบของกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติตนต่างๆ จึงสอดคล้องไปตามหลักการดังกล่าวด้วย กล่าวคือ ความเป็นชาติไทยนั้นจำเป็นต้องประกอบด้วยชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ภายใต้ความรู้ประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยมที่ว่าด้วยการกอบกู้และรักษาเอกราชของชาติมาตั้งแต่โบราณของสถาบันกษัตริย์ จึงมีหน้าที่ตอกย้ำความรู้ฉบับที่คำจรรยาบรรณสังคมแบบราชาชาตินิยม ที่ท่องได้เป็นสูตรสำเร็จ ได้แก่ ความสามัคคี ความภูมิใจในบรรพบุรุษ ความสำนึกในบุญคุณของพระมหากษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกูล, 2544) ซึ่งยังครอบงำระบบความคิดและอุดมการณ์หลักของสังคมไทย จึงทำให้พระมหากษัตริย์ซึ่งถูกสร้างให้เป็นนิยามของความเป็นชาติอย่างเลี่ยงไม่ได้ นับตั้งแต่ในสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นต้นมา

จากค่านิยมกษัตริย์กันสุดๆ ได้พัฒนาไปสู่ภาวะ ภาวะไฮเปอร์รอยัลลิสต์ (Hyper-royalism) กล่าวคือ การที่สถาบันกษัตริย์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของปัจเจกชนจนเป็นปกติ มีการยกย่องเชิดชูเกินจำเป็น และยังมีความศักดิ์สิทธิ์จนกลายเป็นลัทธิความเชื่อหนึ่ง เรียกร้องให้ปัจเจกชนทุกคนแสดงความนับถือเหมือนๆ กันหมด และไม่ใช้แค่ผลงานการผลิตของรัฐเท่านั้น ปัจเจกชนและส่วนอื่นๆ ต่างก็ช่วยร่วมผลิตซ้ำด้วย ซึ่งจากการสื่อสารส่วนบุคคลกับ ศาสตราจารย์ ดร. ธงชัย วินิจจะกูล ได้ให้ความเห็นว่า

“เสนอว่าความโศกเศร้าสาธารณะมันเป็นลักษณะที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำ หมายถึงว่าเริ่มจากใครผมไม่รู้ เช่น อาจจะเริ่มจากคนของรัฐ หรือเปล่า พูดง่ายๆ ว่ามันหา Origin ไม่เจอ และไม่ใช้ลักษณะบนลงล่าง มันกลายเป็นการที่ประชาชนหรือสาธารณชนมีส่วนในการสร้างธรรมเนียมที่เป็น ภาวะไฮเปอร์รอยัลลิสต์ (Hyper-royalism) หรือในกรณีนี้ความโศกเศร้าสาธารณะ”

(ศาสตราจารย์ ดร. ธงชัย วินิจจะกูล, 20 ตุลาคม 2560)

จากข้อความข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเห็นได้ว่า จากที่รัฐได้ทำให้ความโศกเศร้าสาธารณะนี้เข้าสู่พื้นที่สาธารณะของสังคมไทยทุกส่วน ผ่านการกระทำต่างๆ จากทั้งหน่วยงานราชการ เอกชน รวมทั้ง

สื่อมวลชน ที่รัฐได้พยายามในการควบคุมพื้นที่สาธารณะและร่างกายของปัจเจกชน แต่ถึงอย่างไรนั้น รัฐก็ไม่สามารถที่จะควบคุมปัจเจกชนได้อย่างอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดกล่าวคือ ปัจเจกชนมีอำนาจในการต่อรองกับรัฐมากขึ้น มีอำนาจในการใช้ต่อรองว่าจะแสดงออกหรือไม่แสดงออกแบบใดได้บ้าง ถึงอย่างไรก็ตามในเหตุการณ์หลังการสวรรคตยังได้เห็นถึงการต่อรอง การตีความวิธีการแสดงความอาลัยตามแบบของปัจเจกชนเอง ตามมโนทัศน์จิตติ บัตเลอร์ (Judith Butler) ได้แยก ร่างกายในฐานะที่เป็นวัสดุ (bodily matter) และ กรอบ (schema) ออกจากกัน กล่าวคือการกระทำของปัจเจกชนนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่อำนาจเข้าไปควบคุม ชักใยปัจเจกชนในรูปแบบของระเบียบวินัยจนกลายเป็นร่างกายใต้บังคับการ ไม่เพียงเท่านั้นปัจเจกชนยังได้ออกมาแสดงอัตลักษณ์โดยการหยิบเอาอุดมการณ์ทางสังคมบางอย่างมาใช้ในการตีความในแบบของตนเอง มีการนำเอามาต่อรอง จนปัจเจกชนไม่รู้ตัว แต่ก็ได้รับเอาวาทกรรมแบบนิยมกษัตริย์ในฐานะความจริง กลายเป็นกรอบทางสังคมที่แม้แต่รัฐเองก็ตกอยู่ภายใต้วาทกรรมเดียวกันเพราะ

“ถ้าหากว่ามองว่ามันเป็นวัฒนธรรมสาธารณะเนีย ใครเป็นคนชักจูงใครในเมื่อทุกคนมีส่วนร่วมในการผลิตในการสร้าง ผมไม่ได้หมายความว่าคนเหล่านี้ไม่ได้มี Ideology นะ มีทั้งนั้นแหละ ตกอยู่ใต้ความเชื่อบางอย่างซึ่งดีบ้างแย่บ้าง แต่เขาได้เชื่ออย่างนั้น เขาจึงมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมสาธารณะอันนี้”

(ศาสตราจารย์ ดร. ธงชัย วินิจจะกุล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 ตุลาคม 2560)

ไม่เพียงเท่านั้นเมื่อสถาบันกษัตริย์เข้ามาสู่พื้นที่ในชีวิตประจำวันของปัจเจกชนจำนวนมากกับความเชิดชูสถาบันในแง่ต่างๆ เช่น พระราชกรณียกิจ พระปรีชาสามารถด้านต่างๆ ผสมรวมกับสถานะความศักดิ์สิทธิ์ มันได้กลายเป็นแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีอย่างมาก แข่งขันกันแสดงออกความจงรักภักดีว่าใครจะสามารถทำได้มากกว่าใคร และยังทำให้สถาบันกษัตริย์อยู่ในสถานะและต้องไม่ได้รวมทั้งยังเรียกร้องให้ปัจเจกชนแสดงความนับถือเหมือนๆ กัน หรือตามแบบแนวคิดของฟูโกต์ก็คือเรื่อง ระเบียบวินัย ที่เกิดขึ้นภายใต้วาทกรรมกษัตริย์นิยมได้สร้างข้อกำหนด กฎเกณฑ์ให้แก่ประชาชนที่นอกจากจะควบคุมการกระทำและความคิดของปัจเจกแล้ว ยังมีเรื่องของการถูกตัดสินตามเกณฑ์มาตรฐาน (normalizing judgment) อันหมายความว่า เกณฑ์มาตรฐานนี้จะเป็นตัวขีดเส้นว่า พฤติกรรมได้น้อยหรือมากกว่าระดับมาตรฐาน ถ้าน้อยกว่าสังคมจะยอมรับได้ หมายถึงการแสดงความนับถือ หรือในกรณีนี้คือการแสดงออกความโศกเศร้าไม่มากเท่าที่ควรต่อกรณีการสวรรคตยอม

ก่อให้เกิดการตัดสินใจโทษ ความรุนแรงมีตั้งแต่การทำร้ายทางวาจาและจิตใจ เช่น การถูกเสียบ
 ประจานในโลกออนไลน์ ถูกทำร้าย ไล่ออกนอกประเทศ ดังเห็นได้หลายกรณีหลังเหตุการณ์ณ์สวรรคต

- เหตุการณ์ที่ชาวบ้านในจังหวัดชลบุรี ไม่พอใจชายหนุ่มคนหนึ่งที่ถูกกล่าวหาว่าโพสต์
 ข้อความในเฟซบุ๊กในลักษณะมิบังควร โดยชาวบ้านหลายสิบคนตามไปถึงบ้านพักแล้วนำตัวชายหนุ่ม
 รายนี้ออกมากำมกราบพระบรมฉายาลักษณ์ เพื่อเป็นการขอขมาที่กระทำมิบังควร (ข่าวสด, 2559)

รูป 25 เหตุการณ์ที่ชาวบ้านไม่พอใจชายหนุ่มคนหนึ่งในจังหวัดชลบุรี

ที่มา :

<http://www.khaosodenglish.com/news/crimecourtscalamity/2016/10/18/chon-buri-man-beaten-mob-royal-defamation/>

- เหตุการณ์วันที่ 14 ต.ค. ได้มีการรวมตัวชุมนุมกันเป็นจำนวนมากที่หน้าร้านน้ำเต้าหู้สาม
 กอง จ.ภูเก็ต อ้างว่าบุตรชายเจ้าของร้านดังกล่าวมีการโพสต์ข้อความผ่านเฟซบุ๊กเข้าข่ายผิดตาม
 มาตรา 112 และ พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ และให้นำตัวมาดำเนินคดีตามกฎหมาย จนผบก.ภ.จว.ภูเก็ต
 เข้าเจรจาพูดคุยปัญหา แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้า ฝ่ายผู้ชุมนุมก็เริ่มมีอารมณ์มากขึ้นผู้ชุมนุมยังคงเรียกร้องให้
 นำตัวผู้โพสต์มา (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2559b)

รูป 26 ร้านขายน้ำเต้าหู้ 'สามกอน้ำเต้าหู้' หลังมีการอ้างว่าลูกชายเจ้าของร้านโพสต์ข้อความเข้าข่าย

ผิดมาตรา 112

ที่มา :

<https://www.facebook.com/themomentumco/posts/1657427361215628>

- เหตุการณ์ที่เกาะสมุยมีหญิงผู้หนึ่งได้ถูกเจ้าหน้าที่ของทางราชการ นำตัวมาคุกเข้ากัมกราบหน้าพระบรมฉายาลักษณ์พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ด้วยเหตุจากที่ผู้หญิงคนนี้ได้ถูกกล่าวหาว่าโพสต์ข้อความหมิ่นพระบรมเดชานุภาพในเฟซบุ๊ก และถูกจับด้วยข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพมาตรา 112 (Smith, 2016) รวมทั้งมีนายตำรวจเฝ้าดูสถานการณ์อยู่ด้วยท่ามกลางผู้คนที่เฝ้าดูและโห่ร้องด้วยความไม่พอใจ หญิงคนดังกล่าวได้กัมกราบจำนวนสองครั้งด้วยกันก่อนที่จะประจบมือแสดงความพอใจและแยกย้ายกันไปในที่สุด

รูป 27 หญิงสาวคุกเข่าก้มกราบหน้าพระบรมฉายาลักษณ์

ที่มา : www.telegraph.co.uk/news/2016/10/17/thai-woman-forced-to-bow-before-late-kings-portrait-for-critics/

จุดร่วมของสามกรณีที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงข้างต้นนั้น คือ การเรียกร้องให้มีการบังคับใช้กฎหมายมาตรา 112 ในประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งระบุไว้ว่า “ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี” แม้ทั้งสามกรณีดังกล่าวจะไม่ปรากฏข้อมูลการดำเนินคดี มีเพียงแค่การใช้บทลงโทษทางสังคมที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามในช่วงแห่งการไว้อาลัยนี้ได้มีการจับกุมผู้ต้องหาในคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ 1 คดี ได้แก่ การจับกุมตัวนายจตุภัทร์ บุญภัทรรักษา (ไผ่ ดาวดิน) จากกรณีการแชร์ข่าวจาก BBC ไทย เกี่ยวกับพระราชประวัติพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 ถือเป็นคดีความผิดตามมาตรา 112 คดีแรกในรัชกาลใหม่ และเป็นการแชร์บทความเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์องค์ใหม่ (THE ISAAN RECORD, 2560) จากเหตุการณ์การบังคับใช้มาตรา 112 นั้นสะท้อนให้เห็นภาพของสังคมที่ตกอยู่ภายใต้ภาวะไฮเปอร์รอยัลลิสต์ ที่บังคับให้ปัจเจกชนทุกคนในสังคมนั้นต้องแสดงออกซึ่งความนับถือ

กฎหมายมาตรา 112 ได้กลายมาเป็นกลไกหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เพื่อควบคุมความคิดของปัจเจกชน ทั้งยังสามารถสร้างความหวาดกลัวให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ปัจเจกชนจึงจำเป็นต้องตรวจตราเซ็นเซอร์ตัวเองพื้นที่สาธารณะและพื้นที่กึ่งสาธารณะอย่างสื่อสังคมออนไลน์ และในขณะเดียวกัน

ปัจเจกชนก็ถูกตรวจตราโดยเพื่อนร่วมสังคมคนอื่น กฎหมายมาตรา 112 ได้ทำให้สถาบันกษัตริย์นั้น ถูกพูดถึงหรือแตะต้องไม่ได้ นำไปสู่กระบวนการสร้างภาพตัวแทนของปัจเจกชนที่เชื่อถือ เชื่อฟังและจงรักภักดีเหมือนๆ กัน และกดปราบ เพิกเฉย ไม่พูดถึงปัจเจกชนที่แตกต่างออกไปแทน ประกอบกับ เหตุผลจากการสื่อสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์ ดร. ธงชัย วินิจจะกุล ในประเด็นที่ว่าในเหตุการณ์ แสดงความอาลัยครั้งนี้ รัฐมองปัจเจกชนในฐานะอะไร ได้ความเห็นใจความตอนหนึ่งว่า

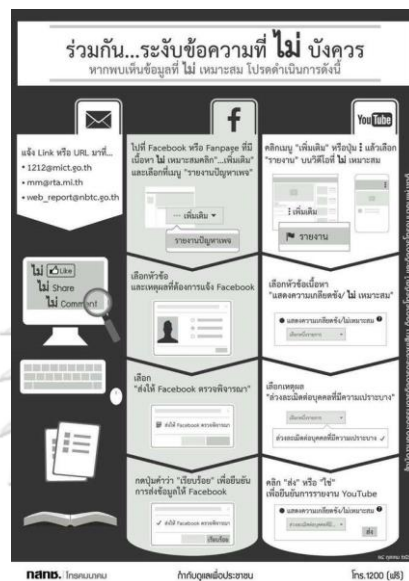
“สังคมไทยนิยมมองปัจเจกชนในฐานะเป็นพื้นเพอง เราถึงพูดอยู่เรื่อยๆ ทุกคนต้อง รู้จักหน้าที่ หน้าที่อันเนี้ย หมายถึงเขามองประชาชนทุกคนเป็น พื้นเพอง ถามว่าแปลว่ารัฐ มองไม่เห็นประชาชนที่เป็นปัจเจกภาพใหม่ ไม่ใช่ แต่สถานะที่เป็นพื้นเพองมัน over rise หรือในเหตุการณ์ที่สถานะที่ล่องฝั่งนี้ขัดแย้งกัน รัฐไทยจะบังคับหรือบงการ สร้าง วัฒนธรรม สาธารณะของไทยเนี่ยจะแค่การที่ตนเองเป็นพื้นเพองเล็กๆ มากกว่าที่จะแค่ปัจเจกภาพ”

(ดร. ธงชัย วินิจจะกุล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 ตุลาคม 2560)

จากข้อความข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นที่สอดคล้องด้วย เนื่องจากรัฐและปัจเจกชนมองเห็น ตัวเองเป็นพื้นเพองหนึ่งในสังคม จึงทำให้สังคมไทยไม่สามารถที่จะอยู่ร่วมได้กับคนที่มีอุดมการณ์ที่ แตกต่างจากตนเอง กล่าวอย่างเฉพาะเจาะจงคือ การอยู่ร่วมกันไม่ได้ระหว่างคนที่เชื่อมั่นในสถาบัน กษัตริย์ กับ คนที่ไม่ให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์

ไม่เพียงเท่านั้นการที่ปัจเจกชนมองเห็นตัวเองเป็นพื้นเพองหนึ่งในสังคมยังก่อให้เกิดการจับ ตามองระหว่างปัจเจกชนด้วยกันเอง จึงไม่ต่างอะไรกับการเฝ้าระวัง (surveillance) ที่เป็นวิธีการ ควบคุมพฤติกรรม โนมิน่าให้เชื่อฟังและทำให้อยู่ในวินัยของปัจเจกอีกรูปแบบหนึ่ง รัฐเองก็ได้อาศัย ประโยชน์จากการจับตามองระหว่างกันเองของปัจเจกชนหลายกรณี แต่ที่เห็นเป็นรูปธรรม คือ การที่ รัฐได้ให้ปัจเจกชนช่วยกันตรวจสอบ เฝ้าระวังการนำเสนอข่าวจากสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ที่ดูเหมือนจะเป็นพื้นที่สาธารณะแห่งใหม่ที่ปัจเจกชนจะมีอำนาจเข้าสู่อย่างแข็งขันมากกว่าพื้นที่เชิง กายภาพ โดยเฉพาะจากต่างประเทศที่รัฐไม่สามารถจะดูแลได้อย่างทั่วถึง แต่กลับไม่เป็นเช่นนั้น รัฐมี การประชาสัมพันธ์ให้ปัจเจกเฝ้าระวังและทราบถึงวิธีการที่จะสามารถแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อ ดำเนินการสกัดกั้นเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งกินความหมายไปถึงสำนักข่าวที่มี เนื้อหาไปในเชิงตั้งคำถามเกี่ยวกับสถานะของสถาบันกษัตริย์ ทิศทางการเมืองหลังการเสด็จ สวรรคตของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 รวมทั้งเนื้อหาข่าวสารจากต่างประเทศที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ เหตุการณ์การล่าแม่มดที่เกิดขึ้นหลายแห่ง เพราะเนื้อหาข่าวเหล่านี้ล้วนสามารถสร้างความสั่นคลอน

ให้กับโครงสร้างอำนาจของฝ่ายรัฐบาลได้ ตัวอย่างเช่น ข่าวเรื่อง Thai Crown Prince Maha Vajiralongkorn proclaimed king จาก BBC News เป็นต้น โดยให้เหตุผลของการสกัดกั้นว่า เพราะการกระทำดังกล่าวถือเป็นการทำลายความรู้สึกและหัวใจของประชาชนคนไทยที่มีความจงรักภักดีต่อพระองค์ท่าน เพื่อดูแลหัวใจคนไทยในสิ่งที่ประชาชนคนไทยเคารพรักและเทิดทูนอย่างที่สุด (พลโท สรรเสริญ แก้วกำเนิด, 2559)

รูป 28 วิธีรายงานข้อความ 'ไม่บังควร'

ที่มา :

<https://www.facebook.com/ONBTC/photos/a.230056520383108.68576.145793628809398/1124943854227699/?type=3&theater>

ดังนั้นจากการศึกษาสามารถกล่าวได้ว่าจากบทบาทที่รัฐได้เข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกผ่านทางการจัดการควบคุมเทศะหรือพื้นที่สาธารณะ จัดการร่างกายของปัจเจกในฐานะตัวแทนหรือสื่อแทนความหมาย (carrier of signification) และการจัดการตรวจตรา (surveillance) การสังเกต (observe) หรือการเพ่งมอง (gaze) สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้สามารถมองเห็นถึงอำนาจผ่านวิธีการการใช้เทคนิควิธีการในการสร้างร่างกายได้บงการ (Docile Body) ของปัจเจกชนที่คอยควบคุม ตรวจสอบพฤติกรรมของตนเองจากภายในขึ้นมา ผ่านการแสดงออกอารมณ์ ความโศกเศร้าซึ่งเป็นอารมณ์ที่ในแต่ละสังคมวัฒนธรรมนั้นมีวิถีทางในการแสดงออกซึ่งความโศกเศร้าหรือแสดงความอาลัยแต่ผู้เสียชีวิตในแบบของตนเอง ตั้งอยู่บนเงื่อนไขทางสังคมที่ว่าควรทำอะไรกับ

ใคร ที่ไหน อย่างไร จากกรณีการเสด็จสวรรคตของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นั้นเห็นได้อย่างชัดเจน เนื่องจากทรงมีสถานะเป็นประมุขของชาติ และสถาบันกษัตริย์เป็นหนึ่งในความหมายของความเป็นชาติไทย รัฐจึงจำเป็นที่จะต้องเข้าจัดการเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านที่ราบรื่น รวมทั้งทำให้ความหมายของความเป็นรัฐชาติที่จะส่งผลต่อการกำหนดอัตลักษณ์ของปัจเจกชนให้มั่นคงอยู่ต่อไป ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้พื้นที่สาธารณะในเวลานั้นยังเต็มไปด้วยเรื่องของพิธีกรรม ที่เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกชน ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายในหัวข้อถัดไป

4.4 ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกชน

4.4.1 พิธีกรรม

จากการจัดการในระดับจุลภาคที่รัฐได้เข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชนดังที่กล่าวไปแล้วนั้น ในช่วงเวลาหลังการสวรรคตยังได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์การแสดงออกความโศกเศร้าที่เต็มไปด้วยพฤติกรรมที่มีความซับซ้อนจากจินตนาการที่ปัจเจกชนมองเห็นตนเองในฐานะไพร่ฟ้าใต้ร่มพระบารมี ที่สามารถจะทำความเข้าใจขยายไปสู่การมองเห็นในเชิงโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมไทย ผ่านการศึกษาพิธีกรรมซึ่งจะเป็นตัวกำหนดและชี้ให้ปัจเจกชนเห็นถึงระเบียบสังคมและลำดับชั้นทางสังคม ความหมายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพิธีกรรมจะทำให้ปัจเจกชนสามารถหยิบไปใช้ในการทำความเข้าใจว่าตนเองนั้นมีสถานะอย่างไร และสังคมมีความคาดหวังต่อตนอย่างไร ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ความเชื่อ รวมทั้งวาทกรรมของสังคมมากขึ้น ดังนั้น นอกเหนือจากการกำหนดและจัดการการแสดงออกความโศกเศร้าในรูปแบบของกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติตนแล้วนั้น รัฐยังต้องดำเนินการจัดรัฐนาฏกรรม (Theatre State) หรือ พิธีกรรมทางสังคม (Social Rituals) เพื่อดึงให้กลุ่มปัจเจกชนกลุ่มย่อยๆ ในส่วนต่างๆ ของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกความโศกเศร้าของตน เพื่อให้เห็นถึงระเบียบโครงสร้างทางสังคม ที่ก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ เป็นพวกพ้องในชาติเดียวกัน

การแสดงออกความโศกเศร้าที่เกิดขึ้นนั้นเป็นช่องทางหนึ่งในการที่รัฐจะใช้อำนาจ ผ่านทางการจัดรัฐนาฏกรรมบางอย่างขึ้นมา ซึ่งไม่ใช่แค่การแสดงให้ปัจเจกชนดูเฉยๆ โดยรัฐได้เข้ามาจัดการสร้างพิธีกรรมต่างๆ เพื่อแสดงออกถึงอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ ความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ ความดีเลิศ และมีการดึงให้ปัจเจกชนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่างๆ รัฐไทยจึงเป็นเสมือนเวทีการแสดงขนาดใหญ่ที่มีพิธีกรรมต่างๆ ถูกจัดขึ้น เช่น การให้ข้าราชการแต่งกายไว้ทุกข์เป็นเวลา 1 ปีก็เป็นหนึ่งในตัวละครสำคัญในฐานะที่เป็นเสมือนขุนนางใกล้ชิด และปัจเจกชนในฐานะไพร่ฟ้าก็รับ

แนวคิดเหล่านี้มาปฏิบัติด้วยตนเอง ปัจเจกชนจึงเป็นทั้งผู้ดูและผู้แสดงร่วมไปกับพิธีกรรมต่างๆ ด้วย โดยการทำให้ปัจเจกยอมรับเอาเหตุผลชุดหนึ่งเข้าไว้กับตัวเอง แม้จะอยู่ในพื้นที่อื่นที่ไม่ใช่ขอบเขตของประเทศไทยปัจเจกก็ยังคงปฏิบัติการสวมบทบาทแบบเดียวกัน นอกจากนี้ในพิธีกรรมนั้นยังมีสถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์กลางอยู่ในฐานะต้นแบบแห่งความดีเลิศ ปัจเจกชนจึงยึดเอาความจริงเหล่านี้มากำกับการแสดงออกความศોકเศร้าของตนเอง จนกลายเป็นความสำนึกของปัจเจกชนที่มองตนเองเป็นผู้อยู่ใต้ร่มพระบารมี กล่าวได้ว่ารัฐนาฏกรรมในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึง พิธีกรรมทางศาสนาหรือพิธีในราชสำนักเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงกิจกรรมในที่สาธารณะที่ถูกสร้างขึ้นมาจากจะโดยหน่วยงานของรัฐ ระบบราชการ สื่อมวลชน หรือกลุ่มของปัจเจกชนเอง เพื่อแสดงความอาลัยจงรักภักดี สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ หรือแสดงความรู้สึกที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ ในลักษณะพิธีกรรมแบบหนึ่งซึ่งในช่วงเวลาหลังการสวรรคตนั้นได้มีการจัดกิจกรรมขึ้นมาหลายรูปแบบทั้งทางกายภาพและจินตภาพ เพื่อให้ปัจเจกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความรู้สึกของตน เช่น การเปิดให้ส่งข้อความสั้น (SMS) พิมพ์ 9 ส่งไปยังเลขหมาย 4567999 แล้วระบบจะส่งข้อความตอบกลับการร่วมแสดงความอาลัยว่า "บอกให้ก้องทั่วโลกล้ำว่าเราคือปวงประชาผู้จงรัก" ก็เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งแม้ไม่ได้เกิดการรวมตัวกันเชิงกายภาพ แต่รัฐได้ให้บทบาทแก่ประชาชนเข้าร่วมในการแสดงตนในรัฐละครแห่งนี้ เป็นต้น

รัฐนาฏกรรมนั้นมีความสำคัญตรงที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างรัฐและปัจเจกชน รัฐจึงจำเป็นต้องพยายามหาช่องทางในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ โดยการดึงเอาปัจเจกชนเข้ามามีส่วนร่วม ให้มีบทบาทในการช่วยค้ำจุนระบบสังคมและวัฒนธรรมเพราะหัวใจของการมีอยู่ได้ของสถาบันกษัตริย์นั้น คือ การต้องอยู่ท่ามกลางประชาชนควบคู่ไปกับการแสดงความศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย รัฐจึงจะต้องดำเนินการผ่านการประเพณีประดิษฐ์ (Invented tradition) หรือการประกอบพิธีกรรมใหม่ๆ บางอย่างขึ้นมาที่ทำให้ปัจเจกชนได้เข้ามามีส่วนในการสร้างความหมายให้แก่พิธีกรรมเพื่อส่งเสริมสภาพของยศศักดิ์ และรู้สึกที่ตนเองนั้นใกล้ชิดกับสถาบันกษัตริย์มากขึ้นเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัวใหญ่ที่เรียกว่าประเทศไทย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นพ่อของคนไทยทั้งชาติ และนิยามใหม่ของสถาบันกษัตริย์ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ปัจเจกชนนั้นสามารถที่จะตีความสถาบันกษัตริย์ออกมาในรูปแบบเฉพาะตัว โดยที่ยังอยู่ภายใต้กรอบวาทกรรมหลักของสังคมที่สถาบันกษัตริย์อยู่ในลำดับขั้นสูงสุด ดังนั้นพิธีกรรมสามารถที่จะกระตุ้นสำนึกความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างความคิดของปัจเจกชนกับสังคมและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันและปัจเจกชนให้ใกล้ชิดกันมากขึ้นแต่ไม่ได้ในลักษณะที่เท่าเทียมกัน พิธีกรรมจึงกลายเป็นหนึ่งในเครื่องมือทางอำนาจที่รัฐนำมาใช้เพื่อตอกย้ำความภูมิฐาน เกียรติยศ

แสดงให้เห็นถึงสถานภาพของสถาบันกษัตริย์ ซึ่งให้ปัจเจกนั้นมองเห็นถึงตำแหน่งของตนเอง เพื่อที่จะรักษาโครงสร้างทางสังคมที่มีลำดับสูงต่ำเอาไว้ ในรัฐนาฏกรรมมีการดำเนินการจัดการความจริงผ่านระบบสัญญาณต่างๆ ในที่คือ คำพูด รูปภาพ เพื่อบ่งบอกถึงสถานการณ์และตำแหน่งแห่งที่ของปัจเจกในโครงสร้างทางสังคมที่มีสถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์กลางหรืออยู่สูงสุดเสมอ อันเห็นได้จากตัวอย่างพิธีกรรมดังต่อไปนี้

พิธีกรรมการกราบ หรือถวายความเคารพที่เกิดขึ้นในหลากหลายรูปแบบ ทั้งเกิดจากรัฐเป็นผู้จัดพิธีกรรมนั่นเองและมีปัจเจกเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว หรือพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากตัวปัจเจกชนหรือกลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่รัฐ เช่น พิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากปัจเจกชนด้วยตนเองที่เดินทางไปรวมตัวกันบริเวณสนามหลวง กิจกรรมบริเวณพระบรมมหาราชวังต่างๆ และพิธีกรรมในระดับรัฐที่การเปิดให้ปัจเจกชนเข้าถวายน้ำสรงพระบรมศพเบื้องหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติที่ถูกรื้อสร้างขึ้นมาใหม่ เมื่อครั้งงานพระบรมศพพระศรีนครินทร์บรมราชชนนีเป็นคราวแรก (ธงทอง จันทรางศุ, 2559) และการเปิดให้ปัจเจกชนเข้าถวายบังคมเบื้องหน้าพระบรมศพ เพราะเดิมนั้นงานพระราชพิธีล้วนแล้วแต่ถูกจำกัดอยู่เพียงในเขตพระราชฐานเท่านั้น เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ไม่เคยมีมาก่อน แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐปรับตัวโดยการสร้างพิธีกรรมใหม่ๆ ขึ้นมาให้สอดคล้องกับความเชื่อของปัจเจกชนที่มอง พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็นพ่อ และปัจเจกชนนั้นเป็นลูก การได้เข้ากราบพระบรมศพของพ่อจึงมีความสำคัญ ปรากฏยอดรวมประชาชนที่เดินทางมาสักการะพระบรมศพในระยะเวลา 100 วัน หลังการสวรรคตมีจำนวนทั้งสิ้น 3,542,483 คน (ผู้จัดการออนไลน์, 2560)

พิธีกรรมแสดงออกถึงความจงรักภักดี ความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่ก่อให้เกิดรูปแบบกิจกรรมการออกมารวมตัวกันของปัจเจกชนเพื่อแสดงความอาลัยในพิธีแสดงความอาลัยมักประกอบด้วย การยืนสงบนิ่ง การแปรอักษร การจุดเทียนเพื่อถวายอาลัย กิจกรรมเขียนคำปฏิญาณทำความดีเพื่อพ่อ การกล่าวสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพร้อมร่วมกันร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี และเพลงอื่นๆ เช่น เพลงของขวัญจากก้อนดิน เพลงรูปที่มีทุกบ้าน และบทเพลงพระราชนิพนธ์ ความฝันอันสูงสุด รวมทั้งมีการแจกของที่ระลึกที่เน้นย้ำให้เห็นถึงสถาบันกษัตริย์ เช่น ในงานวันคล้ายวันพระราชสมภพพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีของที่ระลึกเป็นเข็มกลัดรูปเลข ๙ และ ดินมงคลของพ่อ ที่มีชื่อว่า "ดินของพ่อ สูดวงใจของคนไทย" ของที่ระลึกถึงพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้กลายเป็นวัตถุมงคลด้วยนั้น ซึ่งทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจำนวน 40 สำนักงานเป็นผู้รวบรวมดินจากโครงการพระราชดำริและสถานที่ปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้ง 77 จังหวัดทั่วประเทศ มาประกอบพิธีสวดมงคลคาถาและผสมมวลสารแบ่งใส่ถุงของขวัญ (Amazing Thailand, 2559) ยิ่งเป็นเครื่องเน้น

ย้ำให้เห็นถึงความเป็นสมมติเทพและเตือนให้ปัจเจกชนระลึกถึงวาทกรรมว่าด้วยการเสด็จพระราชดำเนินไปทุกหย่อมหญ้าในประเทศไทย

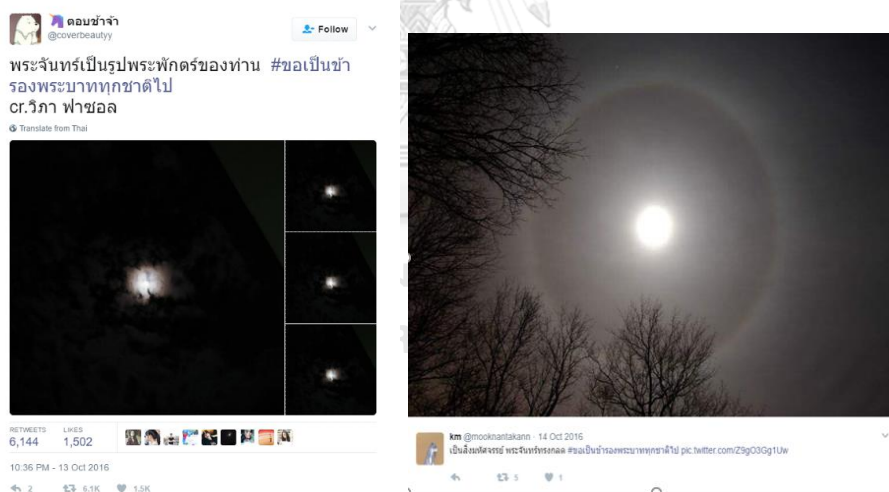
แม้จะดูเหมือนว่าพิธีกรรมเหล่านี้เป็นไปเพื่อตอบสนองต่ออารมณ์ของปัจเจก แต่ยังคงแฝงด้วยอุดมการณ์ ความคิด และระบบการเมืองของรัฐ ผ่านการจัดพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่เป็นไปเพื่อกระตุ้นอารมณ์ของปัจเจกเองด้วย พิธีกรรมเหล่านี้ล้วนแต่มีสถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์กลาง เป็นต้นแบบของความดีงามทั้งหลาย รวมทั้งความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กล่าวได้ว่า ในจิตภาพของปัจเจกชนล้วนมองเห็นภาพเมืองไทยนี้ดี ได้ด้วยการมีราชาผู้ทรงธรรม ที่ใกล้ชิดประชาชน ทำนุบำรุงศาสนา ดูแลทุกข์สุขของประชาชน ผ่านการทรงงานในพระราชกรณียกิจต่างๆ อย่างหนัก อันเห็นได้จาก ท่อนหนึ่งของคำปฏิญาณในงานรวมพลังแห่งความภักดีที่กล่าวโดยนายกรัฐมนตรี ใจความตอนหนึ่งว่า “จะประพฤติปฏิบัติ ตามรอยพระยุคลบาท และศาสตร์ของพระราชราชาผู้ทรงธรรม น้อมนำพระราชดำรัส ดำเนินตามพระราชกรณียกิจ และเชิญพระราชคุณธรรมจรรยา มาเป็นแนวทางการดำรงชีวิต ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยความเพียรอันบริสุทธิ์” (กระทรวงมหาดไทย, 2559)

4.4.2 สถานภาพ (status)

สถานภาพนั้นมีความสำคัญในการบอกตำแหน่งแห่งที่ให้กับบุคคลนั้นๆ ในสังคม เช่นเดียวกับในรัฐนาฏกรรมหรือพิธีกรรม เรื่องของยศตำแหน่ง สถานภาพ ก็เป็นสิ่งสำคัญที่สุด พิธีกรรมจึงจำเป็นต้องแสดงออกด้วยความหรูหรา ยิ่งใหญ่ให้สมกับสถานภาพของพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเสมือนสมมติเทพ ที่เป็นศูนย์กลางของสังคม อย่างไรก็ตามสถาบันกษัตริย์นั้นไม่ได้คงไปซึ่งความศักดิ์สิทธิ์แบบสมมติเทพที่ไม่สามารถจับตั้งได้อีกต่อไป มีการปรับบทบาท สถานภาพของสถาบันกษัตริย์นั้น ทำให้องค์พระมหากษัตริย์เองแม้จะคงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นที่ความชื่นชอบของประชาชนด้วย ชีวิตส่วนตัวไม่ได้อยู่แค่ในรั้วในวัง แต่มีความเป็นสาธารณะมากขึ้น กล่าวคือ ลักษณะ “การอยู่ท่ามกลางประชาชน” จึงเป็นนิยามใหม่ของสถาบันกษัตริย์

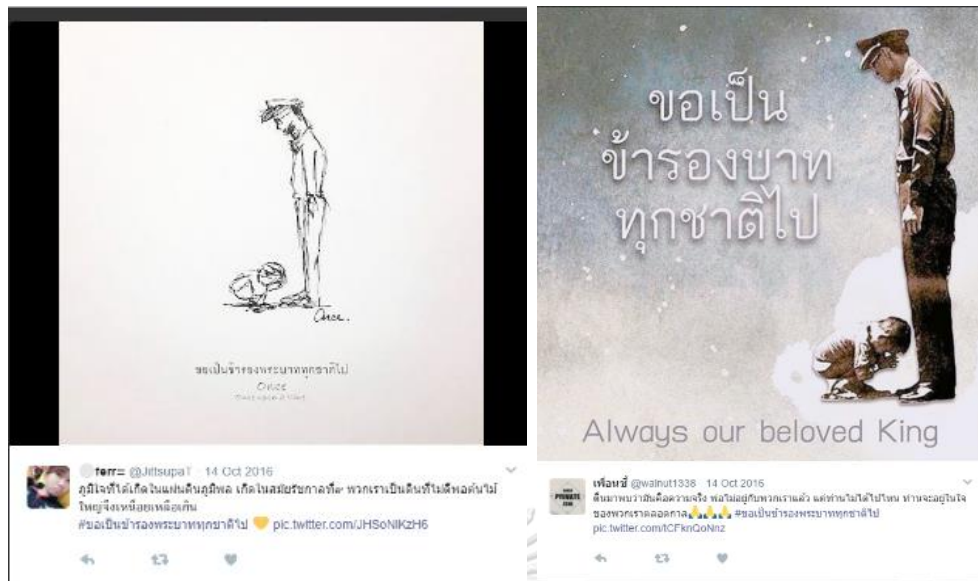
เมื่อมองย้อนกลับไปวาทกรรมดังกล่าวได้ถูกประกอบสร้างขึ้นจากความพยายามต่อต้านคอมมิวนิสต์ในยุคหลังสงครามเย็น ซึ่ง ผ่านความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มรอยัลลิสต์และสหรัฐฯ โดยการทำสงครามจิตวิทยาโดยการสร้างสถาบันกษัตริย์ให้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งชาติ เพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่เป็นภัยคุกคาม กลุ่มรอยัลลิสต์ ยังมีแผนการสร้างกระแสความนิยมพระองค์ให้เกิดในหมู่ประชาชน ด้วยการเสนอโครงการให้พระองค์เสด็จเยี่ยมประชาชนในชนบท ซึ่งได้สร้างความนิยมให้กับพระองค์อย่างมาก (ณัฐพล ใจจริง, 2554, p. 123) นับได้ว่าเป็นความประสบความสำเร็จในการทำให้สถาบัน

กษัตริย์กลับมาได้รับความนิยมน้อยลงอีกครั้ง ซึ่งต่อมาได้ทวีความสำคัญอย่างมากในการประกอบสร้างความจริงที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ขึ้นในคนไทยทุกรุ่นสืบมา โดยที่ปัจเจกชนนั้นรับรู้ว่าจะองคพระมหากษัตริย์นั้นปฏิบัติพระราชกรณียกิจอย่างหนักเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของราษฎรเกิดโครงการในพระราชดำริมากมายขึ้น การพัฒนาประเทศนั้นเป็นไปได้ด้วยพระปรีชาสามารถองค์พระมหากษัตริย์โดยที่วาทกรรมว่าด้วยพระมหากษัตริย์คุณนี้ได้ถูกผลิตซ้ำทั้งทางสื่อมวลชนในสังคมให้อยู่ในการรับรู้ของปัจเจกชนเสมอมา แม้ว่าในบริบทปัจจุบันนั้นจะไม่ได้มีการต่อต้านภัยจากคอมมิวนิสต์อีกต่อไปแล้วก็ตาม แต่การผลิตซ้ำสถาบันกษัตริย์ในลักษณะของการอยู่ท่ามกลางประชาชนและเป็นสัญลักษณ์แห่งชาติยังคงอยู่ รวมทั้งความเชื่อเรื่องความเป็นสมมติเทพของกษัตริย์นั้นก็ยังคงอยู่ด้วยเช่นกัน และในสถานการณ์หลังการสวรรคตยังพบว่าความเชื่อเรื่องความเป็นสมมติเทพได้ปรากฏตัวขึ้นอย่างชัดเจนจากที่ปัจเจกชนเชื่อมโยงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเข้ากับการเสด็จสู่สวรรคต เช่น หมอกธุมเกตที่เชื่อว่าจะเกิดขึ้นเมื่อพระเจ้าแผ่นดินผู้มีบุญและผู้เป็นที่รักเสด็จสวรรคต พระจันทร์ทรงกลด หรือแม้กระทั่งมองเห็นเมฆเป็นรูปพระพักตร์พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็นต้น

รูป 29 ปัจเจกชนเชื่อมโยงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเข้ากับการเสด็จสู่สวรรคต

นอกเหนือจากเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของสถานภาพแล้วยังมีเรื่องความชื่นชอบจากประชาชน ทั้งในด้านภาพลักษณ์ที่น่าสรรเสริญ และพระราชกรณียกิจในแง่มุมต่างๆ ที่ถูกเผยแพร่ผ่านทางช่องทางต่างๆ ทั้งจากทางรัฐ สื่อมวลชน และโดยปัจเจกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้สึก และความประทับใจที่มีต่อพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อสถานภาพของสถาบันกษัตริย์อย่างมากที่จะต้องดำรงในความสง่างาม เป็นต้นแบบของระบบระเบียบที่ดีงาม เป็นผู้มีเมตตาต่อประชาชน สิ่งเหล่านี้ทำให้ในจินตนาการของปัจเจกชนจึงมองเห็นภาพเมืองไทยนี้ดี ดีได้ด้วยการมีราชาผู้ทรงธรรมที่ใกล้ชิดประชาชน ทำนุบำรุงศาสนา ดูแลทุกข์สุขของประชาชน ผ่านการทรงงานในพระราชกรณียกิจต่างๆ อย่างหนัก ปัจเจกชนจึงมองตนเองเป็นผู้อาศัยใต้ร่มพระบารมี สถาบันกษัตริย์คือผู้มีบุญคุณอยู่ในสถานะที่เหนือขึ้นไปจึงควรค่าแก่การเคารพ กราบไหว้ อันเห็นได้จากตัวอย่าง การแสดงออกความโศกเศร้าโดยนำเอาภาพจำเมื่อครั้งเสด็จปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ที่มีเด็กชายคนหนึ่งก้มลงกราบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เมื่อครั้งเสด็จปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ซึ่งภาพนี้เพิ่งได้ถูกนำกลับมาให้ความสำคัญเมื่อครั้งที่ครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีนี้เอง ภาพดังกล่าวยังได้กลายมาเป็นภาพต้นแบบที่ถูกนำมาใช้ในการแสดงออกความโศกเศร้า สะท้อนไปถึงจินตภาพของปัจเจกชนที่เห็นตนเองเป็นลูกโดยมีองค์พระมหากษัตริย์นั้นเสมือนเป็นพ่อ ในฐานะพ่อของแผ่นดินที่ดูแลปกป้องเราอย่างดี

รูป 30 ภาพเด็กชายที่ก้มลงไปกราบพระบาทพระหว่างเสด็จฯ จังหวัดปัตตานี เมื่อปี 2516 ถูกนำมาใช้เพื่อแสดงความอาลัย

รูป 31 การจำลองภาพเหมือนภาพก้มลงไปกราบพระบาทพระหว่างเสด็จฯ จังหวัดปัตตานี เมื่อปี 2516 ของปัจเจกชน

4.4.3 บทบาทที่ปัจเจกปฏิบัติการสวมบทบาท

บทบาทของสังคมนั้นผูกติดอยู่กับชุดความคิดหรือวาทกรรมของสังคมที่คาดหวังว่าปัจเจกชนในสังคมจะแสดงบทบาทใดบทบาทหนึ่งให้สมกับสถานภาพของตนเองไปในทิศทางเดียวกัน เช่นเดียวกับเรื่องการแสดงอารมณ์ คนเราเรียนรู้จักอารมณ์และการแสดงอารมณ์ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเหล่านี้ อารมณ์จะสัมพันธ์กับบรรทัดฐาน อุดมคติและค่านิยมของสังคม ระบบความหมายทางวัฒนธรรมจึงกำหนดประสบการณ์ทางอารมณ์ของปัจเจกชน (อภิญา เพื่อพสุกุล, 2559) ในกรณีการเสด็จสวรรคตนั้นบทบาทที่ปัจเจกชนเลือกแสดงออกความโศกเศร้าของตนเอง ผ่านจากการที่ปัจเจกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น และพิธีกรรมนั้นได้ช่วยทำให้ปัจเจกชนมองเห็นถึงตำแหน่งแห่งที่ของตนเองในสังคมตามสถานภาพ ในเรื่องบทบาทจะทำให้ปัจเจกชนรู้ว่าตนเองนั้นจะมีปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์และรับมือกับความรู้สึกของผู้อื่นในสังคมอย่างไร นอกจากนี้พิธีกรรมได้ก่อให้เกิดการมองเห็นลำดับชั้นทางสังคมที่สัมพันธ์กับการรับรู้สถานภาพของพระมหากษัตริย์เป็นผู้สูงสุดและปัจเจกชนในฐานะที่เป็นไพร่ฟ้าใต้ร่มพระบารมี คือ ความจริงชุดหนึ่ง บทบาทเหล่านี้จึงได้ซึมลึกลงไปอยู่ในจิตใจของปัจเจกชน และแสดงออกมาในรูปของอัตลักษณ์ส่วนบุคคล ซึ่งตัวตนและอัตลักษณ์ของปัจเจกชนไทยในฐานะพลเมืองไทยก็เป็นหนึ่งในปัจจัยและตัวละครสำคัญ ที่สำคัญ โลกเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแต่พลเมืองภายใต้อาณาเขตรัฐไทยเท่านั้น แต่การแสดงออกความโศกเศร้ายังถูกนำไปแสดงออกโดยคนไทยในต่างแดนที่รับเอาความเป็นคนไทยพลเมืองไทย อัตลักษณ์ความเป็นไทยไปกับตัวด้วย

ภายใต้กระบวนการจัดการกับความโศกเศร้าเหล่านี้ไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดการรวมตัวที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นหนทางให้ปัจเจกชนได้ออกมาร่วมกันระบายความโศกเศร้าของตนเองเท่านั้น ยังได้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแบบไฮเปอร์รอยัลลิสต์ (Hyper-royalism) ขึ้น โดยที่ทั้งรัฐและปัจเจกชนต่างมีส่วนในการช่วยกันผลิตและบริโภคอย่างไม่รู้ตัว มีลักษณะดังนี้ ประการแรก รัฐได้เข้ามาแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกชน เช่น กำหนดให้มีการแต่งกายไว้ทุกข์ เข้าควบคุมเทศะหรือพื้นที่สาธารณะในช่วงเวลาหลังการสวรรคตในด้าน จนทำให้เรื่องเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของปัจเจกชน ประการที่สอง ในขณะที่เดียวกันปัจเจกชนก็มียกย่องสถาบันกษัตริย์ด้วยความศรัทธาในฐานะที่เป็นสถาบันอันศักดิ์สิทธิ์ ตัวอย่างเช่น ปัจเจกชนปฏิบัติต่อพระบรมฉายาลักษณ์ด้วยความเคารพอย่างสูง เพราะมีความศักดิ์สิทธิ์เสมือนเป็นตัวแทนพระองค์ พระมหากษัตริย์ อันเห็นได้จากพฤติกรรมของปัจเจกชนที่ปฏิบัติต่อภาพของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีทั้งการกอด การเทิดไว้เหนือศีรษะ การไหว้ หรือการร่วมให้ ฯลฯ

รูป 32 พฤติกรรมที่ปัจเจกปฏิบัติต่อพระบรมฉายาลักษณ์เสมือนบุคคลจริง

หรือที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน คือ พระบรมฉายาลักษณ์ของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้กลายเป็นวัตถุบูชาในเชิงความเชื่อ กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นมงคลที่ได้รับการกราบไหว้ในเชิงไสยศาสตร์ ดังเห็นได้จากรูปที่ 33

@kanomYIMwhan · 7 Dec 2016
ได้มาจากหน้าผา จะเอาไปบูชา เชื่อมเสอวาติลท่านบริสุทธิ์มาก มากพอที่จะบูชากราบไหว้ได้ #เรารักในหลวง #ขอเป็นข้าราชการทุกชาติไป #ทีมบูรพา
pic.twitter.com/29GEVDOWSN

รูป 33 ปัจเจกบูชาเหรียญประทับพระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ 9

ประการที่สาม ทั้งมีกฎหมายและมาตรการทางสังคมบังคับให้ต้องแสดงความนับถือเหมือนกัน อันได้แก่ กฎหมายมาตรา 112 ประมวลกฎหมายอาญา “ผู้ใด หมิ่นประมาท ดูหมิ่น แสดงความอาฆาตมาดร้าย พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี” ถูกจัดอยู่ในหมวดความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ จากตัวเลขประมาณการหลังการรัฐประหารในเดือนพฤษภาคม 2557 มีจำนวนคดี 112 ก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจน

เป็นสถิติสูงสุดในรอบสิบปี (ประชาติ, 2560) หรือเหตุการณ์การล่าแม่มดต่างๆ ผ่านการใช้มาตรการทางสังคมทั้งที่เป็นข่าวและไม่เป็นข่าว ซึ่งความชอบธรรมในการใช้มาตรการทางสังคมเหล่านี้ก็ได้รับความชอบธรรมจากรัฐอันเห็นได้จาก พล.อ.โพลุสย์ คุ่มฉายารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เคยระบุถึงกรณีสื่อมวลชนทางสังคมเอาไว้ว่า "ตนเคยบอกแล้วว่า ไม่มีอะไรดีไปกว่ามาตรการทางสังคม ส่วนตัวมองว่าบุคคลที่เคลื่อนไหวอยู่ต่างประเทศก็จะมีประชาชนที่เคารพรักค้ำเนินการเช่นเดียวกับในประเทศ" (มติชนสุดสัปดาห์, 2559) ดังทั้งมาตรการทางสังคมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้นย่อมสร้างความหวาดกลัวให้ปัจเจกชนในสังคมอย่างปฏิเสธไม่ได้ ปัจเจกชนต้องตรวจตราเซนเซอร์ตัวเองพื้นที่สาธารณะและพื้นที่กึ่งสาธารณะอย่างสื่อสังคมออนไลน์ จนไปสร้างภาพพจน์ให้เกิดขึ้นในสังคมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ปัจเจกชนเชื่อฟังและจงรักภักดีเหมือนๆ กัน โดยมองไม่เห็นการกดปราบ เพิกเฉย ไม่พูดถึงปัจเจกชนที่แตกต่างออกไปแทน

และประการสุดท้าย คือ การที่เรื่องราวเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ ไม่ว่าจะคุณงามความดี ความศักดิ์สิทธิ์ หรือการอยู่ท่ามกลางประชาชนได้ เพราะถูกรัฐและปัจเจกชนร่วมกันผลิตซ้ำและบริโภคกันเอง ภายใต้การขอความร่วมมือให้สื่อนำเสนอรายการที่เกี่ยวกับการระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ การแสดงความอาลัย การเทิดพระเกียรติจนถึงวันที่ 21 ม.ค. 60 และนำเสนอรายการที่เกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพชีวิต การพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะปลูกฝังวินัยและความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งรายการข่าว รายการพิเศษ เพลงพระราชนิพนธ์และเพลงที่มีความหมายเกี่ยวกับพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทั้งรัฐและปัจเจกชนจึงล้วนแล้วแต่ตกอยู่ภายใต้วาทกรรมแบบเดียวกัน

ลักษณะทั้งสี่ประการที่กล่าวมาข้างต้นนี้จึงทำให้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ที่จะต้องให้ความสำคัญและแสดงออกถึงความเคารพเสมอ ไม่สามารถปฏิบัติตนเหมือนอย่างที่ปฏิบัติต่อคนทั่วไปได้ อันหมายถึงการรักษาไว้ซึ่งสถานะของสถาบันกษัตริย์ สร้างความชอบธรรม มั่นคงให้กับรัฐหรือผู้มีอำนาจ จากการถ่ายทอดความเชื่อและอุดมการณ์แบบดังกล่าวลงสู่สังคม ก่อให้เกิดพลเมืองของรัฐภายใต้ नियามไพร่ฟ้าได้ร่วมพระบารมีที่เป็นผู้ชมและผู้แสดงตามบทบาทของตนในสังคม รวมทั้งยังสามารถตีความบทบาทของตนและเลือกที่จะแสดงตนออกมาในรูปแบบใด ดังเช่น กิจกรรมหลายอย่างที่ถูกรวบรวมขึ้นโดยปัจเจกชนด้วยตัวเอง แต่ก็ยังคงต้องอยู่ภายใต้กรอบของวาทกรรมที่ระบุว่าการกระทำแบบใดยอมรับได้ และแบบใดไม่เป็นที่ยอมรับ ผ่านการเข้าควบคุม จัดระเบียบ ชี้นำร่างกายของปัจเจกชนผ่านการควบคุมจากจิตใจ จิตสำนึกของปัจเจกชน ที่นำไปสู่ พฤติกรรมที่ตอบสนองต่ออำนาจในชีวิตประจำวันโดยอัตโนมัติ จากนั้นปัจเจกชนได้นำเอาวัฒนธรรมแบบไฮเปอร์รอยัลลิสต์ (Hyper-royalism) มาประกอบเข้ากับโลกทัศน์ของตนจึงก่อให้เกิดการสวมบทบาทต่างๆ ใช้ร่างกายของปัจเจกชนเองนั้นเป็นพื้นที่ในการแสดงออกอัตลักษณ์ ในฐานะไพร่ฟ้าได้ร่วมพระบารมี

การกระทำต่างๆ ของปัจเจกนั้นไม่ได้ไร้ความหมาย เพราะว่ามีวาทกรรมต่างๆ มารองรับอยู่ เช่น การเห็นตนเองเป็นลูกของพ่อ เป็นต้น

รูป 34 รูปการกราบถวายความอาลัยบริเวณกำแพงพระบรมมหาราชวังของปัจเจกชน

จากการศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการเข้ามาใกล้กับการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชน พบว่าสังคมวัฒนธรรมนั้นเป็นแบบแผนที่ก่อให้เกิดบทบาทต่างๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ของปัจเจกชน ผ่านจากการจัดรัฐนาฏกรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ในฐานะที่เป็นต้นแบบในความคิดเลิศด้านในต่างๆ แต่ในพิธีกรรมต่างๆ นั้นไม่ได้จัดกระทำโดยรัฐอย่างเดียว มีการทำร่วมมือกันระหว่างปัจเจกชนและรัฐที่ร่วมกันผลิตซ้ำ สร้างขึ้นใหม่ บริโภคกันในสังคม เปรียบได้กับพื้นที่ในรัฐไทยทั้งรัฐนั้นได้กลายเป็นเวทีที่ปัจเจกชนและรัฐต่างเล่นบทบาทเป็นทั้งผู้ชมและผู้แสดง ในเวทีแห่งนี้บทบาทที่แต่ละคนสวมใส่นั้นขึ้นอยู่กับสถานภาพ ซึ่งพิธีกรรมก็เป็นตัวชี้้นำให้ปัจเจกชนมองเห็นสถานภาพของตนเองภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่มีการจัดลำดับชั้นทางสังคมเอาไว้แล้ว ปัจเจกชนและรัฐจึงต้องเข้าสวมบทบาทและแสดงพฤติกรรม อารมณ์ ความโศกเศร้าของตนให้สอดคล้องกับสถานภาพที่ได้รับมา เช่น ในฐานะที่เป็นพลเมืองไทย บทบาทหนึ่งที่สำคัญคือการต้องจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการทำให้ปัจเจกชนนั้นมองเห็นตำแหน่งแห่งที่ของตนเอง รวมทั้งรับรู้ได้ว่าจะปฏิสัมพันธ์ ตอบสนองกับคนในชนชั้นเดียวกันหรือต่างชนชั้นอย่างไร รู้ว่าสังคมคาดหวังที่จะเห็นอะไรจากตน และตนควรจะทำหน้าที่ที่จะเห็นอะไรจากรัฐ รัฐเองก็ต้องดำเนินการจัดการด้านต่างๆ เพื่อสนองตอบต่อความคาดหวังของปัจเจก

ชนให้เพียงพอ ดังนั้นในฐานะที่รัฐและปัจเจกชนต่างเป็นส่วนหนึ่งในรัฐชาติ ในการจัดพิธีกรรมนั้นจึงมีแต่ผู้แสดงแต่ไม่มีผู้ชมหรือมีแต่ผู้ชมคงจะเป็นไปไม่ได้ อัตลักษณ์ของความเป็นชาติไทยและอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของปัจเจกชนนั้นจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวตนของปัจเจกชนหรือตัวรัฐเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความคาดหวังของสังคมที่ต้องการจะเห็นรูปแบบความสัมพันธ์ การปฏิสัมพันธ์กันในแบบที่ต้องการ ความรู้สึกของปัจเจกชนจึงถูกผูกโยงเข้ากับความเป็นรัฐชาติจนทำให้ตัวตนของปัจเจกชน สังคมวัฒนธรรมกลายเป็นเนื้อเดียวกันจนแยกไม่ออก

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะกับวาทกรรมความเป็นชาติไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและวิธีการที่รัฐเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของประชาชน รวมทั้งปัจจัยตัวกำหนดการแสดงออกซึ่งความโศกเศร้าสาธารณะ และการสร้างวาทกรรมของความเป็นชาติไทยผ่านการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความโศกเศร้าสาธารณะ (Public Grief) รัฐละครหรือรัฐนาฏกรรม (Theater State) ร่างกายใต้บังคับ การสร้างวาทกรรม ระเบียบวินัยของมิเชล ฟูโกต์ และการปฏิบัติการสวมบทบาท (Performativity) ผลที่ได้จากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

5.1.1 บทบาทและวิธีการที่รัฐเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชน

ช่วงเวลาหลังเหตุการณ์สวรรคตมีความสำคัญและมีความเปราะบางอย่างยิ่งทั้งในด้านการเมืองคือช่วงเวลาของการผลัดแผ่นดิน และด้านอารมณ์ความรู้สึกของปัจเจกชนที่ต้องเผชิญหน้ากับความสูญเสียองค์พระมหากษัตริย์อย่างกระทันหัน และปัจเจกชนคนส่วนใหญ่ตลอดช่วงชีวิตไม่เคยสัมผัสช่วงเวลาผลัดแผ่นดินเป็นระยะเวลา 70 ปี การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ปัจเจกชนไม่รู้ว่าตนเองนั้นต้องทำตัวอย่างไร รับมือกับสถานการณ์นี้อย่างไร รวมทั้งไม่รู้ไม่มั่นคงแน่นอนในจิตใจต่างๆ รัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามาจัดการให้ระยะเวลาเปลี่ยนผ่านนี้เป็นไปอย่างราบรื่น ทั้งการเปลี่ยนผ่านของกษัตริย์จากพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 สู่รัชกาลที่ 10 ประชาชนจากรัชสมัยหนึ่งสู่รัชสมัยหนึ่งซึ่งปัจเจกชนยังไม่รู้สถานการณ์ในอนาคต ปัจเจกชนยังมองไม่เห็นภาพของตนเองในฐานะพลเมืองของชาติในความหมายเดิมที่แม้สถาบันกษัตริย์ยังคงอยู่ แต่การครองราชย์ที่ยาวนานของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นั้นทำให้พระองค์ทรงเป็นหนึ่งเดียวกับสถาบันไปด้วย นั่นหมายความว่าความสูญเสียพระองค์ความเป็นสถาบันกษัตริย์ส่วนหนึ่งย่อมเปลี่ยนไปด้วย รัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามาเป็นผู้จัดการแทรกแซงในการแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกเพื่อให้ปัจเจกชนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชนตลอดจนแสดงออกถึงความผูกพันในชาติเดียวกัน ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งของอำนาจที่จำผูกโยงปัจเจกชน

เข้ากับรัฐชาติในฐานะ “พลเมืองไทย” ผ่านการจัดการของรัฐในด้าน จัดการควบคุมเทศะหรือพื้นที่ สาธารณะ จัดการร่างกายในฐานะตัวแทนหรือสื่อแทนความหมาย (carrier of signification) และ จัดการตรวจตรา (surveillance) การสังเกต (observe) หรือการเพ่งมอง (gaze)

จัดการควบคุมเทศะหรือพื้นที่สาธารณะ

รัฐได้ดำเนินการจัดการพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญในการส่งผ่านวาทกรรม ความเชื่อ คุณค่าของสังคมไปยังปัจเจกชน และปัจเจกชนก็สามารถที่จะหยิบเอาคุณค่า ความหมายเหล่านั้นมา พัฒนาให้กลายเป็นอัตลักษณ์ส่วนบุคคลหรือกลายเป็นอัตลักษณ์ร่วมของพลเมืองในชาติได้ต่อไป พื้นที่ สาธารณะในช่วงเวลาหลังการสวรรคตนั้นได้ถูกประกอบสร้างขึ้นภายใต้หลักการเรื่องความเป็นรัฐชาติ ที่ประกอบไปด้วย “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” มีลักษณะที่ตอกย้ำให้เห็นถึงความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ สถาบันกษัตริย์เป็นมีพระมหากษัตริย์คุณอย่างยิ่ง เป็นมหาราช การเข้าควบคุมนั้นจึงได้ ก่อให้เกิดเทคนิควิธีการใช้อำนาจที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ระเบียบวินัย โดยยึดเอาธรรมเนียมปฏิบัติหรือวิถี แบบราชสำนักผ่านการเข้าสังคม จากพื้นที่สาธารณะ (public sphere) เข้าสู่พื้นที่ส่วนบุคคล (private sphere) ในชีวิตประจำวันของปัจเจกชน คาดหวังให้ปัจเจกชนแสดงความโศกเศร้าออกมา ในฐานะที่ปัจเจกชนเป็น พลเมืองของรัฐไทย แม้ว่ารัฐจะไม่สามารถควบคุมพื้นที่สาธารณะเอาไว้ได้ ทั้งหมด และรัฐก็ยอมรับได้ถึงระดับหนึ่ง ในระดับที่ยังสามารถคงไว้ซึ่งความรู้สึกสูญเสีย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักและศูนย์รวมใจชาติ

จัดการร่างกายของปัจเจกในฐานะตัวแทนหรือสื่อแทนความหมาย (carrier of signification)

เมื่อพื้นที่สาธารณะได้ถูกแทรกแซงโดยรัฐในลักษณะที่ตอกย้ำให้เห็นถึงความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ สถาบันกษัตริย์เป็นมีพระมหากษัตริย์คุณอย่างยิ่ง เป็นมหาราช ปัจเจกชนได้ยอมรับเอาวาทกรรม เหล่านั้นในฐานะความจริง ความจริงที่มีผลต่อการควบคุมจัดการตนเองของปัจเจกชนด้วยระเบียบ วินัย ที่ควบคุมร่างกายของปัจเจกให้อยู่ใต้บัญชาผ่านการสำนึกถึงความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ และตอบสนองต่อสถานการณ์ จนกระทั่งปัจเจกลงมือแสดงความอาลัย ความโศกเศร้าของตนเองโดย ไม่มีผู้มีอำนาจมาบังคับ ในขณะที่เดียวกันร่างกายในฐานะที่เป็นตัวแทนการสื่อความหมายของปัจเจก ชนก็ทำให้ปัจเจกชนมองเห็นและตระหนักถึงตำแหน่งแห่งที่ของตนเองในสังคม เข้าใจความสัมพันธ์ ของตนและสถาบันกษัตริย์ไปด้วยเช่นเดียวกัน

การจัดการตรวจตรา (surveillance) การสังเกต (observe) หรือการเพ่งมอง (gaze)

เมื่อพื้นที่สาธารณะได้ถูกแทรกแซงและปัจเจกชนเองก็รับเอาความหมาย คุณค่าที่ถูกประกอบสร้างเหล่านั้นในฐานะความจริงเข้ามาจัดการกับการแสดงออกความโศกเศร้าของตนแล้ว รูปแบบของกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติตนต่างๆ ยังได้กลายมาเป็น เกณฑ์มาตรฐานที่จะเป็นตัวตัดสินได้ว่าการแสดงออกแบบใดที่สังคมยอมรับหรือไม่ยอมรับ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ เป็นวัฒนธรรมที่ทั้งปัจเจกชนและรัฐต่างก็มีส่วนในการช่วยสร้าง ผลิตซ้ำและสืบต่อกันไป ในแง่การแสดงออกถึงความโศกเศร้าและความจงรักภักดีอย่างมากที่ปัจเจกชนในฐานะคนไทยมีต่อสถาบันกษัตริย์อย่างมาก และเมื่อปัจเจกชนมองเห็นตัวเองเป็นฟันเฟืองหนึ่งในสังคมจึงเกิดการจับตามองระหว่างกันเพื่อเฝ้าระวังและควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาต่างๆ เพื่อให้สังคมยังมีเสถียรภาพที่ทุกคนปฏิบัติตามหน้าที่ของตน

การแสดงออกความโศกเศร้าในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นการจัดการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนผ่านที่ราบรื่นและแฝงไปด้วยจุดมุ่งหมายทางการเมือง ที่อำนาจในที่นี้ หมายถึง ชุดวาทกรรมที่มีพลังในการกำหนดพฤติกรรม บอกตำแหน่งแห่งที่ของปัจเจกชนได้ ไม่ใช่อำนาจในมือของคนใดคนหนึ่ง แต่อำนาจถูกใช้ผ่านการสถาปนาความจริงขึ้นโดยวิธีการต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมประจำวันของปัจเจกชน ทำให้ปัจเจกชนมองเห็นตนเองในฐานะพลเมืองผู้เป็นไพร่ฟ้าใต้ร่มพระบารมีคนหนึ่ง ดังนั้นวิถีปฏิบัติว่าด้วยการไว้อาลัยที่รัฐแทรกแซงจึงกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันที่ปกติธรรมดาที่เป็นหนึ่งในวิธีการที่ทำให้ปัจเจกชนควบคุมตนเองตลอดเวลาอย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว เพราะมันได้ถูกทำให้กลายเป็นเรื่องชินที่ปัจเจกชนตอบสนองไปโดยอัตโนมัติ

5.1.2 ปัจจัยตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะของปัจเจกชน

ในปรากฏการณ์การแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะนั้นไม่ได้มีแต่เรื่องการสร้างระเบียบวินัย เพื่อให้ร่างกายของปัจเจกชนกลายเป็นร่างกายใต้บังคับการเพียงอย่างเดียว เพราะเพียงแค่นั้นอำนาจนั้นไม่สามารถที่จะควบคุมพฤติกรรมการแสดงออกของปัจเจกชนหรือทำให้ปัจเจกชนรู้สึกซาบซึ้งไปกับบทบาทการเป็นพลเมืองไทยได้พอ รัฐจึงจำเป็นต้องจัดพิธีกรรมบางอย่างขึ้นมาเพื่อเป็นตัวกระตุ้นสำนึกความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างความคิดของปัจเจกกับสังคมและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันและปัจเจกชนให้ใกล้ชิดกันมาก ในเหตุการณ์การแสดงความโศกเศร้าสาธารณะในครั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า ในสังคมไทยในช่วงเวลานั้นเปรียบเสมือนโรงละครขนาดใหญ่ เป็นรัฐนาฏกรรมที่เกิดพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นมากมายจากการสร้างสรรค์โดยปัจเจกชนเองและโดยรัฐ ทั้งที่เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นใหม่และการหยิบยืมพิธีกรรมเก่ามาให้ความหมายใหม่

รัฐนาฏกรรมนั้นกล่าวอีกแง่หนึ่งก็คือ วัฒนธรรมที่มีเรื่องการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยรัฐได้แสดงอำนาจผ่านพิธีกรรมต่างๆ รัฐสร้างพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อเชื่อมโยงให้ปัจเจกชนกลุ่มต่างๆ ในสังคม

ให้เห็นถึงตำแหน่งแห่งที่ของตนเองตามสถานภาพ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึง**สถานภาพ**ของสถาบัน
 กษัตริย์ที่เป็นศูนย์กลาง ต้นแบบอันดีงาม และเมื่อปัจเจกชนมองเห็นความสัมพันธ์และตำแหน่งของ
 ตนเอง เมื่อต้องสูญเสียสิ่งที่เป็นศูนย์รวมจิตใจไปในฐานะไพร่ฟ้าใต้ร่มพระบารมีย่อมเกิดการตอบสนอง
 ต่อสถานการณ์นั้นอย่างอัตโนมัติ และยินยอมที่จะทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อถวายขึ้นไปสู่
 พระมหากษัตริย์ นอกจากนี้สถานภาพยังจะยังเป็นตัวบอกให้ปัจเจกชนรู้ว่าสังคมมีความคาดหวังกับ
 การแสดงอารมณ์โศกเศร้าอย่างไร จึงก่อให้เกิดการ**สบทบบาท**ให้สอดคล้องกับสถานภาพของตนไป
 ด้วยขึ้น และเมื่อเกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนด้วยกันเองผ่านพิธีกรรมและส่งผ่านความรู้สึก
 ของตนนั้นไปหาผู้อื่นในสังคมเดียวกันด้วย ปัจเจกชนในสังคมเลยจำเป็นต้องแสดง**สบทบบาท**นั้นให้ตรงกับ
 สถานภาพของตนและให้ตรงกับ**ความคาดหวัง**ของสังคมทำให้สามารถเห็นถึงกลุ่มต่างๆ รับเอาวิถี
 ปฏิบัติเหล่านี้ไปตีความในแบบของตนเอง และแสดง**ความโศกเศร้า**ออกมาเพื่อแสดงความจงรักภักดี
 อีกนัยหนึ่งการเข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ ของปัจเจกชนนั้นยังการส่งเสริมและกระตุ้นให้ปัจเจกชนแต่ละ
 คนนั้นตระหนักได้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ช่วยให้ปัจเจกชนแต่ละคนนั้นรู้สึกว่าคุณค่าไม่ได้
 เป็นผู้ที่จะต้องประสบความทุกข์ใจ เศร้าโศกเพียงอยู่แต่เพียงผู้เดียว

ในขณะที่เดียวกันปัจเจกชนนั้นก็อาศัยการปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างผู้อื่นในการที่จะ
 นิยามความเป็นตัวตนของกันและกัน ปัจเจกชนได้หยิบเอาความหมายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพิธีกรรมมาใช้
 ในการสร้างอัตลักษณ์ส่วนบุคคล โดยอิงอยู่กับพื้นฐานสถานภาพและ**สบทบบาท**ที่ปัจเจกชนรับรู้ ปัจเจกชน
 เหล่านี้จะเป็นตัวควบคุมการแสดงออกของปัจเจกให้อยู่ในบรรทัดฐานของสังคม และยังมีผลต่อการ
 สร้างอัตลักษณ์ของปัจเจกชนอย่างแยกไม่ออก เพราะปัจเจกชนก็อาศัยนิยามเหล่านี้ในการสร้างอัต
 ลักษณ์ของตนและในขณะที่เดียวกันการมีเข้าไปมีส่วนร่วมของปัจเจกชนก็ช่วงส่งเสริมสถานภาพของ
 สถาบันกษัตริย์ ความศักดิ์สิทธิ์ให้อยู่ต่อไปได้ แม้ว่ารัฐจะไม่สามารถครอบงำสังคมและปัจเจกชนเอาไว้
 ได้ทั้งหมดก็ตาม ดังนั้นการแสดงออก**ความโศกเศร้า**จึงได้กลายมาเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้ในการควบคุม
 การให้ความหมาย กำกับพฤติกรรมของปัจเจกชนในช่วงเวลาหลังการสวรรคต เพื่อแสดงออกถึง
 อำนาจ**ความศักดิ์สิทธิ์** ความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ กล่าวได้ว่าการแสดง**ความโศกเศร้า**ที่มีต่อ
 สถาบันกษัตริย์นั้นได้ก่อให้เกิดการผลิตซ้ำและสร้างการให้ความหมาย คุณค่า การรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับ
 ชาติและสถาบันโดยตนเอง เพราะมนุษย์ย่อมอาศัยอยู่บนโครงข่ายของความหมายในสังคมของตนเอง
 ที่ทำให้ปัจเจกชนรับรู้ ยอมรับในฐานะความเป็นจริง และแสดงออกมาในรูปแบบ**อัตลักษณ์**ของความ
 เป็นไทยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แม้ในวัฒนธรรมหรือสังคมหนึ่งๆ นั้นจะประกอบด้วยชุดความคิด

ที่หลากหลายก็ตาม แต่ในการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะในครั้งนี้นักกลายเป็นวัฒนธรรมที่มีการผลิตร่วมของหลายฝ่าย เป็นเสมือนแผนที่ที่จะคอยบอกทิศทางแก่ปัจเจกให้เห็นถึงสถานภาพบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศไทย ซึ่งก่อให้เกิดมาตรฐานความเป็นหนึ่งเดียวกัน (homogeneity) ทางวัฒนธรรมและพลเมือง กล่าวได้ว่า ภาพของเหตุการณ์สวรรคตนั้นถูกนำเสนอในลักษณะของผู้คนที่แสดงความโศกเศร้าเสียใจอย่างสุดซึ้งซึ่งกับการสูญเสียครั้งนี้ ซึ่งในความเป็นจริงนั้นในสังคมหนึ่งๆ ย่อมประกอบไปด้วยปัจเจกชนที่หลากหลาย ปฏิเสธไม่ได้ว่าในสังคมไทยยังมีกลุ่มคนที่รักเจ้ามากด้วยศรัทธาโดยไม่ต้องมีเหตุผลเลยแม้แต่นิดเดียว กับคนที่รักด้วยเหตุผล กับคนที่ไม่ค่อยรักเท่าไรแต่เคารพคนที่ยังรักอยู่ และกับคนที่ไม่รักเลย (ธงชัย วินิจจะกุล, 2555, p. 99) เพียงแต่ภาพของปัจเจกชนในช่วงเวลาแห่งการไว้อาลัยในระยะ 100 วันนั้นภาพที่ถูกนำเสนอเป็นในทำนอง “คนไทยทั้งชาติ” ต่างโศกเศร้า เป็นมวลความรู้สึกของชาติที่คนไทยทุกคนโศกเศร้า และด้วยพระมหากษัตริย์คุณการแสดงความโศกเศร้าจึงควรเป็นการไว้อาลัยระดับชาติ

จากการศึกษาจึงกล่าวได้ว่า ลักษณะการจัดการของรัฐที่เกี่ยวกับการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ เรียกร้องให้ปัจเจกชนทุกคนในสังคมปฏิบัติตนต่อการสูญเสียครั้งนี้เหมือนกันหมด รัฐมีการจัดการหรือดำเนินในทิศทางที่เป็นการกระตุ้นให้ปัจเจกชนในชาติของตนนั้นแสดงออกถึงความจงรักภักดีและสามัคคีกัน เห็นได้ชัดจากแถลงการณ์นายกรัฐมนตรีภายหลังการเสด็จสวรรคต มีการระบุว่า การสูญเสียในครั้งนี้เป็น *“เป็นการสูญเสีย และความวิโยคยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของปวงชนชาวไทย”* จึงทำให้ปัจเจกชนรับรู้ได้ว่าการสูญเสียครั้งนี้ เป็นเรื่องของคนทั้งชาติ สถาบันกษัตริย์มีความสำคัญระดับชาติ จึงนำไปสู่การสร้างต้นแบบการไว้อาลัยให้กับปัจเจกชน โดยอ้างอิงอยู่กับสถาบันกษัตริย์ การจะเป็นคนไทยหรือพลเมืองภายใต้รัฐไทยนั้นจำเป็นต้องมีความจงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ ถือเอาสถาบันกษัตริย์ = ชาติไทย = คนไทย เป็น บรรทัดฐานของสังคม (norm) ไปด้วย

5.1.3 วาทกรรมของความเป็นชาติไทยที่สะท้อนผ่านการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ

เมื่อพิจารณาจากการจากบทบาทที่รัฐเข้าแทรกแซงการแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกชนและปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการแสดงออกความโศกเศร้าสาธารณะ แล้วนั้นพบว่า ในเหตุการณ์หลังการสวรรคตนั้น มีวาทกรรมสำคัญที่ปรากฏตัวอยู่ อันได้แก่ วาทกรรมกษัตริย์นิยม (Royalism) และวาทกรรมชาตินิยม (Nationalism)

วาทกรรมกษัตริย์นิยมเกิดขึ้นภายใต้เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ไทยที่สถาบันกษัตริย์เป็นตัว
 ละครสำคัญที่มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ปกป้องรักษาชาติเอาไว้จากศัตรู แม้ประวัติศาสตร์นั้นจะถูกแต่งขึ้น
 ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับอดีตที่แท้จริง ถูกเขียนขึ้นเพื่อรับใช้นาคต กล่าวคือแม้ในปัจจุบันสถาบัน
 กษัตริย์จะไม่ได้มีปกป้องดินแดนด้วยการทำศึกสงครามอีกต่อไป แต่ความเชื่อเรื่องบุรพกษัตริย์ต่างๆ
 ที่ปกป้องแผ่นดินให้เป็นที่ไทยนั้นยังคงถูกสืบทอดมาให้รู้สึกภูมิใจในบรรพบุรุษ สำนึกในบุญคุณ และ
 ปัจเจกชนก็ปักใจเชื่อเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์นี้ในฐานะความจริงชุดหนึ่ง และมันได้กลายเป็นเหตุผล
 ของวิถีที่สิ่งต่างๆ ควรจะเป็น เช่น ในฐานะที่เราเป็นไพร่ฟ้านั้นจะต้องรู้สึกสำนึกในบุญคุณของสถาบัน
 กษัตริย์ เคารพบูชา ภูมิใจที่สถาบันกษัตริย์ปกป้องชาติให้เป็นเอกราชมาตลอด จนกลายเป็นส่วนหนึ่ง
 ของแนวคิดในการให้ความหมายของความเป็นชาติว่าจะต้องประกอบด้วย “ชาติ ศาสนา
 พระมหากษัตริย์” และรัฐบาลทหารเองก็ดำเนินนโยบายเชิงชาตินิยมที่เห็นสถาบันกษัตริย์เป็น
 ยุทธศาสตร์สำคัญเช่นเดียวกัน ที่จะต้องทำหน้าที่ในปกป้องรักษาให้สถาบันนี้อยู่คู่กับแผ่นดินไทย
 ต่อไป วาทกรรมกษัตริย์นิยมจึงเน้นให้ปัจเจกชนเห็นถึงบทบาทของสถาบันกษัตริย์ในฐานะที่เป็น
 ศูนย์กลางหรือศูนย์รวมจิตใจไทยทั้งชาติ และจะต้องเป็นที่เคารพ เคารพเทิดทูนจากคนไทยทั้งชาติ ใน
 เหตุการณ์ไว้อาลัยหลังการสวรรคตนั้นวาทกรรมกษัตริย์นิยมได้ถูกรัฐนำมาใช้ในการสร้างข้อกำหนด
 กฎเกณฑ์ให้แก่ประชาชนปฏิบัติตน กลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิง
 อำนาจเป็นตัวบ่งชี้ (Signifier) ที่ทำให้ปัจเจกชนนั้นเข้าใจถึงสถานะของตน ในฐานะไพร่ฟ้าใต้ร่มพระ
 บารมี และรู้ว่าใครเป็นนายเหนือหัวของตน ควรจะมองและแสดงความรู้สึกต่อสถาบันกษัตริย์
 อย่างไร มองเห็นของภาพสังคมไทยเป็นสังคมที่ปัจเจกชนให้ความยึดมั่น เคารพ จงรักภักดีต่อองค์
 พระมหากษัตริย์ ในฐานะประมุขของชาติและทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่างๆ อย่างหนัก เพื่อให้
 เกิดประโยชน์แก่ประชาชน ส่วนประชาชนก็รู้สึกผูกพัน เคารพเทิดทูน จงรักภักดี ยอมพลีกายพลีใจถวาย
 สนองพระมหากษัตริย์ทุกทาง

ในขณะที่วาทกรรมชาตินิยมนั้นมุ่งเน้นไปที่เรื่องความสำคัญของการเป็นปึกแผ่นของรัฐชาติ
 สร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชน ทำให้ปัจเจกชนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความภาคภูมิใจกับ
 ขนบธรรมเนียมประเพณี เอกลักษณ์ของชาติตน แต่ในความเป็นรัฐชาติที่เป็นหนึ่งเดียวกันนั้นจะเป็น
 เพียงภาพในจินตนาการของปัจเจกที่ถูกครอบงำเอาไว้โดยรัฐ ภายใต้ชาติหนึ่งๆ ย่อมประกอบขึ้นจาก
 บุคคลหลากหลายประเภทในด้านวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ภาษา หรือแม้แต่อุดมการณ์ทางการเมือง
 ดังเช่นที่เห็นตัวอย่างได้ชัดเจนจากสถานการณ์ทางการเมืองในสังคมร่วมสมัยในช่วงราว 10 ปีที่เต็มไปด้วย
 ด้วยความร้อนแรง ความขัดแย้ง รอยร้าวจากการแย่งชิงอำนาจกันจากหลายฝ่าย ในความชาตินิยม
 นั้นทำให้ปัจเจกชนจะรู้สึกว่าตนเองมีความผูกพันกับรัฐชาติที่ตนอยู่ และปัจเจกชนมักยินยอมที่จะ
 กระทำความรุนแรงเพื่อปกป้องสถาบันให้มั่นคง โดยการกระทำความรุนแรงนั้นก็ได้รับความชอบธรรม
 ในขณะเดียวชาตินิยมนั้นก็สร้างความชอบธรรมให้กับผู้มีอำนาจด้วยเช่นกัน เมื่อรัฐและปัจเจกชน

มองตนเองเป็นฟันเฟืองตัวหนึ่งในสังคมก็ต้องทำหน้าที่ที่จะตอบสนองความเป็นหนึ่งเดียวกันของความ เป็นรัฐชาตินั้นเอาไว้ จึงไม่สามารถจะมีพฤติกรรมที่ออกนอกกลุ่มนอกทางได้ วาทกรรมชาตินิยมจึงมีผล ต่อการก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ของตัวปัจเจกชน เพราะเป็นเรื่องที่ถูกปลูกฝังกันสืบต่อมาในสังคม

เมื่อทั้งวาทกรรมชาตินิยมและวาทกรรมชาตินิยมถูกนำมาใช้ร่วมกันอย่างแยกไม่ออก จาก ปรากฏการณ์การแสดงออกความโศกเศร้าของปัจเจกชนเห็นได้ว่ารัฐได้เข้าแทรกแซงจัดการกับ บทบาทของปัจเจกชน ให้ปัจเจกชนแสดงบทบาทของตนออกมาให้เหมาะสมกับที่เป็นพลเมืองไทย หรือไพร่ฟ้าใต้ร่มพระบารมีคนหนึ่ง และยังมีการแสดงให้เห็นถึงสถานภาพของสถาบันกษัตริย์ ผ่าน การใช้พิธีกรรมเป็นตัวแสดงความหรรษาในฐานะที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเสมือนสมมติเทพ เป็น สัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่าความยิ่งใหญ่ จึงเป็นเสมือนภาพอำนาจของความสง่างามที่แสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงออกความโศกเศร้ากับอำนาจที่ถูกนำมาใช้ในรูปแบบของกำหนดกฎ กติกา รูปแบบมีผลต่อความคิดของปัจเจกชนในสังคมเดียวกัน และในพิธีกรรมยังทำหน้าที่ให้ ความหมายต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งความหมายเหล่านี้นำมาผลิตซ้ำ ขยายความ เพื่อสืบทอดอุดมการณ์โดย ทั้งปัจเจกชนและรัฐผ่านการแสดงความอาลัย ความโศกเศร้าที่ปัจเจกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมถูก นำมาสนับสนุนความเป็นรัฐชาติที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ จนท้ายที่สุดได้ก่อให้เกิดการให้ ความหมายความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในรัฐชาติไทย จากการ มองเห็นภาพว่าตลอดรัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็นรัชสมัยที่ประสบความสำเร็จในการ สร้างอำนาจและความชอบธรรม ทรงเป็นที่รักและเคารพของปัจเจกชนไทยส่วนใหญ่ และการเป็น กษัตริย์ที่คืนอำนาจซึ่งความสงบสุขร่มเย็น ประเทศเจริญก้าวหน้าเจริญรุ่งเรืองตลอดรัชสมัย 70 ปี ที่ กลายเป็นอัตลักษณ์ร่วม (collective identity) อย่างหนึ่งของความเป็นไทยก็คือ สถาบันกษัตริย์นั้น เป็นเอกลักษณ์ของชาติที่น่าภาคภูมิใจ คนไทยเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ และปัจเจก ชนเชื่อมโยงอัตลักษณ์ของตนเองเข้ากับสถาบันกษัตริย์จึงเกิดวลี เช่น ฉันทเกิดในรัชกาลที่ 9 คนสอง แผ่นดิน ขอเป็นข้ารองบาททุกชาติไปขึ้นมา ดังนั้นปัจเจกชนคนไทยในฐานะที่เป็นพลเมืองนั้นจึงควรที่ จะสืบทอดพระราชปณิธาน ให้คงอยู่คู่กับชาติต่อไป แม้ว่าตัวองค์พระมหากษัตริย์จะไม่อยู่แล้วก็ตาม ความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์จึงถูกทำให้เป็นหน้าที่ ที่ไม่ใช่ความเชื่อที่ปัจเจกชนสามารถที่จะ เลือกลงหรือไม่เชื่อก็ได้ จึงทำให้ปัจเจกชนสยบยอมต่อชนชั้นที่ไม่เท่าเทียมต่ออำนาจสำนักคนใน ฐานะผู้อยู่ใต้ร่มพระบารมี โดยดึงเอาสถาบันกษัตริย์ ศาสนาหรือศีลธรรมอันดีงาม ชาติไทย ขึ้นมาเชิด ชูให้กลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคม (norm) ที่ปัจเจกชนผู้อยู่ภายใต้รัฐชาติไทยพึงปฏิบัติร่วมกัน

และวาทกรรมดังกล่าวยังมีหน้าที่รักษาค้ำจุนระบบอำนาจเดิมเอาไว้ผ่านการที่รัฐได้ต่อย้ำและเผยแพร่วาทกรรมผ่านปฏิบัติการทางวาทกรรมต่างๆ ในฐานะกลไกทางอำนาจของรัฐในช่วงเวลาหลังการสวรรคตที่จะทำให้ปัจเจกรับรู้ถึงความเป็นพลเมืองผ่านการควบคุมที่ลึกลงไปในระดับจิตสำนึก โดยที่รัฐไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจในการสั่งการอีกต่อไป เพื่อที่จะพยายามรักษาความหมายของความเป็นรัฐชาติไทยของตนเองไว้เช่นเดิม ไม่ให้เลือนหายไป

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ประเด็นที่น่าสนใจที่ได้จากการศึกษา

การต่อรองทางความหมาย

ในสภาวะการผลัดแผ่นดิน ที่เกิดจากการสูญเสียพระมหากษัตริย์ที่ทรงครองราชย์ยาวนานจนมีสถานภาพเป็นหนึ่งเดียวกับสถาบันกษัตริย์อย่างเลี่ยงไม่ได้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ที่รัฐจึงต้องพยายามอย่างหนักในการค้นหาและจัดพิธีกรรมหรือกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะในรูปแบบใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับความคิดความเชื่อของปัจเจกชน เพื่อต่อย้ำถึงวาทกรรมหลักของสังคมที่ว่าสถาบันกษัตริย์นั้นเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่น่าภาคภูมิใจและคนไทยเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์เสมอ พิธีกรรมเหล่านี้จึงมีหน้าที่ในการเชื่อมโยงให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในประเทศชาติและเกิดความรู้สึกว่าเป็น “พลเมือง” เพื่อที่จะให้นิยามความหมายของความเป็นชาติอันประกอบด้วย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ คงอยู่ต่อไปไม่จางหายไปพร้อมกับพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ตลอดรัชสมัยทรงเป็นที่ชื่นชมของปัจเจกชนไทยส่วนใหญ่อย่างมาก ทรงมีความชอบธรรมและคุณงามความดี ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้ไปแผ่ขยายไปสู่สมาชิกราชวงศ์คนอื่นๆ ด้วย แต่อย่างไรก็ตามรัฐชาติสมัยใหม่กำลังเผชิญหน้ากับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นหลังยุคโลกภิวัตน์ จึงไม่สามารถที่จะควบคุมให้ความหมายของความเป็นชาติมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน หรือความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันได้อีกต่อไป ทั้งในทางการเมืองที่รัฐไทยเองก็กำลังเผชิญหน้ากับการต่อสู้เรียกร้องความเสมอภาคทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ การเมืองที่มุ่งเชิดชูเสรีภาพความเท่าเทียมอย่างหนัก จึงทำให้รัฐต้องมีท่าทีที่ประนีประนอม อะลุ่มอล่วยกับคนกลุ่มต่างๆ มากขึ้น จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าในปรากฏการณ์การแสดงความโศกเศร้าสาธารณะในครั้งนี้ การต่อรองทางความหมายนั้นมีหลายทิศทาง

ผสมผสานกันอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางวัฒนธรรมและวาทกรรมหลักของสังคม เพราะรัฐไม่ได้เป็นผู้บงการ
 อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดอีกต่อไปแล้วจึงก่อให้เกิดการต่อรอง ดังนี้

ประการที่หนึ่งการต่อรองเชิงความหมายต่อความสูญเสียที่เกิดขึ้น ในปรากฏการณ์แสดงออก
 ความโศกเศร้าสาธารณะนั้นปัจเจกชนได้ออกมาร่วมกันกิจกรรมต่างๆ เพื่อค้นหาความหมายของการ
 สูญเสียในครั้งนี้ในพื้นที่สาธารณะต่างๆ ซึ่งก็คือพิธีกรรมที่จะทำให้ปัจเจกชนสามารถจัดตำแหน่งแห่งที่
 ของตน โดยที่รัฐและปัจเจกต่างเข้ามามีส่วนในการจัดการความสัมพันธ์ครั้งนี้ด้วย ผ่านการตีความใน
 แบบของตนเอง แม้ว่าท่าทีตอนแรกของรัฐนั้นจะเป็นไปในทิศทางที่เรียกร้องให้ปัจเจกชนแสดงความ
 โศกเศร้า รักษาบรรยากาศความโศกเศร้าเอาไว้ผ่านการประกาศให้ปัจเจกชนไว้ทุกข์เป็นเวลา 30 วัน
 ดกิจกรมบันเทิงรื่นเริงทั้งหมด รัฐได้ให้ความหมายไว้แล้วว่าการสูญเสียครั้งนี้มีความสำคัญ ปัจเจก
 ชนทุกคนในชาติจะต้องแสดงออกถึงความโศกเศร้านี้ด้วยกัน ซึ่งภายหลังได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมา
 เช่น การที่เสื้อผ้าสีดำไม่เพียงพอ มีราคาแพง รัฐจึงเข้าจัดการต่อรองประนีประนอมให้ผู้ที่ไม่สามารถ
 หาเสื้อผ้าสีดำใส่สีสุภาพแทนได้ หรือหากผู้ต้องการจะใส่เสื้อผ้าสีดำรัฐก็ได้จัดบริการยืมเสื้อผ้าฟรีไว้
 ให้ แต่อย่างไรก็ตามการต่อรองประนีประนอมนั้นยังคงอยู่บนเงื่อนไขภายใต้การครอบงำของวาทกรรม
 ที่สังคมมีสถาบันกษัตริย์อยู่สูงสุดและเป็นศูนย์กลางของทุกอย่าง ดังนั้น การแสดงความโศกเศร้าต่อ
 พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นั้นถือเป็นหน้าที่ ที่คนไทยทุกคนควรกระทำ ไม่ใช่สิทธิที่จะเลือกทำหรือไม่ทำก็
 ได้ ไม่มีการโต้แย้ง ปัจเจกชนนั้นจำเป็นจะต้องสวมบทบาทที่ถูกเขียนเอาไว้ การแสดงออกความ
 โศกเศร้าในลักษณะที่สอดคล้องบรรทัดฐานของสังคมทั่วไป

ประการที่สอง การต่อรองในการรักษาความผูกพันที่มีต่อพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เน้นย้ำ
 เดือนความทรงจำผ่านการใช้ความดีความชอบจากการปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่างๆ รายการเฉลิม
 พระเกียรติยศ ละครเทิดพระเกียรติยศ ละครที่เกี่ยวข้องกับความสูญเสียพระมหากษัตริย์ไปอย่างเรื่อง
 สีแผ่นดิน ที่ถูกนำมาฉายวนอยู่ในสื่อ และยังคงมีการประดับภาพพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ไว้เช่นเดิม
 รวมทั้งยังคงไม่มีการขึ้นครองราชย์ของรัชกาลใหม่ขึ้นทันทีด้วย เหตุผลว่า “ทรงขอเวลาแสดงความ
 เสียใจร่วมกับประชาชนทั้งประเทศไปก่อนในระยะเวลาสั้น” วันสำคัญอย่างวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปีก็
 ยังคงเป็นวันพ่อ ในเรื่องนี้รัฐได้ต่อรองกับปัจเจกชนโดยการทำให้รู้สึกว่ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นั้น
 ยังอยู่ ไม่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตลอดจนระยะเวลา 1 ปีเต็ม แต่ค่อยๆ เพิ่มบทบาทของพระ
 เจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 ผ่านการที่ทรงเข้าประกอบพระราชพิธีต่างๆ พระราชทานสิ่งของช่วยเหลือ
 ผู้ประสบภัยภาคใต้เข้ามาภายหลัง ฯลฯ เนื่องด้วยในฐานะบุคคลพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นั้นเป็นที่
 ชื่นชม เทิดทูนอย่างมากจนยากจะหาใครเปรียบไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงที่ฉับพลันทันทีโดยไม
 ประนีประนอมกับความรู้สึกของปัจเจกชนย่อมไม่ส่งผลดีกับความรู้สึกที่ปัจเจกชนมีต่อสถาบันโดยรวม

จึงจำเป็นต้องได้รับการจัดการที่ดีผ่านการเน้นย้ำถึงความผูกพันของปัจเจกชนต่อพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ถึงคุณค่าหรือประโยชน์ของการมีพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นเหมือนพ่อของชาติ ที่ดูแลทุกข์สุขของลูกคนไทยด้วยพระปรีชาสามารถในด้านต่างๆ เป็นการตอรองเพื่อสร้างฐานอำนาจของรัฐให้มั่นคงสืบไป

นอกจากนี้การเข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ ก็ยังทำให้ปัจเจกชนแบ่งปันความหมายร่วมกัน เชื่อมโยงตนเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งในสังคมในฐานะที่เป็นพลเมืองไทยเหมือนกัน ความเศร้าโศกครั้งนี้ยังมีปัจเจกชนอีกจำนวนหนึ่งที่รู้สึกเหมือนกัน จึงได้ค้นหาวิธีการแสดงออกความรู้สึกภายในของตนเอง เช่น การรวมตัวกันที่บริเวณโรงพยาบาลศิริราช หรือการจุดเทียนเพื่อไว้อาลัยบริเวณสนามหลวง ล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่ทำให้ปัจเจกชนรู้สึกดี และพิธีกรรมเหล่านี้ก็ได้สร้างความรู้สึกร่วมระหว่างปัจเจกชนในสังคมด้วยกันเองอย่างมากจนมีการเอาไปผลิตซ้ำบริโภคกันเอง เราจึงเห็นกิจกรรมการแปรอักษร การจุดเทียนถวายอาลัย การยืนสงบนิ่ง 89 วินาที และกิจกรรมอาสาสมัครทำความดีเพื่อพ่อที่ก่อให้เกิดภาพการพึ่งพาอาศัย ความเห็นอกเห็นใจกัน ความมีน้ำใจ สามัคคีตามนิยามนิสัยของคนไทย ในขณะเดียวกันการจัดพิธีกรรมเหล่านี้ยังได้เปิดโอกาสให้เกิดการแสดงตนของกลุ่มคนชายขอบของสังคม เช่น กลุ่มศาสนาอื่นๆ ชนกลุ่มน้อย และกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่ออกมาจัดพิธีกรรมแสดงความโศกเศร้าของตนในฐานะผู้อาศัยได้ร่มพระบารมีเช่นเดียวกัน โดยยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของกลุ่มผ่านจัดพิธีกรรมในวิถีทางของตน เช่น การแต่งกาย การใช้พิธีกรรมทางศาสนาของตน แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการตอรองทั้งหลายเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางวัฒนธรรม วาทกรรมหลักของสังคมที่ว่าด้วยสถาบันกษัตริย์และชาติเป็นหนึ่งเดียวกัน สถาบันกษัตริย์จะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ การตอรองที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้ว่าอยู่บนพื้นฐานของการมองว่าปัจเจกชนมีความเท่าเทียมและหลากหลาย แต่เป็นการสร้างกฎกติกาที่ปัจเจกชนส่วนใหญ่ยอมรับร่วมกัน ทำให้บางฝ่ายมีโอกาสพูดและสื่อสารกับสังคมในขณะที่บางฝ่ายถูกปิดกั้น การตอรองทางความหมายที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อคุณค่าของอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มที่ปัจเจกชนสังกัดมากกว่าที่จะเป็นอัตลักษณ์ส่วนบุคคล การแสดงตัวตนว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นก็มีผลต่ออัตลักษณ์ของปัจเจกชน ที่แสดงตนตามบทบาทที่ได้รับตามสถานภาพ ปัจเจกชนจะสามารถตอรองทางความหมายเพื่อกำหนดความหมายหลักๆ กว้างๆ เอาไว้ ภายใต้กรอบความเป็นปกติของสังคมเพียงเท่านั้น

ภาพตัวแทน (Representation) ความเป็นไทย

ภายใต้วาทกรรมความเป็นชาติที่ประกอบด้วย “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” และการที่มีสถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์กลางหรือศูนย์รวมจิตใจไทยทั้งชาติที่ก่อให้เกิดความสามัคคี สงบร่มเย็น ทั้งวาทกรรมกษัตริย์นิยมและชาตินิยมถูกทำให้กลายเป็นความจริงชุดหนึ่งในสังคมที่ปัจเจกชนยึดโยงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์และเป็นตัวชี้้นำให้ปัจเจกชนแต่ละคนรับรู้ว่าเป็นใคร ตำแหน่งแห่งที่อยู่ที่ตรงไหนในโครงสร้างทางสังคม ซึ่งตามแนวคิดของฟูโกต์ การกระทำเช่นนี้ได้เป็นการทำให้ร่างกายของปัจเจกชนได้กลายเป็นร่างกายใต้บังคับ กล่าวคือ ร่างกายนั้นได้ถูกลดทอนจิตวิญญาณลงให้เป็นเพียงวัตถุที่ย่อมจำนนและสามารถที่จะตัด เปลี่ยนแปลงได้กลายเป็นแบบจำลองที่ปัจเจกชนคนอื่นๆ ในสังคมจะมองเห็นได้ และสามารถรับรู้ได้ทันทีที่ว่าเป็น ร่างกายของพลเมืองไทย จากลักษณะของการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดี และสยบยอมต่อลำดับชั้นทางสังคม

แต่อย่างไรก็ตามในรัฐชาติหนึ่งๆ ย่อมเต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลายทั้งทางด้านวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ รัฐจึงไม่สามารถที่จะควบคุมความหมายของความเป็นชาติให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน หรือความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันได้อีกต่อไป แต่รัฐได้เลือกที่จะสร้างภาพตัวแทนของความเป็นไทย คือ คนไทยนั้นนับถือ เทิดทูน และชื่นชมสถาบันกษัตริย์ขึ้นมา จึงทำให้ภายใต้ความพลวัตรของรัฐชาตินั้นถูกลดทอนลง ปฏิเสธความแตกต่างหลากหลายที่ว่าในสังคมไทยยังมีกลุ่มคนที่นิยมสถาบันกษัตริย์และไม่นิยมสถาบันกษัตริย์ในหลายรูปแบบ เมื่ออ้างอิงถึงแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติการสวมบทบาท (Performativity) จะทำให้มองเห็นได้ว่าที่ปัจเจกชนรู้ว่าตนเองจะต้องแสดง ความโศกเศร้าออกมาอย่างไรนั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เราต้องแสดงหรือทำตามกรอบที่สังคมวางไว้ ซึ่งกรอบที่ว่าคือวาทกรรมที่มองเห็นสถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์กลางของสังคมไทยจะขาดไปไม่ได้ที่อยู่ในวัฒนธรรมเป็นความจริง ผ่านการหล่อหลอมทั้งจากการศึกษาและสื่อมวลชนที่ได้สร้างความศักดิ์สิทธิ์ และปลูกฝังลงไปในชีวิตได้สำนึกของปัจเจกชนตลอดมา ทำหน้าที่ขัดเกลาความรู้สึกของปัจเจกที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ที่ถูกปลูกฝังกันสืบต่อมาในสังคม และการที่สังคมถูกจำกัดอยู่แค่การเห็นภาพตัวแทนในสังคมที่มีเพียงแบบเดียวมันจะค่อย ๆ สร้างอัตลักษณ์ของปัจเจกชน ซึ่งสะท้อนถึงสิ่งที่ได้รับการสอนตลอดมาก่อให้เกิดการเหมารวมลักษณะของคนไทย ดังนั้นเมื่อปัจเจกชนมองตนเองเป็นพลเมืองคนหนึ่ง ในสังคมก็ต้องทำหน้าที่ที่จะตอบสนองความเป็นหนึ่ง

เดียวกันของความเป็นรัฐชาตินั้นเอาไว้ จึงไม่สามารถจะมีพฤติกรรมที่ออกนอกกลุ่มนอทางได้ ดังนั้นการเป็นคนไทยจึงไม่สามารถละเมิดออกไปจากกรอบพวกนี้ไปได้

ดังนั้นอิสรภาพในอัตลักษณ์นั้นเป็นเรื่องที่ไม่เกิดขึ้นจริง อย่างไรก็ตามปัจเจกชนก็ถูกผูกติดอยู่กับวาทกรรมบางอย่าง และวาทกรรมนั้นได้กลายเป็นเงื่อนไขที่มีส่วนในการกำหนดสร้างอัตลักษณ์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นเองจากความรู้สึกภายในของปัจเจกชน ปัจเจกชนต่างหากที่เป็นผู้คัดสรรเอาความหมายต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมมาก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ของตนเองได้เท่าที่ขอบเขตของสังคมจะอนุญาต และภาพตัวแทนที่ปัจเจกชนคนไทยนิยมสถาบันกษัตริย์นั้นที่ส่งผลต่อการรับรู้และครอบงำปัจเจกชน สร้างให้เกิดภาพตัวแทนของปัจเจกชนที่เป็นเอกภาพ โดยไม่ยอมให้ถูกตั้งคำถาม ถ้าใครตั้งคำถามก็จะกลายเป็นผู้ก่อให้เกิดความแตกแยกในชาติ ดังนั้นปัจเจกชนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไม่ใช่ตัวของตัวเองอย่างที่ปัจเจกชนเข้าใจ หรือเป็นตัวของตัวเองได้ทราบเท่าที่ยังอยู่ใต้กรอบ ทำให้ปัจเจกชนไม่สามารถที่จะละเมิดสิ่งเหล่านี้ไปได้ และการไม่สามารถที่จะละเมิดได้นั้นก็ทำให้สถาบันกษัตริย์ดำรงอยู่ได้เพราะถูกทำให้เชื่อว่าเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร ได้รับความนิยมและสนับสนุนจากปัจเจกชนอยู่เสมอไม่ว่าเมื่อไร

5.3 ข้อเสนอแนะ

เนื่องด้วยการศึกษาความโศกเศร้าสาธารณะในครั้งนี้นำผู้วิจัยมุ่งศึกษาไปที่บทบาทและวิธีการแทรกแซงความโศกเศร้าสาธารณะของรัฐผ่านวิธีการหรือพิธีกรรมต่างๆ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือและกลไกในการควบคุมอุดมการณ์และวาทกรรมหลักของสังคมเอาไว้ การศึกษาในครั้งนี้จึงยังไม่ครอบคลุมไปถึงมิติด้านอารมณ์และความรู้สึกของปัจเจกชนที่ต้องเผชิญหน้ากับการสูญเสียและรับมือกับมัน ซึ่งเป็นเรื่องภายในจิตใจของปัจเจกแต่ละบุคคลจึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษาต่อไป

นอกจากนี้ประเด็นเรื่องความโศกเศร้าสาธารณะ ถือเป็นประเด็นที่เหลือพื้นที่ให้ผู้สนใจที่จะศึกษาวิจัยอีกมาก เพราะความโศกเศร้าสาธารณะนั้นไม่ได้เกิดขึ้นกับกรณีการสูญเสียบุคคลสำคัญระดับชาติไปเท่านั้น แต่ยังกินความไปถึงเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความสูญเสียจำนวนมาก เช่น เหตุภัยพิบัติต่างๆ ก็สามารถเป็นสนามสำหรับศึกษาความโศกเศร้าสาธารณะในแง่ที่ก่อให้เกิดการรวมตัวกัน และได้สะท้อนความหมายบางอย่างออกมา มากกว่าที่จะเป็นการศึกษาเพื่อให้คำแนะนำเรื่องการรับมือกับความโศกเศร้า

รายการอ้างอิง

- Alexander, J. C. (2011). *Performance and power*: Malden, MA : Polity Press, 2011.1st ed.
- Attig, T. (2011). *How We Grieve : Relearning the World* (Vol. Rev. ed). New York: Oxford University Press.
- Brady, A., & Schirato, T. (2010). *Understanding Judith Butler*: London : SAGE, 2010.
- Charuvastra, T. (2016, October 16, 2016). Ultra-Royalists Guilt-Shame People Who Don't Wear Mourning Black. *Khaosod English* Retrieved from <http://www.khaosodenglish.com/politics/2016/10/16/ultra-royalists-guilt-shame-people-dont-wear-mourning-black/>
- Chawla, S. (2016). I've had enough of public grief: What are we really grieving when an artist dies? Retrieved from http://www.salon.com/2016/01/21/ive_had_enough_of_public_grief_what_are_we_really_grieving_when_an_artist_dies/
- Cohen, E. L., & Hoffner, C. (2016). Finding meaning in a celebrity's death: The relationship between parasocial attachment, grief, and sharing educational health information related to Robin Williams on social network sites. *Computers in Human Behavior*, 65, 643-650. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2016.06.042>
- Elson, A. (2017, 6 January 2017). The Japanese Art of Grieving a Miscarriage. *The New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2017/01/06/well/family/the-japanese-art-of-grieving-a-miscarriage.html>
- Foucault, M. (2547). ร่างกายใต้บังการ ทองกร โภคธรรม, ผู้แปล (นพพร ประชากุล Ed.): กรุงเทพฯ : คบไฟ, 2547.
- Gorham, C. (2017). How a mum made from cardboard healed my little girl's. *Daily Mail*. Retrieved from <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-4165968/Father-reveals-daughter-s-idea-helped-mourn-mum.html>
- Gutting, G. (2558). พูโกต์ : ความรู้ฉบับพกพา สายพิณ ศุภุทธมงคล, ผู้แปล: กรุงเทพฯ : Openworlds, 2558. พิมพ์ครั้งที่ 1.

Hobsbawm, E. J., & Ranger, T. O. (2004). *The Invention of tradition*: Cambridge : Cambridge University Press, 2004.

iHear Band. (2559). วิธีการปรับตัวของนักดนตรีอาชีพในสถานการณ์ปัจจุบัน. Retrieved from <http://www.ihearband.com/2016/10/30/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%98%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%95%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%99%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%94%E0%B8%99/>

Johnson, A. A. (2017). Land and Lordship: Royal Devotion, Spirit Cults and the Geobody (เจ้ากับความเป็นเจ้า: ความจงรักภักดี การนับถือผีวิญญาณและภูมิภายา) *Kyoto Review of Southeast Asia, September 2017*(22).

Neimeyer, R. A., Klass, D., & Dennis, M. R. (2014). A social constructionist account of grief: loss and the narration of meaning. *Death Studies, 38*(6-10), 485-498. doi:10.1080/07481187.2014.913454

Siani, E., & Phillips, M. (2016). Managing the death of King Bhumibol 16 Oct, 2016. Retrieved from <http://www.newmandala.org/managing-death-king-bhumibol/>

Smith, N. (2016). Thai woman has to bow before late King's portrait for 'criticising royal family' but his death 'will not delay' 2017 election. *Telegraph*. Retrieved from www.telegraph.co.uk/news/2016/10/17/thai-woman-forced-to-bow-before-late-kings-portrait-for-criticis/

Thai PBS News. (2559). ผู้ใช้สื่อโซเชียลพร้อมใจเปลี่ยนรูปโปรไฟล์เป็นสีชมพู ระบุข้อความ “รักในหลวง”. Retrieved from <http://news.thaipbs.or.th/content/256603>

THE ISAAN RECORD. (2560). ศาลรับฟ้อง“ไผ่ ดาวดิน” คดี 112 กรณีแชร์ BBC ไทย ทนายเตรียมยื่นประกัน-หวังสู้คดีต่อ. Retrieved from <http://isaanrecord.com/2017/02/10/pai-2017-2/>

Thomas, J. (2008). From people power to mass hysteria: Media and popular reactions to the death of Princess Diana. *International Journal of Cultural Studies, 11*(3), 362-376. doi:10.1177/1367877908092590

Thornhill, T. (2016). Thailand's red light district is back in business after the death of the king... but the sex workers are wearing black maid outfits as a mark of respect *Daily Mail*. Retrieved from <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3867736/Thailand-s-red-light-district-business-death-king-sex-workers-wearing-black-maid-outfits-mark-respect.html#ixzz4yFhAcUVH>

Vickers, M. H. (2006). A Guide to Grief in Public Administration, 245.

เกษียร เตชะพีระ. (2559). "ทหารทำเพราะอะไร" (ตอนต้น).

<https://www.matichon.co.th/news/72898>

เจมส์ กอร์ดอน, ฟ. (2559). ฮาเบอร์มาส : มนุษย์กับพื้นที่สาธารณะ: กรุงเทพฯ : สวนเงินมีมา, 2559. พิมพ์ครั้งที่ 1.

เทพ บุญตานนท์ และ วาสนา วงศ์สุรวัฒน์. (2556). พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างภาพลักษณ์ทางการทหาร: 2556.

โพสต์ทูเดย์. (2559). "งตดนตรี-มรสพกลางแจ้ง" สถานการณ์ที่ต้องปรับตัวของนักดนตรีอาชีพ. Retrieved from <https://www.posttoday.com/analysis/report/462744>

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. Retrieved from <http://www.crma.ac.th/crmahistory/index.asp>

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). แนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม = *Introducing poststructuralism*: กรุงเทพฯ : สมมติ, 2554. พิมพ์ครั้งที่ 1.

ไชยันต์ ไชยพร. (2551). ข้อวิพากษ์ทฤษฎีการเมืองกระแสหลักของ คลิฟฟอร์ด เกียทซ์: กรุงเทพฯ : Openbooks, 2551. พิมพ์ครั้งที่ 1.

ไชยันต์ ไชยพร. (2558, 22 มกราคม 2558). จาก 9/11-ชาลี เอบโต : วิวาทะระหว่างนักรัฐศาสตร์กับนักมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ. Retrieved from <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/630124>

ไทยรัฐออนไลน์. (2557, 23 พ.ค. 2557). ย้อนนาที 'ประยุทธ์' ทูบโตะ ยึดอำนาจ' สู่ 'รัฐประหาร' ไทยรัฐออนไลน์. Retrieved from <https://www.thairath.co.th/content/424643>

ไทยรัฐออนไลน์. (2559, 19 ต.ค. 2559). ส่องสถิติ! กระแสทวิตเตอร์โพสต์แสดงความอาลัย 'ในหลวง ร.9'. ไทยรัฐออนไลน์. Retrieved from <http://www.thairath.co.th/content/758661>

กระทรวงมหาดไทย. (2559). มท 0201.2/ว 6599, การจัดงาน "รวมพลังแห่งความภักดี"

กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ. (2559, 13 ตุลาคม 2559). พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จฯยังศิริราช ปชช.รอเฝ้าถวายพระพรแน่น. Retrieved from <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/722773>

กฤษฎา ศุภวรรธนะกุล. (2559). เมื่อ 'รัฐไทย' จัดระเบียบความเศร้า (มานุษยวิทยาของความเศร้าโศก). Retrieved from <http://prachatai.com/journal/2016/10/68544>

กาญจนา แก้วเทพ. (2557). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา: กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์แห่งมหาวิทยาลัย, 2557. พิมพ์ครั้งที่ 3.

ข่าวสด. (2559, 18 ตุลาคม 2559). โผล่อีกราย หนุ่มโพสต์มีบัตรโดนชาวบ้านฮือจับมาราบพระบรมฉายาลักษณ์. Retrieved from https://www.khaosod.co.th/breaking-news/news_58951

จตุรงค์. (2559, 14 ม.ค. 59). อ่าน"Judith Butler"ว่าด้วยเรื่อง"เพศ"กำหนด"ใคร"หรือ"ใคร"กำหนด"เพศ".

Retrieved from <http://www.matichon.co.th/news/2712>

จักรกฤต โยมพยอม. (2559, 14-10-2016). การใช้ถ้อยคำแสดงความอาลัยในกรณีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชเสด็จสวรรคต. Retrieved from <http://themomentum.co/momentum-feature-thai-royal-language>

จุฬารัตน์ ผดุงชีวิต. (2559). การสลักเรือนร่าง (*Crafting Bodies*) พูโกต์กับสังคมวิทยาร่างกาย. ใน อ่านวิพากษ์ มิเชล พูโกต์: กรุงเทพฯ : ศยาม, 2559. พิมพ์ครั้งที่ 2.

ณัฐพล ใจจริง. (2554). พระบารมีปกเกล้าฯ ได้เงาอินทรี : แผนสงครามจิตวิทยาอเมริกันกับการสร้างสถาบันกษัตริย์ ให้เป็น "สัญลักษณ์" แห่งชาติ. ฟ้าเดียวกัน, ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2554).

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2549). "เปิดม่าน" สังคมที่ไทยหาอดีต โดย "ธเนศ วงศ์ยานนาวา". Retrieved from prachatai.com: <https://prachatai.com/journal/2006/12/10809>

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2556). ม(า)นุษย์โรแมนติค: กรุงเทพฯ : ศยาม, 2556. พิมพ์ครั้งที่ 1.

ธงชัย วินิจจะกูล. (2544, พฤศจิกายน 2544). ประวัติศาสตร์ไทย แบบราชาชาตินิยม จากยุคอาณานิคมอำพรางสู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของระบอบไทยในปัจจุบัน. ศิลปวัฒนธรรม, 23, 57 - 65.

ธงชัย วินิจจะกูล. (2555). ระบอบสังคมการเมืองที่ขัดแย้งการเปลี่ยนแปลงคืออันตรายที่แท้จริง. ฟ้าเดียวกัน, ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2555.

ธงชัย วินิจจะกูล. (2556). ประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่เหนือการเมือง : ว่าด้วยประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่: นนทบุรี : ฟ้าเดียวกัน, 2556. พิมพ์ครั้งที่ 1.

ธงทอง จันทรางศุ. (2559) ธงทอง จันทรางศุ กับประสบการณ์ครั้งสำคัญของคนไทยทุกคน /Interviewer: รุ่งฤดี เพ็ชรรัตน์ & อภิรดา มีเดช. <https://waymagazine.org/interview-tongthong/>.

ธีรยุทธ บุญมี. (2551). มิเชล พูโกต์ (*Michel Foucault*): กรุงเทพฯ : วิชาฯ, 2551. พิมพ์ครั้งที่ 1.

นฤพนธ์ ดั้ววิเศษ. คำศัพท์ Tradition. from ฐานข้อมูลศัพท์มานุษยวิทยา ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร <http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/149>

นวลวรรณ ชันไพศาลศิลป์. (2542). การวิเคราะห์หนังสืออนุสรณ์งานศพที่จัดพิมพ์ในปี พ.ศ. 2521-2530: 2542.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555a). รัฐนาฏกรรม Retrieved from

http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1338583414

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555b). รัฐนาฏกรรมอีกที. มติชนสุดสัปดาห์.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2557a). โชน, คาราบาว, น้ำเน่าและหนังไทย ว่าด้วยเพลง ภาษา และนามานมหรสพ: กรุงเทพฯ : มติชน, 2557. พิมพ์ครั้งที่ 2.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2557b). ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ : ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการ จิตสำนึก: กรุงเทพฯ : มติชน, 2557. พิมพ์ครั้งที่ 3.

- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2559). คุณเล็กคุณใหญ่ (2). มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 23 - 29 ธันวาคม 2559. Retrieved from https://www.matichonweekly.com/column/article_19541
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2560a, 31 มีนาคม - 6 เมษายน 2560). ประชาชนในรัฐนาฏกรรม (1). มติชนสุดสัปดาห์. Retrieved from https://www.matichonweekly.com/featured/article_30805
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2560b, 7 - 13 เมษายน 2560). ประชาชนในรัฐนาฏกรรม (2). มติชนสุดสัปดาห์. Retrieved from https://www.matichonweekly.com/column/article_31366
- บรูซ, ส., & จันทน์, เ. (2016). สังคมวิทยา : ความรู้ฉบับพกพา: กรุงเทพฯ : โอเพ่นเวิลด์ส, 2559.
- บุษยากร ตีระพลดีกุลชัย. (2554). บทกระชับความเข้าใจเรื่องพื้นที่สาธารณะและการสื่อสาร: กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2554.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2556). และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ : การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชน ก่อน 14 ตุลาฯ: นนทบุรี : ฟ้าเดียวกัน, 2556. พิมพ์ครั้งที่ 2.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2558a). การเมืองวัฒนธรรมไทย : ว่าด้วยความทรงจำ/วาทกรรม/อำนาจ: นนทบุรี : ฟ้าเดียวกัน, 2558. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2558b). ประชาธิปไตยในยุคเปลี่ยนผ่าน : รวมบทความว่าด้วยประชาธิปไตย ความรุนแรง และความยุติธรรม: นนทบุรี : ฟ้าเดียวกัน, 2558. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- ประชาไท. (2559). ผู้ชนพังงาปิดล้อมร้านโรตีสไลด์ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าโพสต์หมิ่น. *prachatai.com*. Retrieved from <http://prachatai.com/journal/2016/10/68379>
- ประชาไท. (2560, 14 พฤศจิกายน 2560). 1 ทศวรรษคดี 112 ตอนที่ 1: สถิติและความเป็น 'การเมือง' ของคดีหมิ่นฯ. *prachatai.com*. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2017/11/74108>
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2559a, 13 ตุลาคม 2559). แฉลงการณ์ นายกฯ ฉบับเต็ม ภายหลังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคต. ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. Retrieved from http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1476363219
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2559b, 15 ต.ค. 2559). ชาวภูเก็ตฮือล้อมบ้านลูกชายร้านเต้าหู้กลางดึก อ้างโพสต์FB จาบจ้วง-แจ้งความม.112แล้ว. *prachachat.net* [Online] เข้าถึงจาก http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1476504517
- ประวิตร โรจนพฤกษ์. (2553). การช่วงชิงพื้นที่ความทรงจำสาธารณะ เมษายน-พฤษภาคม 2553. In *Red why* : แฉทำไม: กรุงเทพฯ : โอเพ่นบุ๊กส์, 2553. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- ปรานี วงษ์เทศ. (2543). พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย: กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป, 2534.
- ปรีดี หงษ์สตัน. (2558). เชือดไก่ให้ลิงดู: รัฐไทยกับการทำลายศัตรูด้วยนาฏกรรม

“Killing a Chicken to Scare the Monkeys”: The Thai State’s Annihilation of its Enemies”. วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์, 1(2), 54-99.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ เบเคอร์ คริส. (2557). ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย: กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2557. พิมพ์ครั้งที่ 1.

ผู้จัดการออนไลน์. (2559, 12 ตุลาคม 2559). รัฐบาลเผยนายกา งคภารกิจที่ชลบุรี เข้าเฝ้าฯ “สมเด็จพระบรมฯ” ยืนยันไม่มีแถลงข่าวพิเศษ. Retrieved from <http://www.manager.co.th/Taste/ViewNews.aspx?NewsID=9590000102778>

ผู้จัดการออนไลน์. (2560, 20 มกราคม 2560). ปชช.เข้ากราบพระบรมศพ “รัชกาลที่ ๙” วานนี้ มีจำนวน 48,719 คน. Retrieved from <http://www.manager.co.th/OOL/ViewNews.aspx?NewsID=9600000006538>

พรรณพิไล ศรีอาภรณ์ และ เสาวนีย์ เหลี่ยมไตรรัตน์. (2557). ความเศร้าโศกในสตรีที่สูญเสียทารกในครรภ์หรือทารกแรกเกิด. พยาบาลสาร คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 41(5).

พลโท สรรเสริญ แก้วกำเนิด. (2559). รัฐบาลขอความร่วมมือปชช.ช่วยสกัดกั้นเว็บไซต์ที่ทำลายความรู้สึกและหัวใจคนไทย. <http://www.thansettakij.com/content/106873>

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2557, 20 พฤษภาคม 2557). ประเพณีนิรมิต ? มติชนรายวัน. Retrieved from http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1400599422

พิรงรอง รามสูต. (2556). พิศวี พินิจสังคม: กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คืบไฟ, 2556. พิมพ์ครั้งที่ 1.

ภิญญพันธ์ พจนะลาวัฒน์. (2558). กำเนิดประเทศไทย ภายใต้เผด็จการ: กรุงเทพฯ : มติชน, 2558. พิมพ์ครั้งที่ 1. มติชน. (2559, 19 ตุลาคม 2559). นายกา ฐิ์ใช้ถ้อยคำภาษาเหมาะสม. มติชน, p. 8.

มติชนสุดสัปดาห์. (2559, 18 ตุลาคม 2559). ‘ไพบูลย์’ ฐิ์ เหตุล้อมบ้านมือโหดหมิ่นฯ. ฐิ์เกิด เป็นมาตรการสังคม ยัน ไม่ล้ำก.ม.ต่างประเทศ. มติชนสุดสัปดาห์. Retrieved from https://www.matichonweekly.com/hot-news/article_11698

มุกหอม วงษ์เทศ. (2554). ถอดเทพ. อ่าน, 3(3), 14-35.

ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2556). ทำไมยังอ่านงาน Geertz กันอยู่. Retrieved from <https://blogazine.pub/blogs/yukti-mukdawijitra/post/4268?ref=redirect>

ยุคล วิเศษสังข์. (2559). ถอดรหัส-คำประกาศ ‘ผมสู้ตาย’ ของทหารเสื้อสี--พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา: กรุงเทพฯ : กรีน ปัญญาญาณ, 2559. พิมพ์ครั้งที่ 1.

วาสนา นาน่วม. (2557). เส้นทางพยัคฆ์ ประยุทธ์ จันทร์โอชา : จาก "ทหารเสื้อ" สู่ "หลังเสื้อ": กรุงเทพฯ : มติชน, 2557. พิมพ์ครั้งที่ 1.

สมเกียรติ ตั้งนโม. (2550). บทนำเกี่ยวกับงานของ จูดิช บัตเลอร์ เธอคิดเรื่องอะไร?

- สลิสสา ยุกตะนันท์. "พื้นที่สาธารณะแบบทำหาย" และ "พื้นที่สาธารณะแบบปรึกษาหารือ": บทสำรวจเชิงวิพากษ์แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของอาเรนด์และฮาเบอร์มาส. Retrieved from <https://independent.academia.edu/SalisaYuktanan> website: https://www.academia.edu/23866017/_%E0%B8%9E%E0%B8%B7_%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%B5
- สลิสสา ยุกตะนันท์. (2559). เรือนร่างที่ถูกแผงฝังและเรือนร่างที่ถูกถอดแยก วิพากษ์มรดกตกทอดของฟูโกต์ในสังคมวิทยาร่างกาย. ใน อ่านวิพากษ์ มิเชล ฟูโกต์: กรุงเทพฯ : ศยาม, 2559. พิมพ์ครั้งที่ 2.
- สามชาย ศรีสันต์. (2559). In อ่านวิพากษ์ มิเชล ฟูโกต์: กรุงเทพฯ : ศยาม, 2559 [2016] พิมพ์ครั้งที่ 2.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2557). คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557. สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี และราชกิจจานุเบกษา Retrieved from www.mof.go.th/home/Press_release/News2014/history_61.pdf.
- สำนักข่าวออนไลน์ไทยพับลิก้า. (2559). รวมลำดับแถลงการณ์และคำแถลงสำคัญ หลังพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ เสด็จสวรรคต Retrieved from <http://thaipublica.org/2016/10/all-announce-thaigov/>
- อคิน รพีพัฒน์. (2551). วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ: กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2551. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2559). มานุษยวิทยากับอารมณ์. In สุรเดช ไซตุดมพันธ์ & สุวรรณมา สภาอานันท์ (Eds.), หนึ่งทศวรรษเวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย : แวนดา อารมณ์ สังคม ความจริง: กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2559. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- อานนท์ อภาภิรม และ ดนัย ไชโยธา. (2546). สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย: กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2546. พิมพ์ครั้งที่ 2
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์ : จากวาทกรรมของอัตบุคคล ถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา: เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555. พิมพ์ครั้งที่ 2.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วันที่	เลขที่เอกสาร	เรื่อง	ใจความสำคัญ
13 ต.ค. 59	นร 0503/ว 329	งานพระราชพิธีพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช	<p>คณะรัฐมนตรีมีมติ</p> <p>1. ให้สถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานของรัฐและสถานศึกษาทุกแห่ง ตลอดจนสิ่งเสา เป็นเวลา 30 วัน และให้ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐไว้ทุกข์มีกำหนด 1 ปี สำหรับประชาชนทั่วไป ขอให้พิจารณาดำเนินการตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ขอความร่วมมือสถานบันเทิงและสถานบริการต่าง ๆ งดหรือลดกิจกรรมเพื่อความบันเทิง ตามความเหมาะสม เป็นระยะเวลา 30 วัน</p> <p>2. เพื่อให้การดำเนินการจัดการศพพระราชพิธีพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นไปอย่างสมพระเกียรติตามโบราณัตถ์ของราชประเพณี จึงให้มีการดำเนินการ ดังนี้</p> <p>2.1 กำหนดให้วันศุกร์ที่ 14 ตุลาคม 2559 เป็นวันหยุดราชการ เพื่อเป็นการไว้อาลัย และให้ประชาชนเข้าถวายน้ำสรงพระบรมศพ เพื่อถือนมเก้าน้ำอมฤตหม่อมหลวงอภัยการช</p> <p>2.2 มอบหมายให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีรับผิดชอบดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดการศพพระราชพิธีพระบรมศพ โดยมีนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นกรรมการและเลขาธิการ และกราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นองค์ที่ปรึกษา</p> <p>2.3 มอบหมายให้กระทรวงวัฒนธรรม (กรมศิลปากร) คุุแลรับมติชอบในเรื่องรูปแบบ พิธีการและกาการจัดสร้างพระเมรุมาศ</p> <p>2.4 มอบหมายให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีจัดตั้งสัปดาห์ ของคณะรัฐมนตรีและข้าราชการไปเฝ้าฯ ในพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมทุกวันตลอดระยะเวลาของพระราชพิธี และแจ้งส่วนราชการให้จัดข้าราชการไปร่วมเฝ้าฯ ในพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม เป็นประจำทุกวันด้วย</p>

			<p>2.5 มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยและกรุงเทพมหานครจัดกิจกรรมเป็นพระบรมราชานุสรณ์หรือถวายเป็นพระราชกุศลเพื่อให้ประชาชนร่วมในการถวายสักการะ</p> <p>2.6 มอบหมายให้กรมประชาสัมพันธ์รับไปดำเนินการเผยแพร่พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ อย่างต่อเนื่อง และประสานความร่วมมือกับกระทรวงการต่างประเทศในการจัดทำคำแปลภาษาอังกฤษด้วย</p> <p>2.7 เห็นชอบหลักการให้จัดตั้งศูนย์บัญชาการติดตามสถานการณ์ (ศตล) มีอำนาจหน้าที่เป็นศูนย์บัญชาการติดตามสถานการณ์บ้านเมือง และดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยรวมทั้งประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมงานพระราชพิธีพระบรมศพ</p> <p>2.8 มอบหมายให้ทุกส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐจัดให้มีบริการสายด่วน (Hotline) เพื่อให้ประชาชนใช้เป็นช่องทางในการแจ้งเหตุฉุกเฉินหรือสอบถามข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของรัฐบาล</p> <p>2.9 มอบหมายให้กระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการจัดเตรียมแผนรองรับเหตุฉุกเฉินที่อาจจจะเกิดขึ้น โดยจัดให้มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ และประสานความร่วมมือกับอาสาสมัครหรือมูลนิธิภาคเอกชน รวมทั้งสถานพยาบาลต่าง ๆ เพื่อเตรียมพร้อมรองรับเหตุฉุกเฉินตลอด 24 ชั่วโมง</p>
มท.0201.3/ว 5915	โทรสารในราชการ กระทรวงมหาดไทย	เนื่องจากมีประกาศเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถวายน้ำสรงพระบรมศพเบื้องหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ ณ ศาลาท้ายสมาคมนี้ ให้จังหวัดดำเนินการดังนี้	<p>1. จัดให้ชุมชนบูชาประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ (ไม่ต้องประดับผ้าสีขาว) พานแจกันดอกไม้ 2 คู่ พานพุ่มดอกไม้ 1 คู่ สายแถบจากพระบรมฉายาลักษณ์ไปยังชั้นบันไดใหญ่</p> <p>2. จัดขันน้ำและน้ำสรงพระบรมศพ ไม่ต้องใส่ดอกไม้ เพื่อให้ข้าราชการและประชาชนสรงน้ำไปยังชั้นบันไดใหญ่ที่เชื่อมต่อกับสายแถบ</p>

			<p>3. สถานที่ที่ใช้ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ วัด หรือสถานที่ที่เหมาะสมในวันศุกร์ที่ 14 ตุลาคม 2559 ตั้งแต่เวลา 8.30 น.- 16.00 น.</p> <p>4. การแต่งกาย ให้ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ ชุดปกติขาว ประกอบด้วยเสื้อสำหรับประชาชน แต่งกายด้วยชุดไว้ทุกข์</p>
<p>มท 8080.2 /ว 2120</p>	<p>แนวทางการเบิกจ่าย งบประมาณค่าใช้จ่ายใน การจัดพิธีพระราชพิธีถวาย เพลิงพระศพการสัจจะ เฉลิมพระเกียรติ "ชุมชน ต้นแบบแห่งความดี"</p>	<p>แนวทางการเบิกจ่าย งบประมาณค่าใช้จ่ายใน การจัดพิธีพระราชพิธีถวาย เพลิงพระศพการสัจจะ เฉลิมพระเกียรติ "ชุมชน ต้นแบบแห่งความดี"</p>	<p>ตามที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดให้จัดพิธีพระราชพิธีเฉลิมพระเกียรติ "ชุมชนต้นแบบ แห่งความดี" ภาคอีสาน 9-11 ก.ย. 2559 ภาคใต้ 14-16 ต.ค. 2559 และภาคเหนือ 28-30 ต.ค. 2559</p>
<p>การประชุมนัด พิเศษ ครั้งที่ 1/2559</p>	<p>คณะกรรมการกิจการ กระจายเสียงและกิจการ โทรทัศน์ (กสท.)</p>	<p>มติที่ประชุมของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (กสท.) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติสำหรับผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ ว่า</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ให้ถือปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติของสำนัก พระราชวังโดยเคร่งครัด 2. การถ่ายทอดภาพหรือเสียงเกี่ยวกับการเสด็จสวรรคต และงานพระราชพิธีให้เชื่อมโยงสัญญาณ โดยตรงจากโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่ง ประเทศไทย 3. การเผยแพร่รายการต่างๆ ของสถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีโทรทัศน์ ให้งดการเผยแพร่ รายการที่แสดงถึงความรื่นเริงเป็นเวลา 30 วัน เพื่ออันมร้ำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณและร่วม ถวายความอาลัย 	<p>มติที่ประชุมของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (กสท.) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติสำหรับผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ ว่า</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ให้ถือปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติของสำนัก พระราชวังโดยเคร่งครัด 2. การถ่ายทอดภาพหรือเสียงเกี่ยวกับการเสด็จสวรรคต และงานพระราชพิธีให้เชื่อมโยงสัญญาณ โดยตรงจากโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่ง ประเทศไทย 3. การเผยแพร่รายการต่างๆ ของสถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีโทรทัศน์ ให้งดการเผยแพร่ รายการที่แสดงถึงความรื่นเริงเป็นเวลา 30 วัน เพื่ออันมร้ำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณและร่วม ถวายความอาลัย

		<p>4. ภาพ และสื่อที่ใช้ในการออกอากาศรายการของสถานีได้รับระดับของสื่อที่มีความเหมาะสมต่อการร่วมถวายความอาลัย</p> <p>5. กรณีการนำเอารายการจากต่างประเทศมาเผยแพร่ออกอากาศผู้รับใบอนุญาตต้องตรวจสอบเนื้อหา และรูปแบบการนำเสนอให้เป็นไปตามข้อ 1 – 4</p> <p>6. ให้ผู้รับใบอนุญาตเชื่อมโยงสัญญาณจากโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยที่มีเมื่อมีการถ่ายทอดรายการที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธี</p> <p>7. ผู้รับใบอนุญาตจะต้องตรวจสอบรายการทุกรายการที่แพร่ภาพและกระจายเสียงออกอากาศให้เป็นไปตามข้อที่ 1-6 ตลอดระยะเวลา 30 วัน</p>
	<p>สำนักนายกรัฐมนตรี</p>	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐบาลได้สั่งการให้สายส่วนหน้าเนียบรัฐบาล 1111 ตลอด 24 ชั่วโมง และ สายควบคุมศูนย์ดีการธรรมทั่วประเทศไทย 1567 - การปรับระดับพระชนมฉายาลักษณ์ ให้ปรับระดับการขยาย โดยให้ผ้าสีดำอยู่ด้านบนและสีขาวอยู่ด้านล่าง - การจัดโต๊ะหมู่บูชา จัดประกอบด้วยพระบรมฉายาลักษณ์ เครื่องทองน้อย และผ้ากระชาย - จัดปรับระดับธงชาติลัญลักษณ์ - สำนักงานในกรุงเทพมหานคร ทั้ง 50 เขต ได้ตั้งโต๊ะถวายความอาลัย เพื่อให้พี่น้องประชาชนได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ - การใช้ถ้อยคำถวายความอาลัยให้ชื่อว่า <u>“บวงสรวงเทพยดาเจ้า ขอน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ หากที่สถิตมีได้ ด้วยเกล้าฯ ด้วยเกล้าฯ ด้วยเกล้าฯ ด้วยเกล้าฯ ด้วยเกล้าฯ ขอเดชะ”</u>

		<ul style="list-style-type: none"> - การแต่งกายไว้ทุกข์ถวายนั้น ประชาชนทั่วไปแต่งกายด้วยชุดสุภาพสีขาวดำ ข้าราชกาฯ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ สามารถแต่งเครื่องแบบปฏิบัติราชการ หรือชุดสุภาพ ข้าราชกาฯขอให้แต่งกายด้วยเสื้อเชิ้ตสีขาวหรือสีฟ้า ผูกเนคไทสีฟ้า และข้าราชกาฯหญิง ให้ใช้ เครื่องดำล้วน เมื่อปฏิบัติราชการ - หลังจากการถ่ายทอดสดพิธีอัญเชิญพระบรมศพเสร็จสิ้น สถานีโทรทัศน์แต่ละช่องจะออกอากาศ รายการปกตินี้เมื่อหาและรูปแบบที่เหมาะสมกับสถานการณ์ สลับกับการถ่ายทอดความรู้อีกของ คนไทย และพระราชกรณียกิจที่อยู่ในความทรงจำของประชาชน รวมทั้งถ่ายทอดสดพระราชพิธี อันเกี่ยวเนื่องกับงานพระบรมศพ ผ่านทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ - ขอความร่วมมือสื่อมวลชนทุกแขนง ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ ซึ่งเผยแพร่รายการของ สถานีตามปกติภายหลังเสร็จสิ้นการถ่ายทอดรวมการเฉพาะกิจ ได้ร่วมกันนำข้อมูลข่าวสารที่ เหมาะสมต่อพี่น้องประชาชนในทั้งเวลานี้ เพื่อเป็นพลังใจซึ่งกันและกัน ลดความสับสน คลาย ความวิตกกังวลให้แก่สังคม และพสกนิกรชาวไทยทั่วประเทศ รวมทั้งพิจารณาเนื้อหารายการที่จะ เผยแพร่ให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ของประเทศไทย และความรู้สึกละเอียดอ่อนของพี่น้องประชาชน
	<p>สำนักงานราชบัณฑิตย สภา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เกณฑ์การใช้ราชาศัพท์ของคำว่า ตาม คำราชาศัพท์ที่ใช้แก่ พระมหากษัตริย์ คือ สวรรคต, เสด็จสวรรคต - ควรลด หรือ ลบ การใช้คำว่า "ส่ง" ออกไป เหลือเพียง "เสด็จสู่สวรรคาลัย" หรือใช้ว่า "พระผู้ เสด็จสู่สวรรคาลัย" จะทำให้ถ้อยคำสวยงามและสื่อความหมายได้ดีเจมกว่า

		<p>2. ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลสวดศพพระอภิธรรม ถวายเป็นพระราชกุศล ในเวลา 15.52 น.หรือตามเวลาที่เหมาะสมทุกวัน เป็นเวลา 1 เดือน เริ่มตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม 2559 เป็นต้นไป โดยทุกวัดเป็นเจ้าภาพและเชิญชวนประชาชนร่วมถวายเป็นพระราชกุศล</p> <p>3. ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล ถวายเป็นพระราชกุศล เมื่อครบกำหนดสัปดาห์ (7 วัน) ปีญาสมวาร (50 วัน) และสप्तมวาร (100 วัน)</p> <p>4. สักรับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เมื่อครบสัปดาห์ 7 วัน ปีญาสมวาร 50 วัน และสप्तมวาร 100 วัน ให้จัดปฏิบัติธรรม มีกำหนดคร่าวๆ 7 วัน</p> <p>5. เจริญจิตภาวนาเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล หลังภัทรวัตรสวนมนต์เย็นทุกวัน</p> <p>เชิญชวนประชาชนร่วมกิจกรรมบำเพ็ญกุศลด้วยการสวนมนต์ เจริญจิตภาวนา รักษาศีล 5 ธรรม และปฏิบัติธรรม เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล ตลอดระยะเวลา 1 ปี</p>
	สำนักจุฬาราชมนตรี	<p>- ขอเชิญชวนพี่น้องชาวไทยมุสลิมร่วมถวายอาลัย ตามแนวทางการปฏิบัติที่ทบปฎิบัติศาสนาอิสลามอนุญาติ ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ชำล้างกรและประชนชนทั่วไปให้แต่งการสุภาพแบบธรรมดาสีไม่ฉูดฉาด 2. อ่านคำถวายอาลัยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่มีต่อพสกนิกรมุสลิมในเวลาก่อนละหมาดวันศุกร์ 3. นำเสนอบุคคล (ธรรมะเอก) วันศุกร์ เกี่ยวกับพระราชาธิบดีของพระองค์ 4. จัดกิจกรรม นิทรรศการเกี่ยวพระราชกรณียกิจด้านศาสนาอิสลามเจริญรอยตามพระยุคลบาท สืบสานพระราชปณิธาน

15 ต.ค. 59		สำนักพระราชวัง	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชทานพระราชบัญญัติให้ประชาชนทั่วไปเข้าถวายสักการะเบื้องหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ ณ ศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง และได้จัดสมุทหลวงลงนามถวายความอาลัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย - พระราชทานพระราชบัญญัติให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าเฝ้าฯ ถวายถวายบังคมพระบรมศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เริ่มตั้งแต่วันที่ 28 ตุลาคม 2559 - พระราชทานพระราชบัญญัติให้ประชาชนทั่วไปให้ภาคต่างๆ ทั้งบุคคล คณะบุคคล ภาครัฐ รัฐบาลท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป ร่วมเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญพระราชกุศล สวดพระอภิธรรมพระบรมศพ หลังจากพระราชพิธีครบ 50 วัน
		กระทรวงมหาดไทย ร่วมกับกรม ประชาสัมพันธ์ 6	<ul style="list-style-type: none"> - เชิญชวนพี่น้องประชาชนทุกจังหวัด พร้อมกัน ณ ศาลากลางจังหวัด เพื่อแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณถวายความอาลัย และจบบันทึกเทปเพื่อออกเผยแพร่ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (ช่อง NBT) โดยเริ่มดำเนินการใน 12 จังหวัดก่อน ได้แก่ ยอนแก่น อุบลราชธานี เชียงใหม่ หนองบัวลำภู สุราษฎร์ธานี สงขลา จันทบุรี กาญจนบุรี สุโขทัย นครศรีธรรมราช ตราด และยะลา จากนั้นจังหวัดอื่นๆ จะทยอยดำเนินการจนครบทุกจังหวัดทั่วประเทศ
16 ต.ค. 59		กระทรวงมหาดไทย	<p>แนวทางปฏิบัติต่อสถานบริการ สถานบันเทิงต่างๆ ตลอดจนการปฏิบัติในเรื่องอื่นๆ โดยให้ทุกจังหวัดือปฏิบัติ ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ให้ตั้งวันการอนุเมตตา อนุญาติ จัดให้มีการเล่นพนัน

		<ul style="list-style-type: none"> - สถานบริการและสถานประกอบการให้อินเทอร์เน็ตที่สามารถประกอบธุรกิจตามปกติได้ในอาคารปิด - การจัดการเทศกาลงานประจำปีของจังหวัด หรือกิจกรรมประกอบพิธีทางศาสนกิจให้ดำเนินการตามปกติ แต่ไม่ควรมีการแสดงดนตรี หรือการแสดงเล่นประกอบ - กรณีที่เป็นงานส่วนบุคคล เช่น งานมงคลสมรส งานบวช ก็ยังสามารถดำเนินการได้ปกติ เพียงแต่ขอความร่วมมืองดเว้นการแสดงดนตรีและการรลเล่น - กรณีการแสดงคอนเสิร์ตทุกชนิดขอความร่วมมือให้งดหรือเลื่อนการแสดงไปก่อน
	สำนักพระราชวัง	ขอแจ้งว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญกุศลถวายพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร ในวันที่ 13 ตุลาคม 2559
17 พ.ค. 59	กระทรวงวัฒนธรรม	เชิญชวนประชาชนร่วมส่งภาพถ่าย ทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ที่ได้บันทึกเหตุการณ์ประวัติศาสตร์แห่งความทรงจำ “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” ตั้งแต่วันที่ 13 พ.ค. 2559 เป็นต้นมา เพื่อรวบรวมจัดทำเป็นจดหมายเหตุ ฉบับประชาชน และจะนำมาจัดทำเป็นสารคดี “6 ทรงสถิตในดวงใจไทยทุกคน” โดยสามารถส่งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว มาทาง Facebook : pic.culture2559
18 พ.ค. 59	นายกรัฐมนตรี	ขอความร่วมมือสื่อโทรทัศน์และวิทยุ ใช้เวลาในช่วง 30 วัน จนถึงวันที่ 13 พฤศจิกายน เป็นการเสนอรายการเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในแง่มุมต่างๆ โดยอาจให้มีประชาชนมีส่วนร่วม ด้วยการใช้สัมภาษณ์

			<p>ความรู้สึกและประสบการณ์ที่ประทับใจ และเมื่อพ้นจากช่วงเวลาเหล่านี้แล้วควรเน้นการให้ความรู้ การพัฒนามากกว่าการบ่นเพียง</p> <p>ประชาชนหรือบุคคลใดพบเจอเว็บไซต์เผยแพร่ข้อมูลในลักษณะดังกล่าวทั้งการเผยแพร่ผ่านทางเฟซบุ๊ก ยูทูบ หรือสิ่งกึ่งข้อมูลต่าง ๆ ขอให้แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการเพื่อที่จะช่วยกันสกัดกันเว็บไซต์ที่มีนพชนบรมเดชาานุภาพต่าง ๆ เหล่านี้ เพราะการกระทำดังกล่าวถือเป็นการทำลายความรู้สึกและหัวใจของประชาชนคนไทยที่มีความจงรักภักดีต่อพระองค์ท่าน ในส่วนเว็บไซต์ต่างประเทศที่เผยแพร่ข้อมูลในลักษณะดังกล่าวทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้พยายามทำงานอย่างเต็มที่ เพื่อดูแลหัวใจคนไทยในสิ่งที่ประชาชนคนไทยเคารพรักและเทิดทูนอย่างที่สุด</p>
19 ต.ค. 59			<p>พิธีบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร (7 วัน)</p>
		กรมประชาสัมพันธ์	<p>พระราชทานพระราชานุญาต ให้หม่อมเจ้าชาติเฉลิม ยุคล จัดทำภาพยนตร์เพลงสรรเสริญพระบารมี เพื่อแสดงความอาลัย ในวันที่เสาร์ที่ 22 ตุลาคม 2559 . ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง แต่งกายด้วยชุดสุภาพสีฟ้าหรือมน้ำเพียนสีขาวมาด้วย</p>
	การประชุมนัดพิเศษ ครั้งที่ 3/2559	คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (กสท.)	<p>กำหนดแนวทางการปฏิบัติเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถดำเนินการที่มีความหลากหลาย และยังคงไว้ซึ่งบรรยากาศการถวญความอาลัยในช่วงเวลา 30 วัน</p> <p>1. การถ่ายทอดพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล นอกเหนือจากการเชื่อมต่อจากโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย (ทรท) ในกรณีที่มีพระบรมวงศานุวงศ์ หรือกษัตริย์ต่างประเทศมาร่วมในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล จขยออกอากาศสดผ่านทางสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ดังนี้เพื่อเป็นการร่วมถวายอาลัยให้กสทช. ขอความร่วมมือไปยังสถานีโทรทัศน์ สลับสับเปลี่ยนกัน</p>

			<p>เชื่อมโยงสัญญาณเป็นกรณีพิเศษขบวนรถด่วนพิเศษ หรือรถขบวนรถร่วมในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล</p> <p>2.รูปแบบการนำเสนอรายการนอกเหนือเวลาการเชื่อมโยงสัญญาณจากโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย เมื่อครบระยะเวลา 7 วัน</p> <p>2.1 ออกอากาศรายการทุกรูปแบบให้ถือข้อปฏิบัติตามมติ กสท.นัดพิเศษครั้งที่ 1 และ 2</p> <p>2.2 การออกอากาศรายการที่ไม่ใช่รายการข่าวสาร สารขง ให้สามารถนำเอารายการที่อยู่ในระดับความเหมาะสมสำหรับปฐมวัย (ป) เด็ก(ด) และทั่วไป (ท) มาออกอากาศได้</p> <p>2.3 การโฆษณาให้ถือปฏิบัติแนวทางเดียวกัน</p> <p>2.4 ให้ควบคุมระดับสีให้ยังคงบรรยาการความอ่อนโยนระยะเวลา 30 วัน</p>
กค 0408.4/ว 414	<p>ข้อความแจ้งใจการเบิกค่าใช้จ่ายในการจัดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อแสดงความอาลัยเพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์ หรือถวายเป็นพระราชกุศล</p>	<p>ข้อความแจ้งใจการเบิกค่าใช้จ่ายในการจัดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อแสดงความอาลัยเพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์ หรือถวายเป็นพระราชกุศล</p>	<p>กรมบัญชีกลาง ขอเรียนว่า มีนโยบายของรัฐบาลให้ดำเนินการดังกล่าวได้ จึงเป็นการจัดงานตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดงบประมาณ การจัดงาน และการประชุมระหว่างประเทศ พ.ศ. 2549</p>
มท 0201.3/ว 6015	<p>การจัดข้าราชการเฝ้าฯในพิธีธรรมเสวดพระอภิธรรมพระบรมศพ</p>	<p>การจัดข้าราชการเฝ้าฯในพิธีธรรมเสวดพระอภิธรรมพระบรมศพ</p>	<p>นายกฯ เห็นชอบให้กระทรวงต่างๆ จัดข้าราชการไปเฝ้าฯ แบ่งเป็น 6 ช่วงเวลา รอบละ 100 คน ตั้งแต่ วันที่ 14 ต.ค. 59 - 21 ม.ค. 60</p>

20 ต.ค. 59			พิธีบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร (7 วัน)
		สำนักงงานราชบัณฑิตยสถาน	<p>- ข้อมูลเกี่ยวกับกาารอ่านพระขบปรนมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สามารถอ่านได้ทั้ง 2 แบบ ได้แก่</p> <p>“พระ-บาท-สมเด็จพระ-บรม-ชน-นาถ-ทว-ญ-มิ-พน-ยช-ยช-ยช-เศต มช-ทิด-ยช-ลา-ที-เบต-ธา-มา-ที-บอ-ลี จัก-กรี-นช-รี-บอ-คิน สช-ทยา-มิน-ทรา-ที-ชาต บอ-รม-นช-นาค-บอ-กิต”</p> <p>“พระ-บาท-สมเด็จพระ-บรม-ชน-นาถ-ทว-ญ-มิ-พน-ยช-ยช-ยช-เศต มช-ทิด-ยช-ลา-ที-เบต-ธา-มา-ที-บอ-ลี จัก-กรี-นช-รี-บอ-คิน สช-ทยา-มิน-ทรา-ที-ชาต บอ-รม-นช-นาค-บอ-กิต”</p>
	ประกาศจากสำนักงงานทรัพย์สิน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ประกาศจากสำนักงงานทรัพย์สิน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	<p>- พิธีพระราชทานปริญญาบัตร จุฬาฯ ปี58 ระหว่างวันที่ 20 - 21 /10 59 โดยขอให้ ังคตอกไม่ลุดไปง ของที่ระลึกที่มีสีสันสดใสและการ์รื่องเพลงหมู่ ”</p>
กษ 0201.06/9585	สรุปการประชุมศูนย์บัญชาการติดตามสถานการณ์ (ศตส.) ครั้งที่ 1/2559	เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2559 นั้น มีการเน้นย้ำประเด็นที่สำคัญอยู่ดังนี้	<p>1. การดูแลประชาชนบริเวณสนามหลวง เกี่ยวกับกาารเดินทาง การจราจร ที่จอดรถ อาหารและน้ำดื่ม พร้อมทั้งดูแลความสะอาด</p> <p>2. การดูแลสถานการณ์รอบบริเวณสนามหลวงไม่ให้เกิดการทะเลาะวิวาท ซึ่งอาจเกิดจากความขัดแย้ง หากเกิดเหตุต้องดำเนินการยุติโดยเร็ว</p> <p>3. การประชาสัมพันธ์สร้างความรับรู้ เรื่องกาารอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการเดินทาง และการให้บริการในบริเวณห้องสนามหลวง</p> <p>4. การเฝ้าระวังกาารนำเสนอง่าวก โดยเผยแพร่สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) อกต่างปรเทศ</p>

		<p>5. ให้ ศตส. ร่วมกับทุกส่วนราชการเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานพระราชพิธีทั้งหมดเพื่อเป็นบันทึกเป็นประวัติศาสตร์ของชาติต่อไป</p> <p>6. ให้กรมประชาสัมพันธ์ร่วมพันธ์ร่วมกับสำนักโฆษก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ประธานหอความร่วมมือให้สื่อโทรทัศน์และวิทยุใช้เวลาในช่วงเวลา 30 วัน เน้นการเสนอรายการเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในแง่มุมต่าง ๆ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปแบบการถ่ายทอดความรู้สึกและความประทับใจที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สำหรับการถ่ายทอดสดทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจให้ดำเนินการในช่วงที่มีการเสด็จพระราชดำเนินจากช่วงเวลานี้แล้ว อาจพิจารณาเสนอรายการปกติได้ เมื่อพ้นกำหนดช่วงเวลา 30 วันแล้ว ขอให้สถานีวิทยุโทรทัศน์พิจารณาจัดรายการตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงความรู้สึกของประชาชนเป็นสำคัญ</p> <p>7. มอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรี สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องชี้แจงประชาชนเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำออกพระนาม การใช้ถ้อยคำภาษาเรียกขานเรื่องต่าง ๆ ที่เหมาะสม การแต่งกาย การปฏิบัติในเวลาเข้าถวายบังคมพระบรมศพในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตลอดจนวิธีแสดงความจำนงร่วมเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลถวาย</p> <p>8. มอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรีกำกับให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงคมนาคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องวางแผนด้านการจราจร การถวายอาภรณ์ และการรักษาความปลอดภัยให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย</p> <p>9. ให้กระทรวงวัฒนธรรมเตรียมการเกี่ยวกับการสร้างพระเมรุโดยขอพระราชทานวินิจฉัยจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และให้ส่วนราชการอื่น ๆ</p>
--	--	---

		<p>10. ให้กระทรวงการต่างประเทศดูแลและจัดเตรียมการต้อนรับกรณีที่มีพระบรมราชูปถัมภ์ และพระราชวงศ์ หรือผู้นำแห่งรัฐต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศเดินทางมาประเทศไทย</p> <p>11. ให้กระทรวงวัฒนธรรมจัดพิมพ์หนังสือพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญตามประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ</p> <p>12. ให้กระทรวงมหาดไทยให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติในการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อให้เจ้าหน้าที่มีความเข้าใจและพร้อมที่จะชี้แจงแก่ประชาชน</p> <p>13. ให้รองนายกรัฐมนตรี และกระทรวงการคลังชี้แจงทำความเข้าใจเพื่อสร้างความเชื่อมั่นด้านเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะในด้านการค้าการลงทุน และให้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พิจารณาความเหมาะสมในการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว</p> <p>หมายเหตุ: เพื่อให้กระทรวงการท่องเที่ยวหรือธุรกิจการท่องเที่ยว</p> <p>14. ให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติร่วมกับกรมตำรวจติดอาวุธเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เกี่ยวข้องควรมีโครงการเผยแพร่ภาพหรือข้อความที่เข้าข่ายมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ หรือยุยงให้เกิดความแตกแยก และขอความร่วมมือจากประชาชน</p> <p>อย่าได้แพร่ภาพหรือข้อความดังกล่าวเป็นอันขาด เนื่องจากเป็นการดำเนินการที่ผิดกฎหมาย</p> <p>15. การจัดงานรื่นเริงบันเทิงต่าง ๆ ในช่วงเวลา 30 วันแรก ให้ผู้จัดพิจารณาตามความเหมาะสม โดยจัดเฉพาะส่วนที่เป็นมหรสพหรือความบันเทิง แต่ยังสามารถจัดงานประชุม งานมงคลสมรส กฐิน งานลอยกระทง งานบำเพ็ญกุศลหรือศาสนกิจตามประเพณีได้ การเลี้ยงหรือชุมนุมสังสรรค์หรือการแสดงทางวัฒนธรรมที่ทำในอาคาร และเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มตามที่จัดเป็นปกติหรือได้เตรียมการไว้แล้ว</p>
--	--	---

21 ต.ค. 59	มท 0201.3/ว 6091	ขอชักชวนแนวทางการปฏิบัติอันเกี่ยวข้องกับงานพระบรมศพ	<p>1. ให้จังหวัดตั้งจออนไลน์ในสถานที่เหมาะสมบริเวณ ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ สถานที่ชุมชน และศูนย์การค้าภายในจังหวัด และมีที่นั่งเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน</p> <p>2. มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยสถานที่รวบรวมแสดงความอาลัย</p> <p>- ขอขอบคุณประเทศไทยที่ได้ร่วมแสดงความอาลัยต่อการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยการส่งสารและจัดกิจกรรมไว้อาลัย รวมทั้งการลดธงครึ่งเสา เพื่อแสดงออกถึงความเคารพและการไว้อาลัยแก่พระบรมมหาราชวังของประเทศไทยซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้ถือเป็นเครื่องหมายที่สยท้อกว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่ทั่วโลกยกย่อง รวมทั้งยังแสดงให้เห็นถึงสัมพันธไมตรีที่ดี ที่นานาประเทศมีต่อประเทศไทย</p> <p>- รู้สึกซาบซึ้งและขอบคุณพี่น้องประชาชนชาวไทยที่พำนักอยู่ในต่างประเทศ ที่ตั้งมั่นอยู่ต่างบ้านต่างเมืองแต่ก็ยังแสดงออกถึงความจงรักภักดีและเคารพเทิดทูน</p>
		กรุงเทพมหานคร	ขอความร่วมมือประชาชนที่มาสักการะพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จากจุดเขียนบริเวณริมกำแพงวังและสนามหญ้า เนื่องจากจุดเขียนมีใช้ธรรมเนียมนิยมการแสดงอาลัยตามประเพณีไทย หรือการถวายสักการะพระบรมศพที่ถูกต้อง และการจุดเทียนดังกล่าวจะทำให้กำแพงวัง และสนามหญ้าได้รับความเสียหาย
		กรมประชาสัมพันธ์	กรมประชาสัมพันธ์ร่วมกับ Google (ประเทศไทย) เป็นพื้นที่ให้ประชาชนชาวไทยและทั่วโลกได้แสดงความอาลัยแก่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ผ่านเว็บไซต์ www.prd.go.th แล้วเลือก "แสดงความอาลัยออนไลน์ map of memory" จึงขอเชิญชวนชาวไทยทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและ

			ต่างประเทศไทย ชาวต่างประเทศที่อยู่ในประเทศไทยและต่างประเทศร่วมแสดงความเอาลัยแต่พระองค์ท่าน ซึ่งท่านเคยได้ร่วมเป็นหนึ่งในประวัติศาสตร์การแสดงความจงรักภักดีในครั้งนั้น
24 ต.ค. 59	สำนักพระราชวัง		<p>แจ้งการแต่งกายถวายสักการะพระบรมศพ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไปรดน้ำศพถวายสุภาพไว้ทุกข์สีด้า ชุดขาวเขาสีสำหรับชาวเขา ชุดสุกเสื่อสำหรับลูกเสื่อ ชุดนักเรียน นิสิต นักศึกษาที่ถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษานั้นๆ - สุภาพบุรุษ : ชุดความทรงจำสวมเสื้อมีปกสีด้า กางเกงขาวสีด้า (งดเว้นกางเกงยีนส์) รองเท้า ทั่มสีด้า - สุภาพสตรี : ชุดความทรงจำสวมชุดสุภาพสีด้า มีแขน ไม่มีรัดรูป กระโปรงยาวคลุมเข่าหรือผ้าถุง (งดเว้นกระโปรงยีนส์) รองเท้าทั่มสีด้า
25 ต.ค. 59	สำนักนายกรัฐมนตรี		แจ้งปรับปรุงแนวทางการแต่งกายไว้ทุกข์ในการปฏิบัติราชการจากสีด้าล้วน ไม่มีลวดลาย เป็นชุดไทย พระราชทานสีขาวทั้งชุดหรือด้าทั้งชุด ชุดสุภาพตามรัฐธรรมนูญ โดยใช้เสื้อสีขาวหรือสีด้าได้
	ธนาคาร		ธนาคารกรุงเทพ และธนาคารออมสินเป็นได้ให้แลกธนบัตรที่ระลึก 84 พระราช
	แนวทางการจัดโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อแสดงความอาลัย เพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์ หรือถวายเป็นพระราชกุศล	มท 0808.2/ว 2196	<p>กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นขอให้จังหวัดแจ้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพิจารณาความเป็นการจัดกิจกรรม เพื่อให้ประชาชนได้แสดงความจงรักภักดี สำนักในพระมหากษัตริย์คุณ และได้เชิญผู้พระราชกรณียกิจ พระราชปณิธานในการแก้ไขปัญหาคือความเดือดร้อนยากจน ให้ดำเนินการดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จัดกิจกรรมให้ประชาชนร่วมกันถวายสักการะ ค่าใช้จ่ายในการจัดงานสามารถเบิกจ่ายได้เท่าที่จ่ายจริง

26 ต.ค. 59	<p>2. เพื่อเป็นการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้พระราชกรณียกิจ อาจพิจารณาทำเป็นกิจกรรมดังนี้</p> <p>2.1 จัดทำโครงการฝึกอบรมครูมีเนื้อหาเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในด้านต่างๆ</p> <p>2.2 ทหาประสงค์เชิงให้จนท.และประชาชนได้เห็นตัวอย่างเป็นรูปธรรมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ อาจจัดการศึกษาดูงาน โครงการเฉลิมพระเกียรติหรือโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ค่าใช้จ่ายให้ถือว่าค่าใช้จ่ายในการอบรมและเข้ารับการอบรมของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น</p> <p>นายกัฐมนตรีประพันธ์เพลง "ความหวังความศรัทธา" เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่ประชาชนร่วมกันฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน คือร่วมกันสร้างชาติไทย</p>	<p>สำนักนายกรัฐมนตรี</p>	<p>2. เพื่อเป็นการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้พระราชกรณียกิจ อาจพิจารณาทำเป็นกิจกรรมดังนี้</p> <p>2.1 จัดทำโครงการฝึกอบรมครูมีเนื้อหาเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในด้านต่างๆ</p> <p>2.2 ทหาประสงค์เชิงให้จนท.และประชาชนได้เห็นตัวอย่างเป็นรูปธรรมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ อาจจัดการศึกษาดูงาน โครงการเฉลิมพระเกียรติหรือโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ค่าใช้จ่ายให้ถือว่าค่าใช้จ่ายในการอบรมและเข้ารับการอบรมของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น</p> <p>นายกัฐมนตรีประพันธ์เพลง "ความหวังความศรัทธา" เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่ประชาชนร่วมกันฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน คือร่วมกันสร้างชาติไทย</p>
	<p>สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน</p> <p>สภา</p>	<p>ประชาชนบัณฑิตยสถาน</p> <p>สภา</p>	<p>- ประชาสัมพันธ์การออกเสียงพระชนมายุที่ถูกต้องของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช</p> <p>มีความเห็นว่า การอ่านพระชนมายุของสามารถอ่านได้ 3 ลักษณะ ได้แก่</p> <p>"พระ-บาท-สมเด็จพระ-เลิศ-พระ-มหา-พุ-มี-พน-อยุธยา-สุบ-เขต-มช-พิศ-ตช-ลา-ที่-เบต-ชา-มา-ที-บอ-ดี จัก-กรี-บช-รี-บอ-คิน สช-ทยา-มิน-ทยา-ที-ชาต บอ-รม-มช-มาต-บอ-พิศ"</p> <p>"พระ-บาท-สมเด็จพระ-เลิศ-พระ-พุ-มี-พน-อยุธยา-เขต-มช-พิศ-ตช-ลา-ที่-เบต-ชา-มา-ที-บอ-ดี จัก-กรี-บช-รี-บอ-คิน สช-ทยา-มิน-ทยา-ที-ชาต บอ-รม-มช-มาต-บอ-พิศ"</p> <p>หรืออ่านตามแบบภาษาบาลีสันสกฤตแบบมีสมาสคำ " พระ-บาท-สมเด็จพระ-ปยุ-ชย-มี-พน-ทยา-พุ-มี-พน-อยุธยา-เขต-มช-พิศ "</p>

	<p>สำนักนายกรัฐมนตรี</p>	<p>เปิดเผยว่า นายกรัฐมนตรีเปรียบประหนึ่งเพลง "ความหวังความศรัทธา" เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่ประชาชนร่วมกันฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ มุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน คือ สร้างชาติไทย</p> <p>"... ความศรัทธาความหวัง สร้างพลังที่แสนยิ่งใหญ่ ร่วมมือร่วมใจ ก้าวเดินไปสู่ปลายทาง อย่าท้อแท้ท้อหว่ไหว แม้ทุกภัยจะจากพหนาม รวมพลังกันก้าวข้าม เพื่อความเป็นไทย "สองมือและหนึ่งหัวใจ ของคนไทยทั้งชาติ ร่วมมือกันประชาศ ชาติไทยยิ่งใหญ่มีรับนคร ""ขอเพียงจริงใจ ขอเพียงสามัคคี ตั้งมั่นในความดี ตลอดไป ขอเพียงเชื่อมั่น ขอเพียงมีพลังใจ สิ่งที่ดีทั้งไว้ จงกลายเป็นจริง..."</p>
	<p>กรุงเทพมหานคร</p>	<p>ขอความร่วมมือองค์เจ้าหน้าที่ของบริเวณโดยรอบพระบรมมหาราชวังและสนามหลวง กวดขันไม่ให้ผู้ค้าหาบเร่แผงลอยจำหน่ายสิ่งของบริเวณโดยรอบพระบรมมหาราชวังและสนามหลวงเพื่อความเรียบร้อย</p>
<p>การประชุมชนิดพิเศษ ครั้งที่ 4 2559</p>	<p>คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (กสท.)</p>	<p>ปฏิบัติดีดีสำหรับผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ เพิ่มเติม</p> <p>1.รูปแบบการนำเสนอรายการทางสถานีโทรทัศน์ สถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีทดลองประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง ให้พร้อมครบถ้วนและตรวจสอบ</p> <p>1.1 การนำเสนอเนื้อหา การวิพากษ์หรือการวิจารณ์ ซึ่งแสดงถึงหรือกล่าวถึงความขัดแย้งในด้านต่างๆ ที่อาจนำไปสู่ความแตกแยกในสังคม ให้สถานีพิจารณาการนำเสนออย่างรอบคอบ</p>

		<p>1.2 ขอให้สถาบันมุ่งเน้นการนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศไทย พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน โดยเฉพาะสุขภาพ สิ่งวิญญ์ และความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม</p> <p>1.3 การถ่ายทอดหรือเผยแพร่ภาพข่าว กิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมความยั่งยืนความที่จรรยาบรรณ ให้ความสำคัญและคัดเลือกรายการที่รัดกุม สำรวม</p> <p>2. การกล่าวถึงผู้สนับสนุนสามารถทำได้ ดังนี้</p> <p>2.1 กรณีรายการสารคดีเฉลิมพระเกียรติ หากจกกล่าวถึงผู้สนับสนุน ควรนำเสนอตอนท้ายรายการ ซึ่งอาจใช้ตราสัญลักษณ์ (Logo) ของผู้สนับสนุนได้ ทั้งนี้ ขอให้ปรับโทนสี ขนาดรวมถึงการใช้ภาษา ถ้อยคำให้มีความเหมาะสม</p> <p>2.2 กรณีรายการอื่นๆ ที่ไม่ใช่สารคดีเฉลิมพระเกียรติ สามารถแสดงตราสัญลักษณ์ (Logo) ของผู้สนับสนุนได้ แต่ขอให้ปรับโทนสี ขนาด รวมถึงการใช้ภาษา ถ้อยคำให้มีความเหมาะสม</p> <p>2.3 กรณีการโฆษณากรณีที่มีการแสดงภาพพระบรมฉายาลักษณ์และข้อความถวาย อาลัย การขึ้นข้อความเกี่ยวกับผู้ร่วมถวายความอาลัยให้ปรากฏเฉพาะชื่อของบริษัท ทั้งรับงาน หน่วยงาน คณะบุคคล หรือบุคคล และจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องโดยเคร่งครัด</p> <p>3. การโฆษณาอื่นๆ ให้กระทำได้โดยอยู่ภายใต้แนวทางตามมติสท.มติพิเศษครั้งที่ 1 และ 2</p>
มท 0810.4/ว 220	การอำนวยความสะดวก แก่ปชช.ที่มาเข้าร่วมพิธี สวดพระอภิธรรม หรือ พิธีกรรมทางศาสนาของ แต่ละศาสนา	<p>แจ้งแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ดังนี้</p> <p>1. ให้ตั้งมณีนีเตอร์บริเวณหน้าสำนักงานหรือบริเวณอื่นควร สำหรับถ่ายทอดพระพิธีสวดพระอภิธรรม หรือพิธีที่เกี่ยวข้องให้ประชาชนได้รับชม</p>

		<p>2. ให้จัดสถานที่เพื่อให้ประชาชนได้ลงนามแสดงความอาลัย โดยกำกับดูแลสถานที่มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบตลอดเวลา หากมีประชาชนแต่งกายไม่สมควรให้เจ้าหน้าที่แนะนำด้วยความสุภาพ หากเกิดเหตุขัดแย้งไม่ควรให้มีการบันทึกภาพหรือเผยแพร่ในโซเชียลมีเดีย</p> <p>3. ดูแลพระบรมฉายาลักษณ์โดยการประดับผ้าสลับขาวให้ผ้าสีดำอยู่ด้านบน ควรใช้ภาพพระบรมฉายาลักษณ์เดียว หากมีการเปลี่ยนพระบรมฉายาลักษณ์เดิมออกและติดตั้งใหม่ต้องกระทำโดยต่อเนื่องทันทีรวมทั้งห้ามนำพระบรมฉายาลักษณ์พระเจ้าของผู้สวรรคตที่ 9 และสมเด็จพระราชินีออกโดยเด็ดขาด</p> <p>4. ให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เก็บรวบรวมภาพกิจกรรมทั้งหมดที่ได้ดำเนินการ เพื่อรวบรวมให้รัฐบาลจัดทำจดหมายเหตุต่อไป</p>
27 พ.ค. 59	สำนักพระราชวัง	พิธีบำเพ็ญกุศลปีละสมวาร (15 วัน)
28 พ.ค. 59		พิธีบำเพ็ญกุศลปีละสมวาร (15 วัน)
	สำนักจุฬาราชมนตรี	<p>แจ้งแนวทางการปฏิบัติอันเกี่ยวเนื่องกับการถวายอาลัยพระบรมศพและกระแสดังกล่าว</p> <ul style="list-style-type: none"> - เนื่องจากการแต่งกายสีดำล้วนมีติดบทบัญญัติศาสนาอิสลาม จึงให้ข้าราชการชาย แต่งเครื่องแบบปกติขาวหรือเครื่องแบบปฏิบัติราชการเท่านั้น ข้าราชการหญิงแต่งเครื่องสุภาพตามรัฐพิธี ไม่ได้เครื่องดำล้วน ประชาชนทั่วไป ให้แต่งกายสุภาพแบบทั่วไปสีไม่ฉูดฉาด - ในการเข้าถวายอาลัยให้ยืนตรงสงบนิ่ง หากก้มศีรษะจะไม่เกินระดับที่ลำตัวท่อนบนชนานกับพื้น กรณีนั่งพับเพียบให้นั่งตัวตรงสงบนิ่ง
	ไปรษณีย์ไทย	แจกแสตมป์ที่ระลึกพระบรมฉายาลักษณ์ ร.9 จำนวนแสตมป์ 9,999,999 ดวง พิธี

			<p>ว่า ขอให้ทุกคนใช้เวลานี้เรียนรู้และเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความเห็นอกเห็นใจกัน เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญนำไปสู่การจัดระเบียบสังคมและการปฏิรูปประเทศให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายในโอกาสข้างหน้า</p>
		<p>กองอำนาจการร่วมรักษา ความสงบเรียบร้อย โดยรอบบริเวณ พระบรมมหาราชวัง (กอร.รส)</p>	<p>ขอเขียนว่า สำนักพระราชวังขอให้ประชาชนทั้งชายและหญิงแต่งกายสุภาพ ผู้หญิงสวมกระโปรง ซึ่งหากมีความจำเป็นไม่ได้ใส่กระโปรงมา สำนักพระราชวังได้เตรียมผ้าถุงไว้บริการด้านหน้าก่อนเข้าถวายบังคมพระบรมศพ ในส่วนของรองเท้านั้น เนื่องจากในการเข้าถวายบังคมพระบรมศพ ทุกคนต้องถอดรองเท้า ดังนั้นท่านใดที่ไม่มีรองเท้าก็ให้นำมาถอดเข้าถวายบังคมพระบรมศพฯ ได้ โดยสำนักกษัตริย์จะเป็นผู้ดูแล ส่วนประชาชนที่ไม่มีเสื้อสีดำสามารถสวมเสื้อสีที่มีโทนสีเข้มใกล้เคียงกับสีดำได้ นอกจากนี้ ยังพบว่ามีประชาชนส่วนหนึ่งที่แต่งกายไม่เหมาะสมมาถ่ายภาพ โดยผู้ใช้พระบรมหาราชวังเป็นฉากหลัง และนำไปเผยแพร่ในสังคมออนไลน์ต่าง ๆ กองอำนาจการร่วมมา ขอเรียนให้ทราบว่าการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมและไม่ควรกระทำเนื่องจากพระบรมมหาราชวังถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนต้องให้ความเคารพ จึงขอความร่วมมือประชาชนอย่าทำการอื่นไม่เหมาะสมดังกล่าว</p>
	<p>มท 0211.9/ว 6223</p>	<p>การจัดกิจกรรมเป็นพระ บรมราชานุสรณ์เพื่อน้อม รำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระ พระบรมชนกาธิเบศร พลเอกสุโขทัย</p>	<p>แนวทางการจัดการ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> ขลอลงการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดสร้างพระบรมราชานุสรณ์ไว้ก่อน การจัดกิจกรรมตามรอยพระยุคลบาทที่เสด็จพระราชดำเนินไปจังหวัดต่างๆ มีตัวอย่างกิจกรรมดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 2.1 การแสดงหลังความร่วมมือเพื่อรับบูรณ ซ่อมแซม และฟื้นฟูสถานที่ซึ่งเคยเสด็จพระราชดำเนินไปจังหวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในลักษณะที่ถือปฏิบัติ

			<p>2.2 จังหวัดที่ไม่มีพื้นที่อุปถัมภ์ประจำจังหวัด ขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดประสานงานกับหน่วยงานผู้รับผิดชอบจัดให้มีพื้นที่เป็นการถาวร สำหรับแสดงพระราชวาระประวัติและพระราชกรณียกิจเพื่อบำบัตทุกาศ์ บำรุงสุขของประชาชนในจังหวัด</p> <p>2.3 ผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะประธานคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด ควรประชุมคณะกรรมการเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ให้มีการจัดกิจกรรมเชิดชูพระเกียรติวีรชนในโรงเรียนหรือสถานศึกษาทุกระดับ เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - การจัดให้มีการเรียนการสอนหรือเผยแพร่ความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เด็กนักเรียน บุคคลากรทางการศึกษา ตลอดจนผู้ปกครอง และชุมชนนั้นม่นำไปเป็นหลักในการดำเนินชีวิต - การจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมปรัชญาพหุวัฒนธรรมภายใต้พระฉายาที่พร้อมในช่วงเวลาที่เหมาะสม หรือการจัดกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อื่น ๆ - จัดให้มีการจัดการศึกษาดูระบบบททางไกลผ่านดาวเทียมตามที่ได้พระราชทานคำแนะนำได้จากโรงเรียนแม่ข่ายไปยังโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล เพื่อแก้ไขปัญหาคาดแคลนครู อุปกรณ์หรือสื่อทางการศึกษา เป็นการแก้ไขปัญหามาตรฐานการจัดการศึกษาที่ไม่เท่าเทียม <p>2.4 การร่วมมือกันจัดกิจกรรมเพื่อเสริมพระเกียรติวีรชนในวโรกาสสำคัญของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลอย่างสมพระเกียรติ</p> <p>3. การจัดกิจกรรมขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อให้เกิดวงกว้างต่อประชาชน โดยใช้ศูนย์ประสานงานการขับเคลื่อนและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัด เป็นกลไกหลักในการดำเนินงานร่วมมือกับความร่วมมือจากภาคเอกชนและประชาชนในลักษณะประชารัฐ</p>
--	--	--	---

			<p>4. การจัดกิจกรรมเพื่อถวายสักการะพระบรมศพตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม 2559 เป็นต้นมา กระทรวงมหาดไทยได้แจ้งแนวทางการดำเนินงานให้เป็นระยะ</p> <p>ในการดำเนินงานการจัดสักการะพระบรมศพเบื้องต้นเกี่ยวกับการตามพระยุคลบาทได้ที่ เว็บไซต์สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ทั้งนี้ขอให้การรายงานผลการดำเนินงานให้กระทรวงมหาดไทยทุกวัน^๕ ที่ 5 ของเดือน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนสามารถจัดกิจกรรมได้ตั้งแต่ 14 พ.ย. 59 เป็นต้นไป - สำหรับการจัดรายการของสถานีวิทยุโทรทัศน์สามารถดำเนินการได้ตามปกติ โดยขอความร่วมมือผู้รับผิดชอบที่จากรายการนำเสนอรายการต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม และควรมีการนำเสนอรายการที่ให้ความรู้และสาระต่าง ๆ ให้ประชาชนได้รับชม - ในวันจันทร์ที่ 14 พฤศจิกายน 2559 จข.เป็นวันแรกที่ขงจะมีการชกขงเต็มเสาเช่นเดิม
2 พ.ย. 59	สำนักนายกรัฐมนตรี	สรุปรายงานการหารือเกี่ยวกับการค้าเป็นการค้าและการท่องเที่ยว	พลตรี พงษ์สวัสดิ์ พรรณจิตต์ รองแม่ทัพภาคที่ 1 เปิดเผยว่า เรื่องการแต่งกายของเพศที่สามขอให้แต่งกายตรงตามเพศสภาพของแต่ละคน คือสภาพภายนอกเป็นอย่างไรก็ให้แต่งกายอย่างนั้น <u>โดยที่ไม่ขัดกับวัฒนธรรมอันดีงามของไทย</u> ซึ่งเจ้าหน้าที่จะให้ความอ้อมอ้อมแล้ว ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของแต่ละคนที่จะดำเนินการ
3 พ.ย. 59	ข้อสั่งการของ นายกรัฐมนตรี	ข้อสั่งการของ นายกรัฐมนตรี	นายกรัฐมนตรีมีข้อสั่งการด้านการบริหารราชการแผ่นดินและอื่น ๆ ดังนี้
นร 0505/ว 373	นร 0505/ว 376		1. การเตรียมการรองรับประชาชนที่ขอเดินทางมาร่วมงานพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศล
			1.1 ให้ศูนย์บัญชาการติดตามสถานการณ์ (ศตส.) กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาค ส่วนจัดระเบียบการค้าเป็นกาทุกกิจกรรมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย รวมทั้งเรื่องการบริหารอาหาร

4 พ.ย. 59	มท 0211.6/6364	<p>และเครื่องอื่น การดูแลไม่ให้มีการนำสิ่งของผู้มีจิตศรัทธานำมาแจกจ่ายให้ประชาชนไปจำหน่ายต่อ การรักษาความสะอาด การกำจัดขยะ และการรักษาความปลอดภัย ทั้งนี้ ให้ดำเนินการโดยสมบูรณ์</p> <p>ลงมือ</p> <p>1.2 ให้กระทรวงมหาดไทย (กรุงเทพมหานคร) ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาจัดทำที่กักชั่วคราวแก่ประชาชนที่เดินทางมาจากต่างจังหวัด และจัดเตรียมสิ่งเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางและลดปัญหาการจราจรด้วย</p> <p>1.3 บริเวณจุดพักคอยสำหรับประชาชนบริเวณสนามบินพลางที่ได้จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจนั้น ให้ทุกส่วนราชการที่เกี่ยวข้องนำเสนอข้อมูลการดำเนินการของรัฐสภาในเรื่องต่าง ๆ ตามแนวพระราชดำริไปพร้อมกันด้วย เพื่อสร้างความรับรู้ที่ถูกต้องแก่ประชาชน</p> <p>2. ตามที่นายกรัฐมนตรีได้มีข้อสั่งการให้กระทรวงมหาดไทย สำนักรับรองและสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลักร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงมหาดไทย สำนักรับรองและเครื่องมือและเครื่องจักรกลทางการเกษตรของเกษตรกรกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบแปลงใหญ่ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น และให้การสนับสนุนเครื่องมือและเครื่องจักรกลทางการเกษตรแก่กลุ่มเกษตรกรดังกล่าวตามลำดับความพร้อมในการดูแลซ่อมบำรุงเครื่องมือเครื่องจักรกลดังกล่าว นั้น ให้ขอยกการดำเนินการให้ครอบคลุมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรดังกล่าวจัดตั้งโรงสีของตนเองขึ้นในพื้นที่ด้วย เพื่อลดต้นทุนการผลิต และให้มีการประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินการตามข้อสั่งการและรายงานมายังรัฐมนตรีทราบเป็นระยะ ๆ ด้วย</p>	<p>จากการได้สั่งการให้ทุกจังหวัดจัดพิธีถวายอาลัยนั้น สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทยจัดสรรงบประมาณให้ทุกจังหวัด ดังนี้</p>
-----------	-------------------	---	---

			2560 งบกลาง รายการ เงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็นของสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย	1. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานจัดพิธี 1.1 ค่าใช้จ่ายพิธีกรรมทางศาสนา 120,000 บาท 1.2 ค่าใช้จ่ายกิจกรรมถวายเป็นพระราชกุศล 250,000 บาท 1.3 ค่าจัดสถานที่ในการดำเนินงานตามพิธี 100,000 บาท 1.4 ค่าใช้จ่ายอื่นๆ 10,000 บาท 1.5 ค่าใช้จ่ายสำหรับจังหวัดที่เป็นจุดพักแรมและจุดพักคอย 300,000 บาท
7 พ.ธ. 59	มท 0810.4/ว 2903	แจ้งให้จังหวัดรายงานแผนการดำเนินงานอำนวยความสะดวกประชาชนที่เดินทางเข้ากราบถวายบังคมพระบรมศพ ตั้งแต่ 29 ตุลาคม 59 -20 มกราคม 60 โดยให้รายงานล่วงหน้า 2 วันก่อนวันเดินทางถึงสนามหลวง	แจ้งให้จังหวัดรายงานแผนการดำเนินงานอำนวยความสะดวกประชาชนที่เดินทางเข้ากราบถวายบังคมพระบรมศพ ตั้งแต่ 29 ตุลาคม 59 -20 มกราคม 60 โดยให้รายงานล่วงหน้า 2 วันก่อนวันเดินทางถึงสนามหลวง	
	มท 0201.3/ว 6407	การเป็นเจ้าภาพพิธีพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมพระบรมศพ	แจ้งให้จังหวัดดำเนินการแสดงความประสงค์ของร่วมเป็นเจ้าภาพในการพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมพระบรมศพ	
8 พ.ธ. 59		กพม.	ขอความร่วมมือประชาชนลดยกของตามประเพณี สงกรานต์เริ่มเร็ว เน้นรูปแบบการแสดงความเป็นสิริมงคลตามนโยบายของรัฐบาล	
9 พ.ธ. 59	พศ 0009/01460	ขอความเห็นชอบให้ข้าราชการลาอุปสมบทถวายเป็นพระราชกุศล	คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบตามที่สำนักงานพระพุทธศาสนาเสนอ 1. ให้ข้าราชการทุกประเภท พนักงานราชการ ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราวของส่วนราชการหน่วยงานของรัฐ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ ลาอุปสมบทถวายเป็นพระราชกุศล เมื่อครบกำหนดปีอนุญาต	

15 พ.ย. 59	มท 0201.3/ว 6555	แต่ทรมหาสมเด็จพะช ปรมินทรมหาภูมิพลอด ดลยเดช โดยไม่ถือเป็นวัน ลา	<p>สมวาร (50 วัน) หรือลดสมวาร (100 วัน) คราวละ 9 วัน จำนวน 2 คราว โดยไม่ถือเป็นวันลา เสมือนเป็น การปฏิบัติราชการและได้รับเงินเดือนปกติ ดังนี้</p> <p>1.1 เตรียมการจนถึงวันลาศึกษา ระหว่างวันที่ 27 พฤศจิกายน 2559 - 6 ธันวาคม 2559 (วันที่ 1 ธันวาคม 2559 เป็นวันครบกำหนดปีสัญญาสมวาร)</p> <p>1.2 เตรียมการจนถึงวันลาศึกษา ระหว่างวันที่ 16-25 มกราคม 2560 (วันที่ 20 มกราคม 2560 เป็นวัน ครบกำหนดสมวาร)</p> <p>2. การใช้สิทธิการลาตามข้อ 1 ดังกล่าว ให้สิทธิแก่ข้าราชการทุกประเภท พนักงานราชการ ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราวของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และพนักงานรัฐวิสาหกิจที่เคยลา อุปสมบทระหว่างรับราชการมาแล้ว สามารถขอลาอุปสมบทเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลตามมติ คณะรัฐมนตรีในครั้งนี้ได้อีก</p> <p>3. ข้าราชการ พนักงานราชการ ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราวของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ที่ไม่เคยลาอุปสมบทระหว่างรับราชการ หากได้ลาอุปสมบทเพื่อถวายเป็นพระราช กุศลตามมติคณะรัฐมนตรีในครั้งนี้ได้แล้ว ไม่มีผลกระทบถึงสิทธิในการลาอุปสมบทใน</p> <p>4. ผู้ลาอุปสมบทจะต้องเข้าร่วมอุปสมบทในโครงการที่ส่วนราชการ หน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน ร่วมกับคณะสงฆ์จัดขึ้นเป็นโครงการอย่างชัดเจน และมีการจัดอบรมตามหลักสุตสำหรับผู้บวชระยะสั้น ที่คณะสงฆ์กำหนด ภายในระยะเวลาที่กำหนดของโครงการแต่ไม่เกิน 9 วัน</p>
15 พ.ย. 59	มท 0201.3/ว 6555	การอุปสมบทถวายเป็น พระราชกุศล	มท.แจ้งให้จังหวัดดำเนินการจัดที่อุปสมบทจำนวน 98 รูป เป็นระยะเวลาคราวละ 9 วัน

16 พ.ย.	มท 0201.3/ว 6585	การจัดกิจกรรมตาม ประเพณี วัฒนธรรม และ การท่องเที่ยว	ให้จัดกิจกรรมได้ตามปกติตั้งแต่วันที่ 14 พ.ย. 2559 โดยให้พิจารณาตามความเหมาะสม กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี งานมงคล สมน้ำที่ทำให้อาคารหรือพื้นที่ที่มีขอบเขตเหมาะสมสามารถ จัดได้ งานมหรสพ งานวัฒนธรรมที่บ้านให้พิจารณาตามความเหมาะสม เน้นกลไกประชาคมเพื่อให้เกิด กิจกรรมได้เหมาะสม รายการวิทยุโทรทัศน์ดำเนินการได้ตามปกติ ควรมีรายการที่สร้างความรับรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถาบัน และพระราชกรณียกิจ
	มท0201.3/ว 6583	การรวบรวมกิจกรรมอื่น เกี่ยวเนื่องกับงานพระ บรมศพ	มท.แจ้งให้จังหวัดดำเนินการบันทึกภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหวพร้อมคำบรรยายเกี่ยวกับพิธีการต่างๆ รวมทั้ง รายงานผลผู้ลงนามแสดงความอาลัยและจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตั้งแต่วันที่ 13 ตุลาคม 2559 เพื่อ รวบรวมจัดทำบันทึกประวัติศาสตรต่อไป ประเภทกิจกรรม 1. พิธีการ/ศาสนาพิธี / การลงนามแสดงความอาลัย 2. กิจกรรมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ เช่น การร้องเพลง แปดอักษร
17 พ.ย. 59	มท 0201.3/ว 6623	การเป็นเจ้าภาพพิธี ธรรมสวดพระอภิธรรม พระบรมศพ	แจ้งให้จังหวัดดำเนินการแสดงความประสงค์ของร่วมเป็นเจ้าภาพในการพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม พระบรมศพ พร้อมแจ้งรายชื่อผู้เข้าร่วมพิธีบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท จำนวน 45 คน และผู้นั่งเบาะ รำพิธี จำนวน 405 คน พร้อมแนบตารางเวลาการเป็นเจ้าภาพของแต่ละจังหวัด
20 พ.ย. 59	มท 0211.9/ว 6097	การดำเนินการโครงการเฉลิม พระเกียรติ สายธารพระ	มท.ได้จัดทำโครงการ "สายธารพระบารมี ครองราชย์ 70 ปี พระราชินี 7 ขอบ" เพื่อดำเนินการจัดทำ ปรับปรุงพัฒนาแหล่งน้ำในหมู่บ้าน

21 พ.ย. 59	มท 0211.9/20742	การดำเนินโครงการเฉลิม พระเกียรติ สายธารพระ บารมี ครองราชย์ 70 ปี พระราชินี 7 รอย	บารมี ครองราชย์ 70 ปี พระราชินี 7 รอย	มท.จัดดำเนินการจัดหาดังเก็บน้ำ 2000 ลิตร ให้กับหมู่บ้านที่ไม่มีน้ำดื่มพร้อมตามข้อมูล กชช 2ค. ปี พ.ศ. 2556 หมู่บ้าน 10 ถึงจำนวน 458 หมู่บ้าน 38 จังหวัด ขอให้นายอำเภอประสานหมู่บ้านเพื่อจัดวางพื้นที่วางถัง พร้อมกับดูแลรักษาไม่ให้ชำรุด
22 พ.ย. 59		รัฐบาล	รัฐบาล	ชวนคนไทยร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีทั่วประเทศ จัดงาน "รวมพลังแห่งความรัก" พร้อมกับทั่วประเทศ" เพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ และร่วมรำลึกถึง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช นายกรัฐมนตรี และหัวหน้า คสช. เป็นประธาน นำคณะรัฐมนตรี หัวหน้าส่วนราชการ ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และลูกจ้างส่วนราชการในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี รวม 31 หน่วยงาน แต่งกายชุดไว้ทุกข์ กล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณแสดงความจงรักภักดีต่อหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ และร่วมร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี พร้อมเทียงกับคนไทยทั่วประเทศ โดยมีวงดนตรีจากสำนักการสังคีต กรมศิลปากร บรรเลงเพลงประกอบ และถ่ายทอดสดผ่านสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยตลอดงาน มติ ครม.เห็นชอบ กำหนดให้วันที่ 5 ธ.ค.นี้ ให้ใช้คำว่า วันคล้ายวันพระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และยังคงกำหนดให้เป็นวันหยุดราชการ และยังให้มีกิจกรรมสำคัญของท่านสำนักพระราชวัง

29 พ.ย. 59	มท0201.3/ว 6867	พิธีทำบุญตักบาตรเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล เนื่องในวันพระบรมราชสมภพ.9	ขอให้จังหวัดดำเนินการดังนี้ 1.จัดพิธีทำบุญตักบาตรเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล 2.จัดกิจกรรมทำความดีถวายเป็นพระราชกุศล
	นข 0505/ว 492	การแต่งกายไว้ทุกข์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ	คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบตามที่นายกรัฐมนตรีนัดสั่งการเรื่อง การแต่งกายไว้ทุกข์ให้ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่พึงปฏิบัติให้เป็นระเบียบเรียบร้อย จึงให้ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่องค์การมหาชน และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ของรัฐ มีกำหนด 1 ปี โดยให้แต่งกายไว้ทุกข์หรือมีเครื่องหมายแสดงการไว้ทุกข์ที่เหมาะสมตามประเพณีนิยม ในกรณีแต่งเครื่องแบบให้เป็นไปตามระเบียบเกี่ยวกับการแต่งเครื่องแบบที่เกี่ยวข้อง
30 พ.ย. 59	มท 0810.4/ว 2510	การดำเนินโครงการเฉลิมพระเกียรติ สายธารพระบารมี ครองราชย์ 70 ปี พระราชินี 7 รอบ	มท.ได้จัดทำโครงการ "สายธารพระบารมี ครองราชย์ 70 ปี พระราชินี 7 รอบ" เพื่อดำเนินการจัดทำปรับปรุงพัฒนาแหล่งน้ำในหมู่บ้าน มท.จนดำเนินการจัดทำถังเก็บน้ำ 2000 ลิตร ให้กับหมู่บ้านที่ไม่มี ความพร้อมตามข้อมูล กชช 2ค. ปีพ.ศ. 2556 หมู่บ้าน 10 ถึงจำนวน 458 หมู่บ้าน 38 จังหวัด แจ้งให้จังหวัดเตรียมความพร้อมหมู่บ้านเป้าหมาย
29 พ.ย. 59			สนช. ทูลเชิญองค์รัชทายาทเพื่อสืบราชสันตติวงศ์
1 ธ.ค. 59			พิธีบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร (5๐ วัน) กราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ จักรกาลที่ 10
2 ธ.ค. 59		การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)	พิธีบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร (5๐ วัน)

			<p>เชิญชวนร่วมกิจกรรม "ร่วมสำนึกใน พระมหากรุณาธิคุณ 5 ธันวาคม 2559" ในวันคล้ายวันพระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช 5 ธันวาคม ณ สหภาพภูมิพล 1 เพื่อเป็นการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และแสดงความจงรักภักดี ต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ภายในงานประกอบด้วย</p> <ul style="list-style-type: none"> - การถวายสิ่งทูลเกล้าฯ 999 รูป เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแก่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช - การร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี และเพลงพระราชนิพนธ์ "ความฝันอันสูงสุด" - กิจกรรมการเขียนคำปฏิญาณทำความดีเพื่อพ่อ
	๖5 0303/4662	<p>การเตรียมการจัดกิจกรรมสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ไทย</p> <p>ต้อนรับปีใหม่วิถีไทย</p> <p>ด้วยแสงเทียนแห่งสยาม</p> <p>พุทธศักราช 2560</p>	<p>1. แจกแนวทางการจัดกิจกรรมและ ภาระกิจวันฉัตร โดยกรมการศาสนา ขอความร่วมมือมณฑลในภาคต่าง ๆ จัด</p> <p>2. กิจกรรมสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ไทย 15 จังหวัดที่มีชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน</p> <p>3. กิจกรรมสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ไทย 10 จังหวัด</p> <p>4. กิจกรรมไหว้พระ 10 วัน สืบสิริสวัสดิ์ 10 รัชกาล</p>
9 ม.ค. 60	กค 0408.4/ว 2	<p>การเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายงานพระราชพิธีพรบรมศพ</p>	<p>อนุมัติให้หัวหน้าส่วนราชการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายตามภารกิจที่เกี่ยวข้องกับงานพระราชพิธี ได้เท่าที่จ่ายจริง ตามความจำเป็น เหนียวแน่น ประหยัด และสมพระเกียรติตามโบราณราชประเพณี</p>
23 ม.ค. 60	มท 0211.6/ว 0307		<p>จัดสรรงบประมาณดำเนินการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการเดินทางเข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล</p> <p>พระบรมศพ กำหนดจำนวนประชาชนตามขนาดจังหวัด (ใหญ่ กลาง เล็ก)</p>

26 ธ.ค. 59		สำนักพระราชวัง	ขอปีรับการขอร่วมเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมพระบรมศพ
		สำนักนายกรัฐมนตรี	<p>เปิดเผยถึงแนวทางการจัดการจัดกิจกรรมในช่วงเทศกาลปีใหม่ 2560 เน้นให้ทุกภาคส่วนจัดกิจกรรมใน 3 ลักษณะ คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมทางศาสนา ที่ประชาชนทุกศาสนาสามารถร่วมปฏิบัติได้ เพื่อแสดงถึงความรักสามัคคี เป็นหนึ่งเดียว - กิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น ทำความสะอาดที่สาธารณะ บริจาคสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ ช่วยเหลือสังคม ฯลฯ - กิจกรรม ที่แสดงถึงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและถวายพระพรสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร
มท 0201.3/ว 67484	การจัดกิจกรรมสงฆ์ท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ 2560	<p>ให้จัดกิจกรรมต่างๆ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จำลองถึงพระมหากรุณาธิคุณพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และถวายพระพรชัยมงคลแก่พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 2. สวดมนต์ข้ามปีทุกศาสนา 3. นำบุญสาธารณะประโยชน์ในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ 4. กิจกรรมนับถอยหลัง (Countdown) ให้จัดกิจกรรม สวดมนต์ข้ามปี ส่งท้ายปีเก่าวิถีไทย ต้อนรับปีใหม่วิถีพุทธ ด้วยแสงเทียนแห่งสยาม ทูตศักราช 2560 	

30 ธ.ค. 59	สำนักนายกรัฐมนตรี และททท.	30-31 "แสงเทียนแห่งสยาม" ที่ท้องสนามหลวง โดย ททท. สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ร้องเพลงพระราชนิพนธ์ ปีใหม่ และเพลงสรรเสริญ จุดเทียน 100000 คน ในวันที่ 30 ก่อน
31 ธ.ค. 59		เตรียมจัด กิจกรรม "แสงเทียนแห่งสยาม" สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ถวายเป็นพระราชกุศล กิจกรรมนับเลยเริ่มขึ้น พร้อมกันทั่วประเทศและทั่วโลก พระสงฆ์เจริญ พระพุทธมนต์และสวดมนต์ข้ามปี ยืนสงบนิ่ง ถวายความ อาลัยเป็นเวลา 89 วินาที เวลา 00.00 น. ของวันที่ 1 มกราคม 2560 ประธานเจ้าน้องยาญ พระสงฆ์และ ประชาชนร่วมกันสวดมนต์คาถา (บทขยันโต) และ ร้องเพลงพระราชนิพนธ์ "พระปิ่นใหม่" จากบทเวลา 00.10 น. ขับร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี พร้อมทั้งจุดเทียน
1 ม.ค. 60	สำนักพระราชวัง	งดลงนามถวายบังคมพระบรมม 1 วัน เปิดให้ประชาชนลงนามถวายพระพร ร.10 ณ ศาลาสหทัยสมาคม
20 ม.ค. 60		พิธีบำเพ็ญกุศลสวดวาระ (1๐๐ วัน)
	สำนักพระราชวัง	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสวดวาระ ถวายพระบรมศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง ครบ 100 วัน "ในหลวงรัชกาลที่ 9"

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวธัญชนก รื่นถวิล เกิด 24 กุมภาพันธ์ 2535 จังหวัดจันทบุรี จบการศึกษาระดับปริญญาตรีเมื่อปี 2556 จากคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ ในกลุ่มวิชาการสื่อสารเชิงสุนทรียะและบันเทิงคดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2558

